ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 9

REDAKCIONI ODBOR

Iz centralnog komiteta SK B i H
Boiko Siljegović, Velimir Stojnić, Ilija Došen

Iz Vojnoistor'*skog insiitu'a JNA
Fabijan Trgo, pukovnik, Blagoje Pejanović, potpukovnik,
Radomir Pefković, major, Mehmedalija Bojić, major

Odgovorni urednik
Fabijan Trgo, pukovnik

PRIPREMA ZA ŠTAMPU
VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

IZDAJE
VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD „VOJNO DELO"

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOAA RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 9

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943 GOD.

BEOGRAD

1954

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943

JANUAR

I

DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLOBODILAĆKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

upuTSTvo ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 1 JANUARA 1943 GOD. POTCLNJENIM JEDINICAMA O NAČINU OSVAJANJA NASELJENIH MJESTA[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Op. br. 7
1 januara 1943 god.

ŠTABOVIMA IV i V DIVIZIJE
STABU I DIVIZIONA
STABU III KRAJIŠKOG N.O.P. ODREDA

UPUTSTVO KAKO SE OSVAJA — OSLOBOĐAVA VISE NASELJENO MESTO — GRAD

U deveinaestomesečnim borbama protiv nas neprijatelj je dosta naučio i u mnogo čemu pojačao svoju odbranu kako položaja tako i naseljenih mesta (gradova).

Danas neprijatelj (Nemci, kulturbundovci, Talijani, ustaše, a po njihovom nalogu domobrani i četnici) jako utvrđuju svoje *odbranbene položaje* primenjujući u najvećoj meri poljsku fortifikaciju kako taktički (rasporedom velikog broja automatskog oruđa po rovovima i bunkerima) tako i tehnički (izgrađujući bunkere sa pećima za posade koje mogu boraviti u njima i zimi izrađujući pokrivene i podzemne hodnike — saobraćajnice i skloništa). Danas su neprijateljski odbranbeni položaji načičkani rovovima (streljačkim zaklonima) u više linija, otkrivenim i pokrivenim bunkerima (za mitraljeze i puškomitraljeze), preprekama od žice širokim često i preko 6 metara. Na izvesnim pravcima neprijatelj postavlja minska polja od

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/5, k. 407.**

nagaznih mina i ručnih bombi sa zamkama (petljama) od žice. Cesto slaba mesta u odbrani pojačava tenkovima, koji služe kao pokretni bunkeri, kao i za pojačavanje i omogućavanje protivnapada (kontranapada) i povratnih napada.

Obzirom na naš dosadanji način napadanja gradova neprijatelj je do maksimuma pojačao *odbrane gradova* na sledeći način:

1) Sela na većoj prostoriji oko grada pretvorio je u otporne tačke, utvrdio ih je dobro rovovima i bunkerima, preprekom od žice i postavio u njih pored domobrana zlikovce ustaša, legionara, milicionera i žandara-domorodaca. Sve tvrde zgrade po selima koristi kao utvrđenja.

2) Sve prirodne položaje oko grada pretvorio je također u otporne tačke, dobro utvrđene.

Na taj način stvorio je dobro utvrđene zone od po jedne, dve i tri odbranbene linije spoljne odbrane. Pored toga iz grada, iz svih tvrdih zgrada i crkava daje najuporniji otpor u samom gradu. Svu odbranu pojačao je tenkovima i oklopnim kolima na ivici grada, na mostovima, na raskrsnicama u gradu, kao i postavljanjem minskih polja na ivicama grada, pokretnih prepreka od žice po ulicama itd.

Principi naše borbe prilikom osvajanja — oslobođavanja naseljenog mesta (grada) ostaju isti iako smo postali redovna vojska, *ostaju sa jako naglašenim partizanskim načinom napada, samo znatno ojačanim.* Pripreme treba da budu obimnije, snage veće, sa što širom upotrebom specijalno obučenih protivtenkovskih jedinica.

PRIPREME

Pripreme danas moraju biti najobimnije. One se sastoje iz sledećeg:

I) Prikupljanja podataka preko obaveštajne službe.

II) Prikupljanja podataka putem izviđanja i nasilnog izviđanja.

III) Pripremanja diverzionih grupica unutar grada.

IV) Pripremanje udarnih jedinica, sa protivtenkovskim jedinicama i bombašima za upad u grad.

V) Održavanja veza sa pojedinim domobranskim oficirima i vojnicima i drugima, koji neće da se bore, iz grada, iz sela i sa položaja.

VI) Pripreme boraca za akciju.

VII) Izrada plana i zapovesti za napad-

I) **Prikupljanje podataka putem obaveštajne službe**

Ovome treba posvetiti najveću pažnju. Treba stalno prikupljati sledeće podatke:

1) O neprijateljskim snagama u *selima* oko gradova, vrsti i veličini snaga, o njihovom naoružanju, utvrđivanju, moralu i borbenosti.

2) O neprijateljskim snagama *na položajima* oko grada, vrsti i veličini snaga, naoružanju, utvrđivanju, međuprostorima između utvrđenih tačaka, moralu i borbenosti, preprekama.

3) O neprijateljskim snagama u *samom gradu:*

a) Veličine neprijateljskih snaga.

b) Vrste neprijateljskih snaga (Nemci, kulturbundovci, Talijani, ustaše, milicionari, legionari, dobrovoljci, žandari-domorodci, četnici), kao i rodovi oružja i struke.

v) Raspored neprijateljskih snaga po gradu, po kasarnama, školama, bolnicama, javnim zgradama i privatnim kućama,

g) Naoružanje neprijateljskih jedinica i municija.

d) Artilerija, municija za nju, raspored,

đ) Tenkovi, broj i raspored.

e) Mitraljezi i puškomitraljezi u zasedama. po krovovima, podrumima, na tornjevima, džamijama.

ž) Specijalno utvrđene kuće u gradu, sa ojačanjima od greda, džakovima od peska i puškarnicama na prozorima i otvorima.

z) Prepreke od žice po gradu i oko grada,

i) Minska polja po gradu i oko grada,

j) Straže i stražari po gradu, naoružanje,

k) Patrole, kuda se šalju i kada, njihova veličina i naoružanje.

1) Veze neprijatelja, t.t. i radio,

lj) Gde je glavna komanda odbrane grada,

m) Gde se i kada hrane oficiri i podoficiri, kuda se kreću,

n) Gde su glavni petokolonaši, njihova imanja, položaj njihovih kuća.

nj) Koji su najbolji prolazi u grad.

o) Koji su najbolji prilazi objektima u kojima je neprijatelj.

p) Magacini municije u gradu, straže oko njih.

r) Intendantska slagališta, senjaci i straže oko njih.

s) Aerodromi (hangari), magacini i straže,

t) Fotografije i fotografski vazdušni snimci grada,

ć) Plan grada sa opisom uporišta u njemu i veličinom snaga i naoružanja.

u) Skica okoline grada sa selima i položajima oko grada, njihovim snagama i utvrđenjima.

II) **Prikupljanje podataka putem izviđanja i nasilnog izviđanja**

Po mogućnosti svaki starešina samostalne jedinice (čete, voda, odeljenja, kolone) lično izviđa, a isto tako i pomoću patrole izviđa i stalno proverava podatke prikupljene obaveštajnom službom, a naročito traži i ispituje:

— prikrivene prilaze i teren oko objekata koje treba napasti;

— traži prolaze kroz neprijateljski odbranbeni sistem, kuda se može proći bez borbe ili probiti sa manje borbe i napasti s leđa i s boka odbranbene položaje, tj. napraviti *klinove* u neprijateljskoj odbrani;

— neprijateljske zasede, utvrđivanje, prepreke, rovove, bunkere (mitraljeska gnezda), minska polja itd.;

— traži podesno mesto za opštu rezervu i rezerve pojedinih kolona, kao i podesne položaje za prihvat.

Izvesni podaci ne mogu se dobiti obaveštajnom službom, ni izviđanjem, pa se mora pristupiti *nasilnom izviđanju* sa patrolama ili celim jedinicama. Pre nego što se primeni nasilno izviđanje treba biti oprezan i voditi računa o tome da na grad i njegove spoljne odbranbene organizacije koji se kani napadati ne treba vršiti demonstracije ni mnogo čarkanja, jer onda neprijatelj pojačava svoju odbranu, kako pojačavanjem snaga, tako i utvrđivanja.

III) **Pripremanje diverzionih grupica unutar grada**

Uvek treba svim silama nastojati da se uhvati veza sa našim simpatizerima u gradu, kako onima koji su u vojsci tako i onima koji su u građanstvu. Njih treba pažljivo proveravati i biti prema njima najoprezniji. Sigurni i provereni simpatizeri mogu, kad je napad, izvršiti sledeće zadatke:

1) Sečenje telegrafsko-telefonskih veza, kvarenje telefonskih centrala.

2) Napad na radio-stanice.

3) Napad na oficirsku menažu i štabove.

4) Napad sa bombama na poslugu topova.

5) Napad na straže kod municiskih magacina, slagališta benzina.

6) Uništavanje tenkova i oklopnog voza.

Cilj koji treba da se postigne napadom iznutra jeste: postići i što *veću dezorganizaciju* u neprijateljskoj odbrani, i *jednovremenost napada spolja i iznutra.*

Diverzione grupe iznutra *ne smeju znati ni dan ni čas napada.* Pojedinci i grupice ne smeju uopšte znati jedni za druge niti znati zadatke ma čije sem svojih.

Diverzione grupice treba naročito da prouče prilaz do objekta gde će izvršiti zadatke i otstupnicu.

IV) **Pripremanje udarnih jedinica sa protivtenkovskim jedinicama i bombašima za upad u grad**

Pripremaju se udarne jedinice, kojima se unapred daje zadatak da se po mogućstvu bez borbe probiju u grad i da stvore prodor (brešu) i *klin* u neprijateljskoj odbrani. Ovim udarnim jedinicama dodaju se bombaši i protivtenkovske jedinice.

Zadatak ovih jedinica kada se probiju u grad jeste: napad na kasarne, straže, topove i druge organe unutrašnje odbrane grada, borba protiv tenkova.

Kod borbe u gradovima i oko kuća treba voditi računa da treba izbegavati kretanje ulicama jer su one obično uzdužno tučene vatrom automatskih oruđa, treba se kretati preko ograda i plotova, kuće napadati sa zadnje strane, tj. sa strane gde imaju najmanje prozora i otvora. Takve strane kod zgrada dozvoljavaju, pod zaštitom vatre automatskih oruđa, prilaz bombaša ka zgradi i likvidiranje otpora bombama.

Izvesne otpornije zgrade sa orgarflzovanijim otporom treba likvidirati protivtenkovskim a ponekad i težim topovima.

Kroz breše i klinove koji su stvoreni treba ubacivati što više snaga, od kojih će jedne produžavati napredovanje pravo napred, druge skretati levo i desno i napasti s leđa neprijateljske položaje, sela i uporišta van grada i *u gradu.*

V) **Održavanje veza sa domobranskim oficirima i vojnicima i svima drugima, koji neće da se bore, iz grada, iz sela i sa položaja.**

Na ovu vezu treba obratiti naročitu pažnju i činiti sve napore (doturanjem vesti, letaka itd.) da se što više smanji broj onih koji hoće da se bore. Treba težiti da se što više poruši moral kod sviju neprijateljskih formacija i pripremati što veći broj na predaju ili prebegavanje k nama sa oružjem.

VI) **Pripreme boraca za akciju**

Akciju i pripreme za nju treba držati u najvećoj tajnosti. Pred samu akciju treba politički i vojnički pripremiti borce za akciju.

U političkim pripremama treba objasniti borcu značaj akcije i političku i vojničku dobit koja se postiže uspešno izvršenom akcijom. Svaka akcija je u isti mah delo osvete nad okupatorskom vojskom, ustašama i četnicima, koji su izvršili tolika nedela i pokolje nad našim narodima.

Vojničke pripreme jesu taktičke i tehničke. Taktičke objašnjavaju borcu način napada, a tehničke ga osposobljavaju

za rukovanje naoružanjem i specijalnim naoružanjem (protivtenkovskih jedinica, pionirskih vodova itd.).

VII) Posle izvršenog izviđanja, na sastancima se izrađuju *planovi i zapovesti,* koje treba da sadrže:

1) Podatke o neprijatelju. Skice generalne i detaljne, sa rasporedom neprijateljskih snaga, naoružanja i utvrđivanja, sa potrebnim opisima.

2) Zadatke naših jedinica sa oznakom veličine kolona i komandi kolona, zadataka i sektora:

— pojedinih kolona i protivtenkovskih jedinica u njima, označiti im pravce i prikrivene prilaze;

— artilerija (artileriska priprema);

-— jedinice koje prekidaju vezu sa ostalim garnizonima — postavljaju zasede, protivtenkovsku odbranu, kidaju telefonske veze itd.;

— zadatak pionirskih jedinica;

— zadatak jedinica koje vrše blokade izvesnih neprijateljskih garnizona i demonstrativne napade, radi vezivanja neprijateljskih snaga i obrpane;

— zadatke jedinica za čišćenje minskih polja;

— zadatke rezervi, kako opšte tako i posebnih. .

3) Vreme početka napada. Dotle jedinice prilaze.

4) Određuje se komandno mesto — mesto štaba koji rukovodi operacijom i ostalih štabova, komandi, kolona, kao i pravac (linija) njihovog pomeranja.

5) Telefonske veze i ostale veze: kurirske, relejne stanice (kuriri na konjima). Zadaci jedinica za vezu.

6) Odredbe za *putovođe.* Ovome pitanju i proceni dužine trajanja marša treba posvetiti najveću pažnju, jer još uvek ima akcija koje ne uspevaju zbog rđavih putovođa ili pogrešne procene trajanja marša.

7) Odredbe za sanitet:

— mesto hirurške ekipe, kakvi se ranjenici šalju u ekipu;

— mesto trijažnih brigadnih i odredskih stanica i previjališta;

— evakuacija ranjenika, pravac, sredstva za evakuaciju i bolnica. *

8) Evakuacija plena. Određuju se odgovorni za evakuaciju, sredstva, pravac i mesto prikupljanja plena.

Oružje, artileriju i municiju do sigurnog mesta evakuišu same borbene jedinice, s tim da se ne zadržavaju oko toga i da zamah napada ne oslabi.

9) Evakuacija zarobljenika. Pravac, oružana pratnja, mesto prikupljanja.

10) Rezervna hrana za vreme akcije — odredbe za intendanturu.

11) Zadaci sviju jedinica posle izvršene akcije. Zbog eksploatacije postignutog uspeha, treba nastaviti gonjenje i sa umornim jedinicama.

12) Odredbe za tajnost priprema i akcije.

13) Borbeni znaci.

14) Zaštita štabova.

IZVRŠENJE NAPADA

1) Napad ima da bude izveden sa artileriskom pripremom, žestoko, sa svom silinom, sa klinovima, po mogućstvu kombinovan spolja i iznutra. Treba težiti da se sve tačke neprijateljskog otpora napadaju jednovremeno, da se odbrana dezorganizuje.

2) Tek pred sam napad izvršiti opkoljavanje grada koji se napada, samo se on ne sme opkoliti i hermetički zatvoriti, mora se ostaviti oduška, kuda se neprijatelj može izvući, s tim da ga daleko dočeka zaseda.

3) Pred sam napad, jedinice koje prekidaju vezu garnizona koji se napada sa ostalim garnizonima treba da prekinu t.t. veze na drumovima i prugama.

4) Napad je najbolje vršiti noću. Od akcije do akcije menjati vreme napada.

5) Ako se jedinice dokopaju do jutra zgrada u gradu, onda treba nastaviti sa borbom do kraja, i danju.

Ovo uputstvo treba prodiskutovati u svima štabovima i komandama, umnožiti ga i dostaviti do komandi četa i samostalnih vodova i detaljno diskutovati sa borcima na sastancima ukoliko se odnosi na sve borce.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik štaba, **Branko Poljanac** Komandant, **Košta**[5]

(M. P.)

[5] **Košta Nad**

BR. 2

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORU2ANJA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPI/SA NA DAN 1 JANUARA 1513 GODINE[1]

BROJNO STANJE

Ubojnc spie me I bosanskog N.O. U. korpusa na dan 1.1. 1943 god.

Redni broj	Naziv jedinice	Brojno stanje	Topova				Bacači			Mitraljeza		
			100 mm M. 19	75 mm	37 mm	Protiv tenkov.	Teških	Lakih	Ručnih	Jugosl.	Talijan.	Njemač.
1.	IV N. O. U. divizija	4705	—	1[2] (50)	—	5 (400)	8 (11)	5 (71)	3 (40)	22 (15200)	—	—
2.	V N. O. U. divizija	2667	—	—	—	3 (122)	4 (119)	1	5 (119)	13 (12190)	4 (1100)	1 (450)
3.	I N. O. U. divizion I bos. korpusa	108	6 (90)	—	—	—	—	—	—	1	—	—
4.	Komanda područja Podgrmeč	179	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5.	Komanda područja Petrovac	465	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6.	III Krajiški N. O. P. odred	550	—	—	—	—	—	—	—	2 (362)	1 (100)	1 (224)
	Svega:	8677	6 (90)	1 (50)	—	8 (522)	12 (130)	6 (71)	8 (159)	38 (27752)	5 (1200)	2 (1674)
	Rezerve:											

Puškomitraljeza			Puška				Revolvera			Bombi		
Jugosl.	Talij.	Njemač.	Jugosl.	Talij.	Austr.	Franc.	Jugosl.	Franc.	Ostalih	Jugosl.	Franc.	Ostalih
200 (21000)	—	2	3307 (90000)	—	—	—	66 (400)	—	284 (880)	1338	48	573
112 (30260)	7 (3020)	5 (1200)	2568 (117837)	21 (1093)	51 (2570)	2 (30)	95 (795)	1 (12)	129 (764)	882	65	190
1	—	1	53 (7592)	—	28 (500)	—	2 (23)	—	6 (29)	16	4	1
—	—	—	157 (7592)	—	—	—	—	—	—	—	—	40
1	—	—	250 (10052)	47 (1181)	38 (615)	133 (1380)	17 (170)	—	—	80	—	—
2 (18)	1 (20)	1 (83)	427 (10220)	35 (288)	40 (832)	13 (135)	11 (111)	—	11 (68)	62	6	10
216 (51278)	8 (3040)	9 (1283)	6772 (242301)	103 (2562)	157 (4512)	148 (1545)	195 (1559)	1 (12)	430 (1741)	2378	123	814

[1] Origin*]. piun «Urum ma»tikm. latinicom. nalazi K U arhivi Vomitoci»*** instituta pod reg br. 1 i. k. *V7.

• BroJtt*l) u razlomku ouna^ava bcoj oruđa <orul)a). a taM-nltcl) koii^nu rnunkij* koju to ocudć lomljci.

BR. 3

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA NA SEKTORU CENTRALNE BOSNE[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE[2]

Br. 57
10. I. 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

1) Našim pismom' br. 107 od 26-XII izvestili smo vas o razvoju situacije do toga dana. U tom vremenu naše jedinice bile su prema neprijatelju u pravcu: B. Luka, Teslić i Prnjavor. Razbijene četničke bande bile su povezane sa okupatorom oko B. Luke i Teslica, odakle su u zajednici sa okupatorom vršile skoro svakodnevne ispade ka novooslobođenoj teritoriji, i to od B. Luke u zajednici sa manjim nemačkim jedinicama a od Teslica sa jačim domobranskim snagama. Zapazilo se je da su svi pokreti od Teslica vršeni na zahtev i inicijativu četnika, koji su se u borbi pokazali istrajniji, naterujući domobrane da im slede.

Naše akcije od poslednjeg izveštaja razvijale su se po sledećem:

2) 26-XII: Delovi Novakovićevog četničkog bataljona (Jošavička i Crnovrška četa) izvršili su ispad iz Celinca ka Crnom Vrhu i s. Jošavka u cilju probijanja ka Savi. Jednovremeno druga četnička grupa prodrla je od B. Luke zajedno sa Nemcima u pravcu Prnjavora. Neprijatelj je sa oba ova pravca suzbijen. U borbi su učestvovala 3 Lekićeva[4] i 1 Jakićev bataljon.[5] Naši gubici su 4 ranjena; neprijateljski gubici nisu poznati.

[1] Original, bez datuma, kucan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 3911. Vjerovatni datum pisanja je 1 januar, što se može zaključiti iz teksta dokumenta.

[1] Izvještaj je pisala Prva proleterska divizija, a štambilj je udaren prilikom dolaska izvještaja u Vrhovni štab.

[3] Pomenuto pismo Redakcija nije pronašla.

[4] Danilo Lekić, komandant Prve proleterske brigade

[5] Vjerovatno se odnosi na Prvi bataljon Treće sandžačke brigade kojom je komandovao narodni heroj Velimir Jakić.

Istoga dana delovi 3 četnička bataljona iz okoline Teslića i Pl. Borja, zajedno sa 5 domobranskih satnija iz Teslića, izvršili su prodor ka Karanovićevim delovima" koji su na tom pravcu dejstvovali. Borba se /odila preko celoga dana; kod neprijatelja su bili najuporniji četnici, koji su domobrane i njihove časnike pozivali i naterivali u borbu. Neprijatelj je pred mrak razbijen: domobranske jedinice vratile su se u svoj garnizon, dok su se četnici većinom razbegli, delom po šumama, a manjim delom su se vratili svojim kućama i predali oružje. Prema neproverenim podacima, jedan deo četnika otstupio je ka Doboju, odakle bi — navodno — prebacili se ka Ozrenu. U toku ove borbe ubijeno je oko 30 četnika, broj ranjenih nije poznat, a zarobljeno ih je 6. Ubijenih i ranjenih domobrana bilo je oko 30, a zarobljenih 10. Zaplenjeno je: 1 t. mitraljez, 3 p. mitraljeza, 30 pušaka i oko 5.000 metaka. U ovoj borbi jedan naš manji deo, upućen u neprijateljsku pozadinu, ubio je Jovu Kitića (zloglasnog komandanta vojnočetničkog bataljona »Voja Tankosić«, člana Glavnog štaba v. čet. odreda Bosne i Radićevog konkurenta za komandantski položaj). Ubijeni Kitić docnije je svečano sahranjen u Tesliću uz učešće hrvatskih oficira i domobrana i četničke delegacije.

Sa naše strane u ovoj borbi učestvovale su Karanovićeve jedinice. Naši gubici su 2 mrtva i 7 ranjenih.

3) **27-XII:** Više četničkih grupa pokušale su prodor ka Javoranima (južno od Čelinca). Jedan Jakićev bataljon, koji je ostao na tom prostoru, iznenadnim napadom razbio je te bande i proterao ih ka Vrbasu. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 15 ranjenih. Naši su imali 3 ranjena.

4) 28-**XII:** Četničke bande iz Celinca pokušale su prodor ka Jošavci u dva pravca: preko Crnog Vrha u nepoznatoj jačini 1 u pravcu Skatavice u jačini 150 četnika i 100 Nemaca. Jakićevi delovi koji su bih na tom pravcu sačekali su neprijateljske kolone na blisko otstojanje i odatle ih jakom vatrom razbili. Prema iskazima seljaka neprijatelj je imao dosta gubitaka; jedan četnik je zarobljen. Naši su imali jednog ranjenog.

U isto vreme druga četnička banda zajedno sa 350 Nemaca prodirala je od B. Luke ka Prnjavoru. Ova kolona imala je 2 tenka, 2 haubice i 4 t. bacača. Manji Lekićevi delovi sa toga pravca vodili su preko celog dana borbu povlačeći se na prihvatne položaje. Naši gubici bili su 2 mrtva i 2 ranjena. Predveče su upućena pojačanja radi likvidacije neprijatelja, no on je to osetio i tokom noći se je povukao. Prema pričanjima se-

[6] **Odnosi se na jedinice Treće krajiške brigade. Komandant ove brigade bio je Nikola Karanović.**

ljaka neprijatelj je u toku toga dana imao gubitaka a među njima i jednog mrtvog nemačkog oficira.

Ovoga dana u 19 časova Karanović je izvršio napad na domobransku satniju na položajima oko mesta Gornji i Gusti Teslić. Položaji su osvojeni; zarobljeno je 40 domobrana i jedan poručnik, ubijena su 3 domobrana, a zaplenjeno je 3 p. mitraljeza, 46 pušaka, 1 strojnica, 2 signalna pištolja i 5.500 metaka. Naše jedinice produžile su gonjenje i prodiranje ka gradu Teslicu. Neprijatelj je u odbrani upotrebljavao oklopni voz i jaku artiljerisku i bacačku vatru. Neprijatelju su naneti veliki gubici. U ovim akcijama naši su imali jednog poginulog i 9 ranjenih.

5) **29-XII:** Noću 28/29-XII, prilikom Karanovićevog prodiranja ka Teslicu, neprijateljski blindirani voz upućen iz Doboja sa pojačanjem survao se istočno ispred Teslića, na mestu gde su naši delovi pokvarili prugu. U toku ovog dana neprijatelj je pokušavao da na tom mestu opravi cestu i prugu i da spase survani voz; vatrom naših delova neprijatelj je nekoliko puta suzbijen. Tek kad mu je pristigla pomoć u pešadiji, artiljeriji i bacačima, uspeo je da potisne naše manje delove sa te komunikacije.

Istoga dana jedna neprijateljska kolona od oko 5—600 ustaša i četnika iz Prnjavora krenula je pored ceste za B. Luku i dospela do s. Lišnja. Čim je prema sebi osetila pokrete Lekićevih delova, ta kolona se- bez borbe povukla ka Prnjavoru.

6) 30**-XII i** 31**-XII:** nije bilo borbe. U ovom vremenu izvršili su se pokreti Karanovićevih i Lekićevih delova za napad na Teslić, koji je predviđen za 1-1 u 19 časova.[7]

7) Podaci o neprijatelju:

Prnjavor: u samom gradu 3 satnije domobrana i 4—500 ustaša i milicionera — ukupno oko 800 vojnika; u s. Glogovac 540 »crnolegijaša« i 87 ustaša Galicijana, sa dve haubice, 2 topa i 2 t. bacača; i u s. Vučija 200 domobrana i ustaša.

Svega u i oko ovog garnizona oko 1630 vojnika.

Teslić: u i oko ovog garnizona nalaze se 7 pešačkih satnija i 2 mitraljeske i to: 9, 10, 11, 12 (III bojna), 14 i 15 satnija IV pešačke domobranske pukovnije i 23 i 24 domobranska satnija iz V bojne I pešačke Bjelovarske pukovnije. U gradu se nalaze i 3—50 ustaša-omladinaca. Garnizonu su pridodata 2 brdska topa, 2 haubice, 4 bacača i voz sa oklopnim vagonima.

Sedište IV domobranske pukovnije je u Tesliću; mesto štaba I Bjelovarske pukovnije nismo saznali.

' Teslić su 1 januara oslobodile Prva proleterska i Treća krajiška brigada. Opširnije o tome vidi u dok. br. 16, 22, 42, 43, 175, 176 i 177.

Tešanj: tu se je nalazila za stalno samo jedna satnija; pre nekoliko dana ka tome mestu ili negde južno upućene su iz Doboja dve satnije.

Doboj: dve domobranske satnije, mali broj ustaša i oko 150—200 Nemaca.

Koča[8]

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 1 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA PROTIV ČETNIKA I DOMOBRANA KOD TESLICA[1]

Radio-depeša

STAB I PROLETERSKE DIVIZIJE
1-1-1943 godine

VRHOVNOM ŠTABU

Dana 28 decembra, oko Teslića, zarobili smo 78 četnika, 40 domobrana sa jednim poručnikom. Zaplijenjeno je 46 pušaka. 3 p. mitraljeza i jedna strojnica. Neprijateljski gubici veliki.[2] Uništeni su oklopni vagoni između Teslića i Doboja. Naročito su se istakli bataljoni I proleterske brigade. Predalo se je 67 četnika.[3]

Mobilizacija ide sporo. Teren ogroman. Može postati sastavni dio oslobođene teritorije važan za Savu i istok. Zato je potrebno likvidirati Banja Luku ili poslati još snaga.

Ugovorite za nas vezu sa Perom.[4] Stara stanica neophodna. Novi davač stigao.

Večeras napadamo Teslić.[5]

[8] **Koča Popović**

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/15, k. 14 A.**

[2] **Vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 228.**

[5] **Iz Motajičkog četničkog odreda.**

*** Pero ćetković, komandant Treće NOU divizije**

[5] **Opširnije o napadu na Teslić vidi dok. br. 16, 22, 42, 43, 175, 176 i 177.**

BR. 5

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 1 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE O PONOVNOM FORMIRANJU ČETVRTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA'

B. 100-
1-I=12[h]

101. B®

U sporazumu sa drugovima[4] sa ovog terena rešeno je da se obrazuje IV kraj. odred.[5]

U sastav Tog Odreda ući će borci mobilisani sa ovog terena.[6]

Drugovi će u sporazumu sa vama izdvojiti glavninu tih boraca, čiji će broj zavisiti od ukupnog broja mobilisanih. Naime, u vašoj brigadi treba da ostane jedan deo kao popuna bataljona.

Odredu predati sve puškomitraijeze koje su meštanske čete[7] i pojedinci sa sobom doneli. Ujedno im predati i 3 puškomitraljeza od naoružanja vaših jedinica.

S. F. – s. N.

Komdiv.[8]
Koča'

[1] **Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/2, k. 28 a.**

[s] **Prva proleterska divizija**

[3] **Prva proleterska brigada**

[4] **Odnosi se na Šefketa Maglajlića i još pet drugova i jednu drugaricu koji su sačinjavali partisko povjereništvo Okružnog komiteta za teren Četvrtog krajiškog NOP odreda.**

[5] **Odnosi se na ponovno formiranje Četvrtog krajiškog NOP odreda na teritoriji Centralne Bosne. Opširnije o razbijanju Četvrtog krajiškog NOP odreda u maju 1942 god. vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 76.**

[6] **Misli se na teren Centralne Bosne.**

[7] **Odnosi se na novoformirane čete sa terena Centralne Bosne: Carevogorsku i Vijačansku.**

[8] **Komandant divizije**

[9] **Koča Popović**

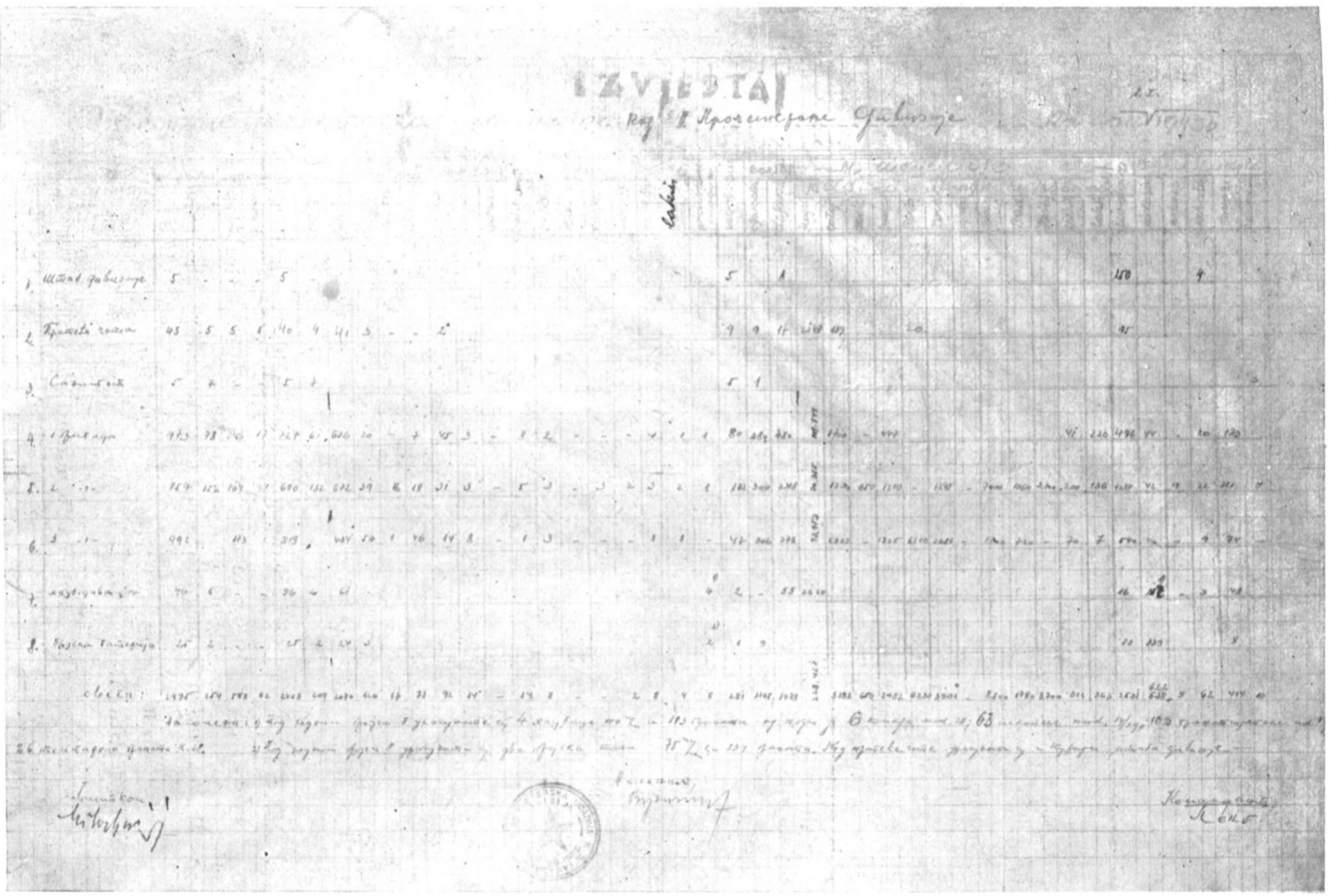

Fotokopija dokumenta br. 6

BR. 6

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA DRUGE PROLETERSKE DIVI/IJE NA DAN 1 JANUARA 1913 GODINE*

« * V J F. $ T A J

o brojnom stanju ljudstva i naoružanju k(yi (| pro]ccrskc dimije na dan M-W3 g.

Redni broj	Jedinica	Po spisku		U rash.		Na licu		Pušaka				Teških mitr.			Mitraljeza						Bac.		Protivtenk. topova	Revolvera
		Muških	Ženskih	Muških	Ženskih	Muških	Ženskih	Jugosl.	Italij.	Austrij.	Francus'	Brno	Breda	Njemač.	Švarcloze	Breda	Maksim	Hočkis	Lakih		Teških	Lakih		
1	Štab divizije	5	–	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	1	5
2	Prateća četa	45	5	5	1	40	4	41	3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	9
3	Sanitet	5	7	—	—	5	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	1	5
4	1 brigada	973	78	246	17	727	61	636	20	-	7	45	3	—	8	2	—	—	—		4	1	1	80
5	2 .	854	156	164	24	690	132	672	39	16	18	31	3	—	5	3	—	3	2		3	2	1	132
6	3 .	992	—	173	—	819	—	634	54	1	46	14	8	—	1	3	—	—	—		1	1	—	47
7	Haub. divizion	96	6	—	—	96	6	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	4	2
8	Brdska baterija	25	2	—	—	25	2	24	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	2	1
	Svega:	2995	254	588	42	2408	204	2070	120	17	71	92	14	—	14	8	—	3	2		8	4	8	281

Bombi		Municije											Prot. kol.	Konja		
Ofanzivnih	Defanzivnih	Jugosl.	Italij.	Austr.	Švarc.	Brno	Breda	Njem.	Švarcloze	Breda	Bacači Teški	Laki		Jahači	Tovarni	Za sanitet
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—	4	—	—
9	17	2.119	139	—	—	20	—	-	—	—	—	—	95	—	—	—	—
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
480	480	306.344	1700	—	447	—	—	—	—	—	41	220	496	44	20	173	—
300	248	709.55	1230	650	1210	—	1245	—	7000	1060	3700	200	136	1224	42	9	22	111	7
306	278	138.53	2323	—	1325	6210	2656	—	1800	720	—	70	7	540	—	—	9	74	—
—	55	2.620	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	197	—	3	48	—
9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	339	—	—	8	—
1105	1078	2.421	5322	650	2982	6230	3901	—	8800	1780	3700	311	363	2531	622	9	62	414	10

NAPOMENA: 1) Pod rednim brojem 7 uračunate su 4 haubice 102 m/m krapoela mod. 12/15; 26 tempiranih granata mod. 28.

2) Pod rednim brojem 8 uračunata su dva brdska topa 75 m/m sa 339 granata. Kod prateće čete uračunati su i kuriri Štaba divizije.

Politkom, (M. P.) Načelnik,

Mitar Bakić **Vukotić**[2]

Komandant,

Peko[3]

' Original.. pl›an rukom na focmutaru na lapirofrafu. nalazi x u arhivi Vo^ncUtocukog InttUuU H r«g br. 19-2. k. 1 A

• Jovjn VaMK

' IVko Djpòcv iz-

BR. 7

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 1 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATU NAPADA NA BLAGAJ[1]

STAB
IV N.O. UDARNE DIVIZIJE
BROJ SLUZB.
1 januara 1943 g.

ŠTABU I BOSANSKOG N.O. UDARNOG KORPUSA

Dostavlja se izvještaj o akciji na Blagaj snaga V Kr.fajiškel kozarske N.O.U. brigade:

Akcija na Blagaj priređena je u noći između 27. i 28. XII. 1942 god., i ista je uspjela. Ova je akcija počela u 1 sat sa snagama I bataljona ove brigade i trajala je do 7 sati ujutru. Vatra je otvorena iz velike udaljenosti, zbog čega domobrani nisu imali prilike da se odmah predaju, pa je zbog toga akcija trajala šest sati. Štab ovog bataljona tek je ujutru uvidio svoju grešku i odmah je zatim poručio pratećoj četi ove brigade da vrši gađanja *iz* topa i bacača mina. Nakon pet ispaljenih granata neprijateljska vatra je sasvim prestala i jedna četa je izvršila juriš i pokupila posakrivane domobrane koji su bili u tvrdim iako zapaljenim zgradama Blagaja. Iz ovog se vidi da otpor domobrana nije prouzročen njihovim borbenim raspoloženjem nego našim greškama kod napada. U ovim borbama zarobljeno ie 135 domobrana, među kojima i jedan oficir i jedan stožerni narednik.

Zaplijenjeno je 130 karabina, 13 kištara municije, 21 kutija mitraljeske municije sa redenicima, 3 teška mitraljeza i 5 puškomitraijeza i nešto ostale ratne spreme.

Neprijateljski gubici su: 3 mrtva i 1 ranjen.

Naši gubici su: 4 mrtva i 5 ranjenih od kojih 3 teže i 2 lakše ranjena.

Ujedno se dostavljaju imena zapovjednika i vodnika, kao i razvodnika zarobljenih:

1. Broz Velimir, nadporučnik 1. sata 1 bojne XI pj. pukovnije, iz Siska, star 29 god. U vojsci se nalazio od avgusta 1941 g. do januara 1942 godine. Bio je na položajima kod Doboja, zatim pušten kući i opet mobilisan u oktobru do 28-XII,

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2a/2, k. 407.**

kada je zarobljen pri akciji na Blagaju. Isti je detaljno saslušan i dao je dobre podatke o stanju u neprijateljskoj vojsci kao i okolnim garnizonima. Učestvovao je u neprijateljskoj ofanzivi na Kozaru. On pozna Ninu Marakovića i izrazio je želju da ostane kod nas.

2. Kuzmić Zlatko, stožerni narednik u pričuvi iz 6. sata 2. bojne II pj. pukovnije, iz Orašja, star 30 godina, u civilu državni činovnik, radio u Bjelovaru, do juna mj. [19]42. god. nalazio se u ovome satu.

3. Majrić Ivan, vodnik 1. sata 1. bojne XI p. pukovnije, iz Zagreba, moler, star 28 godina, u vojsci bio od 15 avgusta. Zarobljen pri akciji na B. Novi[2] i pušten kući.

4. Ćamil Murtić, vodnik 1. sata 1. bojne XI p. pukovnije, iz Kladuše, star 30 godina. U vojsci se nalazio od 25. XI. 42 god.

5. Hemerik Vinko, razvodnik 1. sata 1. bojne XI p. pukovnije, tipograf, star 35 godina.

Stožerni narednik Kuzmić Zlatko, nepoćudan elemenat, misli samo na sebe.

Džinić Agan, razvodnik, kriminalac, dao je lažne iskaze.

Ostali su obični vojnici, koji su po dužnosti puckarali, ali su bili voljni da se predaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkom, na položaju (M. P.) Komandant, **Šoša®**

P. S. Jedan dio snaga V Kr.[ajiške] kozarske N.O.U. brigade u toku noći 25. i 26. XII prebacio se na desnu obalu Sane sa zadatkom da likvidira Blagaj i očisti manja uporišta prema Prijedoru.

Minerski vod imao je za zadatak da poruši prugu od Blagaja prema mostu Prljugovac[1] — Svodna.

26. na 27. XII, po noći, manje snage napale su Blagaj a veći dio snaga napadao je Martin Brdo iznad Svodne i Dragotinje. Ova akcija na Blagaj nije uspjela, dok je na Dragotinjoj zarobljeno 18 domobrana sa oružjem i spremom.

Obzirom na ovu neuspjelost priređena je sljedeću noć nova akcija koja je slijedila prema prednjem izvještaju.

S. F. — S. N.

(M. P.) Komandant, **Šoša**

[s] Bosanski Novi

[1] Narodni heroj Josip Mažar-Soša. Poginuo oktobra 1944 god., prilikom napada na Travnik, kao komandant Četvrte NOU divizije.

[*] Vjerovatno Polugovac

BR. 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 1 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATU NAPADA NA STRIZINSKI MOST[1]

ŠTAB
IV N.O. UDARNE DIVIZIJE
Broj službi.
1 januara 1943 g.

ŠTABU I BOSANSKOG N.O. UDARNOG KORPUSA

Noću između 29 i 30 XII I bataljon V Kr. kozarske N.O.U. brigade izvršio je akciju na neprijateljsko uporište Strižinski most. Akcija je otpočela u 2.15 sati i borba je trajala 10 minuta. Poslije jednog žestokog plotuna čete su u jurišu zarobile 52 domobrana. Tom prilikom zaplijenjeno je: 46 pušaka, 7 p. mitraljeza, 1 ručna strojnica, 5 sanduka puščane municije i još nešto vojne spreme.[5]

U toj akciji uništena su dva mosta, most na Strižni i most na Durića Jarku više same Volinje. Na Strižinskom mostu nalazila su se i 3 vagona, koji su također spaljeni. Srušeno je nešto pruge od Novoga prema Ravnicama i 3 km telefonske linije.

U ovoj akciji mi nismo imali ni ranjenih ni poginulih, dok je neprijatelj imao 2 mrtva vodnika, koji su održavah s nama vezu i po pričanju vojnika oni su od radosti skočili na bunkere i tako poginuli. Oni su dovikivali tom prilikom: »nemojte pucati« i od radosti u vis su pucali. Inače su domobrani dovikivali partizanima: »Pucajte u vis još nekoliko plotuna, neka se čuje puškaranje«.

Pruga od svođanske stanice kao i sam most potpuno su srušeni. U rušenju pruge i mosta potpomagala nas je pozadina (žene i omladina).

Štabu V Kr. N.O.U. brigade je naređeno da povede istragu povodom izginulih domobranskih vodnika koji su održavali vezu sa nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, Komandant,
(M. P.) **Šoša**

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/2, k. 407.
[2] Opširnije o napadu na Strižinski most vidi u dok. br. 11.

BR. 9

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 1 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O RADU KOMANDANTA ZIJAMETSKOG BATALJONA ĐORDA DELMA[1]

STAB
I BRIGADE[2] III U. DIVIZIJE NOVJ
br. 1
1. I. 1943
u 10^h

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Vama je od ranije poznato da se u sastavu ove brigade nalazi polučetnički bataljon, tzv. Zijametski bataljon,* koji je u novije vrijeme nazvan V bataljonom ove brigade. Našim pravilnim radom ranije među tim narodom, a kasnije i sad u samom bataljonu, mi smo uspjeli da taj bataljon vojnički i politički učvrstimo i uzdignemo na takvu visinu, da iz njega nemamo slučajeva dezerterstva, već naprotiv taj bataljon narasta od ljudstva iz samog Zijameta, a kao primjer navodimo da nam se je ovih dana priključilo otuda još 15 boraca.

Komandant toga bataljona je bio Dorđe Delmo, bivši podoficir jugoslovenske vojske. 1941 godine, kad je Stanko Kutanjac u okolini Bugojna organizovao partizansku vojsku, Delmo je sa njegovim ljudstvom ušao u sastav njegovog bataljona i bio kao komandir čete. Kasnije kada su četnici ovladali tamošnjim terenom, on je prišao četnicima sa svojom četom, ali više, kako izgleda, iz formalnih razloga, a kao dokaz toga je i to da su oni uvijek vodili borbu protiv ustaša četničkih saveznika. Po našem dolasku na njihovu teritoriju mi smo tu četu digli na stepen bataljona i dalje sa njima sarađivali i radili, kako je i Vama poznato. Za vrijeme partizanske vlasti, u redovima svoga bataljona Delmo je ocjenjivan kao dobar borac, a kao takav je na čelu svoje čete teško ranjen u nogu, od čega i danas boluje. Mi smo ga prije dva mjeseca uputili u centralnu bolnicu, gdje se i sada nalazi na liječenju. Priroda

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 10.**
[s] **Peta crnogorska NOU brigada**
[3] **Bataljon je prije ulaska u Petu crnogorsku NOU brigadu bio u sastavu Trećeg krajiškog NOP odreda.**

njegove bolesti je takva da se ne može kretati sa trupom, ali je dosta pokretljiv van borbenih redova. Ovih dana smo od njega dobili pismo[4] iz centralne bolnice u kojemu nas moli za intervenciju da se primi na viši oficirski kurs.

Mi dajemo za to predlog da se Delmo primi na kurs, s tim da mu se što više posveti pažnja na njegovom političkom uzdizanju, čemu on mnogo teži. Cak je i Partiju tražio. On je čovjek pošten, pouzdan, a vojnički dosta uzdignut. Pored toga to treba i politički gledati: uzdizati jednog čovjeka koji je dosta popularan u okolini Travnika, to znači osvajati srpske mase, a suzbijati četnički uticaj na tom terenu. U najgorem slučaju trebali biste ga preporučiti bolnici da mu posvete malo veću pažnju. Razmislite o tome kako bi bilo da se primi u Antifašističko Vijeće NO. Jedan broj zaselaka Đelminog područja[5] popaljen je od strane ustaša i poklan veliki broj stanovništva, a pošto je stanovništvo siromašnog stanja, zasluživalo bi pažnju da ih V.Š.[6] pomogne sa jednom svotom novaca, ako je imate na raspoloženju.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkom
Drag. Ivanović'

Komandant
Sava B. Kovačević

*** Pomenuto pismo Redakcija nije pronašla.**

[5] Odnosi se na zaseoke Zijameta: Delme, Sudari, Lukići, Stojići itd.

[6] Vrhovni štab

' Dragiša Ivanović

BR. 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 1 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O JAČINI I RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH JEDINICA U JAJCU, DONJEM VAKUFU I TRAVNIKU[1]

ŠTAB
III KRAJIŠKOG ODREDA
N.O.P. I D. VOJSKE JUGOSLAVIJE
Broj službeno
Dne l/I 1943

ŠTABU I BOSANSKOGA KORPUSA

Prema izveštajima od 31 decembra prošle godine stanje u Jajcu je sledeće:

Nemaca ima nešto preko 300. Tačan broj se ne zna, pošto se stalno menjaju, tj. jedni dolaze a drugi odlaze. Ustaša ima jedna bojna, i to polovina »Crne legije« a polovina onih običnih bandita.

Domobrana ima oko 3 satnije. Sem toga u Jajcu ima 4 tenka. Dva su smeštena kod nove pravoslavne crkve — u samome gradu. Druga dva tenka su na periferiji grada gde po noći vrše demonstrativne »šetnje«, i to prema Šehalića glavici i po Carevom Polju.

U Jajcu imaju 4 topa čiji kalibar ne znamo, a koji su na Volijaku (na mestu gde su bile dve haubice prilikom našega prvoga napada na Jajce). Ima, takođe, nekoliko bacača.

U tvornici su Nemci. Sama tvornica ne radi. Magacini kao i konjušnice su im na mestu gde su pre bile auto-garaže. Nemci stanuju u Filipovića kući na tržištu, u »Hrvatskoj banci«, gde im je i magacin municije, i u zgradi-gostioni kod Plivinoga mosta (na levoj obali Plive).

Ustaše stanuju: na Volijaku, Tomaševiću, gde im je i magacin, i u »Klosteru«. Županija im se nalazi u Tuzlića kući — ispred bivšeg »Grand-hotela«. Prestojništvo je u gornjem spratu šumske uprave, takođe ispred bivšeg »Grand-hotela«. Redarstvo im je gde i pre (iza I kapije). Žandarmerija je takođe gde i pre (u kući bivše ženske stručne škole).

Nemci imaju tri kamiona u Jajcu. Nemci prave spoljna utvrđenja oko Jajca. Pojas se uglavnom pruža kuda i pre.

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/12, k. 407 A.**

Bunkeri su podzemni i to u više pojaseva koji su spojeni podzemnim hodnicima. Na 50 metara ispred bunkera pletu bodljikavu žicu. Ispred bunkera su očistili teren — sve voćke su isekli. Pojas utvrđenja počinje od jezerske ceste — Rajakove kuće preko Volijaka, Careva Polja i povija se u luku prema banjalučkoj cesti. Za gradnju utvrđenja mobilisali su sve stanovništvo sem Srba, u koje nemaju poverenja.

Na Cusinama ima 40 Nemaca i dve satnije domobrana. Domobrani su većinom Bjelovarčani. Nemci i tu prave bunkere-utvrđenja u zemlji, odnosno u steni. Eksplozivom prave udubljenja u ćusinskim stenama. Pojas utvrđenja se proteže kao i pre. Na Kiku[2] ima jedan bacač i jedan teški mitraljez. Kod prve kuće ispod samoga Kika ima jedan teški mitraljez. Domobrani su raspoloženi prema nama. Nemci i tu pletu žice ispred položaja ograđujući se i od samih domobrana. Na kanalu nema niko. Na vinogradskom brdu — dalje od Cusina imaju jedan vod kod Radojine kuće, sa jednim teškim mitraljezom i jednim puškomitraljezom. Malo dalje napred, u gaju iznad Savanovića Bogoljuba kuće, ima jedna desetina. Dalje levo napred, na samome ćuviku iznad Cvije Savanovića kuće, ima jedna desetina. Napred, na brdu zvanom Straža, ima jedna desetina.

Na vili naspram kanala ima jedna satnija »Crne legije«.

U Jajcu nema žita. U početku su seljaci bili počeli donositi žito, ali su Nemci počeli sa prisilnim otkupom, radi čega su seljaci prestali donositi žito.

U Vincu ima 120 domobrana, a u Donjem Vakufu 200—250. U Travniku ima svega oko 500 domobrana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant,
Dakić'

[s] Na karti 1:100.000 nije nađeno.
[3] Makso Dakić

BR. 11

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 2 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O REZULTATU NAPADA NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA BLAGAJ, MARTIN BRDO I DRAGOTINJU[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. broi 14
Dne 2 januara 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ
za »Op.-O«*

1) Noću 26 na 27-XII jedinice V kozarske brigade prebacile su se na desnu obalu reke Sane sa zadatkom da likvidiraju Blagaj i očiste manja uporišta prema Prijedoru, kao što su Martin Brdo iznad Svodne i Dragotinja. Akcija na Blagaj nije uspela, dok je u Dragotinji zarobljeno 18 domobrana sa oružjem i spremom.'

Noću 27 na 28-XII ponovljena je akcija na Blagaj. Akcija je počela 28-XII u 1 sat i trajala je do 7 sati ujutru. Akcija je trajala 6 sati iz razloga što su naše jedinice otvorile vatru sa veće daljine, usled čega domobrani nisu imali prilike da se odmah predaju. U ovoi borbi zarobljeno je 135 domobrana, među kojima i jedan oficir, Broz Velimir, natporučnik I sata I bojne XI p. pukovnije,[4] jedan stoženi narednik, 4 vodnika i 5 razvodnika. Natporučnik Broz izjavio je želju da ostane u partizanima. Zaplenjeno je 130 karabina, 3 teška mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 13 sanduka municije, 21 kutija mitraljeske municije sa redenicima i nešto ostale ratne spreme. Neprijateljski gubici su: 3 mrtva i 1 ranjen. Naši gubici: 4 mrtva i 5 ranjenih.

Noću 29 na 30-XII iedinice V kozarske brigade IV divizije izvršile su akciju čišćenja neprijateljskog uporišta na reci Strižni između Bos. Novog i Kostajnice. Akcija je počela 29-XII u 2.15 časova, borba je trajala 10 minuta. Naše jedinice posle jednog plotuna izvršile su juriš i zarobile 52 domobrana. Za-

[1] Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/2, k. 407.
[2] Operativni otsjek
[3] Opširnije o napadu na Dragotinju vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 224.
[4] pješačke pukovnije

plenjeno je 46 pušaka, 7 puškomitraljeza, 1 ručna strojnica, 5 sanduka puščane municije i nešto vojne spreme. U toj akciji uništena su 2 mosta, 1 na reci Strižni, a drugi na Burica Jarku više same Volinje. Na mostu na Strižni spaljena su 3 vagona. Srušeno je nešto pruge između Novog i Ravnica i 3 km telefonske linije. Neprijateljski gubici: 2 mrtva vodnika. Naše jedinice nisu imale gubitaka.[5]

2) Štab V N.O.U. divizije izvestio nas je danas da na njihovom sektoru nema naročitih promena. Neprijatelj bezuspešno napada naše položaje oko grada Sanskog Mosta (sa istočne strane) i svakodnevno trpi gubitke.[6]

Delovi IV krajiške brigade V N.O.U. divizije porušili su mostove na reci Gomjenici između Omarske i Bronzanog Majdana.

3) Primili smo naređenje Vrhovnog štaba po kome imaju naše jedinice smeniti dva bataljona III divizije na sektoru oko Jajca i preuzeti na sebe zadatak zatvaranja pravca Jajce — Mrkonjić Grad, istovremeno čisteći levu obalu Vrbasa od raznih četničkih bandi.[7] Odmah po prijemu telefonskog naređenja za ovu smenu, još 31-XII, izdali smo telefonsko i pismeno naređenje V diviziji da jedinice VII krajiške brigade prime na sebe sve ove zadatke, s tim da se smena izvrši najdalje do 3 januara 1943 god.

4) Šaljemo prepis izveštaja,[8] koji smo dobili od drugova koji su poslati preko Vrbasa.® 31-XII uputili smo još 20 drugova na teren preko Vrbasa, za vojne rukovodioce i rad u pozadini.[10]

5) Radi vođenja stroge kontrole i evidencije nad svima rashodima iz naših jedinica, napravih smo projekat naređenja za uvođenje obaveznog vođenja »Knjige bolujućih i ranjenih«, a isto tako i »Knjige otsustvujućih«. Pre nego što izdamo naređenje za vođenje »Knjige otsustvujućih« potrebno je da izdamo naređenje o nadležnosti pojedinih komandi i štabova u pogledu davanja otsustva.

Po našem mišljenju, otsustvo bi trebalo davati samo u hitnim i naročito važnim slučajevima.

Predlažemo sledeću nadležnost pojedinih komandi i štabova:

[5] O napadu na Strižinski most vidi dok. br. 8.
[8] Vidi dok. br. 32.
[7] Vidi dok. br. 12.
[8] Redakcija nije pronašla pomenuti izvještaj.
[9] Centralna Bosna
[10] Odnosi se na drugove koji su upućivani kao rukovodioci u obnovljeni Četvrti krajiški NOP odred i u povjereništvo Okružnog komiteta za taj teren. Vidi dok. br. 61.

Komanda čete: 2 dana, samo u naročito hitnom slučaju i tek po dobivenoj saglasnosti štaba bataljona.

Štabovi bataljona: do 4 dana, po dobivenoj saglasnosti od štabova brigada, odnosno odreda.

Štabovi odreda: do 6 dana.

Štabovi brigada: do 8 dana. Svako otsustvo mora se odmah prijaviti štabu brigade, odnosno odreda, koji moraju voditi evidenciju o svim otsustvima.

Štabovi divizija: do 20 dana.

Stab korpusa: preko 20 dana.

Borci, komandiri i polit, komesari kad odu na otsustvo po privatnom poslu, overavali bi objave pri dolasku i odlasku kod najbližih komandi mesta.

Prilikom otsustvovanja po službenom poslu, objave bi se overavale kod onih komandi kod kojih su borci radili, odnosno kod najbližih komandi mesta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, službeno otsutan — Načelnik štaba, **B.** — Komandant,

BR. 12

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 2 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O RUŠENJU KOMUNIKACIJA JAJCE — MRKONJIC GRAD I BANJA LUKA — SITNICA I O NAČINU ODRŽAVANJA VEZE SA SEDMOM KRAJIŠKOM NOU BRIGADOM[1]

ŠTAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Op. br. **10**
2-1-1943 g.
— Položaj —

STABU III KRAJIŠKOG N.O.P. ODREDA

Vrhovni štab je naredio da naše jedinice smene dva bataljona III N.O.U. divizije, koje se nalaze na položajima zapadno od Jajca, najdalje do 3 januara 1943 godine.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1, k. 407.**

Obzirom na to naređenje izdali smo naređenje V N.O.U. diviziji da VII krajiška brigada primi od sada sledeće zadatke:

1) Zatvaranje pravca Jajce — Jezero — Mrkonjić Grad sa jednim bataljonom na pogodnim položajima oko Jezera. Taj bataljon treba [da] drži čvrstu vezu sa snagama III krajiškog odreda i da *neprekidno* sa mobilisanim seljacima ruši komunikaciju Jajce — Mrkonjić Grad.

2) Jedan bataljon VII brigade treba da bude oko Trijebova, tako da može intervenisati na pravcima Jajce — Barevo — Crna Rijeka — Banja Luka i Jajce — Mrkonjić Grad — Čađavica. Taj bataljon treba da drži čvrstu vezu sa bataljonima VII brigade oko Sitnice.

3) Dva bataljona treba da budu oko Sitnice sa zadatkom zatvaranja pravca Banja Luka — Sitnica. Ti bataljoni treba na pogodnim mestima da ruše put Banja Luka — Sitnica sa mobilisanim seljacima. Jedan od ovih bataljona može da krstari kroz Manjaču. Komunikaciju Mrkonjić Grad — Sitnica i okolinu oko te komunikacije treba ovi bataljoni da raščiste i da je drže čistu od raznih četničkih bandi koje se kreću oko Čađavice, Marčeta itd.

Stab VII krajiške brigade može biti i u Mrkonjić Gradu.

Potrebno je da Stab III krajiškog odreda drži čvrstu vezu sa Štabom VII krajiške brigade, a isto tako da drže čvrstu vezu bataljoni III krajiškog odreda sa bataljonima VII krajiške brigade, koji su na položajima oko Jajca.

Potrebno je da nas izvestite o rasporedu vaših snaga posle odlaska dvaju bataljona III N.O.U. divizije i posle povezivanja sa snagama VII krajiške brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, Komandant,

K.[ä]

[s] **Košta Nad**

BR. 13

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 2 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA RASPORED JEDINICA POSLIJE OSLOBOĐENJA TESLICA[1]

B. 100[J]
2-1 u 18.45 č.

101 B.[s]

Obe napadne grupe — Prva i Druga[4] — ostaviće svoje jedinice u sadanjem rasDoredu, sa zadatkom:

Prva grupa:

— zatvarače pravac od Tešnja i Doboja;

— pristupiće temeljitom rušenju železničke pruge i ceste na pravcu Jelah — Tešanj, upotrebljavajući za te radove i mestane;

— prikupiti podatke o četničkim bandama i njihovom rasporedu severno od pravca Jelah — Tešanj.

Druga grupa:

— završiće čišćenje sela Komušina i obližnjih;[5]

— izvršiće prikupljanje vojnog materijala i spreme i ovo evakuisati pravcem G. Teslić — Liplje — Karač;

— sa 2. T. 1003[6] izvršiti evakuaciju ranjenika, bolesnika, hirurške ekipe, zarobljenika i zaplenjenog materijala u određenom pravcu. Taj T.[7] je od nas dobio naređenje u ovom smislu, s tim da on materijal i zarobljenike prima u G. Tesliću i da odatle pripremi i izvrši dalju evakuaciju (Prepis toga naređenja dali smo 103 B.[s]). Za evakuaciju upotrebiti domobrane i mobilisati kola i konje sa obližnjeg terena;

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1, k. 705.

[2] Prva proleterska divizija

[3] Prva proleterska brigada

[4] Te dvije grupe izvršile su napad na Teslić 1 januara. U prvoj grupi bile su sljedeće jedinice: Drugi i Šesti bataljon Prve brigade i Drugi bataljon Treće brigade; u drugoj: Prvi, Treći i Četvrti bataljon Treće brigade i Četvrti bataljon Prve brigade. Opširnije o oslobođenju Teslića vidi dok. br. 16, 22, 42 i 43.

[5] U selu Komušini i okolini ustaško-domobranska vlast je naoružala seljake za borbu protiv jedinica NOV.

[6] Pogrešno u originalu; treba Z. T. 103, a odnosi se na Prvi bataljon Treće krajiške NOU brigade.

[7] Prvi bataljon Treće krajiške NOU brigade

[8] Treća krajiška NOU brigada Prve proleterske divizije

— sa zaplenjenim materijalom evakuisati i neispravne topove;

— odmah preduzeti rušenje mostova u gradu" (železnički i automobilski na r. Usora);

— uspostaviće red i organizovati vlast u Teslicu. (Za ovo upotrebiti J.T. 101.,[10] koga zadržati u gradu);

— urediti javne zgrade i prostorije gde borave i gde su se nalazile naše jedinice. Za ovo upotrebiti i zarobljenike.

Pod komandom ove grupe organizovaće i ostaće ispravna artiljeriska oruđa (haubice i topovi). Organizaciju artiljerije izvršiće drug Velebit[11] (iz G. T. 101) i oruđa postaviti za dejstvo u visini mesta G. Teslić, na najpodesnijim položajima. Obe grupe uputiće 3. o. m. rano sve borce koji su ranije služili u artiljeriji da se jave drugu Velebitu u G. Tesliću. Potrebno naređenje drugu Velebitu u ovom smislu izdaće odmah 101 B.

J. T. 101 vraća se u sastav i pod komandu 101. B.

2. T. 103[1S] ostaje za sada pod komandom 101 B.

Dalje perspektive:

101 vraća se ka Lekiću.[15]

103 preuzima ovaj sektor nastavljajući i dalje sa evakuacijom (predlažemo ovakav raspored: jedan T. za evakuaciju, jedan T. u Tesliću i okolini i dva T. na zatvaranju pravca od Doboja i Tešnja na prostoru Kalošević — Mrkotić — Planje — Bejtići).

Dobili smo obaveštenje da su naoružani seljani sledećih sela:

u s. Komušina . .	160 pušaka
u s. Kamenica (katol.)	17 pušaka
u s. — „ — (muslim.)	16 pušaka
u s. Reševa[14] . . .	16 pušaka
od Teslića do Cr. Reke	50 pušaka.

Jedinice koje se nalaze u tim selima ih u njihovoj blizini da izvrše razoružanje seljaka.

Dostaviti nam izveštaj o akciji na Teslić.

S. F. — S. N.

D.[15]
Koča[1']

[9] **Teslić**
[10] **Bataljon Prve proleterske brigade**
[11] **Milan Antončić-Velebit**
[15] **Prvi bataljon Treće krajiške NOU brigade**
[13] **Misli se da se dijelovi Prve proleterske brigade vrate na teren gdje se nalazio komandant brigade Danilo Lekić. Vidi dok. br. 26, prim. br. 6.**
[14] **Vjerovatno Rajševa**
[15] **komandant**
[16] **Koča Popović**

BR. 14

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 2 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O RAZBIJANJU USTAŠA I DOMOBRANA KOD SELA BRIŠNIKA[1]

STAB
II PROLETERSKE DIVIZIJE
2-1-1943 g.
u 15 časova

VRHOVNOM ŠTABU

Neprijatelj je juče pokušao ispad iz Imotskog i Posušja u pravcu Duvna sa snagama od 7 ustaških i domobranskih satnija. Neprijatelj je uspeo da prodre do sela Brišnika, gde su ga dočekali delovi IV Crnogorske brigade, razbili ga i naterali na povlačenje.

Neprijatelj je ostavio na bojnom polju 52 mrtva vojnika. Broj ranjenih je verovatno mnogo veći. Zarobljeno je 28 domobrana, od kojih se jedan javio u našu vojsku, dok su ostale razoružali i pustih svojim kućama u Hercegovinu.

Zaplenjeno je: 45 pušaka, 1 kamion i dosta različite vojne spreme.

Naši gubici iznose: 5 mrtvih i 8 ranjenih drugova.

Neprijatelj je proteran ka Imotskom i Posušju'.[2]

Detaljni izveštaj sledi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Peko Dapčević

[1] Kopija, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/2, k. 7 A.

*** Opširnije o tome vidi dok. br. 174.**

BR. 15

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 3 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAMJERAMA NEPRIJATELJA DA PODUZME OFANZIVU NA OSLOBOĐENU TERITORIJU[1]

STAB I BOSANSKOG KORPUSA
3-1-1943 g.
u 16 časova

Telefonska depeša

VRHOVNOM ŠTABU

U Zagreb su stigli kontigenti hrvatske legije,[5] koja se je borila na Istočnom frontu. Njima je u Zagrebu priređen svečan doček.

U Zagreb su, takođe, stigli omladinci, koji su bili na kursu u Njemačkoj.®

Namjera i snage još nisu utvrđene. Preduzeti su koraci da se to hitno ustanovi. Govori se o ofanzivi na oslobođenu teritoriju, najvjerovatnije u pravcu Bihaća.[4]

Za Glavni ob. centar
Coče[5]

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistonskog instituta pod reg. br. 1/1, k. 11.**

[s] **Odnosi se na 369 legionarsku diviziju. Opširnije o sastavu i jačini te divizije vidi dok. br. 39, prim. br. 2.**

[3] **Vjerovatno se misli na ustaško-domobranske oficire, pitomce vojnih škola koji su bili na specijalizaciji u austriskom gradu Stokerau (Stockerau).**

[4] **Podatak je tačan: vršena je koncentracija trupa za Četvrtu neprijateljsku ofanzivu.**

[5] **Ratko Vujović**

BR. 16

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O REZULTATU BORBI PRILIKOM OSLOBOĐENJA TESLICA[1]

Radio-depeša

STAB
1 PROLETERSKE DIVIZIJE
3-1-1943 g.
u 15 časova

VRHOVNOM ŠTABU

Garnizon u Tesliću brojao je preko 2.000 vojnika, i to: II i III bojna IV pešadijske pukovnije, 23. i 24. satnija I pešadijske pukovnije i jedna domobranska bojna.

Zarobljeno je: preko 1.000 vojnika, među njima pukovnik Binder, preko 20 oficira, 3 lekara i 1 logornik.

Do sada je zaplenjeno: 4 haubice, 3 protivtenkovska topa, 2 topa »Pito«[2] 37 mm, 5 bacača, nekoliko hiljada artileriske i bacačke municije, stotine hiljada puščanih metaka, preko 1.000 pušaka, velika količina životnih namirnica i sanitetskog materijala, 8 lokomotiva, 30 vagona, fabrika destilata.

Transport se vrši vozom.

Plen se prebrojava.

Grad je zauzeo Kraljevački bataljon[3] i zaslužuje najvišu pohvalu.

Topovi su prelazili dva puta iz ruku u ruke i odmah dejstvovali.

Naši gubici su 1 mrtav i 10 ranjenih.[4]

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. I/"6, k. 706.

[2] Pješadiski top francuskog porijekla u naoružanju u bivšoj jugoslovenskoj vojsci.

[3] Četvrti bataljon Prve proleterske brigade

*** Opširnije o napadu na Teslić vidi dok. br. 16, 22, 42, 43, 175, 176 i 177.**

BR. 17

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA PRVE I TREĆE BRIGADE ZA ODBRANU TESLICA I ZA ČIŠĆENJE OKOLNOG TERENA OD ČETNIKA[1]

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
BR. 115
3-1 = 23 č

ŠTABOVIMA I i III BRIGADE

1) Jedinice I brigade, koje se nalaze na sektoru Teslić, krenuće sa svojih sadašnjih položaja preksutra u zoru na prostoriju Kulaši — Popovići. Dva bataljona ići će prostorom između druma Jelah — Prnjavor i pruge od Teslića prema Kulašima, a jedan bataljon zapadno od te pruge preko Cečave. Tačnu maršutu i dužinu dnevnog marša odrediće Štab brigade, što će, između ostalog, zavisiti i od posla koji će imati da se obavlja i usput. Po dolasku na tu prostoriju, odmah potražiti vezu sa komandantom I brigade Lekićem[2] pravcem Vujačani.®

Štab divizije kretaće se sa levokrilnim bataljonom.

2) III brigada ostaće na prostoriji s. Vitkovci — s. Planje (Džemilići) — s. Vrućica — G. Teslić — s. Osivica, i to sa tri bataljona, dok će jedan bataljon krstariti na prostoru Pribinić — Liplje — Maslovare. sa zadatkom progonjenja preostalih četničkih bandi, konfiskacije imovine odbeglih četnika i uopšte učvršćenja narodno-oslobodilačke vlasti.

Zadatak glavnine brigade: odbrana Teslića, obrazovanje i učvršćenje narodno-oslobodilačke vlasti, eventualno prolazno likvidiranje Tešnja i Jelaha (prema prilikama i mogućnostima) konačno razbijanje četničkih grupa na čitavom ovom sektoru, mobilizacija, organizovanje obaveštajne službe na ovom sektoru i prema istoku, sistematsko i svakodnevno dalje rušenje druma i pruge i objekata na njima, politički rad među stanovništvom oslobođene teritorije i vršenje političkog uticaja na stanovništvo okolnih krajeva i sèla (u tom cilju pozvati su na predaju meštanske[4] i domobranske okolne garnizone) itd.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 705.**

[2] *** Danilo Lekić**

[3] **Vijačani**

[4] **Odnosi se na naoružana sela, koja su ustaško-domobranske vlasti organizovale za borbu protiv jedinica NOV.**

Radi održavanja veze sa ovim Štabom, Stabu Treće brigade[5] dodeliće se jedna primopredajna stanica.

Još u toku sutrašnjeg dana, objaviti stanovništvu' plakatima na ulicama i u kafanama časove emisija »Slobodne Jugoslavije«. Organizovati postavljanje glasnogovornika na ulicama.

Bataljon III brigade koji bude određen za krstarenje na prostoru Pribinić — Liplje — Maslovare tražiće u Maslovarama dodir sa jedinicom III divizije ili naše II brigade[7] koja se bude nalazila na prostoru Skender Vakuf — Kotar Varoš, sa kojom će zakazati redovnu vezu.

Predvideti uništenje fabričkih postrojenja koja služe za proizvodnju destilata za ratne svrhe, železničke stanice i sveg voznog parka — sve ovo u slučaju prinudnog povlačenja pred nadmoćnijim neprijateljskim snagama.

Učvrstiti vezu sa bivšim četničkim komandirom Neđom Neđićem (oko s. Vrućica) i bezuslovno ga privesti pod svoju komandu, dajući mu određene zadatke, o kojima ima da podnese izveštaje. Isto tako staviti pod svoju komandu dvadeset i dvojicu boraca koji se nalaze oko Slatinice,[8] na čelu sa Blagojem Perendijom i Ljubom Đurićem — bivšim starešinama Drinskog dobrovoljačkog odreda; sa njima je danas uspostavljena telefonska veza.

3) Pri prolazu kroz sela Čečava, Ukrnjica, Osivica itd. političke starešine jedinica I brigade proveriće dosadašnji rad novoobrazovanih narodno-oslobodilačkih odbora tražeći izveštaj od pretsednika tih odbora o broju vraćenih i predatih pušaka, spisak seljaka koji se nisu vratili itd. U s. Čečava, smeniti iz N.O. odbora bivšeg komandanta pozadine bataljona »Tankosić« — Prodanovića, kao pijanicu i izrazito četničkog eksponenta. Podvlačimo da je u načelu pogrešno ostavljati u narodnim ustanovama ljude u koje su imali poverenje četničke starešine, preko S.O." odbora upozoriti stanovništvo da naš blagi stav ni u kom slučaju ne znači da ćemo dozvoliti četničku propagandu. Staviti u dužnost odborima da takve slučajeve prijave najbližoj jedinici narodno-oslobodilačke vojske. N.O. odbori uopšte su dužni da o svome radu i situaciji na njihovom terenu izveštavaju štab najbliže jedinice N.O. vojske.

[5] Treća krajiška NOU brigada

[6] Teslića

[7] Treća sandžačka NOU brigada

[8] Blatnice

' Seoski oslobodilački (odbori)

4) U toku sutrašnjeg dana završiti izvlačenje zaplenjenog materijala.

5) Drugu Velebitu[10] staviti na raspoloženje sutra 4 o. m. do 12 časova tražene artiljerce, o čemu izvestiti ovaj Štab. Mi znamo da će se time jedinice još smanjiti, ali verujemo da nije potrebno tumačiti važnost i ulogu aktivne artiljerije.

6) Sutra će štabovi brigade poslati potrebno ljudstvo za prijem zaplenjenih topova. I brigada dobija 2 protivkolca, III jedan protivkolac i 1 »Pito«,[11] a Druga brigada takođe 1 protivkolac i 1 »Pito«, koje će delovi III brigade, određeni za evakuaciju ratnog plena, evakuisati utvrđenim pravcem, zajedno sa svim onim oruđima koja nisu predviđena za ovaj sektor.

Pod komandom Štaba III brigade ostaće 2 ispravne haubice, koje predlažemo da se postave u visini Borka, radi dejstvovanja u slučaju neprijateljskog nadiranja prema Tesliću. Ispitati da li se haubice mogu kretati cestom preko Lipija za Karač i prugom koja ide od Teslića ka Kulašima. U slučaju dubljeg neprijateljskog nadiranja, 2 ispravne haubice svakako izvući sa ceste za Maslovare prema Lipiju. Ispitati da li se u varoši mogu izraditi delovi neispravnih haubica.

7) Domobrane koji su rodom iz krajeva oko Teslića saslušati, i ako se utvrdi da se nisu borili (uporno) protiv nas pustiti ih kućama.

Ostali domobrani, koji su većinom iz Slavonije, neće se sad odmah puštati kućama. One koji se budu prijavili nama — odmah ih kao takve uvrstite u naše jedinice. Ostali će se zadržati u našim jedinicama izvesno vreme a zatim, kad stupimo u vezu sa slavonskim partizanima, uputiti ih ovima. Pošto je nemogućno sve zarobljenike držati na jednom mestu, oni će se rasporediti po našim jedinicama, gde treba sa njima intenzivno politički raditi. Kurs: pridobiti što veći broj za ostajanje u našim jedinicama; jedan deo njih, posle nekoliko dana, kada se budu upoznali najpozitivniji među njima, tada se mogu i naoružati. Na I brigadu dolaze 400 domobrana, na II i III po 300, koje treba odmah rasporediti po bataljonima izjednačavajući ih u pogledu hrane i stana sa našim borcima. Od onih koji se nalaze u G. Tesliću, IIP[2]će uzeti 300 ako ih je ostalo toliko, ih više od ,toga, ih sve ako ih je ostalo manje, pa će joj se ostatak uključiti preko bataljona koji vrše evakuaciju.

8) Sutra 4. o. m. do 12 časova štabovi brigada podneće detaljan izveštaj o radu njihovih jedinica od dana napada na Teslić, neprijateljskim i našim gubicima, zaplenjenom oružju i

[10] **Milan Antončić-Velebit**
[11] **Pješadiski top 37 mm**
[s] **Treća krajiška NOU brigada**

municiji, i u svemu potpun u smislu već izdatog naređenja — obrasca izveštaj o akcijama.

Stab I bataljona III brigade podneće do 10 časova izveštaj o toku evakuacije, o broju zarobljenika koji su već otišli i o onom koji se još nalazi ovde, o broju pušaka evakuisanih i za evakuaciju, količinama municije evakuisanim i za evakuaciju, 0 namirnicima evakuisanim i za evakuaciju, uopšte iscrpan izveštaj o svome radu na evakuaciji plena i zarobljenika.

Upozoravamo da se ni ovog puta nije pravilno postupilo sa prikupljanjem i slanjem automatskih oruđa. Ova oruđa ne treba slati u gomili sa ostalim materijalom, jer im se tako izgubi trag i mogućnost pravilne raspodele. Ta oruđa treba jedinice koje su ih zaplenile da privremeno zadrže kod sebe, prijavljujući pretpostavljenoj komandi njihov broj. Time se dobija i to da se ta oruđa mogu odmah rasporediti prisutnim jedinicama te tako odmah upotrebiti u novim borbama.

Treba upozoriti borce da je neprijateljska arhiva od vrlo velike važnosti za nas i da četne i bataljonske starešine treba da je prikupljaju i predaju pretpostavljenim starešinama.

Treba izdati borcima naređenje da prikupljaju i rakete 1 raketne pištolje, jer se pokazalo da nam nedostaju.

9) Stab IV bataljona I brigade neka pošalje sutra do 12 č. ovom Stabu ugovorenih 5 strojnica.

10) Drugovi Dura[13] i Dan[11] iz Hirurške ekipe javiće se sutra u D. Teslići Stabu bataljona I[15] Treće brigade i otići će u sastav ekipe sa prvim transportom. Drugarica referent saniteta[16] krenuće prekosutra sa ovim štabom ukoliko ne bude morala da se" još zadrži radi evakuacije sanitetskog materijala, u kojem će slučaju izvestiti o toj potrebi ovaj Stab.

Izaslanika Forkapinog predaće Stab III brigade Stabu I brigade.

11) Pored dosada vođenog Operaciskog dnevnika ustrojiti i Obaveštajni delovodnik u kome zavoditi akte iz obaveštajne službe. Organizovanje obaveštajne službe u diviziji sprovešće se sledećih dana.

Stab III brigade da pošalje presudu u vezi sa streljanjem dvojice boraca zbog pljačke.[1']

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komdiv

(M. P.) Koča[1]*

[JS] **Dr Duro Mešterović**
[14] **Dr Ivo Popović-Đan**
[15] **prvog**
[16] **Dr Julka Mešterović**
[17] **Vidi dok. br. 47.**
[18] **Koča Popović**

BR. 18

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAPADU NA KUPRES[1]

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
3 januara 1943 god.
Str. pov. br. 2

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE

U vezi plana za napad na ustaško uporište Kupres preduzete su sljedeće pripreme:

1. Naređeno je Štabu III Brigade[2] da preko Kupreškog bataljona prikupi potrebne podatke o jačini neprijatelja u Kupresu, njegovom rasporedu i stepenu utvrđenja samog grada i neposredne okoline.

2. 25. XII. 1942 godine naređeno je Kupreškom bataljonu da se postavi na komunikaciji Kupres — Bugojno sa zadatkom da onemogući svaku intervenciju neprijatelja od strane Bugojna ka Kupresu. Bataljon ima biti na položaju, predviđenom zapoviješću, 27. XII u 3 časa ujutro.

3. Štabu III Brigade naređeno je da se sa jednim bataljonom prebaci na položaj Koprivnica sa zadatkom da od 3 časa ujutro 27. XII. 1942 god. zatvori pravce koji izvode od Prusca i Bugojna ka Kupresu.

4. Štabu IV Proleterske brigade naređeno je da svoja dva bacača i jedan protivkolski top 37 mm stavi na raspoloženje Štabu II Proleterske brigade.

5. Haubičkom divizionu naređeno je da se sa divizionom prebaci iz s. Borja u s. Cemaliće, tako da 27. XII. 1942 godine do 16 časova bude na prostoru s. Brda, vodeći u svoj sastav i jedno odjeljenje brdskih topova.

6. Desetaru desetine za vezu naređeno je da uspostavi telefonsku vezu sa Štabom II Proleterske brigade preko s. Gubera i Štabom III Brigade preko s. Botuna a sa artiljerijom preko s. Brda, uključujući sve veze u telefonsku centralu na divizijskoj osmatračnici k. 1273.

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojneistoriskog instituta pod reg. br. 8/2a, k. 7 A.**
[5] **Druga dalmatinska brigada**

Napad na Kupres[3] otpočeo je u određeno vrijeme prema Lzdatoj zapovijesti. Artiljerijska priprema otpočela je u 16 časova ali pod nepovoljnim atmosferskim prilikama, jer se sa osmatračnice nije mogao kontrolisati pad granata. Usljed nemogućeg osmatranja pada granata veći broj je promašio objekat a jedan broj nije ni eksplodirao. Istovremeno sa artiljerijskom vatrom počinje i vatra bacača, te u vezi sa artiljerijskom pripremom čini na neprijatelja jak pritisak kako u moralnom tako i u materijalnom pogledu. Poslije kratke pripreme, čuo se u varoši lelek, jauk i zapomaganje, pa potom je odmah svirala truba znak za uzbunu.

U 17.30 časova 28. XII. 1942 godine naređeno je oklopnom automobilu da se krene sa polaznog položaja s. Ćemalića ka Kupresu. Oklopni automobil prišao je samoj varoši na ivici bunkera gdje je i u samom početku šofer ranjen u oko i u glavu. Ustaše su po grupama iskakale ka automobilu u cilju da ovaj unište ih zarobe, ali posluga automobila otvorila je vatru iz svih automatskih oružja, kao i ručnim bombama na gomile ustaša koje su prilazile automobilu. Samo ovdje palo je 40—50 mrtvih ustaša od posade automobila.

U međuvremenu podilaze jedinice II Proleterske brigade i II Dalmatinske brigade ka Kupresu i to: II bataljon II Proleterske brigade pravcem ka Cardačici, III bataljon iste brigade pravcem preko s- Olova, a II bataljon II Dalmatinske brigade od Malog Stožera ka gradu. Kretanje ovih bataljona bilo je dosta sporo, dok je posada oklopnog automobila bila izložena jakim napadima i tučena jakom vatrom iz automatskih oruđa, tako da su svi oko 24 časa bili ranjeni sem posložioca na teškom mitraljezu. Oklopna su kola sva isprobijana dejstvom ustaškog automatskog oružja.

Borci II i III bataljona II Proleterske brigade prišli su bunkerima na otstojanju od 50—100 metara, te usljed podizanja magle i velike vidljivosti zbog snijega povukli su se nazad. Isti je slučaj i sa II bataljonom II Dalmatinske brigade, koji nije bio u stanju prići bunkerima od jake vatre iz ovih s jedne strane, a s druge strane što nije osjetio angažovanje bataljona II Proleterske brigade. II bataljon II brigade dolazi oko 23 časa na Čardačicu koju je neprijatelj bio napustio, a III bataljon prelazi s. Olovo koje je takođe neprijatelj napustio. Ove napuštene tačke neprijatelj je tukao jakom vatrom iz bacača i automatskog oružja.

Oko 1 čas poshje pola noći 29. XII. 1942 god. Stab II Proleterske brigade naredio je svom II i III bataljonu da pod

® Napad na Kupres je izvršen 28 decembra 1942 godine. Napad nije uspio. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 220 i 225.

zaštitom bacačke vatre i protivkolskih topova izvrše ponovo napad na Kupres. Ni ovog puta II i III bataljon nijesu uspjeli da se primaknu neprijateljskim bunkerima, već su se povratili natrag. Dejstvo protivkolskih topova bilo je slabo zbog nevidljivosti ciljeva, dok je dejstvo bacača bilo dobro. Napad se ponovio i po treći put, ali uvijek bez uspjeha, jer je kod jedinica preovladao osjećaj da će se pretrpjeti veliki gubici.

II bataljon II Dalmatinske brigade, pošto je uvidio da su se bataljoni II Proleterske brigade povratili nazad, i sam je otstupio u pravcu Malog Stožera.

I bataljon II Proleterske brigade, koji se je nalazio u zasjedi u s. Botunu, ubio je 6 milicionera i zaplijenio 11 pušaka i 500 metaka. Oko 2 časa poslije pola noći jedinice koje su vršile napad na Kupres počele su se povlačiti nazad ka svojim polaznim položajima.

U 1.30 časova 29. XII. 1942 god. posluga iz oklopnog automobila počela se je izvlačiti i to po djelovima, iako svi ranjeni. Oklopni automobil imao je kvar pri samom dolasku do varoši, no ipak je vrijedno napomenuti da je sva posluga bila ubijeđena da će naše snage uzeti Kupres, te su automobil ostavile neuništen. Sva posluga oklopnog automobila zaslužuje svaku pohvalu za pokazanu hrabrost, izdržljivost, jer dok je god trajala municija a oruđa funkcionisala ova se je posada sjajno držala i nanosila neprijatelju velike gubitke. Napr. drug Petar Vojvodić izlazi do'prsiju iz kupole oklopnog automobila, baca bombe na ustaše i kliče drugovima: »naprijed«, pa poslije dejstvuje puškomitraljezom iz jedne ruke, dok je u drugu ranjen. Drug Vojin Burašinović (Kostija) iako teže ranjen u nogu, ovo ne saopštava drugovima, kako on kaže, da ne bi moralno pokolebali se, a u času izlaska iz oklopnog automobila ostaje u zaštitnici sve dotle dokle su se svi njegovi ranjeni drugovi povukli, pa je tek onda on otstupio. Mišljenja smo da se pohvali cijela posada oklopnog automobila i ova dva druga i to preko Slobodne Jugoslavije.

Noću 29. XII. 1942 godine, koristeći maglu, jedna ustaška kolona iz Bugojna u jačini od 200 crnokošuljaša[4] izašla je pravcem preko Mračaja i napala zasjedu IV bataljona II Dalmatinske brigade između Malog i Velikog Stožera i ovu potisla u pravcu Velikih Vrata. Pošto se je neprijatelj pojavio sa više strana a isti bio u nadmoćnosti, to su se djelovi IV bataljona povukli ka Koprivnici. Kod Koprivnice, a u sadejstvu sa jednom četom Kupreškog bataljona, neprijatelja su zaustavili kod serpentina, 6 kilometara od Bugojna, tu ga razbili i nanijeli

[4] **pripadnici Crne legije**

mu veće gubitke. Na terenu nađeno 20 mrtvih a broj ranjenih penje se do 50. Ovom prilikom zaplijenjeno je nešto oružja i ratne spreme.

Oko 4 časa izjutra djelovi II Dalmatinske brigade povukli su se u Blagaj zajedno sa Kupreškim bataljonom pošto se odustalo od daljeg napada na Kupres; bataljoni II Proleterske brigade zadržali su se na prostoru s. Brdo — s. Gornji Malovan.

Gubici		
sopstveni u ljudstvu:		
II Proleterska brigada		3 mrtva
II Dalm. brigada		10 -,,-
	Svega	13
ranjenih:		
II Proleterska brigada		21
II Dalm. brigada		14
	Svega	35
nestalih:		
II Dalm. brigada		1
	Svega izbačenih iz stroja	49.—

Od ranjenih, 6 su teže ranjeni.

Neprijateljski gubici:	
mrtvih	100.—
ranjenih oko	80.—
zarobljenih 1 oficir i 2 žute košulje[5]	
zaplijenjeno:	
pušaka	18.—
puškomitraljeza	1.—
pištolja	2.—
puščanih metaka	1.300
konja	4

kao i ostale ratne spreme.

Poslije neuspjelog napada na Kupres naredili smo II Proleterskoj brigadi da se razmjesti na prostoru Šujice, s tim što će jednim bataljonom postavit se na liniji Gornji Malovan — Zanoglina — Ravno sa zadatkom osmatranja pravaca od Kupresa.

II Dalmatinskoj brigadi naređeno je da se povuče na prostor Livno, sa zadatkom osmatranja pravaca od Sinja ka Livnu i od Imotskog ka Livnu.

[5] Vjerovatno se odnosi na ustaše.

Moral neprijatelja bio je na priličnoj visini. (Kupreški garnizon tražio je pomoć od Bugojna, navodeći kako su partizani zauzeli Livno, Duvno i Sujicu i da se kreće oko 20.000 partizana prema Kupresu, »ali mi ih se ne plašimo«. Ovo je nađeno u jednom dokumentu koji smo zaplijenili.)

Fortifikacijska odbrana grada sastojala se je od linije bunkera koji opasuju grad, a koji su povezani međusobno sa rovovima udešenim za odbranu. Ispred svakoga bunkera nalazila se je žičana prepreka. U samoj varoši nalazi se 4 do 5 kuća udešenih za odbranu.

Naoružanje neprijatelja bilo je: dva teška bacača, 5 do 7 teških mitraljeza i oko 20 puškomitraljeza.

U borbama oko Kupresa naročito se je istakla posada oklopnog automobila.

Veza između Štaba divizije i brigada (II Proleterske i sa artiljerijom) bila je telefonska, a sa II Dalmatinskom kurirska preko s. Botuna.

S obzirom na veliki broj teških oružja i artiljerije, na izvedenu pripremu prije napada, kao i zbog prilično vehke magle, moglo se je prići bunkerima, tim prije što je prisustvo oklopnog automobila bilo efikasno, ali je nedostajala odlučnost od nižeg rukovodećeg kadra koji se je plašio velikih gubitaka.

Nije se shvatila važnost oklopnog automobila niti iskoristilo prisustvo automobila pred bunkerima, kao i angažovanje neprijatelja jačim snagama prema njemu, kome su jedinice trebale sadejstvovati u punom smislu, što je ovdje izostalo.

Kretanje jedinica prema cilju bilo je i suviše sporo, dodir sa neprijateljem rijedak, te se je neprijatelj u otsustvu naših snaga mogao pregrupisavati i praviti jače ispade prema oklopnom automobilu.

Prilikom ovoga napada na Kupres, primijećeno je kolebanje kod ljudstva II Proleterske brigade od bojazni velikih gubitaka s obzirom na ranije neuspjehe ove brigade i ostalih jedinica pri napadu na Kupres, o čemu svjedoči i izvještaj Štaba II Proleterske brigade koji se prilaže.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, u V.S."	Načelnik štaba, Vukotić[7]	Komandant, Peko[8]

(M. P.)

[6] **Vrhovnom štabu**
[7] **Jovan Vukotić**
[8] **Peko Dapčević**

BR. 19

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3 JANUARA 1943 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O STANJU I RADU PARTISKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

Zamjenik polit, komesara
II brigade[2] **II** prolet. diviz.

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Šaljemo Vam sljedeći izvještaj rada naše organizacije:

I.

Navodimo podatke o razvitku partiske organizacije od formiranja naše brigade do danas.

Ti podaci izgledaju ovako:

1) Broj članova u vrijeme formiranja naše brigade po jedinicama je sljedeći:

Štab brigade	članova	partije	24
I bataljon	„	„	74
II „	„	„	57
III	„	„	46
IV „	„	„	52
V	„	„	45
Intendantura	„	„	12
	Ukupan broj		310.—

2) Broj članova partije koji su na raznim zadacima zaposleni van naše brigade:

Štab brigade	članova	partije	16
I bataljon	„	„	15
II „	„	„	13
III	„	„	1
IV „	„	„	12
Intendantura	„	„	5
	Ukupan broj		**71.—**

[1] **Original, umnožen na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKS pod br. 5663.**

[5] **Četvrta proleterska brigada (crnogorska) u sastavu Druge proleterske divizije nazivala se je tada Druga proleterska brigada.**

3) Broj poginulih članova u raznim akcijama do danas:

Stab brigade	članova	partije	1
I bataljon	„	„	10
II „	„	„	23
III	„	„	8
IV „	„		19
V „	„		6
Intendantura	„	„	—
	Ukupan broj		67.—

4) Broj ranjenih i bolesnih članova partije koji se nalaze po raznim bolnicama:

Stab brigade	članova	partije	—
I bataljon	„	„	16
II „	»	»	20
III	»	»	6
V „	„	„	14
Bolnički vod	„	„	—
Intendantura	„	„	—
	Ukupan broj		56.—

1) Broj članova partije sada na licu II proleterske brigade:

Stab brigade	članova	partije	14
I bataljon	„	„	87
II „	„	„	69
III	„	„	52
V „	„	„	44
Bolnički vod	„	„	5
Intendantura	„	„	11
	Ukupan broj		282

2) Socijalni sastav naše partiske organizacije izgleda ovako:

	Radnika:	Seljaka:	Intelektualaca:
Stab brigade	1	4	9
I bataljon	8	62	17
II	4	44	21
III	1	26	25
V	6	15	23
Bolnički vod	—	3	2
Intendantura	4	5	2
Ukupan broj:	24.—	159.—	99.—

Uslijed velikih gubitaka koje je imao II i IV bataljon u borbama za Kupres,[3] došlo je do spajanja ova dva bataljona.

Prosječni staž u partiji izgleda ovako: Stab brigade: 3 god. 1 10 mjes., I bataljon: 1 god. i 8 mjes., II bataljon: 1 god. i 6 mjes., III bataljon: 1 god., V bataljon: 8 mjes., intendantura: 2 god. i bolnička četa: 4 mjeseca.

3) Broj primljenih kandidata za partiju je ovaj:

Stab brigade	broj kandidata	5
I bataljon	„ „	26
II „	**„ „**	**27**
III „	**„ „**	**13**
V „	„ „	28
Bolnički vod	„ „	3
Intendantura	„ „	6
	Ukupan broj:	108.—

4) Broj članova SKOJ-a po jedinicama je ovaj:

Stab brigade	članova SKOJ-a	—
I bataljon	„ „	108
II „	**„ „**	**65**
III	„ „	93
V „	„ „	110
Intendantura	„ „	8
	Ukupan broj:	384.—

III.

S obzirom da sam prije mjesec i 15 dana dobio dužnost zamjenika polit, komesara ove brigade, nijesam imao vremena obići sve partiske ćelije i u potpunosti se osvjedočiti o njihovom radu. Naša je brigada za ovo vrijeme imala prilično dugih marševa i niz manjih i većih akcija, koje su mi omele pobliže upoznavanje s radom naše partiske organizacije. Ipak sam za ovo vrijeme uspio da obiđem partisku organizaciju I-og i donekle V bataljona, dok sam u II i III bataljonu samo održao sastanke sa bataljonskim biroima. Nastojaću da Vas što bolje upoznam sa radom partiske organizacije u svim bataljonima, time što ću biti što je moguće opširniji.

1) Na sastanku štabne partiske ćelije smo pretresli uilutarnji život Štaba brigade, kao i svih bataljona. Drug koman-

[3] **Neuspješne borbe za Kupres vođene su u mjesecu avgustu i 28 decembra 1942 godine. Opširnije o tim borbama vidi tom IV, knj. 6. dok. br. 78, 101, 106, 111 i 165 i knj. 8, dok. br. 221.**

dant[4] je istakao potrebu što većeg vojničkog podizanja naše vojske, naročito u pogledu ratne vještine. Drug politički komesar je istakao potrebu pojačanja političkog rada, naročito sa Dalmatincima i Kordunašima, kod kojih su se, u početku, dešavale pojave dezerterstva. Nakon strijeljanja jednog takvog dezertera, a istovremeno pojačanjem političkog rada, dezerterstvo je svedeno na minimum, tako da nas više ta pojava nimalo ne zabrinjava. Borbeni moral kod Kordunaša je sada na visini i svi stari borci su zadovoljni njihovim kvalitetom. Dalmatinci su nešto slabiji ali se i oni vidno popravljaju. Kod njih se vidno ispoljava ambicija da u svemu dostignu Kordunaše, tako da stvarno između njih postoji takmičenje. U našoj brigadi vladalo je kod priličnog broja boraca uvjerenje da naša brigada nije dovoljno sposobna za osvajanje gradova, jer joj u tome nedostaju vojničke vještine. Međutim, najnovijim akcijama — osvajanjem Livna[5] i Duvna[6] — svi su se borci uvjerili u pogrešnost takvog shvatanja, jer su baš u tim borbama pokazali odlučnost, vještinu i veliku prodornost.

S obzirom na naredbu druga Tita da »Livno mora pasti«, ja sam sa članovima Polit, odjela odmah obišao sve bataljonske aktive, tj. prije same akcije održali sastanke bataljonskog partiskog aktiva gdje smo im izložili s+rategisku i političku važnost zauzimanja Livna i naredbu druga Tita, kao naredbu naše Partije. Zaista, partijci su se prosto zavjetovali na ovo izvršenje, što su i ispunili.

Poslije ove dvije uspjele akcije dobili smo dvojako: prvo, što smo našu oslobođenu teritoriju proširili, a drugo, što je kod naših boraca zavladao visoki moral i samopouzdanje da su sposobni za sve vojničke poduhvate.

Između članova Štaba vlada potpuno pravilan odnos. Moje je uvjerenje da će ovaj Stab u potpunosti odgovarati svome pozivu. Na sastanku štabne ćelije prisustvovao je i drug Puniša Perović, kao član Polit, odjela. Tako isto između Štaba i Polit, odjela vlada pravilan odnos. Po pitanju rada u organizaciji sarađujem sa Polit, odjelom, koji me u mnogome pomaže na jačanju rada naše organizacije.

I BATALJON

Partiska organizacija u ovom bataljonu jeste dobra. Nedostaje joj opšta politička naobrazba. Slabo se uradilo na poli-

[4] Radovan Vukanović

[5] Livno je oslobođeno 15 decembra 1942 godine. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 245.

[6] Duvno je oslobođeno 16 decembra 1942 godine. Vidi tom IV. knj. 8, dok. br. 245.

tičkom podizanju kadrova. Materijal iz marksističko-lenjmističke nauke, koji su posjedovali, nijesu u dovoljnoj mjeri iskoristili. Sve partiske jedinice održavaju redovne sastanke, ali se primjećuje da jedan priličan broj partijaca ne učestvuje u diskusiji. Razlog je tome niska politička svijest i izvjesna skučenost. Bataljonski biro sačinjavaju sve seljaci, osim polit, komesara bataljona.' Ovaj biro odgovara prilično svom pozivu iako mu nedostaje šira politička naobrazba. Odnos između biro-a i komandnog kadra je u svemu pravilan i partija u svemu podupire štab bataljona. Ova partiska organizacija proradila je partiski materijal a iz marksističko-lenjinističke nauke sljedeće:

a) Osnove lenjinizma, b) 2, 4, 5, 7, 9 i 11 gl. Istorije VKP(b), v) Diktaturu proletarijata, g) Teoriju partije, d) Izvode iz političke ekonomije, đ) Imperijalizam, e) Staljinovu biografiju, ž) Jasenovački logor, z) O kadrovima — Dimitrov—, j) Crvena armija, k) 2ena u kolhozu. 1) SSSR (dvije sveske), lj) Ko su partizani i zašto se bore, m) Nacionalno pitanje i djeca u SSSR, n) Predavanja o sovhozima i kolhozima u SSSR i nj) Nova sovjetska umjetnost.

Kulturni rad:

Održana su nekolika predavanja iz sovjetskih filmova, — kao i 5 priredaba za narod i bataljon. Priredbe su bile u duhu narodno-oslobodilačke borbe. Sastojale su se od naših borbenih pjesama, skečeva, solo recitacija i horskih recitacija. Nepismenost u ovom bataljonu svedena je na minimum, mada je nepismenih bilo u većem broju. Još ima svega 7 nepismenih, koji se iz dana u dan obučavaju. Po ovome se vidi da kulturni rad u ovom bataljonu nije na potrebnoj visini. Ovom sektoru rada nije st -oklonila dovoljna pažnja, jer naši drugovi nijesu shvatih važnost ovoga sektora. Zbog toga ovaj sektor izostaje iza drugih. Nemaju ni jednog svog glasila kao što to imaju već drugi bataljoni. U tome smislu se vrše pripreme za izdavanje bataljonskog lista.

Vojnički rad sa vojskom je svakodnevan, samo kad za to dozvoljava vrijeme. Održavaju se razna teoretska predavanja iz vojne nauke kao i praktična vježbanja, radi postizanja vojničke vještine.

Bataljonski biro je kaznio ukorom k-dira 3 čete i strogim ukorom polit, komesara bataljona, zbog slabog držanja za vrijeme prvog napada na Livno. Predložio je smjenu polit, komesara bataljona, što smo prihvatili i izvršili. Takođe je kažnjen

[7] **Vaso Prlja, poginuo 19 jula 1943 godine na Ivan Sedlu, kao rukovodilac Politodjela Treće krajiške NOU brigade.**

jedan partijac ukorom za kritizerstvo, a jedan za nedisciplinovanost. Biro ima pravilan kriterijum u odnosu na greške.

II BATALJON

Partiska organizacija u ovom bataljonu politički je jača nego u prvom. Oni su u tom pogledu više učinili. Biro održava redovne sastanke. Biro sačinjavaju seljaci i intelektualci. Njihov rad je u osnovi dobar; nedostaje im samokritičnosti. Biro je kaznio 6 partijaca isključenjem iz partije[8] zbog slabog i nekomunističkog držanja u akcijama i u odnosu na naredbe komanda. Ocijenili smo ove kazne kao pravilne. Partiske jedinice održavaju redovno sastanke. U pogledu teoretskog uzdizanja dosta dobro rade. Proradili su partiski materijal a iz marksističko-lenjinističke nauke sljedeće:

a) Nacionalno pitanje (za vrijeme Jugoslavije i u socijajizmu), b) O lenjinizmu, v) Teorija partije, g) Diktatura proleterijata, d) O trima revolucijama, đ) Uspostava sovjetske vlasti, e) Seljačko pitanje, ž) Narodno-oslobodilački odbori (kao začeci buduće vlasti), z) O partiji (nekoliko puta održano predavanje), i) Mlada Bosna, j) Predavanje o opravdanim i neopravdanim ratovima, k) Nekoliko glava iz istorije VKP(b), 1) Osnove lenjinizma, lj) S-S-S-R, i m) Vojno-politički pregled.

Kulturni rad za posljednja dva mjeseca

U ovom bataljonu kulturni rad se kretao u okviru četa, jer je to uslovljavao vojnički položaj u kome su se nalazili. U tom pogledu ovaj bataljon je postigao izvjesne rezultate, ali još rad ne zadovoljava potpuno. Dali su tri priredbe do sada, a jednu u zajednici sa I bataljonom za narod i paflrtizr e. Na ovim priredbama su pored samostalno izgrađenih skeč . a i komada »Idu partizani« i solo recitacije, horske recitacije i horske pjesme. Održali su jedan broj usmenih novina za bataljon. Pokrenuli su i usmene novine po četama, koje su popraćene nizom predavanja, kao napr.: Istorija Crne Gore, Bosne i Dalmacije, O razvitku prava i pravosuđa, Kako je postao čovjek. O sanitetskoj službi, o filmu itd.

Organizovanih analfabetskih tečajeva nije bilo, već su pojedinci samostalno radili sa nepismenima, a sada je pak to pitanje pravilno postavljeno. Po četama je određen po jedan partijac, koji će odgovarati za rad po ovome poslu.

Rad po vojnoj liniji zadovoljava. Pored čestih vojničkih vježbi, česta su i predavanja iz oblasti vojničkih vještina.

[8] Riječi »isključenjem iz partije« dopisane su rukom.

III BATALJON

Iako je organizacija u ovom bataljonu mlada u odnosu na druge, ipak je dobra i obećava veće uspjehe. Bataljonski biro sačinjavaju intelektualci i seljaci. U biro-u vladaju pravilni odnosi a također između štaba i biro-a pravilna je saradnja.

Sastanke održavaju redovno kao i partiske jedinice, ukoliko je to moguće od marševa i akcija. Pored partiskog materijala ova partiska organizacija je proradila iz marksističko-lenjinističke nauke sljedeći materijal: a) Osnove lenjinizma, b) Nacionalno pitanje, v) Seljačko pitanje, g) iz Istorije VKP(b) I, II i VII glavu, d) Nova sovjetska inteligencija, đ) O SSSR-u (sve brošure), e) Staljinovu biografiju, ž) Kako se kalio čelik, z) Borba kineske omladine, i) O teoriji partije, j) Razvitak društva, k) O kadrovima i 1) Uloga komunističke partije u narodno-oslobodilačkoj borbi.

Kulturni rad:

Ovaj bataljon izdao je jedan broj svoga lista »Mi zastupamo«, koji će u buduće izlaziti svakomjesečno. Isti je prilično sadržajan i dobar. Održali su nekoliko predavanja iz raznih oblasti nauke. Za posljednja dva mjeseca održali su pet priredaba. Program: skečevi, horske recitacije, solo recitacije, guslarske pjesme i solo pjesme. Za analfabetske tečajeve stvar stoji kao u Drugom bataljonu. Po vojnoj liniji se radi prilično. Čestim vojničkim vježbama i teoretskim predavanjima vojnici stiču bolju vojničku naobrazbu.

V BATALJON:

U ovom bataljonu nešto je škripalo. U borbenosti je izostajao prema našim drugim bataljonima, ali se ne bi moglo reći da su ljudi kvalitativno slabiji od ljudi drugih bataljona. Za takvo stanje je kriva partiska organizacija koja je dozvolila izvjesne zagriženosti, koje su kočile pravilan razvitak ovoga bataljona. Ova zagriženost se odrazila jače između bataljonskog biro-a i k-danta bataljona." Tako se jednom prilikom komesar jedne čete javno suprotstavio k-dantu bataljona, kad mu je ovaj izdao neku naredbu. Komesar je htio skoro i da se tuče, a bilo je niz drugih scena, koje su kod ljudstva stvorile slabe utiske.

Prvi štab brigade[10] preduzeo je mjere da ozdravi takvo stanje i odmah smijenio k-danta i komesara,[11] i na mjesto njih

*** Momčilo Poleksić**
[10] Peko Dapčević i Mitar Bakić
[11] Mijuško Sibalić

postavio nove. Mi smo također nastavili's ozdravljenjem te organizacije. Smijenili smo četnog komesara koji je izazvao sukob sa k-dantom i kaznili ga strogim ukorom.

Održali smo sastanak sa bataljonskim aktivom i iznijeli im sve slabosti njihove organizacije. Skrenuli smo im pažnju da pođu jednim boljim i zdravijim putem, što se nakon izvjesnog vremena odmah i osjetilo. Sada se slobodno može reći da je ova organizacija prebrodila krizu i vrlo osjetno napreduje. Borbenost ljudstva se u mnogome povećala, tako da se već donekle mogu uporediti sa ljudstvom drugih bataljona. Bataljonski biro sačinjavaju većinom intelektualci. Biro održava redovne sastanke kao i partiske jedinice.

Odnos između štaba i partiske organizacije je pravilan. Partiske jedinice pored partiskog materijala proradile su iz marksističko-lenjinističke nauke sljedeći materijal:

a) Osnove lenjinizma, b) O seoskoj sirotinji, v) Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada, g) I, II, III svesku »SSSR«, d) I, II glavu VKP(b), đ) Fašistički pljačkaši i njihovi utamanitelji, e) Vojno-politički pregled, ž) Razvitak društva, z) Projekat Staljinovog ustava, i) Klasa proletarijata i partija proletarijata.

Kulturni rad:

Održana su nekolika predavanja po četama i to: a) O postanku zemlje, b) O Slovenima i panslavizmu, v) O porijeklu čovjeka, g) O postanku života, d) O elektricitetu i njegovoj korisnosti, đ) O kontinentima i okeanima.

Skoro su formirah diletantsku grupu, koja je odmah uzela u vježbanje neke recitativne pjesme, horske pjesme i jedan skeč o četnicima.

Još nijesu dah nijednu priredbu, jer su vrlo slabo poklanjah pažnje ovome sektoru. U tome će se izvršiti prelom. Analfabetski tečajevi vode se po četama. Tu su imah uspjeha i izgleda da će nepismenost u bataljonu biti uskoro likvidirana. Ovaj bataljon izdaje svoj bataljonski list »Džepne novine«, od kojeg su izašla već 5 izdanja. Ovaj bataljon izdaje svoj list »Džepne novine«, do sada 5 brojeva. List je dobar.[12]

Vojna vježbanja su im redovna, ukohko to ne sprečava slabo vrijeme. Isto tako održavaju se predavanja iz oblasti vojne nauke.

Opšti pregled:

Partiska organizacija u našoj brigadi je prilično dobra. Izvršena je potpuna organizacija i podjela rada. Partiske jedi-

[18] **Posljednje dvije rečenice dopisane su rukom.**

nice upućene su u redovan rad po sektorima i partiski život je sve bolji.

Prva karakteristična slabost kod jednog većeg dijela partijaca jeste još uvijek nizak teoretski nivo iako među njima ima priličan broj intelektualaca, koji ipak nijesu u dovoljnoj mjeri iskorišćeni.

Drug polit, komesar II divizije" dao nam je sugestiju da se teoretski sastanci ne održavaju posebno za partijce, nego po četama za sve vojnike, najmanje dva puta nedjeljno, kad za to dozvoljavaju prilike. Tako bi se dala mogućnost našoj vojsci da stekne pravu marksističko-lenjinističku naobrazbu, jer je tu izvor i podmlađivanje naše partije. Mi smo pošli tim putem, samo smo dodali i to da se pri svakom referatu odredi broj obaveznih partijaca-diskutanata, koji će proučiti referat i pripremiti se za diskusiju. Ovim bi htjeli da natjeramo sve one koji obično za vrijeme partiskih sastanaka ćute na učestvovanje u diskusiji, te da tako stvorimo bolje uslove njihovom teoretskom osposobljavanju.

Socijalni sastav naše brigade je povoljan, iako ima vrlo mali broj radnika. Opomenuli smo naše partiske organizacije da se postaraju da stvore izvjestan broj članova partije od Dalmatinaca i Kordunaša i da im posebnu pažnju poklone. Od njih ima svega 3 člana partije i oko 10 kandidata. Odnos partiske organizacije i štabova jeste dobar i pravilan. Može se reći da se štabovi mogu slobodno osloniti na svestranu podršku partiske organizacije.

S obzirom na velike uspjehe naše brigade u borbama za Livno i Duvno, gdje su se mnogi borci još više prekalili i osvjedočili svoju odanost našoj partiji i narodno-oslobodilačkoj borbi, stvorile su se šire mogućnosti za omasovljivanje naše partije, za još veći prijem u članstvo i partiskim organizacijama skrenuta je pažnja na to.

Rad po vojnoj liniji je dosta intenzivan. Iskorišćavaju se sve mogućnosti za praktično izvođenje vojničkih vježba, kao i za održavanje predavanja iz oblasti vojnih nauka, koje su našu Brigadu osposobile za sve vrste vojničkih zadataka. Dakle, u tom pogledu napravljen je veliki napredak.

Stanje brigadne partiske organizacije moglo bi se rezimirati ovako: brojčani odnos partijaca prema nepartijcima je oko 35%, a moći će se i povećati. Uticaj partiske organizacije je siguran. Partiska organizacija je u stanju da sprovede svaku partisku odluku. Disciplina je na priličnoj visini. Dostigla je onaj stepen svjesne discipline, da partijci sami iz svoje inicijative i po svojoj sopstvenoj volji prednjače.

Uprkos toga što su naši borci posljednjim akcijama pokazali sjajne boračke sposobnosti i visoki borbeni moral, ipak se desilo da pojedinci, u odnosu na privatnu svojinu i zaplijenjeni materijal, nijesu imali dostojno držanje kako treba da ima naša vojska. Tako su se u Duvnu, poslije ulaska naše vojske, desili slučajevi provaljivanja stanova i 3 radnje i pljačkanje istih, što je donekle bacilo sjenku na naš veliki uspjeh. Osim toga, zaplijenjene stvari nijesu se dostavile štabu brigade kako je to u zapovijesti stojalo.

Zbog toga smo dah nalog bataljonskim biroima da ispitaju ovu stvar i kazne sve one članove partije, ukoliko se greška na njih odnosi. Isto tako kroz partiske ćelije provešće se diskusija po ovim pitanjima.

Strogo smo podvukli da se ovakvi i slični slučajevi u buduće više ne smiju nikako ponoviti, našto su partijci obećah.

Da bi onemogućili pljačku novca, jer to može najlakše da prikrije svaki borac, preduzeli smo mjere da se cio novac kolektivizira. Ukoliko pojedini borac ne bi pristao, to on može da da svoj novac na čuvanje kod polit, komesara, odakle će uzimati po potrebi, ah ni u kom slučaju niko ne smije imati kod sebe novac.

U propagandističkom pogledu naš Polit, odjel je prilično uradio. Pored izdanih 7 brojeva lista »Za pobjedu«, lista naše brigade, izdao je i 3 brošure o SSSR-u i »Imperijalizam« i »Razvitak društva« po Segalu (2 sveske). Do skoro su i vijesti redovno izdavali, ali je sad to onemogućeno pošto nam je radio oduzet od Štaba divizije i sada preko Štaba divizije dobijamo vijesti ali neredovno. Politički rad u bataljonima je priličan i odvija se sve boljim tempom. U svrhu pojačanog političkog rada spremili smo za sada 4 ciklusa predavanja i to:

I ciklus:

1. Prakomunizam i ropstvo
2. Feudalizam i kapitalizam
3. Postanak radničkog pokreta
4. Razvitak socijalizma (šta je socijalizam)
5. I, II i III Internacionala

II ciklus:

1. Imperijalizam i imperijahstički ratovi
2. Nacionalno pitanje i kako se ono postavlja u Jugoslaviji
3. Uloga seljaštva kao saveznika proletarijata
4. Postanak i pohtička istorija Jugoslavije
5. Razvitak međunarodnih odnosa od I Imperijahstičkog rata do danas

III ciklus:

1. Oktobarska revolucija i postanak SSSR
2. O Staljinskom ustavu
3. Uloga SSSR u današnjem oslobodilačkom ratu
4. O Crvenoj armiji (istorijat, struktura i njena današnja uloga)

IV ciklus:

1. Uloga K.P.J. u narodno-oslobodilačkoj borbi
2. Politika okupatora i domaći izdajnici
3. Narodno-oslobodilački odbori kao zametak buduće vlasti.

Ova 4 ciklusa odmah ćemo podijeliti sposobnim predavačima, koji će pripremiti predavanja i kružiti po svim bataljonskim jedinicama.

Naši bataljoni svuda kuda prođu održavaju političke konferencije. Za govornike se obično određuju, pored polit, komesara, najbolji govornici. Pitanje je samo koliko su te konferencije imale uspjeha: da li su govornici uvijek pravilno i popularno uspjeli da postave i objasne sva potrebna pitanja.

Koliko smo mogli utvrditi, veliki broj tih konferencija je uspio, ali bilo je i takvih na koje su seljaci dolazili od straha.

Stanje organizacije Saveza komunističke omladine Jugoslavije

Primijećeno je da je pitanje prijema omladinaca u SKOJ u našim bataljonima bilo postavljeno suviše usko i sektaški. Veliki broj omladinaca, i pored toga što su kroz veliki broj akcija pokazali puno požrtvovanosti i hrabrosti, nije bio član SKOJ-a. U tom smo izvršili veliki prelom i primanje skojevaca postavili na širu osnovu. Posljednjih 15 dana primljeno je više od 60 skojevaca, tako da je sada u našoj brigadi SKOJ zaista masovan, jer je obuhvatio 80% omladinaca. Svi naši omladinci sebe smatraju komunistima i ne smije biti prepreke da postanu i članovi SKOJ-a. Postoje rukovodeća tijela SKOJ-a po bataljonima, koja prilično rade i odgovaraju svome pozivu. Međutim politički i teoretski nivo ovih skojevaca je dosta nizak. Veliku većinu od njih čine omladinci sa sela. U bataljonskom komitetu postoji raspodjela rada po političkom, prosvjetno-kulturnom sektoru i radu na terenu, i svi su upoznati sa sadržinom rada po pojedinim sektorima.

Mišljenja sam da će se naši skojevci i politički i kulturno brzo podići, i stvarajući od njih dobre i svjesne borce, stvorićemo dobre buduće članove partije, koji će prilikom svog začlanjivanja već imati osnovna politička i teoretska znanja i organizaciona iskustva.

Kidturno-prosvjetni rad u brigadi postavljen je ovako: postoje četni kult.[14] odbori i svakim od njih rukovodi po jedan partijac. Bataljonskim odborom rukovodi član bataljonskog biroa. Rukovodno načelo u postavljanju kulturno-prosvjetnog rada jeste stvoriti živo jednostavno pokretno tijelo, koje će moći da priskoči sa zabavom i poukom svima partizanima za vrijeme i najmanjeg odmora.

Četni kulturni odbori uspjeh su da stvore glumačke grupe a već su formirah i četne pjevačke horove kao i bataljonske. Ipak im je nedostajala šira inicijativa i bolja aktivnost.

Da bi im omogućih širi rad i da razne priredbe budu bolje i sadržajnije, uzeh smo, pri Poht. odjelu trojicu kulturnih radnika, koji će pomagati svima bataljonima. Odmah nakon toga su se zaista i pokazali mnogo bolji rezultati. Ovi kulturni radnici pri polit, odjelu biće privremeno, tj. dotle, dok osposobe samostalan rad po bataljonima. Kulturno-prosvjetni odbori već posjeduju izvjestan broj knjiga, beletristike i drugih nekoliko propagandističkih skečeva, priličan broj pjesama itd.

Po svim četama održavaju se vrlo često razna predavanja iz raznih oblasti nauke i umjetnosti. Pjevanje i igranje su svakodnevna pojava među partizanima. Bataljonskim kulturno-prosvjetnim odborima davana su uvijek detaljna uputstva za sve vrste njihove djelatnosti, ali ljudi koji su rukovodili nijesu predano radili i taj sektor rada je prilično klipsao. Moglo se stvarno mnogo više uraditi. Može se konstatovati da se i tu već vrši prelom i da će rad po toj liniji biti intenzivniji.

U našoj brigadi ima oko 150 drugarica; dakle, u odnosu prema drugim brigadama veliki broj. Samim tim što je tako veliki broj drugarica trebalo im je posvećivati veću pažnju, što je zaista i činjeno. Tretirane su uvijek ravnopravno, ali je bilo sitnijih grešaka koje su dolazile od pojedinaca, samo se i to brzo savlađivalo. Većinom su ove drugarice seljanke. Vrlo mah broj ima intelektualki. One su obuhvaćene partiskim i skojevskim radom. Ima priličan broj partijki i kandidata. Politički nivo ovih drugarica je niži nego kod drugova, ali se u toku posljednjeg vremena osjeća kod njih vidno napredovanje. Učestvuju na svim političkim, vaspitnim i kulturnim sastancima. Diskutuju po raznim pitanjima. Izvjestan broj drugarica, koje su se istakle u borbama, borci su, ah najvećim dijelom su bolničarke, kuvarice i u intendanturi. Naše drugarice su vrlo hrabre i izdržljive. Ima slučajeva da su prevazišle svoje drugove muškarce. Njihova ljubav prema Komunističkoj partiji je velika. Rad po ženskoj liniji na terenu je vrlo slab. Tu su se učinili veliki propusti. Istina, u našoj brigadi mali je broj

[14] **Riječ »kult.« dopisana rukom.**

drugarica koje su sposobne za propagandu i agitaciju, ali ni ovaj mali dio sposobnih nije se iskoristio za rad na terenu. Ovom pitanju ćemo posvetiti veću pažnju, da bi postigli bolje rezultate.

Partiska jedinica u Sanitetu je tek sada formirana.

Polit, odjel sačinjavaju trojica: Puniša Perović, koji radi po organizacionoj i političkoj liniji; Jurica Ribar,[13] radi po SKOJ-u, i Stana Tomašević, po ženskoj liniji.

Ovaj izvještaj odnosi se na stanje u partiskoj organizaciji od avgusta prošle godine pa do danas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj
3 januara 1943 g.

Zamjenik polit, komesara
II brigade II divizije,
Veliša Leković

BR. 20

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 4 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O ODRŽAVANJU SMOTRE ČETVRTE DIVIZIJE, O NARODNOM ZBORU I O UPUĆIVANJU DRUGE I PETE KRAJIŠKE BRIGADE NA TEREN KARANA I KOZARE[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 17 —
4 januara 1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za »OB-O«*

1) Na dan 7 januara 1943 godine održaće se u Srpskoj Jasenici[3] smotra jedinica IV N.O.U. divizije I bosanskog N.O.U. korpusa i zbor vojske i naroda.

Molimo da na ovu smotru i zbor dođe i drug Vrhovni komandant, kako smo to već telefonom javili. Drug Vrhovni

[15] Poginuo oktobra 1943 god. kod Kolašina.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, bez potpisa, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 407.

*** Obavještajni otsjek**

*** Prav. Jasenica**

komandant trebao bi da pođe 7 januara oko 8 časova *iz* Bihaća preko Bosanske Krupe, Radića i Suvaje (Čardak) za Srpsku Jasenicu. Smotra je zakazana za 11 časova.[4]

2) 8 januara 1943 godine jedinice II i V krajiške brigade IV N.O.U. divizije treba da krenu za Karan i Kozaru, prelazeći r. Sanu na sektoru između Blagaja i Dragotinje, i da tamo izvrše sledeće zadatke:

a) Pritisak prema Kostajnici i Dubici i ostalim okolnim uporištima radi smanjenja neprijateljskih koncentracija u garnizonima prema Baniji kao i privezivanja neprijateljskih snaga za Kostajnicu i Dubicu.

b) Čišćenje neprijateljskih posada u Karanu i Kozari.

v) Nadiranje u Lijevče Polje radi mobilisanja onog stanovništva, koje nam je inače naklonjeno, kao i radi omogućavanja formiranja IX krajiške — kozarske brigade, čije jezgro već postoji.[5]

g) Nadiranje sa terena Kozare ka drumu i pruzi Prijedor — Banja Luka sa zadatkom čišćenja posada oko tog druma i pruge, koje su orijentisane sada prema jugu, tj. prema jedinicama V N.O.U. divizije. Iste jedinice treba da ruše prugu Banja Luka — Prijedor.

Ovakvim nadiranjem i čišćenjem uporišta oko druma i pruge Banja Luka — Prijedor, kao i rušenjem te pruge, ove jedinice treba da stvore mogućnost oslobođavanja I krajiške brigade sa terena oko Sanskog Mosta i Prijedora, radi odlaska ove brigade na teren preko Vrbasa.[6]

d) Nadiranjem naših jedinica ka Lijevču Polju, koje je bogato hranom, treba da se postigne i izvestan ekonomski efekat, pošto na oslobođenoj teritoriji zapadno od Vrbasa ne raspolažemo sa dovoljno hrane za ishranu vojske, radnika, izbeglica i stanovništva.

3) 7 i 8 januara ove godine jedinice V N.O.U. divizije preduzeće generalno čišćenje Manjače i terena do Vrbasa od četničkih bandi.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, službeno otsutan — Načelnik štaba, — Komandant,

[4] Vrhovni komandant, drug Tito, odazvao se pozivu i prisustvovao je smotri Četvrte divizije i narodnom zboru u Prav. Jasenici, i tom prilikom održao je govor narodu i borcima. Stenografisani govori nalaze se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—1, 2—1, k. 12.

[5] Deveta krajiška NOU brigada formirana je od jedinica Trećeg krajiškog NOP odreda »Simo Solaja«. Vidi dok. br. 108.

[6] Misli se na teritoriju Centralne Bosne.

[7] Opširnije o rezultatu čišćenja Manjače od četnika vidi dok. br. 51.

BR. 21

UPUTSTVO ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 4 JANUARA 1943 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA O NAČINU UTVRĐIVANJA POLOŽAJA'

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. broj: 18/43
Dne 4 januara 1943 god.

ŠTABOVIMA IV I V N.O.U. DIVIZIJE
ŠTABU I DIVIZIONA
ŠTABU III KRAJIŠKOG N.O.P. ODREDA

UPUTSTVO ZA UKOPAVANJE — UTVRĐIVANJE

Izdali smo više uputstava, koja daju podatke kako treba otkloniti naše vojničke nedostatke i kako ćemo usavršiti našu vojsku i osposobiti je za borbu protiv nove taktike i novih sredstava kojim se služi neprijatelj. Treba da se učine najveći napori da se izdata uputstva prouče i prodiskutuju na sastancima štabova i sa svima borcima. Pored iznetih ciljeva, mi treba da postignemo i najvažniji cilj, a to je da smanjimo na minimum gubitke, *da čuvamo ono što nam je najdragocenije, a to su životi i borbena sposobnost naših boraca.*

Pored celog niza mera koje treba preduzeti, što treba na diskusijama uvideti i naučiti, dolazi još jedna od najvažnijih mera, a to je *utvrđivanje.* Koliko je važna puška i ostalo oružje, toliko je važan zaklon a on se postiže kopanjem ašovom i pijukom. Naši borci još ne uviđaju važnost ukopavanja — utvrđivanja i ogromne koristi koje ono pruža borcima *u zasedama i na položajimd.* Ovo naročito važi za položaje koji su blizu neprijatelju i koji su otkriveni i na kojima će se borac zadržati izvesno vreme. Često kad neprijateljska vatra prikuje borca za zemlju, potrebno je ukopavati se bez obzira koliko će se malo vremena borac zadržati na položaju.

Treba primenjivati prema stvarnim prilikama:

— *streljačke rovove (zaklone)* za ležeći, sedeći, klečeći i stojeći stav;

— *saobraćajnice za prilaz* rovovima na otvorenom zemljištu, ako treba i pokrivene;

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2**/5, **k. 407.**

— *mitraljeska gnezda* (bunkere) — otkrivena i pokrivena — za mitraljeze; puškomitraljezi mogu gađati i iz streljačkog rova (zaklona);

— *skloništa ili zemunice* za odmor i stanovanje u krajevima gde nema sela ili gde su ona popaljena.

Raspored rovova, saobraćajnica i bunkera treba da odgovara taktičkom rasporedu jedinica i oruđa za borbu.

Materijal za rovove i bunkere (drvo) treba naći na licu mesta, tj. koristiti onaj koji se nađe.

Ovo uputstvo treba umnožiti i dostaviti svim štabovima i komandama do četa i diskutovati sa borcima dotle dok ne uvide potrebu i korist ukopavanja — utvrđivanja.

Treba težiti za tim da se svaki borac naoruža sa ašovčićem. Radove ukopavanja — utvrđivanja, ako su veći, treba izvoditi sa mobilisanim seljacima. Sa mobilisanim seljacima treba i rušiti i zakopavati neprijateljske rovove i bunkere, koje mi ne možemo koristiti.

Kad jednom starešine i borci uvide potrebu i korist od ukopavanja — utvrđivanja, naši gubici će se znatno smanjiti, naša odbrana moći će biti upornija i jača, moći ćemo se često održati i na položajima na kojima se do sada nismo mogli održati.

Položaje uvek treba držati sa što manjim snagama — predstražama, a veći deo snaga držati na odmaranju (ekonomija snage) i u rezervi koja će napasti neprijatelja s boka kad napadne naše odbranbene položaje.

Za odbranbene položaje treba koristiti i uputstvo koje smo izdali za zasede.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik štaba,	Komandant,
	Branko Poljanac	Košta[8]

[1] **Košta Nađ**

BR. 22

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 4 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O REZULTATU NAPADA NA TESLIC

STAB
I PROLETERSKE BRIGADE
I P. DIVIZIJE NAR. OSL.
VOJSKE
JUGOSLAVIJE
4 januara 1943 god.
Teslić

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Izvještaj o izvršenju
akcije na Teslić

Prema naređenju Štaba divizije, tri bataljona ove brigade krenula su u pravcu Teslića radi izvršenja zadatka. Uveće 30-XII-42 god. bataljoni su stigli do linije Popovići — Kulaši.

Ujutru 31-XII-42 g. bataljoni su produžili marš ka Tesliću u 2 pravca i to:

Desna kolona — IV bataljon pravcem ka s. Rečani gde je i zanoćio. Leva kolona — II i VI bataljon pravcem Ukrinica — Osivica — Draganića Mlin, sa prenoćištem: VI bat. u s. Osivica a II u Draganića Mlinu.

Na prednjoj liniji dobijeno je naređenje[5] divizije, broj 114, za napad na sam grad. Naređenjem je predviđeno da se napada u dve grupe, i to: prva grupa: II i VI bataljon I brigade i II bataljon III brigade; ova je grupa stavljena pod komandu Štaba I brigade; i druga grupa: I, III i IV bat. III brigade i IV bat. I brigade; ova je grupa stavljena pod komandu Štaba III brigade.

Zadatak prve grupe je bio da poruši prugu i put od Jelaha za Teslić i napadne grad sa istočne strane.

Na osnovu izdatog zadatka raspored jedinica prve grupe bio je sledeći:

Tačno u 19 časova jedinice su prešle most na reci Usori kod s. Zarkovine, i to na čelu II bat. III brigade, VI, pa II bat. I brigade.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1, k. 707.
- Ovo naređenje Redakcija nije pronašla.

Bataljonu III brigade[3] dat je zadatak da odmah po prelazu puta i pruge izvrši rušenje pruge kako bi se onemogućilo kretanje blindiranog voza, zatim da se prebaci sa severoistočne strane ž. stanice Vrela, tamo poruši prugu i likvidira posadu u Vrelima, a zatim da se postavi na liniji Lepo Brdo (k. 371—409) i obezbeđuje naše jedinice sa pravca Jelah — Doboj. VI bataljon dobio je zadatak da po prelazu pruge izvrši napad na Teslić sa istočne strane pravcem Hasanovača — Pajići (sa 2 čete) a sa Trećom četom i jednom četom II bataljona sa pravca Stenjaci. II bataljon je dobio zadatak da po prelazu preko pruge krene pravcem Debelo Brdo — k. 423 — Džemilići — Planje i sa te strane obezbeđuje od pravca Tešanj, i bude kao rezerva grupe.

Napad na sam grad otpočeo je, umesto u 19, oko 21 čas. VI bataljon je likvidirao jako utvrđene bunkere, ograđene žicom, na Hasanovači posle dosta jake vatre iz bacača, zatim je likvidirao lako bunkere kod s. Stenjaka i Pajića i došao do grada, gde je naišao na jak otpor neprijatelja koji je tukao iz kuće. U 4,15 bataljon je prodro do mosta i sreo se sa našim IV bat. koji je bio u gradu.

Naš II bataljon (bez jedne čete) ne naišavši nigde na neprijatelja stigao je u s. Planje tek oko 2 časa u noći, lutajući po brdu, sa slabim vodičima, gde je ujutru zarobio komandanta pukovnije pukovnika Bindera, logornika grada i 3 oficira, kao i 270 domobrana koji su bežali od Teslića ka Tešnju.

II bat. III brigade razrušio je prugu i ne likvidirajući Vrela postavio se je na Lepo Brdo (k. 371—409).

Po završetku akcije bataljoni su se smestili i to: II bat. III brigade u s. Đedovac, II bat. I brigade u s. Džimrići[4] — Planje a VI bat. u s. Mrkotić, sa zadatkom obezbeđenja od Doboja i Tešnja, s tim da pre smeštaja VI bat. likvidira ukoliko se je ko još nalazio u ž. st. Vrela.

Naši gubici za vreme akcije iznose 2 ranjena lakše.

Gubici neprijatelja: 10 mrtvih.

Zarobljeno je: 581 vojnik, 14 oficira, među kojima i pukovnik Binder, kao i ustaški logornik.

Zaplenjeno je: 2 protivtenkovska topa, 3 teška bacača, jedan laki bacač, 3 teška mitraljeza, 10 puškomitraljeza, 4 strojnice, 395 pušaka i oko 27.000 metaka.

U ovaj broj ne ulazi materijal koji je zaplenio VI bataljon, sem topova, pošto je ovaj predao IV bat.faljonu] sve za-

[5] **Treća krajiška NOU brigada**
[J] **Vjerovatno Džemilići**

jedno sa domobranima. Zaplenjen je i jedan voz sa ratnim materijalom.[5]

S. F. — S. N.

ZA STAB BRIGADE

Politkom, Zam. komandanta
Miloje'

BR. 23

IZVJEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNOG SEKTORA JAJCE — MRKONJIC GRAD OD 4 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O STANJU NEPRIJATELJA U JAJCU I O UPUĆIVANJU BATALJONA U SASTAV BRIGADA[1]

STAB
OPERATIVNOG SEKTORA
»JAJCE—MRKONJ. GRAD«
Broj sl.
Položaj, dana 4T 1943 godine

VRHOVNOM ŠTABU N.O. VOJSKE I P.O. JUGOSLAVIJE

Položaj

I) Nove promjene u pogledu neprijatelja u Jajcu nisu nastupile. Jačina njegovog garnizona ostala je ista. On se utvrđuje i ne pokušava nikud iz grada. Nešto ustaša iz Jajca otišlo je prije neki dan u pravcu Bugojna. Preko dana čuju se često mine u gradu. Miniraju teren, jer prave bunkere. Seljacima je dozvoljen dolazak u grad sa specijalnom dozvolom.

II) Jedan naš bataljon bio je stalno u potjeri za četnicima ovih dana.[2] Četnici se osipaju i mnogi su nam se predali. Oni su se demoralisaii. Neki od njih po noći upadaju u sela i vrše obična razbojstva. Kradu, pljačkaju i narod prebijaju. U ovome

[5] O napadu na Teslić vidi sljedeća dokumenta: 16, 42, 43, 175, 176 i 177.

[6] Miloje Milojević

[1] Original, pisan na mašini, latnicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod. reg. br. 20—2, k. 7 A.

[2] Odnosi se, vjerovatno, na Prvi bataljon Desete hercegovačke NOU brigade.

se najviše ističe poznati razbojnik Branko Đuza. Narod se njih strašno plaši i mrzi ih. Preksinoć smo im napravili zasjede, ali su nam izmakli. Seljaci su im javili da smo opkolili selo i da će biti pohvatani. Zahvaljujući mraku umakli su nam. Naš je bataljon produžio za Trnovo, da rasvijetli hvatanje i ubistvo drugova iz Sandžačke brigade.[3] Nešto se je utvrdilo, ali sve je to nedovoljno, jer izgleda da se glavni krivci nalaze danas u Manjači. Bataljon je usput održao konferencije. Zapazilo se je da se narod iz četničkih sela u zadnje vrijeme naglo prema nama orijentiše. Četnike i njihov rad osuđuju.

III) Zarobljene drugove dobili smo od četnika.[4] Zamjenu smo izvršili za njihove taoce. Jednu su nam drugaricu ubili koja je bila počela bježati. Tukli su ih i maltretirali.

IV) Poslali smo tome štabu depešu o našem sjutrašnjem pokretu u pravcu brigada. Pokret ćemo izvršiti preko sela Bareva i Bešpelja, odakle ćemo bataljone[5] uputiti za svoje brigade. Moral kod naših drugova je dobar. Bilo je malo gladi, ali to su drugovi shvatili onako kako treba i nije se dogodilo da traže hranu po selu. Ovdašnji seljaci bili su sa našim bataljonima jako zadovoljni. Nismo zanemarili ni kulturnoprosvjetni rad na selu koliko nam je to bilo moguće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab sektora:

Z. politkoma,
B. Duričić®

Komandant,
V. Tomanović'

' U novembru 1942 god. kod Mrkonjić Grada, četnici su ubili Velimira Kneževića, komandanta Treće sandžačke NOU brigade, i Rifata Burdževića, zamjenika političkog komesara.

[4] Prilikom napada na selo Trijebovo, krajem decembra 1942 god., četnici su zarobili Krsta Šegrta i još dvije drugarice, borce Desete hercegovačke NOU brigade.

[5] Pod komandom operativnog sektora Jajce — Mrkonjić Grad nalazili su se privremeno dva bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda i Prvi bataljon Desete hercegovačke NOU brigade.

[6] Blažo Duričić

[7] Vlado Tomanović

BR. 24

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 5 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O RAZBIJANJU ČETNIKA NA MANJACl I ISPADU NEPRIJATELJA IZ SANSKOG MOSTA[1]

Telefonska depeša

STAB
I BOSANSKOG KORPUSA
5-1-1943 g.
u 18 časova

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 30
6 I 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU

1. Jedan bataljon VII Krajiške brigade napao je na četničke bande u selu Vilici[2] (kod Manjače). Tom prilikom razbijena je jedna četnička četa. Ubijeno je više četnika, a među njima i zloglasni komandir Sekulić.

2. Neprijatelj je pokušao da izađe iz Sanskog Mosta prema našoj V Diviziji. Pokušaj je odbijen uz velike gubitke po neprijatelja.®

Danas su tri tromotorna aviona bombardovala položaje V Divizije.

Žrtava nije bilo.

Za Štab korpusa komandant,
Košta[4]

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/12, k. 14 A.
[s] Vjerovatno Vilusi
» Vidi dok. br. 32 i 205.
[4] Košta Nad

BR. 25

OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. KOMANDANTU PRVE BRIGADE O BORBAMA TREĆE BRIGADE ISTOČNO OD TESLICA[1]

Druže Lekiću,[5]

1. — Juče smo javili Jakiću[3] o situaciji kod Teslića, s tim da te o tom obavesti.

/ 2. — U toku jučerašnjeg dana Karanović[4] i vaši delovi koji su sa Milojem[5] vodili su borbu sa neprijateljem istočno od Teslića.[6] Neprijatelj je nadirao sa više pravaca, potpomognut tenkovima. Na glavnim pravcima je odbijen, dok sa ostalih još nemamo podataka.[7]

3. —.Naredili smo Miloju da ostane na Karanovićevom sektoru dok se i tamo situacija ne stabilizira. Važno bi — naime — bilo da zadržimo Teslić. Sa tog terena otpočela je dobrovoljna mobilizacija, a ima izgleda da se još više proširi.

Na tom sektoru zadržali bi — i posle stabilizacije — jedan vaš bataljon, pošto je jedan Karanovićev bataljon određen za evakuaciju materijala ka našim magacinima i ka Peri.[8]

4. — Prema četnicima i njihovim jatacima biti nemilosrdan. Kada se situacija oko Teslića stabilizuje pozabavićemo se sa Forkapom[9] i sa Prnjavorom.[10] Tada ćemo gledati da i Jakić dobije aktivni zadatak.

5- — Preko Jakića nam pošaljite izveštaj o vašem dosadanjem radu, sadanjoj situaciji i o poslednjim podacima o neprijatelju. Mi nismo daleko; Jakić zna pravac i mesto veze sa nama.

6. — Miloju smo poslali radio-stanicu te ćemo imati brzu vezu.

Koča[11]

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3—5, k. 706. Pisan je, vjerovatno, 5 januara 1943 godine.

[5] Danilo Lekić

[3] Narodni heroj Velimir Jakić

[4] Nikola Karanović

[5] Miloje Milojević

[6] Vidi dok. br. 26, 29, 42 i 130.

[7] Vidi dok. br. 177.

[8] Petar Cetković, tada komandant Treće NOU divizije.

[9] Nikola Forkapa, komandant Motajičkog četničkog odreda

[10] Prnjavor je oslobođen 16 januara. Opširnije o tome vidi dok. br. 70, 76 i 186.

[11] Koča Popović

BR. 26

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 5 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE BRIGADE ZA DOSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA O SITUACIJI KOD TESLICA'

Ko piše . . . . . B. 100[2] . . . . Odakle
Kome . . . . . 102 B[3] . . . . -. Gde
O. Br. • . . . . datum . . 5-1- 943 . . . . god. 14.50 čas. min.
Karta razmere 1

1. — Primili smo brojna stanja i izvještaj od 5-1 10.30.

2. — Karanović[4] i Lekićevi[5] delovi[6] za sada su zadržani oko Teslića, prema neprijatelju koji je pokušao prodor od Doboja i Tešnja prema Tesliću.[7] Rezultat na tom sektoru ne znamo.[8] Naši delovi su trebali danas u zoru da tamo preduzmu napad.

3. — Pošaljite nam izveštaj o situaciji na tom sektoru (kolike jačine je bio neprijatelj i koja je to vojska bila, dokle je prodirala i gde se sada nalazi),[9] kao i sadanji raspored vaš i Lekićev.

4. — Vezu sa nama imate preko s. Lađevac (Gornja Šnjegotina).

5. — Ove podatke saopštite Lekiću, te da nam i on pošalje svoj izvještaj, kao i da zna o svojim delovima koji su na sektoru Teslića. I njemu saopštite pravac veze sa nama.

6. — Iz magacina u s. Lađevac uzmite 2 t.feška] mitraljeza.

S. F. — S. N.

Š. B. 100[10]
Vaša"

[1] **Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4**/5, **k. 710.**
[2] **Stab Prve proleterske divizije**
[3] **Treća sandžačka NOU brigada**
[4] **Nikola Karanović, komandant Treće krajiške brigade**
[5] **Danilo Lekić, komandant Prve proleterske brigade**
[6] **U ovo vrijeme Prva proleterska brigada bila je podijeljena na dva dijela. Prvi dio, sa komandantom brigade, nalazio se kod Celinca i Vršana, a drugi dio, sa zamjenikom komandanta i politkomesarom brigade, nalazio se u blizini Teslića i Tešnja.**
[7] **O prodoru neprijatelja u Teslić vidi dok. br. 28, 33, 42, 130 i 177.**
[8] **O situaciji na tom sektoru vidi dok. br. 42.**
[9] **O borbama s neprijateljem na tome sektoru vidi dok. br. 34.**
[10] **Načelnik štaba Prve proleterske divizije**
[11] **Vaso Jovanović**

Drugu Lekiću

Mi smo izvijestili jutros o vašim i našim namjerama i akcijama juče i danas.[12]

Drug. pozdrav

6. I. 1943 god. **V. Jakić"**

Uputi mi onaj obećani dvogled.

BR. 27

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA NAPAD NA ČETNIKE NA PROSTORIJI PRNJAVOR — KOTOR VAROŠ[1]

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br

ŠTAB I BRIGADE[2]

1) Primili smo vaše naređenje bataljonima za noćašnju akciju[3] a i vaš kasniji izveštaj[4] od 20 h.

2) Razume se da je sada glavno likvidirati najodlučnije ovu bandu.[5] (Situacija je sada okrenuta: likvidirati ovu bandu, a zaštititi se — obezbediti — u pravcu Vrbanjaca.)

3) O novoj situaciji izvestili smo konta" III brigade,[7] koji je ovde. —

Vi stupite neposredno u vezu sa politkomom[8] i zampolkom" III brigade i preuzmite komandu i nad jedinicama III brigade.

" Opširnije o tome vidi dok. br. 42.
[13] Narodni heroj Velimir Jakić

[1] Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/3, k. 705 A. Vjerovatni datum slanja je 5 januar 1943 godine. .
• Prve proleterske brigade
[3] Odnosi se na borbu sa četnicima na Divanu. Vidi dok. br. 34.
[4] Taj izvještaj nije pronađen.
[5] Odnosi se na četnike.
• komandanta
[7] Treće sandžačke NOU brigade
[8] Boško Đuričković
• Narodni heroj Jezdo Lović. Poginuo 1943 god., poslije Pete neprijateljske ofanzive, kao sekretar Oblasnog komiteta za Sandžak.

4) Vaš I i IV bat. ćemo izvestiti da krenu najkasnije u 2 h.

5) Vezu sa nama održavajte preko Grabovice, kamo ćemo se prebaciti sutra ujutro. — Bolnicu ćemo takođe pomeriti u tom pravcu.

S. F. — S. N.

Komdiv
(M. P.) Koča"

BR. 28

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 5 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU TREĆE BRIGADE ZA PROTIVNAPAD NA NEPRIJATELJA U BLIZINI TESLIĆA[1]

B. 100[2]

5-1 = 16.45

103 B.[3]

1. — Primili smo vaša dva pisma od danas. Mesto Ponor nismo mogli pronaći. U buduće manje poznata mesta obeležavajte i u njihovom odnosu prema većim ili već poznatim objektima.

2- — Jakić[4] nas je izvestio da je neprijatelj otstupio sa terena kojim je bio ovladao, a da je po selima ostavio četničke bande. Naši delovi su proterali četnike ka Crnom Vrhu i tokom današnjeg dana Jakićeve i Lekićeve[5] jedinice su pošle da posednu svoje ranije sektore. Još ne znamo kuda je otstupila okupatorska vojska koja je 3. i 4. o.m. prodirala ka Jošavci i Dubravi.[6]

3. — Ukoliko neprijateljske snage na pravcu Teslića nisu naročito velike, u sadejstvu sa jedinicama 101.[7] preduzmite potrebno za razbijanje i oterivanje neprijatelja.[8] Sa tim treba da požurite, jer delovi 101. neće moći duže ostati tamo.

[10] Koča Popović

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, (druga rečenica i potpis — ćirilicom), nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2—5, k. 706 A.

[2] Stab Prve proleterske divizije

[3] Treća krajiška brigada

[4] Narodni heroj Velimir Jakić, komandant Druge (Treće sandžačke) brigade. Umro 1949 godine.

[5] Danilo Lekić, komandant Prve proleterske brigade

[6] Opširnije o tome vidi dok. br. 34.

[7] Dijelovi Prve proleterske brigade

[8] O borbama na tome sektoru vidi dok. br. 29, 33 i 42.

Javite nam rezultat napada koji ste bili naredili za danas u zoru.[9]

4. — i.o.ž. T. 103[10] upućujemo tamo. Ona će večeras prenoćiti u s. Probonoć,[11] a sutra zorom krenuti u sastav svog Štaba.

5. — Sa nama redovno održavajte vezu.

6. — Naređenja za evakuaciju izdaćemo mi vašem i. T."

S. F. — S. N.

D."
Koča[11]

BR. 29

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 5 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORU KALOŠEVlC—MRKOTlC—PLANJE'

STAB I BRIGADE-
I PROLETERSKE DIVIZIJE
N.O. VOJSKE JUGOSLAVIJE
5 januara 1943 g.
Položaj

KOMANDANTU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Bataljoni ove brigade, koji su trebali da izvrše napad na neprijateljske položaje na liniji Kalošević — Mrkotić — Planje jutros u 6 časova, pošli su ka polaznim položajima i susreli se sa neprijateljem tačno oko 6 časova, kako im je to naređeno.

Naš IV bataljon je naišao na neprijatelja[3] jačine 400 ljudi sa dva topa i dva teška bacača na kosama iznad sela Mr-

[9] Riječ je, vjerovatno, o protivnapadu kod Teslića, koji su vršile jedinice Treće krajiške brigade i dijelovi Prve proleterske brigade, u cilju odbijanja neprijatelja od Teslića.

[10] Odnosi se, vjerovatno, na Drugi bataljon Treće krajiške brigade.

[11] Pribinić

[11] Prvi bataljon Treće krajiške brigade

[13] Komandant divizije

[14] Koča Popović

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 707.

- Prve proleterske brigade

[3] Ove neprijateljske snage su prodrle u Teslić 6 januara. Vidi dok. br. 42 i 177.

kotić. Borba se razvila i trajala čitav sat, ali kako bataljon III brigade, koji je bio određen da napada sa pravca Planje, nije bio stigao na određeno mesto za napad, to se je sva neprijateljska vatra koncentrisala na IV bataljon, koji nije mogao da izdrži vatru neprijatelja i povukao se u s. Zarkovine, a jednu četu je ostavio u Vrela.

II bataljon ove brigade u istom vremenu imao je borbu na brdu Miljevac (k. 315).

Oko 12 časova naš II bataljon, uspostavljajući vezu sa III bat. III brigade, izvršio je napad ponova na neprijateljske položaje na Miljevcu, i uspeo da ih likvidira u zajednici sa ovim bataljonom.

Jednovremeno kada su oni napadali Miljevac, četa Kraljevačkog bataljona[4] krenula je u napad i zauzela neprijateljske položaje na Lepom Brdu (k. 371—409), zatim selo Mrkotić. Ove jedinice su produžile gonjenje neprijatelja ka Jelahu, koji je stvarno, kako one kažu, u panici otstupao kolonama i gomilama bez ikakvog reda.

Kako izveštavaju bataljoni II i IV, u istom vremenu kada su oni gonili neprijatelja pojavila se je jedna kolona vojnika u jačini jednog bataljona, koja se je kretala od Džimrića[5] i Planja ka Tešnju; to je verovatno IV bataljon III brigade kome je tamo bilo određeno mesto za napad. Na krajnjem levom krilu se je takođe pojavio naš VI bataljon koji je nadirao od Draganića Mlina ka Piljužiću.

Kako nas obaveštavaju, bataljoni vršiće gonjenje do Jelaha, ali u Jelah neće pokušavati da uđu pošto izgleda da ima tenkova u istom.

Naši gubici: 1 mrtav, 2 ranjena, 1 nestao.

Gubici neprijatelja: 7 mrtvih u prvoj borbi sa Kraljevačkim bataljonom, a za gubitke neprijatelja u drugoj borbi, koja je bila još u toku, nemam još izveštaja, ali se računa da su osetni s obzirom na način na koji je bio prisiljen da otstupa.

Na osnovu ranije izdatih naređenja od strane divizije, naredili smo da se bataljoni po uspešnom proterivanju neprijatelja vrate nazad, i to II bataljon u s. Osivica, IV u s. Gračanica i VI u s. Ukrinica, kako bismo sutra ujutru izvršili pokret sa sva tri bataljona za Čečavu gde ćemo u toku sutrašnjeg dana odmoriti jedinice i sačekati vaše naređenje. Ukoliko ne dobijemo nikakvo naređenje u toku sutrašnjeg dana i noći, mi ćemo 7 o.m. izjutra krenuti sa sva tri bataljona ka Omerbegovoj Snjegotini najkraćim putem i povezati se sa ostalim delom naših snaga na tom sektoru.

[4] **Četvrtog bataljona**
[6] **na karti: Džemilići**

Ukoliko vaša odluka bude da idemo preko Kulaša, dobro bi bilo da nam pošaljete radio-stanicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB BRIGADE,

Politkom
Plavi'

Zamenjenik komandanta
Miloje[7]

U 22 časa

BR. 30

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 5 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O IZVRŠENOJ REORGANIZACIJI ODREDA[1]

ŠTAB
III KRAJIŠKOG ODREDA
NOP i D. VOJSKE JUGOSLAVIJE
Broj: 1/43
Dne 5-1 1943

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA

Juče trećeg[2] ov. mjeseca održali smo sastanak Štaba i izvršili reorganizaciju Odreda prema uputstvima koja smo od Vas dobili. U novoj formaciji Odred će brojati 4 bataljona uračunavajući i Prozorski bataljon. Svi bataljoni (sem Prozorskog) broje oko 540 boraca sa oko 500 karabina. Bataljoni su formirani na slijedeći način: Od ostataka bataljona »Šolaja«, »Pelagić« i »Iskre« formirali smo jedan bataljon od 200 boraca; od boraca dosadašnjeg Bataljona kupreškog, kojih je bilo 346 (306 naoružanih), riješili smo da se formiraju 2 bataljona, i to jedan na sektoru Blagaja a drugi na sektoru Vukovsko — Rilići. Od

[6] Mijalko Todorović, politički komesar Prve proleterske brigade
[7] Miloje Milojević, zamjenik komandanta Prve proleterske brigade

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod red. br. 1/3, k. 407.
[2] Pogrešno napisano; treba: četvrtog, što se vidi iz datuma na zaglavlju dokumenta.

bataljona »Iskre« bilo je ostalo 130 boraca, ali se ovaj broj sveo na 70, jer su ovi ostali željeli da pođu u Sedmu brigadu[3] i mi smo im to odobrili. No ni na ovih 70 ne može se računati zato što je jedan dio njih zbog starosti i dr.[ugih] razloga preveden u miliciju, ali ipak to neće uticati na opšte brojno stanje bataljona, jer ćemo ga popuniti novim borcima. Odlučili smo da se naš odred nazove III kr. N.O.P. odred »Simo Solaja« a bataljoni: I, II, III itd. Mislimo da Vi protiv toga nećete biti.[4] Naravno i u tom pogledu čekamo odobrenje od Vas. Sa Prozorskim bataljonom nemamo nikakve veze dosad i zato smo odlučili da drug Komandant odreda[5] sa još jednim drugom" pođe do Prozora, uspostavi vezu i sredi bataljon. Kao što Vam je poznato Stab odreda nije potpun i u vezi sa sadašnjom situacijom u našem Odredu mišljenja smo da bi bilo neophodno potrebno vratiti nam druga Hotića,[7] koji bi trebao da bude zamjenik komandanta odreda, jer to mjesto nijesmo u mogućnosti da popunimo sa nekim od raspoloživih drugova. Potreba da se on vrati ne proizlazi samo radi popunjavanja Štaba, već u prvom redu zato što su borci ovog Odreda mladi i vojnički neobučeni i sa njima je neophodan sistematski i intenzivni rad. To bi mnogo doprinijelo vojničkom uzdizanju boraca, a taj posao sam drug Komandant ne bi mogao uspješno obavljati, kažemo sam — jer su skoro svi drugovi koji bi ga u tome mogli pomoći otišli u Sedmu brigadu. Da bi se drug Hotić mogao povratiti smatramo i zbog toga što je on upućen u Četvrtu brigadu.[8]

Zbog toga što se prilikom formiranja Sedme brigade nije bilo načisto s tim da li će Odred i dalje postojati, dogodilo se. da su skoro svi drugovi sposobni za vojne i političke rukovodioce otišli u Brigadu i tako mi smo ostali bez neophodno potrebnog broja rukovodilaca, i pitanje povratka izvjesnog broja njih ne postavlja se samo radi Odreda, već i radi pozadine koja, kao što znate, raspolaže sa priličnim rezervama u ljudstvu. Tako mi smo kao neophodno postavili ne samo pitanje povratka Hotića već i još slijedeća 3 druga: Talića Sefika, Brzutovića Milana i Dakića Slobodana.[9] Brigada je u mogućnosti da nam

[3] Sedma krajiška NOU brigada

[4] Stab Prvog bosanskog NOU korpusa saglasio se s odlukom o nazivima. Vidi dok. br. 41.

[5] Makso Dakić

[6] S komandantom odreda otišao je na teren Ilija Kostić, član OK KPJ za teren Trećeg krajiškog NOP odreda. Vidi dok. br. 77.

[7] Mesud Hotić bio je načelnik Štaba Trećeg krajiškog odreda, pa je sa te dužnosti premješten u Četvrtu krajišku NOU brigadu.

[8] Četvrta krajiška NOU brigada

• Ubili ga četnici, iz zasjede, u Pljevi 1943 god., na povratku iz Pete neprijateljske ofanzive.

ove drugove povrati jer to za nju nije toliko osjetno kad se ima u vidu da je samo odavde u Brigadu otišlo 60 partijaca. 0 vraćanju deset partijaca bili smo se dogovorili sa Štabom Sedme brigade, ali ona to sad nije učinila a sigurno i ne namjerava bez Vaše intervencije.

U vezi sa stanjem u ovom Odredu obavještavamo Vas i o slijedećem: Saznajemo od Štaba Kupreškog bataljona da su oni dobili naređenje od II divizije da se čitav Kupreški bataljon spremi i kompletan uđe u sastav II divizije. Stab II divizije o svemu tome nije nas uopšte obavještavao niti se u tome pogledu savjetovao sa nama. Smatramo da to nije red i da je Stab II divizije [trebao] pitati nas zato što se Kupreški bataljon nalazi pod našom, komandom i u sastavu je ovog Odreda. Ova odluka Štaba Druge divizije mislimo da je donesena 1 bez Vašeg znanja i odobrenja, mada mi potpadamo pod komandu toga Korpusa. Ova odluka II divizije suprotna je i onoj odluci koju ste Vi donijeli prije nekoliko dana u sporazumu sa drugovima: Gojkom[10] i Nemanjom.[11] Zato mi smo dali naređenie Stabu Kupreškog bataljona da ne ide u sastav Druge divizije bez našeg odobrenja, a mi u tome pogledu čekamo Vaš odgovor. Drug Komandant ide sjutra u Blagaj i on će se o tome kako je do toga došlo detaljnije obavijestiti. Prema obavještenju koje smo dobili od Zamjenika politkoma bataljona, II divizija je pozivala komandanta bataljona Manojlovića[12] i sa njim se sporazumjela po pitanju odlaska bataljona u diviziju. Mi, dakle, do Vašeg odgovora ostajemo pri svome naređenju, jer smatramo da je to jedino pravilno i potrebno a istovremeno odgovara naređenju koje smo od Vas dobili po pitanju formiranja odreda."

Obavijestite druga Franja da ćemo preksjutra 6 ov. mjeseca uputiti komoru za obećanih 50 pušaka, 2 teška i 2 laka mitraljeza sa odgovarajućim brojem municije za njih, kao i za 10 sanduka municije. Obavijestite ga takođe da nam pripremi naš teški mitraljez sa rezervnim djelovima, 2 p. mitraljeza i 16 pušaka koje smo poslali u radionicu na popravku.

Napominjemo da je povratak druga Hotića potreban i zbog muslimanskog stanovništva na ovome sektoru.

Ponovo Vam se obraćam da nam se pošalje ljekar koji će imati da vrši dužnost u samom Odredu kao i u pozadini.

[10] Gojko Rodić, sekretar Okružnog komiteta za teren Trećeg krajiškog NOP odreda

[11] Nemanja Vlatković, politički komesar Trećeg krajiškog NOP odreda

[12] Nedeljko Manojlović, komandant Trećeg bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda »Simo Solaja«

" Opširnije vidi dok. br. 31.

Da nam se pošalje što više oružja, jer prostor koji drži ovaj odred dosta je velik, tj. prema Jajcu i Vakufu, a snage pod oružjem dosta su male.

•SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Nemanja Vlatković

(M. P.)

8/1 STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 26
194 .... g.
— Položaj —

BR. 31

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 5 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O FORMIRANJU BLAGAJSKOG I VUKOVSKOG BATALJONA[1]

ŠTAB
III KRAJIŠKOG ODREDA
dne 5-1-1943 god.

ŠTABU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

U vezi direktiva toga štaba, da se od Kupreškog bataljona formiraju dva bataljona, i to jedan u Blagaju a drugi u Vukovsku, danas smo izvršili formiranje ovih bataljona, čiji je sastav slijedeći:

Drugi bataljon (Blagaj) broji 138 karabina, 2 teška mitraljeza i 1 puškomitraljez;

Treći bataljon (Vukovsko) broji 151 karabin, 1 teški mitraljez i 2 puškomitraljeza.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/2, k. 407.**

U Stab Drugog bataljona ušli su: komandant Spiro Zubić, politkom Ignjat Marić, zamjenik komandanta David Marie' i zamjenik politkoma Branko Lacić.

U Štab 3 bataljona ušli su: komandant Nedeljko Manojlović, politkom Rajko $ešum, zamjenik komandanta Ljupko Rudić[1] i zamjenik politkoma Branko Barišić.

Bataljoni su sastavljeni iz po dvije čete, pošto nam je nedostajao vojnički i politički kadar da bi formirali i po treću četu. Ima nekoliko drugova koji će se intenzivnim i planskim radom osposobiti za najkraće vrijeme za vojničke i političke starješine, te ćemo na taj način moći i obrazovati ove čete.

Napominjemo da je komandant 2 bataljona do sada bio zamjenik komandanta Kupreškog bataljona.

Kupreški bataljon dobio je dopis od Štaba II proleterske divizije u kome se naređuje mobilizacija ljudstva za diviziju, kao i nagovještavanje ulaska bataljona u sklop II divizije. Nama 0 svemu ovome nije poznato ništa i smatramo da Štab divizije nije bio u pravu kada je čitavu ovu stvar pokušao urediti zaobilazeći Štab našega odreda. Na taj način još uvijek se pojavljuju stare greške od strane štabova brigada i divizija u odnosu na jedinice našega odreda, o čemu smo vas i ranije izvještavali. Mi smo se suprotstavili ovome naređenju, time što smo ispunili vaše naređenje u pogledu postavljenih nam zadataka, skrenuvši pažnju Štabu bataljona da je za njega nadležan Štab III odreda koji sva naređenja dobiva od Štaba toga korpusa. Smatramo da povlačenje ljudstva 2 i 3 bataljona (blagajskog i vukovskog) u neku diviziju za sada još ne bi bilo podesno, kako iz vojničkih, tako i iz političkih razloga. Naši bataljoni sarađivaće vojnički i u buduće, kao što je to rađeno 1 do sada, sa svima jedinicama koje operišu na našem sektoru, a što se tiče izdavanja naređenja ovakve i slične sadržine, njima ćemo se najenergičnije suprotstavljati i vas o tome izvještavati, pošto na ovakav način nama se jedinice razlabljivaju i ne možemo sa njima vojnički i politički čvrsto rukovoditi.

U prilogu dostavljamo vam prepis naređenja II divizije.

Komandant ovoga odreda nalazi se kod Štaba 2 bataljona, odakle produžava, zajedno sa drugom Ilijom Kostićem,[4] za Prozorski bataljon i čim se povrati sa puta podnijeće vam i o tome bataljonu detaljan izvieštaj.

[2] Poginuo u toku rata. Redakcija nije mogla ustanoviti mjesto i vrijeme pogibije.

[3] Poginuo u toku rata. Redakcija nije mogla ustanoviti mjesto i vrijeme pogibije.

[4] Bio je član OK KPJ na terenu Trećeg krajiškog NOP odreda.

Druga Nedeljka Manojlovića nijesmo mogli na vrijeme poslati na kurs, kako ste nam to naredili, pošto je drug otišao u Štab II divizije, u Livno, po pozivu, kako se to vidi iz samoga priloženog akta. Cim ga pronađe kurir, odmah ćemo ga uputiti.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 48
17 januara 1943 g.
— Položaj —

Za Štab odreda,
Komandant:
Dakić M.[5]

Da je gornji prepis u svemu vjeran sa svojim originalom tvrdi:

(M. P.)

Šef kancelarije,
Jokić'

[5] **Makso Dakić**
[6] **Doko Jokić**

BR. 32

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 6 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA PRVE I SEDME KRAJIŠKE BRIGADE KOD SANSKOG MOSTA I VILUSA[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 20
6-1-1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za »Op-O«[2]

1) 4-1-1943 neprijateljske snage iz Sanskog Mosta napale su na položaje I krajiške brigade V N.O.U. divizije i podvlačeći se izvršile su juriš. Naše jedinice izvršile su kontrajuriš i vratile neprijateljske snage u grad. Ovom prilikom na bojnom polju ostalo je 30 mrtvih i 20 ranjenih Nemaca i ustaša. Naši gubici: 3 mrtva i 4 ranjena.[3]

2-1-1943 jedan bataljon VII krajiške brigade napao je na jednu četničku grupu u Vilusima. Četnici su razbijeni, imali su nekoliko mrtvih, među kojima i njihov zloglasni komandir Sekulič Dragutin. Oduzeta je sva stoka od odbeglih četnika.[4]

5-1-1943 tri tromotorna bombardera[11] bombardovala su položaje I krajiške brigade. Žrtava nije bilo.

2) Šaljemo za Prateći bataljon V.Š.[6]:
7 puškomitraljeza sa 38 šaržera,
7 ranaca za municiju i rezervne cevi.
Poslaćemo još tri puškomitraljeza.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik štaba, Komandant,
K.'

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/2, k. 407.
[5] Operativni otsjek
[3] Vidi dok. br. 177 i 205.
[4] Vidi dok. br. 24.
[5] Vjerovatno njemačka
[6] Vrhovnog štaba
[7] Košta Nad

Ш Т А Б
I. БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА

БР. 40

6-I 194 Г.

-ПОЛОЖАЈ-

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za "Op-O"

1) 4-I-1943 neprijateljske snage iz Sanskog Mosta napale su na položaje I krajiške brigade V n.n.u. divizije i podvlačeći se izvršile su juriš. Naše jedinice izvršile su kontrajuriš i vratile neprijateljske snage u grad. Ovom prilikom na bojnom polju ostalo je 30 mrtvih i 20 ranjenih Nemaca i ustaša. Naši gubici: 3 mrtva i 4 ranjena.

2-I-1943 jedan bataljon VII krajiške brigade napao je na jednu četničku grupu u Vilusima. Četnici su razbijeni, imali su nekoliko mrtvih među kojima i njihov zloglasni komandir Sekulić Dragutin. Oduzeta je sva stoka od odbeglih četnika.

5-I-1943 tri tromotorna bombardera bombard-ovali su položaje I krajiške brigade. Žrtava nije bilo.

2) Šaljemo za Prateći bataljon V.Š.:
7 puškomitraljeza sa 38 saržera,
7 ranaca za municiju i rezervne cevi.
Poslaćemo još tri puskomitraljeza.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik štaba, Komandant,

Fotokopija dokumenta br. 32

BR. 33

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 6 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA S NIJEMCIMA KOD TESLICA I S ČETNICIMA OKO PRNJAVORA I CELINCA'

STAB
I **PROLETERSKE DIVIZIJE**
6-1-1943
u 11,30 čas.

VRHOVNOM ŠTABU

3. i 4. januara Lekić[2] i Jakić' vodili su defanzivne bojeve sa neprijateljem koji je napadao od Banja Luke i Prnjavora.[4] Takođe, 3. i 4. januara, Karanović i Miloje vodili su bojeve sa neprijateljem koji je, pomognut tenkovima i dornijeima[5], napadao od Dervente, Doboja i Maglaja. Neprijatelj je zadržan.[6]

Poželjan pritisak Perin[7] neposredno južno od našeg sadašnjeg sektora dejstva.

Evakuacija je završena. Dio plijena i dinamo šaljemo Peri. Broj zarobljenika je oko 1.200, oficira 34. Stanovništvo oduševljeno, omladina prilazi nama.

Nismo dobili odgovor na naše predloge.[8]

Javite nam ukratko unutrašnju situaciju.

' Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15-2, k. 7 A.

[s] Danilo Lekić

[3] Narodni heroj Velimir Jakić

[1] Vidi dok. br. 42.

[s] njemački teški bombarderi

[8] Borbe su vodile jedinice Treće krajiške i Prve proleterske brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 42.

[7] Pero Ćetković, komandant Treće NOU divizije

[8] Vjerovatno u vezi s postavljanjem komandnog kadra.

BR. 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 6 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA SA NIJEMCIMA, USTAŠAMA I ČETNICIMA KOD SELA DEVETINA, HRVACANI I KOKORI'

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
6 januar 1943 g.
Br. 86

ŠTABU I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

1. Primili smo vaše naređenje od 3-1, u 23 časa,[2] kao i naređenje od 3-1, u 14 časova.[3] Takođe nam je Štab II brigade poslao naređenje upućeno njemu 5-1, u 14.50 časova.[4]

2. Od polaska naših bataljona pa do danas situacija na našem sektoru bila je sljedeća:

2 ov. m. jedna neprijateljska kolona jačine 300 ustaša — Crne legije — došla je iz Prnjavora oko 14 časova u s. Lišnju. Naoružana je bila sa 20 puškomitraljeza, četiri teška mitraljeza, dva bacača i jednom haubicom. Naš I bataljon, koji se nalazio na prostoru: Vršani — Šarinci — Gajevi, stupio je u borbu manjim djelovima, koje je neprijatelj uspio da potisne do kosa kod s. Gajevi. Taj položaj je zadržan preko noći.

3 ov. m., rano ujutro, otpočeo je novi neprijateljski napad na položaje našeg III bataljona i manjim snagama na položaje I bataljona II brigade.[5] Neprijatelj je tukao naše položaje brzom artiljeriskom i bacačkom vatrom, dok su pješadiske kolone podilazile. Jačina neprijatelja na tom sektoru (prema našem bataljonu) bila je oko 1.500 Njemaca, oko 300 domobrana i nešto četnika, najviše do 100. Prema I bataljonu II brigade išla je kolona četnička, jačine od 300—400. Neprijatelj je imao 7 topova, od kojih tri haubice i 4 brdska topa. Kolone su se kretale sljedećim pravcima: jedna preko s. Devetina, druga preko Kremenjaka, južno od s. Devetina, i treća duž druma

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 707.
[2] Vidi dok. br. 17.
[3] Ovo naređenje Redakcija nije pronašla.
[4] Vidi dok. br. 26.
[5] Prvi bataljon Treće sandžačke NOU brigade

Banja Luka — Prnjavor. Naši položaji su bili između s. Devetina i s. Hrvaćani, počev od r. Turjanice pa do ceste u s. Potočani. Četnici koji su napadali na I bataljon II brigade išli su dijelom preko Crnog Vrha, a dijelom od Celinca, drumom, prema liniji Brđani — Tešići (položaji I bataljona II brigade).

Borbu smo vodili od jutra do mraka, kako na tom sektoru tako i na sektoru našeg I bataljona, koji je uspio da sa jačim snagama potisne ustaše i da ih zbaci na cestu. Međutim pred sami mrak pojavile su se nove kolone (tri, jačine od 300 ustaša) koje su se kretale preko Mraviće za Vijačane i prijetile da nam otsijeku otstupnicu (i mi smo naredili izvlačenje naših bataljona. Prije toga se bataljon II brigade već bio povukao na Kozju Glavu (Dubrava) i neprijatelj je izašao na Divan). U toku noći 3/4 naši bataljoni došli su na liniju Kozja Glava — Kantar — Vijačani. Ovaj pravac povlačenja uzeli smo iz razloga što smo smatrali da ako neprijatelj bude napredovao dalje prema Šnjegotini jedinice II brigade neće biti dovoljne da ga zadrže te će tako doći u opasnost bolnica. Inače smo htjeli da nije bilo toga da pođemo za Vijačane pa da otuda udarimo bočno na neprijatelja ukoliko bude napredovao dalje.

U toku ove dvodnevne borbe, koja je bila nevjerovatno žilava i oštra, imali smo svega dva ranjena druga. Neprijatelj je imao (što smo tačno provjerili i ustanovili) 8 ranjenih Njemaca, 7 ubijenih četnika, 6 ranjenih četnika, 4 ubijene ustaše i 5 ranjenih.

4 ov. m. haubice su prestale da tuku. Neprijateljske kolone, koje su na našem sektoru bile došle do s. Kokori, oko 12 časova počele su da se kreću prema s. Devetine.

Zaključili smo da se Njemci povlače. Pa ipak u toku dana nismo preduzimali nikakvih širih akcija izuzev nasilnog izviđanja najbližih neprijateljskih djelova. Ovoga dana I bataljon II brigade bio je zauzeo položaj na lijevoj strani druma Tromeđa — Čelinac. Četnici su se utvrđivah na Divanu, kopah su rovove. Pošto se naš utisak da se Njemci povlače potvrdio novodobijenim podacima, preduzeli smo u toku noći 4/5 napad na četničke položaje na Divanu. Napad je bio kratak (a razgovori sa bandama prilično dugi, kada su nas pozivali da pobijemo naše vođe i da se predamo pravim srpskim borcima i t.sl.) i neprijatelj je razbijen pobjegao u pravcu s. Kokori i s. Devetine. To je bio bataljon »Mrkonjić« pod komandom Dušana Novakovića. Tom prilikom smo zarobili jednog četničkog kurira koji je išao iz njihovog štaba iz s. Devetine, tj. od Radića[8] i načelnika štaba majora Vranješevića nosio naređenje za »Mr-

[6] **Rade Radić, četnički komandant. Osuđen na smrt 1946 godine.**

konjić«,[7] Crnovršku i Vrbasku četu. Prema tim naređenjima četnici su trebali da 5 ov. m. pređu u napad na naše položaje. Naravno, naređenja su pisana prije našeg napada na njih.

5 ov. m. pošli smo dalje u borbu protiv četnika. Oni su se nalazili glavninom u s. Kokori.

I bataljon II brigade pošao je preko Kozje Glave na liniju: Brđani — Crni Vrh (tamo neprijatelja nije bilo),

naš III bataljon pošao je preko Brezičana na Kokore i I bataljon preko Branešaca na Cifčije, Vršane i Šarince.

III bataljon je na ulasku u s. Kokore stupio u borbu sa četnicima koji su zauzeli kose iznad s. Kokori. Četnici su tukli iz više automatskih oruđa i sa dva teška bacača. Međutim naši su uspjeli da ih poslije duže borbe protjeraju sa tih kosa. Sa tim snagama nalazio se i Radić. Htio je toga dana da drži zbor seljacima iz Kokora i drugih sela. U ovoj borbi nismo imali gubitaka. Neprijatelj je imao 8 ranjenih. Zarobili smo jednu četničku bolničarku koja im je došla iz Banje Luke.

I bataljon je jednom četom prodro do s. Cifčije i bočno tukao četnike na kosama iznad s. Kokori. Sa ostale dvije čete zadržali smo se na kosama iznad s. Branešci (kod crkve) jer smo dobili obavještenje da se u Mravići nalazi 1.500 četnika koji su došli iz Trebave i sa Ozrena. Sa tih položaja poslali smo izviđačke patrole u s. Vijačane. Patrola se vratila i saopštila da neki seljaci tvrde da su zaista došli, dok drugi kažu da nije istina. Ta ista patrola uhvatila je zloglasnog zlikovca Stanka Vrhovca, koji je ubio Dankovog[8] oca, otsjekao prst Dankovoj babi da bi skinuo zlatan prsten i ubio Dr M. Stojanovića.[9] Bio je naoružan sa bombama, koje nije upotrijebio, a išao je iz Mravićе za Kokore. Poslije dužeg ispitivanja, kojom prilikom nije htio ništa da prizna, strijeljali smo ga sinoć pred Dankovom kućom. Naredili smo Stabu I bataljona da obnarodu je presudu.

I bataljon će u toku dana tačno ustanoviti stanje u s. Mravići, gdje izgleda da nema takve neprijateljske grupacije. Mada je i sam Vrhovac priznao da su dobili akt u kome se kaže da će u toku jučeranjeg ili današnjeg dana stići 1500 četnika sa Ozrena i da je naređeno prikupljanje hrane za njih, — hrana

[7] Odnosi se na četnički bataljon »Mrkonjić«.

[8] Narodni heroj Danko Mitrov, komandant Četvrtog krajiškog NOP odreda. Juna 1942 god. četnici su ga uhvatili i, poslije velikih mučenja, strijeljali.

[9] Narodni heroj Dr Mladen StojanOvić, komandant Drugog krajiškog NOP odreda. Ubili ga četnici 31 marta 1942 godine. Vidi dom IV, knj. 4, dok. br. 48.

je doduše prikupljana, ali vjerujemo za one bande koje se već tamo nalaze.[10]

3. Sada smo tačno utvrdili kada su se Njemci povukli. Otišli su 4 ov. m. u 12 časova za Banju Luku, pošto su dobili za to telefonski nalog. Ustaše su i dalje ostale u s. Lišnja, ali izgleda sa manjim snagama. Naše jedinice će to u toku ovog dana tačno ustanoviti.

4. Naši sadanji položaji su: Kokori — Čifčije — Branešci.

5. Zaboravio sam da napomenem da je jedan vod našeg III bataljona napao njemačku pretstražu 2 ov. m. u s. Devetine. Naši su ranili tri neprijateljska vojnika, zarobili ćebad, municiju i drugu vojnu spremu, jer je neprijatelj bio najuren sa tog mjesta.

6. Poslali smo drugove da nam dodijelite municije za bacače, pošto nemamo nijednog metka. Molimo vas da nam takođe pošaljete municije za automatska oruđa, jer smo se gotovo u ovim borbama iscrpili.

7. U toku 6 ov. m. do sada na našem sektoru bez novosti.

8. Da li nam možete javiti kada će se vratiti naši bataljoni i kada ćemo dobiti dodijeljene domobrane?[11]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za Štab brigade,
Komandant,

[10] **Vidi dok. br. 42.**

[11] **Stab Prve proleterske divizije raspodijelio je po brigadama domobrane koji su zarobljeni prilikom oslobođenja Teslića. Vidi dok. br. 17.**

BR. 35

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE O PRODORU NEPRIJATELJA U TESLIC

ŠTABU I BRIGADE[2]

Sada smo primili izveštaj od Karanovića.' Neprijatelj, u jačini oko 1000 Nemaca, ustaša i domobrana sa 6 tenkova — koji zbog porušenog mosta nisu mogli da pređu na desnu obalu Usore, prodro je 6 o.m. u grad, pošto su mu 5 o.m. sve kolone, sem jedne, potučene![4]

I prema Karanovićevom izveštaju i prema onome što smo mi mogli zaključiti, izgleda da se Miloje[5] i Plavi[6] u najmanju ruku nisu snašli. Oni su, kad borba nije još završena, povukli jedinice I brigade.[7] Tako smo izgubili Teslić koji se, po svemu sudeći, mogao braniti i odbraniti.

Od 5 o.m. nismo primili nikakav izveštaj od Miloja. Izvestite nas čim uspostavite vezu sa njima. Ako se situacija prema Prnjavoru osetno ne promeni, moraće ponovo 3 vaša bataljona da idu prema Tesliću[8] i grad će se morati ponovo osloboditi.

Po naređenju V.Š., Četković' će udariti ponovo na prugu između Zenice i Zepča. Kroz nekoliko dana stići će u dolinu Vrbanje jedna krajiška brigada, čime će biti oslobođene naše snage koje se tamo nalaze.

Neprijatno smo iznenađeni ovakvim nepromišljenim postupkom Miloja i Plavog. Čim uspostavite vezu sa njima, neka o svemu podnesu iscrpan izveštaj.

Obaveštavamo vas da se južno od Karača nalazi Velebit[10] sa jednom ispravnom haubicom spremnom za dejstvo. Uspo-

[1] Original, pisan zelenim mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/3, k. 705 A. Vjerovatni datum pisanja je 7 januar 1943 godine.

- Prva proleterska brigada

[3] Nikola Karanović, komandant Treće krajiške NOU brigade Prve proleterske divizije

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 40, 42 i 177.

[5] Miloje Milojević

[6] Mijalko Todorović

' Na sektoru Teslića i Tešnja nalazili su se Drugi, Četvrti i Peti bataljon Prve proleterske brigade.

[8] O drugom napadu na Teslić vidi dok. br. 71 i 130.

• Narodni heroj Pero Cetković. Poginuo marta 1943 god. kod Nevesinja, kao komandant Treće NOU divizije.

[10] Milan Antončić-Velebit

stavite vezu, radi intervencije haubice, ako se za to ukaže potreba. S drug.[arskim] pozdravom

SMRT FAŠIZMU —.SLOBODA NARODU!

Komdiv.
Koča[11]

BR. 36

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 7 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU TREĆE BRIGADE O POVLAČENJU NIJEMACA KA BANJA LUCI I O POTREBI CIŠCENJA TERENA OD ČETNIKA*

Ko piše B. 100[2] Odakle

Kome 103. B» Gde

O. br. datum 7-1-943 god. 8—čas. 40 min.

Karta razmere 1:

1 — Nemačke snage sa sektora[4] Jakićevog[5] i Lekićevog[6] povukle su se ka B. Luci. Na terenu su ostali četnici i manji ustaški delovi. Preduzete su akcije za proterivanje četnika i postavljanje naših delova ka ranijem terenu. Govori se da je u s. Mraviće došlo 1.500 četnika sa Trebave i Ozrena, to još nije provereno.[7]

2. — Mi smo vam poslali naređenje da sa Milojem[8] preduzmete razbijanje neprijateljskih delova od Doboja i Tešnja. Naš cilj je zadržavanje Teslića, po mogućnosti.

[11] Koča Popović

[1] Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta reg. br. 4/1, k. 705.

[s] Prva proleterska divizija

['] Treća krajiška NOU brigada

[4] Odnosi se na sektor s. Hrvaćani, Devetina i Kokori. Vidi dok. br. 34 i 42.

[5] Narodni heroj Velimir Jakić, komandant Druge (Treće sandžačke) NOU brigade Prve proleterske divizije. Umro 1949 godine.

[6] Danilo Lekić, komandant Prve proleterske brigade Prve proleterske divizije

[7] Vidi dok. br. 34 i 42.

[8] Miloje Milojević, zamjenik komandanta Prve proleterske brigade

Međutim o situaciji na tom sektoru od 5 o.m. nismo izveštеni kako od Vas, tako ni od Miloja. *Hitno nas o tome obavestite.*

Nastojte da sa Milojem razbijete neprijatelja i što dublje očistite teren. Imajte u vidu da će se jedinice' sa Milojem morati vratiti u sastav svoje 101.[10]

3. — Mi smo juče poslali za Miloja radio-stanicu. Ona je trebala da nam se javi juče u 20 časova (ugovorena veza) i jutros u 8 časova (redovna veza). Međutim u te časove nije se čula. Obavestite ih da ćemo i dalje tražiti sa njom vezu u 20 č. i u 8 č.

4. — Sa sadržinom ovog pisma upoznajte druga Plavog[11] i Miloja.

5. — Upućivanje domobrana[15] i evakuacija materijala još nije završena. I sa te strane je neophodno potrebno da se na vašem sektoru uporno vodi borba.

D.[13]
Koča[14]

• *Neophodno je potrebno* da nas mnogo češće izveštavate, jer ovako ne možemo donositi blagovremeno pravilne odluke.

K.[!i]

[9] Odnosi se na Drugi, Četvrti i Peti bataljon Prve proleterske brigade.
[10] p r v e proleterske brigade
[11] Mijalko Todorović, politički komesar Prve proleterske brigade
Odnosi se na domobrane zarobljene prilikom oslobođenja Teslića, koje je trebalo rasporediti u brigadama. Vidi dok. br. 17.
[13] Komandant divizije
[14] Koča Popović
[15] Paraf Koče Popovića

BR. 37

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 7 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI U CENTRALNOJ BOSNI'

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Br. 92
7 januar 1943 g.

ŠTABU I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

1. Primili smo vaše naređenje od 6-1," u 7 časova.

2. U toku jučeranjeg i današnjeg dana stanje na našem sektoru je nepromijenjeno.

3. Juče oko 10 časova I bataljon II brigade vodio je borbu sa četnicima na Crnom Vrhu. To su bile manje bande koje su odatle protjerane.[3]

4. U jučeranjem izvještaju zaboravio sam da napomenem da su Njemci i četnici opljačkah, prosto opustošili, sela kroz koja su prošli. Njemci su takođe opljačkah crkvu u s. Kokori,[4] u kojoj su spavali, jeli i vršili nuždu.

5. Poslije odlaska Njemaca za Banju Luku kod četnika je ostalo oko 200—300 domobrana, koji su se poslije našeg napada na njih i četnike kod s. Kokori povukli negdje između Klašnice i Banje Luke (s. Trn).

6. Juče je u s. Mravića stigao četnički Trebavsl^i odred, jačine 700 ljudi. Oni su trebah, prema zaplijenjenim dokumentima, da u zajednici sa Radićem[5] i domobranima produže napad na nas. Međutim mi smo ih preduhitrili time što smo razbili Radića i domobrane, tako da su oni ostali sami prema nama. Zato su se naglo, u toku jučeranjeg dana, povukli, pošto su prethodno opljačkali Mraviću, potjerali stoku i hranu. Naravno, kazali su da će ponova doći poslije praznika i da će — klati od reda. To ćemo još vidjeti.

•Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1, k. 707.

[2] Redakcija nije pronašla naređenje.

' Vidi dok. br. 42.

' Opširnije o borbama u selu Kokori vidi dok. br. 42.

[5] Rade Radić, četnički komandant

7. Četnici Radićeve grupe (bataljon »Mrkonjić«, Vrbaska i Crnovrška četa), jačine oko 350 ljudi, za sada drže položaje ispred s. Devetina, na Kremenjaku i Malinjaku.

8. U Lišnju se nalaze i dalje ustaše koje su tamo ranije došle, o čemu sam vam juče podnio izvještaj. Njih ima 300.

9. U s. Mravići nalaze se četnici, pod komandom Lj. Lukanovića. Izgleda da ih nema više od 30.

10. Na Breziku se nalazi posada od 700 ljudi.

11. Za Prnjavor nemamo novijih podataka. Takođe ni za s. Glogovac.

12. Prema nepotvrđenim vijestima (upravo neprovjerenim) vrši se koncentracija Njemaca u Banjoj Luci. Nastojaćemo da to provjerimo.

13. Sa Forkapom" nismo imali više veze. Imali smo vezu sa komandirom Ljubom[7] (koji drži položaje kod Prnjavora) posljednji put 2 ov.m., kada nas je obavijestio o nadiranju ustaša iz Prnjavora prema s. Lišnja.[8] I ništa više.

14. Mi za sada ostajemo na položajima koje smo vam juče dostavili, s time što prikupljamo podatke o neprijatelju svih boja, pa ćemo nastojati da sa ovo snaga ne propustimo nijednu priliku da bi ih udarili bilo na jednu ili drugu stranu. Nastojaćemo da četnike odjurimo, ukoliko nam to budu dozvoljavali ostali pravci.

15. Dostavljamo vam pismo komandira Prnjavorske čete Lj. Lukanovića upućeno jednom seljaku u s. Vijačani, u kome ga obavještava o dolasku Trebavskog odreda i o njihovim namjerama. Dolazak i odlazak tih bandi je ustanovljen i našim patrolama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab brigade,

Zamjenik politkoma, Komandant,

[8] Nikola Forkapa, komandant četničkog Motajičkog odreda

[7] Ljubo Podgorac. Njegova četa (Carevogorska) stupila je sredinom januara 1943 god. u Narodnooslobodilačku vojsku.

[8] Opširnije o ovim odnosima između jedinica NOV i četnika vidi tom IV. knj. 8, dok. br. 212.

BR. 38

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 7 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU TREĆEG BATALJONA O REZULTATU NAPADA NA TESLIC I KONCENTRACIJI ČETNIKA U SELU MRAVIĆE[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Br. 90
7 januar 1943 g.

ŠTABU III — KRAGUJEVACKOG — BATALJONA

1. Primili smo vaš izvještaj[2] od 6 ov.m., u 14 časova.

2. Komoru i Prateći vod smo vam već juče uputili.

Jednu vašu desetinu, koja je bila kod komore, uputili smo na odgovarajuće mjesto, koje je daleko odavde nekoliko sati, da bi otuda donijela municije, kako puščane, tako i bacačke — koje, izgleda, ima u izobilju. Ta se desetina nije još vratila. Čim se vrati uputićemo je u sastav bataljona, naravno sa odgovarajućom količinom municije.

3. Evo vam zvanični podaci o rezultatu borbi za Teslić:

zarobljeno je oko 1.400 domobrana i oko 30 oficira zajedno sa zapovjednikom, pukovnikom Binderom, i ustaškim logornikom.

zaplijenjeno:

4 haubice (2 — dvije — neispravne)

4 protivkolska topa (od kojih naša Brigada dobija 2 — dva —)

2 topa »Pito«'

5 bacača

8 lokomotiva

preko 40 vagona

nekoliko stotina hiljada puščane municije

nekoliko hiljada artiljeriske i bacačke municije

mnogo konja, kola, vojničke spreme i raznog ratnog materijala.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1, k. 707.

[2] Ovaj izvještaj Redakcija nije pronašla.

[3] pješadiski top 37 mm, francuskog porijekla

To su prvi zvanični podaci koje smo dobili. Materijal je ogroman — prebrojava se i evakuiše.[4]

4. Domobrani su većinom Dalmatinci, Slavonci i Slovenci. Oni za sada ostaju po našim brigadama. U našu brigadu dolazi 400 domobrana, većinom Slavonaca. Oni će kod nas ostati sve dotle dok ne stupimo u vezu sa slavonskim partizanima, kada ćemo- ih, po njihovoj želji, uputiti preko. Naravno to vrijeme njihovog boravka treba iskoristiti za puni politički rad sa njima, kako bi što veći broj ostao kod nas.

5. Sto se tiče četničke koncentracije u s. Mraviće, o čemu smo vam ranije javili, stvar stoji ovako: tamo je juče došao Trebavski odred, jačine 700 ljudi. Izgleda da su imali namjeru da zajedno sa Radićem preduzmu napad. Međutim mi smo ih preduhitrili,[5] i kad su se našli sami pred nama, pokupili se i nestali, naravno pošto su prethodno galamili, psovali i, najviše, pljačkali. Rekli su da će po praznicima ponova doći. Vidjećemo.

6. Ustaše su ostavile posadu u s. Lišnja.

7. Vi za sada ispitujte neprijatelja i držite stalnu vezu sa I b.[ataljonom]. Nemojte za sada zalaziti u neke dublje klinove. Naravno, ukoliko vam se ukaže zgodna prilika za likvidaciju pojedinih grupa, nemojte je propustiti, što uostalom, nije vaš običaj — da propuštate. U slučaju neke jače navale, vaš pravac je Divan — Kozja Glava, a I b.[ataljon]: Kantar — St. Dubrava (prema Vijačanima). Nastojte da uspostavite vezu sa I b.[ataljonom] II brigade.[6] On se nalazi na prostoriji Brđani — Jelovčani — Crni Vrh.

8. Znaci raspoznavanja

7	— I :	**Mirko — Mitar**	mušica **– Mitrovica**
8	„	**Gojko — Gavro**	gajka — **Glamoč**
9		**Zivko — Zućo**	žabica — **Zegar**
10	„	**Nenad — Novak**	nišan — **Negotin**
U		**Danilo — Dušan**	durbin **- Dubrovnik**
12	„	**Rajko — Radovan**	ranac — **Ribnik**
13	„	**Marko — Manojlo**	mitraljez **— Motajica**
14	„	**Aleksa — Arsen**	avion — **Aranđelovac**
15	„	**Janko — Jefto**	jedrila **—- Jadran**

Dnevni znaci (za raspoznavanje između jedinica i po jedinicama na veća udaljenja):

poziv: odgovor:

od 1—10 ov.m. : izdizanje kape u vis ... dva duga zvižduka pištaljkom ili ustima,

[4] **O napadu na Teslić vidi dok. br. 16, 22, 42, 43, 175, 176 i 177.**
[5] **Opširnije o tome vidi dok. br. 34 i 42.**
[8] **Treće sandžačke NOU brigade**

od 10—15 ov.m.: dizanje obje ruke u vis. . . . . mahanje maramom iznad glave.

Ugovoreni signalni znaci: 1 bijela, 1 crvena i 1 bijela raketla. Ovaj znak (serija od tri raketle) daje se sa uočljivih mjesta, ponavljajući ga nekoliko puta sa vremenskim razmakom između serije. Upotrebljava se u slučaju da se duže vremena nije imala veza.

9. Mi se za sada nalazimo kod popove kuće. Ne znamo kada će nam se vratiti bataljoni, trebali su već da budu ovdje. Ali, pošto je neprijatelj preduzeo neke napade sa pravca Dervente i Doboja na Teshć, naši su se zadržali tamo. Ne znamo koliko će ostati. Kurs je na tome da se što prije vrate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade,
Zamjenik politkoma, Komandant,

BR. 39

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 8 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O KONCENTRACIJI 369 LEGIONARSKE DIVIZIJE NA SEKTORU SISAK—SUNJA—DUBICA[1]

GLAVNI OB. CENTAR
ŠTABA I BOS. N.O.U. KORPUSA
Str. pov. ob. br. 11/43
dne 8 januara 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ
(Obavještajni odjel)

Od Štaba VII Divizije N.O. Vojske Hrvatske dobili smo sljedeći izvještaj:

»Posljednjih dana mjeseca decembra učestali su transporti jedne njemačko-domobranske lake motorizovane protivkolske divizije.[5] Ta divizija sastavljena je od oko 15000 domobrana

[1] **Kopija, bez potpisa, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/12, k. 407 A.**

[2] **Odnosi se na 369 legionarsku diviziju koja je formirana u Njemačkoj od ljudstva prisilno regrutovani u NDH, sa njemačkim ko-**

koji su 4-to mjesečnu regrutsku obuku vršili u dva garnizona u Njemačkoj, a komandni kadar čine njemački oficiri i podoficiri, kojih ima oko 2500. Svi transporti dolaze, koliko do sada znamo, u Sunju i smještaju se uz prugu Sisak — Sunja — Dubica (sela Petrinci, Sunja, Saš, Slovenci, Zivaja, Dubica) i prugu Sunja — Kostajnica (Majur, Kostajnica). Prema nekim neprovjerenim vijestima, jedan jak transport te iste divizije je stigao i u Sisak. Ti transporti su razne jačine, od 300—-600 vojnika. Zapažena je velika množina topova raznih kalibara (najviše protivkolskih).

Jedinice naše divizije[3] napale su transport koji se bio smjestio u Majuru[4] (28/29. XII.) pa smo od zarobljenih domobrana i njemačkih podoficira dobili podatke da cijela divizija dolazi ovamo da završi obuku regrutsku, koja treba da traje još tri mjeseca, a zatim da će na Istočni front. Vjerovatno da oni žele uz to da osiguravaju i svoje glavne komunikacije. Iz njihovih redova, naročito od oficira, uporno se pronose vijesti o ofanzivnim pokušajima protiv naše slobodne teritorije.[5] Kako se međutim posljednji njihovi transporti kreću i smještaju u pravcu Dubice, to vas o ovome obavještavamo, kao što ćemo vas obavještavati i o daljnjim transportima i njihovim pokretima.

Ukupna snaga do sada prispjelih transporta iznosi oko 3500—4000 vojnika i oficira. Podvlačimo da su svi obučeni u njemačke uniforme, tako da je narod u prvi mah mislio da su Njemci. To ističemo radi toga što ćete vjerovatno primiti o njima podatke, pa da znate o kome se radi.«

Dostavlja se prednje radi znanja.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Šef glavnog ob. centra,

mandnim kadrom i njemačkim specijalistima. Bila je namijenjena za Istočni front, ali je razvoj ustanka natjerao Nijemce da je upotrijebe na teritoriji NDH. Sastav divizije: dva pješadiska puka (369 i 969 — kasnije 370) od po tri bataljona, jedan artiljeriski puk (969 — kasnije 369 i ostali diviziski dijelovi. Divizija je bila ojačana jednim ojačanim pukom 187 rezervne divizije i Trećom domobranskom brdskom brigadom (Treći gorski zdrug). Ukupna jačina operativnog sastava 369 divizije mogla je biti 16—17.000 ljudi.

® Sedma i Osma brigada

[4] Kostajnički Majur

[5] 369 legionarska divizija, u navedenom sastavu, učestvovala je, od 20 januara, u operacijama Četvrte neprijateljske ofanzive protiv oslobođene teritorije.

BR. 40

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 8 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U TESLIC I BORBAMA PROTIV NIJEMACA, USTAŠA I ČETNIKA NA SEKTORU BANJA LUKA—PRNJAVOR[1]

STAB I PROLETERSKE DIVIZIJE
8-1-1943
u 12 časova

VRHOVNOM ŠTABU

Neprijatelj, jak svega 1.000 boraca sa 6 tenkova, ušao je prekjuče u Teslić, zbog ležernosti nekih starešina, mada su prethodno sve neprijateljske kolone, sem jedne, bile potučene.[5]

Neprijateljski gubici oko 50 mrtvih, zarobljeno 5 domobrana.

Između 2 i 4 januara, na sektoru Banja Luka — Prnjavor, četnika je bilo 7 mrtvih i 14 ranjenih i 3 zarobljena; ustaša 4 mrtva i 5 ranjenih, a Njemaca 11 ranjenih.' Streljan je zloglasni ubica Dr. Stojanovića,[4] Stanko Vrhovac, a u Tesliću Ljuba Petrović, član Glavnog štaba (verovatno četničkog štaba[5]).

Po neproverenim vestima, Njemci se koncentrišu u Banja Luci.

[1] Kopija, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14-2, k. 7 A.

[2] Opširnije o borbama oko Teslića vidi dok. br. 177.

[3] Borbe sa četnicima i Nijemcima vodile su jedinice Druge (Treće sandžačke) brigade i dijelovi Prve proleterske brigade Prve proleterske divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 42.

*** Narodni heroj Dr Mladen Stojanović, komandant Drugog krajiškog NOP odreda**

[5] Vjerovatno dopisao šifrant prilikom dešifrovanja radiograma.

BR. 41

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 9 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA IZVRŠI PRIPREME ZA PREFORMIRANJE ODREDA U BRIGADU[1]

ŠTAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. Pov. op. br. 26
9/1 1943 g.
— Položaj —

ŠTAB III KRAJIŠKOG N.O.P. ODREDA

Primili smo vaš izvještaj br. 1 od 5 januara* ove godine. Sa reorganizacijom vašeg odreda slažemo se, a takođe i sa nazivom koji ste mu dali.[3]

Sa Prozorskim bataljonom[4] potrebno je da održavate tijesnu vezu, tako da na taj bataljon možete uticati i vojnički i politički.

Po pitanju druga Hotića sporazumjećemo se usmeno.[5]

U pogledu vraćanja drugova iz VII brigade potrebno je da navedete konkretno — imena drugova koji treba da vam se povrate,[6] a po ovom pitanju možete se sporazumjeti i direktno sa Štabom V divizije.

Što se tiče Kupreškog bataljona, on po odluci Vrhovnog i našega štaba mora da služi kao jezgro nove brigade[7] koju vi trebate iz snaga vašeg odreda da formirate, pa prema tome Druga divizija nema pravo bez sporazuma sa našim štabom da prisvaja bilo koju jedinicu iz vašega odreda.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/5, k. 407.

*** Vidi dok. br. 30.**

[s] Treći krajiški NOP odred «Simo Šolaja«. Vidi dok. br. 30.

[4] Odnosi se na novoformirani Prozorski bataljon. Bivši Prozorski bataljon ušao je oktobra 1942 god. u sastav Desete hercegovačke NOU brigade. Opširnije o sastavu ovog bataljona vidi dok. br. 30 i 77.

[5] Štab Trećeg krajiškog NOP odreda tražio je od Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa da se iz Četvrte i Sedme krajiške NOU brigade vrati u odred Mesud Hotić i još nekoliko drugova. Opširnije vidi dok. br. 30.

[6] To su bili: Sefik Talić, Milan Brzutović i Slobodan Dakić.

[7] Od jedinica Trećeg krajiškog NOP odreda formirana je Deveta krajiška NOU brigada. Vidi dok. br. 108.

Za sada preduzmite sve mjere za učvršćivanje vašeg odreda organizaciono, vojnički i politički.

Uskoro će jedan od članova ovoga štaba doći na vaš sektor i sva pitanja regulisaćemo usmeno na licu mjesta.[8]

Obavještavajte nas redovno o stanju na vašem sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, Komandant,

U akta.

BR. 42

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA NA TERITORIJI CENTRALNE BOSNE ZA VRIJEME OD I DO 9 JANUARA 1943 GODINE[1]

Op. br. 117
9-1-1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ — ZA »OP.-O«
(desetodnevni izveštaj o akcijama)

l/I: Na sektoru južno od r. Vrbanje bataljon II Brigade, koji je tamo ostao, vodio je u toku dana manje čarke sa četnicima i »zelenim kadrom«.

Na sektoru Čelinac — B. Luka i Prnjavor nije bilo promena. Manja četnička zaseda kod Crnog Vrha ranila je 2 druga iz jedne naše patrole; na pojavu jačih delova, zaseda i banda koja je bila pozadi u jednom selu razbežale se.

Ovoga dana u 19 časova otpočeo je napad na Teslić[2] *i* okolne odbranbene položaje sa III Brigadom i tri bataljona I Brigade. Posle ovlađivanja okolnim položajima, u neposrednom napadu na grad imala su učestvovati dva bataljona I Brigade

[8] Košta Nađ, komandant Prvog bosanskog NOU korpusa, posjetio je Stab Trećeg krajiškog NOP odreda. Vidi dok. br. 74.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 23-2, k. 7 A.

[2] O borbama za Teslić i okolna mjesta vidi dok. br. 16, 22, 43, 175, 176 i 177.

(IV i VI bataljon) i jedan bataljon III Brigade (III); ostale jedinice (jedan bataljon I i tri bataljona III Brigade) postavljene su kao obezbeđenje prema Doboju i Tešnju i četničkim bandama prema Pl. Borje — uglavnom, a sa jednim bataljonom kao rezerva.

IV bataljon I Br. napadao je sa zapada pored ceste Kotor Varoš — Teslić; on je u određeni čas pošao u napad i brzim prodorom dospeo do u sami grad gde je na juriš zauzeo haubičku bateriju. Neprijatelj je protivnapadom uspeo da povrati bateriju i položaje oko nje. Posle ponovnog juriša neprijatelj je konačno razbijen. Haubice, koje su dva puta prelazile iz ruke u ruku, uzastopno su upotrebljavane i od nas i od neprijatelja. U ovoj akciji naročito se istakao zamenik komandanta bataljona Milan Antončić-Velebit, koji je oba juriša na baterije lično predvodio.

Treći bataljon III Brigade napadao je sa severa; na svom pravcu naišao je na bunkere. Pošto nije uspeo da sve ove bunkere likvidira, a i ne zaobilazeći ih, zastao je, a potom se — nemajući veze i ne osećajući rad susednih jedinica — i povukao.

Šesti bataljon I Brigade napadao je sa istoka od pravca Tešnja. Ovaj bataljon je morao da prethodno izvrši veći zaobilazak i pređe reku Usoru istočno od Teslića. Nemajući sigurne putovođe, zbog slabe prohodnosti terena i guste magle otpočeo je napad neposredno na grad 2 časa kasnije, tj- u 21 čas. Ispred grada likvidirao je neprijateljske bunkere koji su bili ograđeni žicom; na periferiji grada vodio je upornu borbu sa neprijateljem koji je dao jak otpor iz kuća. U 4.15 časova 2 o.m. prodro je do ćuprije u gradu gde se sastao sa Četvrtim bataljonom I Br., koji je već u 4 časa zauzeo glavni deo grada na levoj obali r. Usore.

"" **2-1:** Ovoga dana do 10 časova zauzeta su sva uporišta u i oko Teslića. Zarobljeno je: 38 oficira zajedno sa komandantom garnizona puk. Binderom Stjepanom (zapovednikom 4. peš. domobranske pukovnije — Osječke), ustaški logornik i preko 1200 domobrana.

Zaplenjeno je: 4 haubice (3 neispravne), 4 p. kolska topa (2 sa manjim neispravnostima), 1 brdski top (sa malom neispravnošću), 2 peš. topa »Pito«, 4 bacača (jedan bez postolja a 2 bez nišanskih sprava), više automatskih oruđa i strojnica; oko 1300 pušaka; preko hiljadu artiljeriskih zrna, oko hiljadu bacačkih bombi, više ručnih bombi, nekoliko stotina hiljada puščanih metaka; veća količina hrane: slanine, zejtina, masti, makarona, 2.500 kg šećera i si. Tačne količine zaplenjenog materijala se prikupljaju.

Garnizon Teslić su branili:

II bojna 4. peš. pukovnije IVpeš. divizije (zapovednik div.
III bojna „ „ „ „ „ „ „ puk. Majetić)
23. satnija 1. peš. pukovnije — Bjelovarske
24. satnija-"-

ukupno: 1250 domobrana

jedna haubička baterija sa poslugom
2 brdska topa sa poslugom
4 p. kolska topa sa poslugom.

U sastavu pešadiskih jedinica bila su: 2 topa »Pito«, 16 teških mitraljeza i 63 p. mitraljeza.

U odbrani garnizona učestvovala je Teslička domdobojna (domobranska dobrovoljačka) u jačini 800 vojnika; zapovednik ove bojne bio je satnik Avdo Ferizbegović. U gradu je bilo i 10 ustaša.

Na sektoru B. Luka i Prnjavor neprijatelj je u toku ovog dana, u 13 č., izvršio pokrete prema Jošavki i Snjegotini i to:

od pravca B. Luke i Klašnice u pravcu Prnjavora u jačini od 1500 Nemaca, 300 domobrana i 100 četnika sa 3 haubice i 4 b. topa. Sa ovom kolonom vodio je borbu 3. bataljon I Brigade oko s. Devetina i sela Kokori.

U isto vreme jedna kolona od 300 ustaša — crnolegionaša sa 4 teška i 20 p. mitraljeza, 2 bacača i 1 haubicom prodirala je iz Prnjavora ka j. zapadu u pravcu s. Lišnja. Sa ovom kolonom vodili su borbu delovi 1. bat. I Brigade.

I prema delovima II Brigade od Crnog Vrha prodiralo je 500 Nemaca i četnika ka Jošavki.

3-1: Te neprijateljske kolone u toku dana uspevaju da suže našu liniju odbrane do prostorije Dubrava — Snjegotina. U ovim borbama ranjeno je 8 Nemaca; ubijeno 7 a ranjeno 6 četnika; ubijena 4 a ranjeno 5 ustaša. Mi smo imah 2 ranjena.

Na sektoru Teslića vršeno je razoružanje okolnih sela, politički rad, organizovanje vlasti, držani su položaji prema Doboju i Tešnju i vršena je evakuacija materijala. Neprijateljska avijacija bila je vrlo aktivna, 4 bombardera preko celog dana vršili su bombardovanje grada i železničke pruge ka G. Teslići kojom je vršena evakuacija.

4-1: Ovoga dana u 12 č. nemačke jedinice koje su vršile prodor iz B. Luke telefonskim naređenjem pozvate su natrag; na terenu Jošavka — Kokori — Devetina ostale su četničke bande, a na pravcu Devetina — Prnjavor manje ustaške jedinice. Sa terena Jošavke delovi I Brigade proteruju četnike ka Crnom Vrhu.

Na sektoru Teslića produžen]e rad i evakuacija. Neprijateljska avijacija bila je stalno aktivna. U 13 č. neprijatelj iz Doboja i Tešnja u više kolona prodire ka Tesliću. Delovi I Brigade koji su bili na tom pravcu dobili su bili naređenje, pre ove situacije, za pokret u pravcu Prnjavora, s tim da pokret otpočne 5 o.m., pošto se na tim položajima izvrši smena od III Brigade. Međutim 6. bataljon I Brigade, koji je bio na tom pravcu južno od r. Usora, pred mrak se je prebacio severno od reke, pre nego što su jači delovi III Brigade mogli pristići — te je usled toga neprijatelj ovladao istočnim kosama iznad grada.

5-1: Delovi I i III Brigade koji su na sektoru Teslića bili severno od r. Usore razbili su neprijateljsku kolonu koja se na tom pravcu kretala od raskrsnice Jelah. Delovi III Brigade koji su se postavili istočno od Teslića razbili su pojedine neprijateljske kolone, no pred mrak su se morali povući zbog nadiranja drugih neprijateljskih kolona ka njihovom desnom boku. Zbog ovoga i nerazložnog povlačenja delova I Brigade radi povratka u sastav ostalih delova svoje brigade. Teslić je uglavnom ostao nebranjen sa istoka.

Na sektoru Jošavka — Crni Vrh — Devetina nastavljeno je sa proterivanjem četnika, koji su za 6-1 pripremah napad u zajednici sa trebavskim četnicima u pravcu Šnjegotine. Četnici su razbijeni; njihov kom. Rade Radić, koji je bio u s. Devetina, pobegao je.

6-1: Neprijatelj u jačini oko 1000 Nemaca, ustaša i domobrana ušao je u Teslić. Ove snage imale su i 6 tenkova koji su ostali na desnoj obali r. Usore pošto je most u gradu bio rušen i onesposobljen za njihov prolaz. U ovim borbama — po do sada prikupljenim podacima — ubijeno je i ranjeno oko 50 Nemaca a zarobljeno 5 domobrana.

Na sektoru II Brigade[3] vođene su manje borbe sa četnicima kod Crnog Vrha. Na sektoru južno od r. Vrbanje četničke bande u zajednici sa domobranima uspele su da potisnu bataljon II Brigade koji je tamo ostao na terenu Javorana. U zajednici sa jednim bataljonom V Crnogorske brigade, ovaj bataljon proterao je neprijatelja, izbio na Lipovac (prema Čelincu) i postavio se na ranije položaje.

U toku ovog dana došlo je u s. Mraviće 700 četnika Trebavskog četničkog odreda. Pošto je Radićeva grupa već bila razbijena, to je ovaj odred napustio selo govoreći: »Idemo kući da božićkujemo, pa ćemo se onda vratiti i poklati sve koji nisu sa nama«.

[3] **Treće sandžačke NOU brigade**

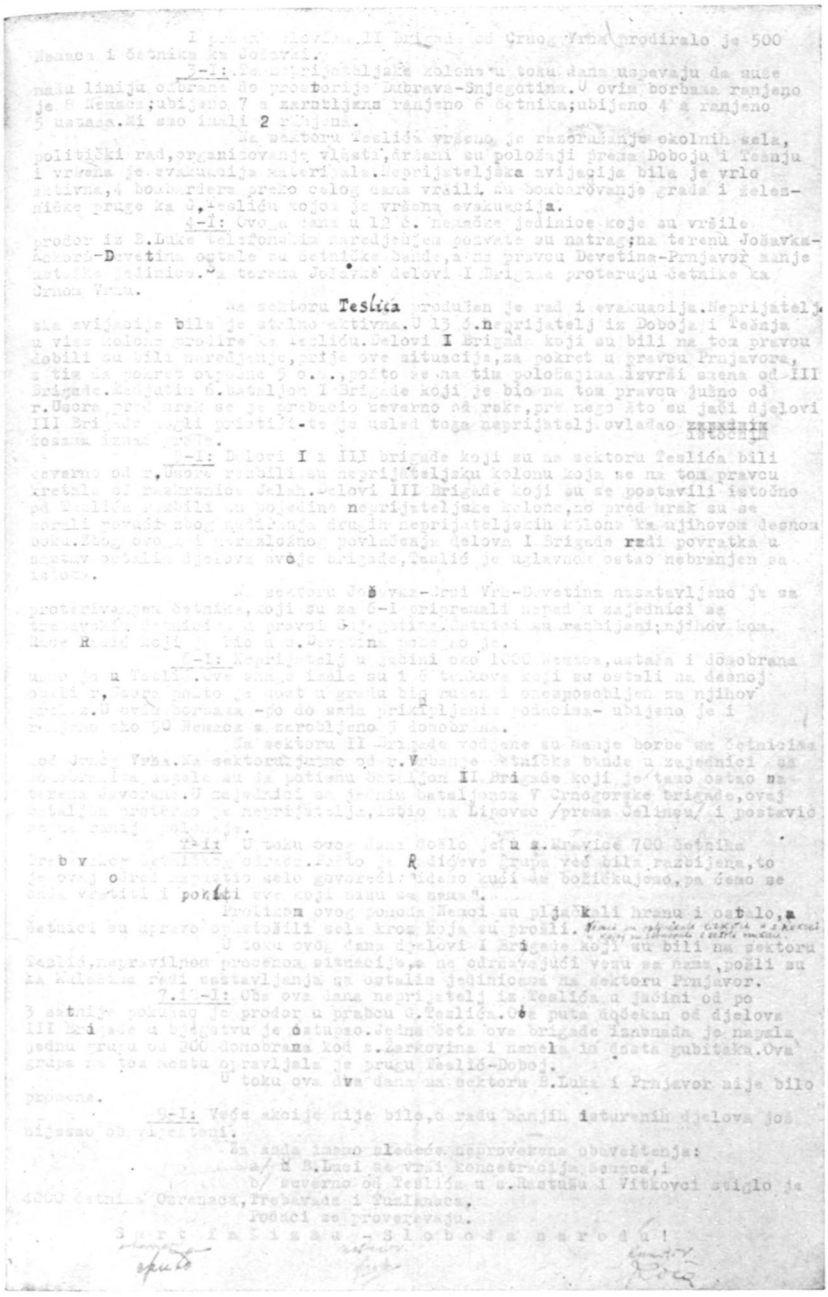

Fotokopija pretposlednje stranice dokumenta br. 42

Prilikom ovog pohoda Nemci su pljačkali hranu i ostalo, a četnici su upravo opustošili sela kroz koja su prošli. Nemci su opljačkali crkvu u s. Kokori u kojoj su stanovali i vršili nuždu.

U toku ovog dana delovi I Brigade koji su bili na sektoru Teslić, nepravilnom procenom situacije, a ne održavajući vezu sa nama, pošli su ka Kulašima radi sastavljanja sa ostalim jedinicama na sektoru Prnjavor.

7 i 8-1: Oba ova dana neprijatelj iz Teslića, u jačini od po 3 satnije, pokušao je prodor u pravcu G. Teslića. Oba puta, dočekan od delova III Brigade, u bekstvu je otstupao. Jedna četa ove brigade iznenada je napala jednu grupu od 200 domobrana kod s. Zarkovina i nanela im dosta gubitaka. Ova grupa na tom mestu opravljala je prugu Teslić — Doboj.

U toku ova dva dana na sektoru B. Luka i Prnjavor nije bilo promene.

9-1: Veće akcije nije bilo, o radu manjih isturenih delova još nismo obavešteni.

Za sada imamo sledeća neproverena obaveštenja:

a) u B. Luci se vrši koncentracija Nemaca, i

b) severno od Teslića, u s. Rastušu i Vitkovci stiglo je 4000 četnika Ozrenaca, Trebavaca i Tuzlanaca.

Podaci se proveravaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naštadiv.	Komdiv.
Fićo[4]	Vasa[5]	Koča*

[4] **Narodni heroj Filip Kljajić**
[5] **Vaso Jovanović**
• **Koča Popović**

BR. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 9 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O DOMOBRANSKIM OFICIRIMA KOJI SU ZAROBLJENI PRILIKOM OSLOBOĐENJA TESLICA[1]

STROGO POVJERLJIVO!

OB. CENTAR
ŠTABA I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NOV i POJ
B. 10-9.1.1943 god.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ
(za »OB-O«)

Položaj

Pri zauzeću Teslića[2] u noći između 1 i 2 januara t.g. zarobljeno je 38 domobranskih oficira, među kojima i komandant IV domobranske pukovnije, pukovnik Josip Binder, koji je komandovao odbranom Teslića. Svi zarobljeni oficiri upućeni su danas na oslobođenu teritoriju po naređenju Vrhovnog štaba.

U vezi naređenja Vrhovnog štaba od 25. XII. 942 g., od pukovnika Bindera i art. poručnika Petrovića i Talera putem saslušanja uzeti su podaci o sastavu, naoružanju i opremi hrvatske vojske. Od ostalih oficira uzeti su samo lični podaci. Pukovnik Binder o organizaciji ustaške vojske nije mogao reći ništa više, izuzev da je ona sad u reorganizaciji i da je veliki broj ustaša raspoređen po domobranskim jedinicama. U IV pukovniji kojom je on komandovao kaže da nije bilo ustaša. Sem oficira zarobljen je i sa istima sproveden i ustaški logornik Josip Biuk koji je saslušan i čija se izjava prilaže.®

Od zarobljenih oficira u NOV javio se jedino artiljeriski poručnik Taler, iz čije se izjave vidi da on u našu vojsku želi da pređe ne kao komunista, jer ne poznaje komunističku nauku, već kao čovek koji voli svoju domovinu, a mrzi Nemce i ustaše. Po njegovom iskazu on je za vreme rata između Jugoslavije i Nemačke komandovao jednom baterijom kod Užica i navodi da je njegova baterija bila u borbi 2 dana i Nemcima nanela

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4-1, k. 11.**
[2] **Opširnije o oslobođenju Teslića vidi dok. br. 16, 22, 42, 175, 176 i 177.**
[3] **Redakcija nije pronašla pomenute izjave.**

gubitke. Poručnika Talera poznaje i komandant divizije drug Koča,[4] koji je bio u istom puku za vreme rata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef OB-centra, **N. Božović**[5]

BR. 44

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 9 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O JAČINI NEPRIJATELJSKIH POSADA U JAJCU I TRAVNIKU I O RUŠENJU PRUGE TRAVNIK—VAKUF[1]

Radio-depeša

STAB III UDARNE DIVIZIJE
9-1-1943
u 15,45 čas.

VRHOVNOM ŠTABU

Jačina neprijatelja sa Nemcima u Jajcu oko 2.000, u Travniku oko hiljadu sa Nemcima. Neprijatelj se utvrđuje. Gligo® ruši prugu u dolini Lašve. Likvidirao je Busovaču.' Šegrt[4] ruši prugu Travnik — Vakuf, uništio je prugu i tri mosta.[5] Neprijatelj je napravio ispad iz Travnika i Šegrt ga je juče vratio. Sava[6] čisti četnike niz Vrbas i oko Maslovara, sa delovima zatvara Jajce i politički radi. Raspoloženje naroda relativno dobro. Za dalje zadatke javili smo. Jutros polazimo sa dve brigade. Marš je dug. Sneg pada. Hvataćemo vezu sa Šestom[7] i Zenicom.[8]

[4] **Koča Popović**
[5] **Nikola Božović**

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, bez potpisa, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/2, k. 753.**
[a] **Gligo Mandić, komandant Prve dalmatinske NOU brigade**
[3] **Vidi dok. br. 204.**
* **Vlado Šegrt, komandant Desete hercegovačke NOU brigade**
[5] **Vidi dok. br. 204.**
[6] **Narodni heroj Sava Kovačević. Poginuo na Sutjesci, juna 1943 god., za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, kao komandant Treće NOU divizije.**
[7] **Stab Treće NOU divizije dobio je zadatak od Vrhovnog štaba NOV i POJ da uhvati vezu sa Šestom istočnobosanskom NOU brigadom koja se u to vrijeme nalazila u Istočnoj Bosni, a s kojom Vrhovni štab dugo vremena nije imao nikakve veze.**
[8] **Odnosi se na održavanje veze sa partiskom organizacijom u Zenici.**

BR. 45

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 10 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PRIPREMU NAPADA NA TESLIC I DOSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA O REZULTATU AKCIJE NA TEŠANJ[1]

B. J100[5]
10-I=15[45]

101. B[5]

1. — Primljeno je vaše pismo[4] od danas u 0,45 h.

2. — U napadu na Teslić[5] predviđena su vaša dva bataljona. Vreme napada, raspored i ostale detalje naredićemo naknadno. Učinite predloge, ukoliko imate, u vezi sa akcijom.

Utoliko se menja naše jutrošnje naređenje" gde je konkretizovano vreme i raspored jedinica za akciju.

3. — Za sada osigurajte pravac od Doboja. Rasporedite vaša dva bataljona na desnoj obali Usore, na prostoru Tešanj — Jelah, a treći bataljon na levoj obali Usore, oko s. Piljužić — Križ — Kalošević.

4. — Izvestite o rezultatu vaše akcije na Tešanj[7]; kao i ukratko vaš dosadanji rad i gubitke.

5. — Preduzmite temeljno rušenje pruge i zaprečavanje ceste (Saznali smo da je juče iz Doboja došao jedan voz za Teslić).

6. — Napad na Teslić preduzećemo, najverovatnije, 17. o.m. U kom vremenu će i Pera[8] biti na svojim ciljevima.

S. F. — S. N.

Komdiv.
Koča'

Izveštavajte nas što češće, i držite stalno vezu sa susednom Karanovićevom[10] jedinicom.

[1] Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u **arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4-5, k. 706 A.**

[1] Prva proleterska divizija

® Prva proleterska brigada

[4] Redakcija nije pronašla ovo pismo.

[5] Odnosi se na pripremu drugog napada na Teslić koji je izvršen 14 januara 1943 god. Ovaj napad nije uspio. Vidi dok. br. 71, 73 i 130.

[6] Redakcija nije pronašla pomenuto naređenje.

[7] O borbama za Tešanj vidi dok. br. 130.

[8] Misli se na Peru ćetkovića, komandanta Treće NOU divizije. Njegova je divizija u to vrijeme vršila akcije na pruzi Brod — Sarajevo.

*** Koča Popović**

[10] Nikola Karanović, komandant Treće krajiške NOU brigade

BR. 46

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 10 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA UPUĆIVANJE SLUŠALACA NA VOJNI KURS PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE[1]

B. 100[1]
10-1=8 časova

101. B.'

1) Po naređenju Vrhovnog štaba, za niži i viši kurs u vojnoj školi uputićete 2 druga, i to jedan za niži a drugi za viši kurs.

Na nižem kursu slušaoci se spremaju za dužnosti komandira čete, a na višem za dužnosti komandanta bataljona, odnosno brigade.

Za oba ova kursa odabrati drugove, tako da su dosadašnjim vojno-političkim radom i razvojem to zaslužili, a obećavaju mogućnost daljeg razvoja i usavršavanja u vođenju jedinica.

Određeni drugovi sa sobom da ponesu svoje oružje, odelo i lične potrebe. Ako raspolažu i knjigama vojničke sadržine i sveskama za pisanje, neka ih takode sa sobom ponesu.

Sa određenim drugovima dostaviti propratno pismo sa njihovim opštim podacima, karakteristikom o njihovom dosadanjem radu i držanju u našoj borbi, sposobnostima za pojedine zadatke, kao i za koji se kurs upućuju — viši ili niži. Na slobodnoj teritoriji drugovi se imaju najhitnije javiti u Bihaću.

Predavanja za oba kursa trajaće 30 radnih dana, a otpočeće 10 o.m.

Određene drugove iz 101. još danas uputiti u B. 102.,[4] odakle će zajedno sa drugovima iz te jedinice poći u Divizisku bolnicu odakle će krenuti sa ranjenim drugovima koji se upućuju za slobodnu teritoriju.

Određeni drugovi iz 103.[5] javiće se ovom B® radi daljeg upućivanja.

'Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1, k. 706.

[s] Prva proleterska divizija
® Prva proleterska brigada
[4] Treća sandžačka NOU brigada
[5] Treća krajiška NOU brigada
[8] Stabu

2) Članovi[7] B. 101. i 102. doći će do nas. Drugovi iz B. 102. sačekaće one iz B. 101. i zajedno sa njima poći.

3) Ponovo skrećemo pažnju B. 102. da uputi određena 3 druga za prateći vod naše zaštitnice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Š[8]
Vaso'

BR. 47

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 10 JANUARA 1943 GOD. O BORBAMA VOĐENIM U VREMENU OD 15 DO 31 DECEMBRA 1942 GODINE[1]

B. 103.[s]
Dana 10-1-1943 god.
u 8 časova

100.B.®

Dostavljamo Vam izvještaj o vojnim akcijama izvedenim u vremenu od 15 do 31 decembra 1942 godine.

U vremenu od 15 do 17-XII-1942 bataljoni su se nalazili u Šnjegotini gdje su isturena jača izviđačka odjeljenja u cilju ispitivanja položaja prema neprijatelju. Tom prilikom u selu Vijačanima, gdje su logorovali četnici, pronađena su 2 pištolja i nešto municije.

17-XII-1942 uveče, III i IV bataljon izvršili su pokret prema Skatavici, gdje su stigli u toku noći.

18-XII-1942, IV bataljon izvršio je napad na njemačko —četničke položaje iznad Celinca, protjeravši neprijatelja. Tom prilikom ubijena su 3 njemačka vojnika, dok nam broj ranjenih nije poznat. Istoga dana III bataljon u sadejstvu sa snagama 102[4] odbio je napad Njemaca prema Kotor Varošu, nanijevši im osjetne gubitke. Na našoj strani bila su 2 lakše ranjena druga.

[7] Članovi štaba
[8] Načelnik štaba
[9] Vaso Jovanović

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1, k. 704.
[2] Treća krajiška NOU brigada
[3] Prva proleterska divizija
[4] Treće sandžačke NOU brigade

19-XII-1942 bataljoni su ostali na istim položajima. U toku dana nije bilo nikakvih promjena-

20-XII-1942, I i II bataljon krenuli su sa prvobitnih položaja prema Planini Čavki, gdje su bili dočekani od skoncentrisana tri bataljona četničkih bandi. Borba je vođena jedan i po sat, odakle je neprijatelj protjeran. Zarobljena su 2 četnika a ubijena 3. Na našoj strani ranjena je jedna drugarica i 2 druga. Istoga dana III i IV bataljon prebacili su se sa Skatavice u Snjegotinu.

21-XII-1942, I i II bataljon nalazili su se na položajima Ziškovića Njive zbog sačekivanja na dolazak jedne čete koja je sprovodila ranjenike, kao i vođenja istrage radi izvršene pljačke i paljevine, koje su izvršili Djukan Čiča i Knežević Jovo, koji su po završenoj istrazi strijeljani. Istoga dana III i IV bataljon krenuli su uz rijeku Bistricu i Lukavac, prečišćavajući okolna mjesta, izbivši na prostoriju Solila—Jotanovići —Bebe—Luke. Na toj prostoriji su prenoćili, i izvršili pripreme za napad na četničko uporište Pribinić.

22-XII-1942, I i II bataljon krenuli su preko Planine Čavke selu Čečavi, gdje ih je dočekala zasjeda[5] u jačini jednog bataljona. Nakon kraće borbe neprijatelj je protjeran, ostavivši na bojištu 6 mrtvih, 8 ranjenih, i 1 se predao. Istoga dana jedinice III i IV bataljona očistile su neprijateljsko uporište Pribinić. Banda iz toga mjesta je uspjela pobjeći. Nađene su 2 puške i 300 metaka, kao i nešto životnih namirnica. Istoga dana jedan se četnik predao sa oružjem.

23-XII-1942 jedinice I i III bataljona uglavnom pretresale su selo Čečavu u cilju otkrivanja četničkih magacina, dok su dijelovi snaga II bataljona čistili teren prema Kulašima, i hvatanja veze sa snagama 101. Istoga dana jedinice IV bataljona vodile su borbu sa četničko-domobranskim snagama na liniji Bijede—Buletić. Borba je trajala tri i po sata. Naročito je aktivna bila neprijateljska artiljerija. Neprijatelju su naneseni osjetni gubici. Na našoj strani od artiljerije poginula su d[6] druga a 2 su ranjena. Zarobljen je jedan četnik sa oružjem.

24-XII-1942 naš IV bataljon protjerao je četničko-domobranske snage iz Pasjače i zauzeo pomenutcJ selo. Ostali bataljoni bili su na svojim dosadanjim položajima.

25-XII-1942 jedinice I bataljona izvršile su pokret do sela Rankovića, odakle su protjerale četničku bandu i na toj prostoriji zanoćile.

26-XII-1942 ujutro rano četničko-domobranske snage preduzele su napad na naše jedinice. Borba je trajala cijeli

[5] **četnička**
[6] **Vjerovatno treba: 2.**

dan. Pred samo veče neprijatelj je razbijen i protjeran, ostavivši na bojištu oko 60 mrtvih i ranjenih, među kojima i komandant četničkog bataljona Jovo Kitić. Zarobljeno je 10 domobrana, 6 četnika, 1 teški mitraljez, 3 puškomitraijeza, 32 karabina i ostale ratne spreme. Na našoj strani bila su 3 mrtva i 8 ranjenih, od kojih 2 teže.

27-XII-1942 jedinice su ostale na svojim položajima.

28-XII-1942 bataljoni su pošli na predviđenu akciju na Teslić grad, Gusti i Gornji Teslić. Napad je otpočeo u 19 časova. U toku noći likvidiran je Gornji i Gusti Teslić i jedinice IV bataljona produžile su ka gradu, gdje su odbile pred samim gradom tri napada oklopnog voza. Akcija nije uspjela iz razloga što se I bataljon nije mogao snaći usled guste magle, te je sva neprijateljska vatra bila uperena na IV bataljon, koji se u zoru morao povući. Ovom prilikom srušen je jedan oklopni vagon i porušeno 300 metara pruge na liniji Teslić—Doboj. Zarobljeno je: 42 domobrana, 6 četnika, 3 puškomitraljeza i 50 pušaka i oko 6.000 metaka. Broj mrtvih i ranjenih kod neprijatelja nije nam bio poznat. Na našoj strani ranjeno je 7 drugova lakše i 1 teže.

29-XII-1942 jedinice III i IV bataljona izvršile su pokret sa prvobitnih položaja u selo Čečavu, gdje su zanoćile. II bataljon štitio je porušenu prugu ispred Teslića. Od neprijateljske artiljerije ranjen je jedan drug. I bataljon išao je prema selu Pribiniću u pratnji Hirurške ekipe i bolnice, gdje su ostali do 31-XII-1942.

30 i 31-XII-1942 bataljoni su ostali na svojim položajima, gdje su se odmarali. U međuvremenu nije bilo nikakvih promjena.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

R.[7]
S. Tadić*

D.[8]
Karanović'

[7] **Politički komesar**
[8] **Komandant**
[9] **Simo Tadić**
[10] **Nikola Karanović**

BR. 48

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 11 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA NAPAD NA TESLIC, TEŠANJ, JELAH I NA PRUGU DERVENTA—MAGLAJ[1]

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
[NO] VOJSKE JUGOSLAVIJE
op. br. 121
11-1-16, 15 h

ŠTABU PRVE BRIGADE[2]

III Divizija, 15 o.m., izvršiće akciju na prugu Sarajevo —Brod, i to sa dve brigade na prugu između Zepče i Zenice, sa jednom brigadom na pravcu Travnik—Lašva. Jednovremeno sa tom akcijom, sa delovima ove Divizije preduzećemo napad na istu prugu, na delu Derventa—Maglaj. Prethodno će se izvršiti likvidacija neprijatelja u Teslići,* Tešnju[4] i raskrsnici Jelah[5].

Podaci o neprijatelju: Prema dosadanjim nepotpunim podacima, u Teslići i neposrednoj okolini nalazi se oko 1000 nepr. vojnika, Nemaca, ustaša i domobrana, navodno uglavnom raspoređeni oko grada. Prilikom prodora ka Teslići neprijatelj je imao 6 tenkova, koji su bih ostali u istočnom delu grada pred pokvarenim mostom na r. Usori.

U cilju izvršenja predviđenih akcija.

N a r e đ u j e m o

1. U ovim akcijama učestvovaće III Brigada* i 3 bataljon I Brigade.

2. Napad na Teslić izvršiće III Brigada 14. o.m. u 21 č. Predlažemo da se težište napada usmeri sa južne i istočne strane grada, i to da 2 bataljona napadaju sa juga i jugo-zapada,

[1] Original-j pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1, k. 705.

*** Prva proleterska brigada**

® Odnosi se na drugi napad na Teslić, koji nije uspio. Vidi dok. br. 62, 71, 73, 82, 83 i 130.

[4] Opširnije o napadu na Tešanj vidi dok. br. 69, 70 i 130.

[5] Jelah su oslobodile, 15 januara 1943 god., jedinice Prve proleterske brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 70 i 130.

[6] Treća krajiška NOU brigada

jedan sa istoka, pošto izvrši prelaz preko Usore kod Žarkovine ili drugom pogodnom mestu, i jedan u rezervi severno od r. M. Usore, koji bi manjim delovima vršio pritisak na kose sev. zapadno od grada, radi vezivanja tamošnjih nepr. snaga.

Štab brigade će objasniti štabovima jedinica važnost ovog zadatka i način njegovog izvršenja: ne zadržavati se pred isturenim i utvrđenim neprijateljskim delovima, nego se odlučno povlačiti i probijati u sam grad, bez obzira na eventualnu nepr. bočnu i leđnu vatru koja noću ne može da ima dejstva; padom centra, padaju sama od sebe i sva okolna utvrđenja; to su dokazali bezbroj primera, pa i primer poslednje akcije na sam Teslić. Za tačno sprovođenje ovog naređenja učiniti odgovornim bataljonske i četne starešine.

3. Jednovremeno, I Brigada sa 3 bataljona izvršiće likvidaciju raskrsnice Jelah. Odmah po likvidaciji, ostaviti jedan deo snaga za zatvaranje pravca Doboj, rušenje i zaprečavanje druma i pruge, a sa ostalim snagama bez zadržavanja produžiti ka Tešnju i likvidirati neprijateljske snage u tom mestu.

4. Po likvidaciji ovih ciljeva III Brigada će odmah uputiti 3 bataljona na prostoriju Jelah—Tešanj, odakle će uputiti jedan bataljon pravcem Maglaja, sa zadatkom ugrožavanja neprijatelja i sa ovog pravca i, po mogućnosti, rušenja žel. mosta sev. od Maglaja; jedan bataljon za jedinicama I brigade, na ušće Usore u r. Bosnu, sa zadatkom rušenja žel. i kolskog mosta na tom mestu; jedan bataljon ostaviće u Tešnju, sa zadatkom rezerve na pravcima prva dva bataljona, organizovanja evakuacije i održavanja reda. Ukoliko se mostovi ne budu mogli porušiti, pristupiti temeljitom uništenju komunikacija, za šta mobilisati i meštane, i eventualne zarobljenike.

Po dolasku prvih delova III Brigade na prostoriju Tešanj —Jelah, sva 3 bataljona I Brigade krenuće ka prostoriji Doboj —r. Rudanka sa zadatkom eventualne likvidacije Doboja u cilju rušenja mostova na Bosni, r. Spreči i r. Rudanki, a ako bi se saznalo da u Doboju ima jačih neprijateljskih snaga, sa zadatkom temeljitog uništenja pruge i druma između Doboja i ž.st. Kotorsko. Obavezno jedan bataljon uputiti na žst. Rudanka, radi zatvaranja pravca Derventa i rušenja saobr. objekata na tom mestu.

Upozoravamo da se. obzirom na akciju jedinica III Divizije, može računati da neprijatelj neće intervenisati sa juga.

5. U slučaju kasnijeg pritiska jačih neprijateljskih snaga, jedinice III Brigade povući će se na pogodne položaje za odbranu Teslića, a jedinice I Brigade, ako se situacija pred Teslićem tada stabilizuje, postaviće se oko Kulaša, a ako se ne

stabilizuje, tj. ako je njihova intervencija potrebna za odbranu Teslica, na prostoriju Vitkovci—Osivica.

6. Istoga dana, tj. 14 o.m., jedinice II Brigade[7] preduzeće ofanzivne akcije prema Celincu, a jedinice (preostale) **I** Brigade prema Devetini. Opšti zadatak ovih jedinica za vreme operacija na prostoriji Teslić—Doboj: naterati neprijatelja na defanzivu na sektoru Banja Luka—Prnjavor, a što se tiče jedinica I Brigade: i intervencija u slučaju pokušaja neprijatelja iz Prnjavora da krene prema Tesliću—Doboju.

Zaštitu bolnice i div. magacina primiče II Brigada.

Na sektoru ovih delova ostaje div. artiljerija (haubice i brdski top). Predlažemo da se oba protivkolca I Brigade upute na sektor Tešanj—Doboj.

7. Hirurška ekipa biće najpre u s. Gračanica (zaselak Rankovića), a zatim u Tesliću. Zaštitu će davati bataljon III Brigade iz rezerve.

8. Pravac evakuacije: Teslić—Pribinić—Lađevac.

Zarobljenike, po naređenju V.Š., ne presvlačiti i sve, bez izuzetka, upućivati II Brigadi, koja će ih dalje sprovoditi prema oslobođenoj teritoriji. Uz zarobljenike obavezno dostaviti njihovo brojno stanje. Automatska laka oruđa ne evakuisati nego prijaviti njihov broj i tek kasnije predati Štabu divizije.

9. Predvideti aktivne antiavionske ekipe, sa potrebnim brojem automatskih oruđa.

10. Svetlosni znaci isti kao i prilikom prošlog napada na Teslić.

11. Slanje izveštaja ovom Štabu obavezno svaka 3 sata.

12. Sve dok se situacija u gradu potpuno ne sredi, zabraniti ulaz seljacima.

13. Najstrožije zabraniti, u slučaju zaplene topova, razvlačenje konja i zaprega i ostale spreme.

14. Da se ne bi desilo da pojedini štabovi izgube vezu sa svojim jedinicama, tačno odrediti mesto prikupljanja bataljona po završenim etapama operacije.

15. Ovaj Štab nalaziće se u prvo vreme u s. Ljeljuh, između Rankovića i G. Teslića, a zatim u Tesliću.

16. Radio-stanica koja je predata drugovima Plavom[8] i Miloju' da ostane kod Štaba II brigade. Vreme veze u 8 h. i 20 h. a u međuvremenu po dogovoru.— Po mogućnosti dode-

' Treća sandžačka brigada
[8] Mijalko Todorović
[8] Miloje Milojević

liće se i jedna radio-stanica delovima I Brigade na pravcu Tešanj—Doboj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naštadiv.	Komdiv.
otsutan	**Vasa"**	**Koča"**

" »Naši su ovde«: paljenje vatri, dve bele. »Vratiti se na polazne položaje«: 3 crvene (daju štabovi brigada).

BR. 49

IZVJEŠTAJ POLITODJELA TREĆE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 11 JANUARA 1943 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O STANJU I RADU PARTISKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

POLITODJEL
III BRIGADE[2] I PROL. U. DIV.
N.O.V.J.
Položaj, 11 januara 1943 g.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Gde bude

16 novembra 1942 godine poslali smo Vam opširan izveštaj o stanju i radu part, organizacije u našoj Brigadi, koji je bio rezultat kolektivnog rada svih drugova iz politodela. Svesni smo da je ovaj naš izveštaj trebao da dođe ranije, ali s obzirom na to da smo želeli da damo jednu potpuniju sliku stanja part, organizacije i njenog rada po svim sektorima, kao i to da bi se mogao videti od izveštaja do izveštaja razvitak partijske organizacije, u pozitivnom smislu, učinili smo ovako.

[10] Vaso Jovanović
[11] Koča Popović
[11] Slijedeći tekst dopisan je rukom, latinicom.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 5657.
[8] Treće krajiške NOU brigade

1. — Brojno stanje partijske organizacije u Brigadi je sledeće: 27 partijskih ćelija sa 207 članova Partije, od kojih 15 nisu na licu (ranjeni i bolesni). Jedan član Partije poginuo je u jednoj od poslednjih akcija, a jedan je kažnjen isključenjem zbog lošeg držanja u borbi. Još 9 članova Partije zbog raznih prestupa kažnjeni su manjim kaznama. Iz brojnog stanja se vidi da je priraštaj u Partiji od našeg poslednjeg izveštaja bio 52.

Rad partijskih jedinica svakim danom postaje sve ozbiljniji i sadržajniji. Partijske jedinice na svojim sastancima se trude da ne propuste ni jedno pitanje kako iz partijskog života tako i iz života vojnih jedinica u kojima se nalaze i rade. Ali i pored svega ovoga nivo sastanaka nije još na potrebnoj visini. U izvesnim težim i komplikovanijim situacijama ne mogu brzo da se snađu i ne daju garanciju da bi se pravilno mogli orijentisati bez pomoći u tom pravcu (slučaj pljačke od strane dva borca iz 1 bataljona i zauzimanje partijskog stava prema istom, što ćemo kasnije objasniti).

Na partiskim sastancima se pretresa kritički i samokritički rad svih partijaca, kako onih bez legalnih funkcija tako i vojno-političkih rukovodilaca. Partijci su se osmelili i više ne gledaju kroz prste greške vojno-političkih rukovodilaca, već ih osuđuju a nedorasle i slabe predlažu za smenu. Tako imamo slučaj da je kod I bataljona smenjeno sa svojih dužnosti na predlog Partije 6 rukovodilaca.

Ideološko i političko uzdizanje partijaca sporo se razvija. Razlog tome je u nedostatku osnovnih znanja. To su radnici mahom sa nezavršenom osnovnom školom slabo pismeni i nenaviknuti na neki sistematski teoretski rad, mada se i u ovom pogledu oseća izvesno napredovanje. Disciplina partijaca relativno zadovoljava. Odnos članova Partije prema štabovima i vojno-političkim rukovodiocima je pravilan, dok držanje ovih poslednjih u potpunosti još ne zadovoljava. Partijske jedinice još nisu uspele da razviju potrebnu partijnost kod pojedinih vojno-političkih rukovodilaca na delu, specijalno kod onih na višim položajima, nisu ih još vaspitale da Partiju poštuju iznad svega.

Iako partijske jedinice rade pod vrlo teškim uslovima (skoro svakodnevni pokreti i akcije), ipak nalaze mogućnosti da svake sedmice održe po jedan praktični — radni sastanak. Sto se tiče teoretskih sastanaka tu su već labaviji, tako da prosečno održe u 10 dana po jedan sastanak. Delovanje partijskih ćelija kao celine još se dovoljno ne oseća u četama (do skora česti slučajevi pljačke).

2.— Rad brigadnog političkog komesara* ne zadovoljava. Dešava mu se da u vremenu od 17 dana ne održi ni jedan sastanak sa bataljonskim političkim komesarima, a o obilasku četnih komesara da i ne govorimo. On ima vrlo malo smisla za sistematsku organizaciju političkog rada u Brigadi. Rad političkih komesara bataljona, s obzirom na dolazak dva nova druga iz I Proleterske brigade za političke komesare bataljona, ima izgleda da će se ubrzo poboljšati. Rad ove dvojice drugova već se oseća iako su došli tek pre nekoliko dana. Rad političkih komesara četa još ne zadovoljava, ali ipak uočava se da kreće na bolje. Oni počinju da kao referenti istupaju na pojedinim manjim konferencijama po raznim zaseocima i si. Počinje se kod njih osećati osamostaljivanje u radu među borcima. Politički komesari u Brigadi, kao i čitava partijska organizacija, nisu uspeli političkim radom da radikalno izmene nepravilan odnos boraca prema privatnom vlasništvu građana na terenu preko koga smo prelazili, već su morala biti streljana dva partizana kao poslednja mera u ovome pogledu. Četne konferencije po pitanjima unutrašnjeg života boraca održavaju se često. Uspelo se je da se na njima borci samokritički osvrću na svoje greške. Od materijala politički komesari na četnim političkim sastancima prorađuju najčešće »Borbu«, »Omladinsku borbu«, »Ženu danas« i dr. U Brigadi je predviđen jedan niz tema koji odgovara nivou boraca, a do sada je ostvaren samo jednim malim delom.

Kod pojedinih četnih komesara još žive separatističke tendencije, nastojanje da zabašure greške svojih boraca i si. Kod izvesnih komesara ima slučajeva da se povode za mišljenjem svojih nedovoljno svesnih boraca.

3.— Vojnički rad u pogledu izvršavanja zadataka zadovoljava. Držanje boraca u ofanzivnim operacijama je dobro, dok u defanzivnim akcijama pojavljuje se kolebanje. Uzrok ovome treba tražiti u nedovoljnom vaspitanju boraca u vojničkom smislu, kao i priličnoj mladosti Brigade. Vojničko delovanje Štaba brigade se oseća u izdavanju naređenja za izvršenje zadataka postavljenih pred Brigadu od strane viših štabova i u neposrednom vođenju bataljona, kojom prilikom članovi Štaba brigade donekle preuzimaju dužnosti odnosnih štabova bataljona. Kod štabova bataljona ne oseća se dovoljno samostalnosti, mada u ovom pogledu ima izuzetaka (Stab III bataljona). Komande četa, vodnici i desetari počinju da se osećaju u svojim jedinicama kao rukovodioci, ali to još ne može da zadovolji.

Praktičnog vojničkog rada — egzercira tako reći nema, a teorijski vojnički časovi održavaju se, prosečno, sedmično dva puta. Kod vojnih rukovodilaca oseća se volja za rad, ali oni se još nisu osposobili da i pod težim uslovima (česti pokreti i akcije) nađu vremena i za ovaj vid vojničkog rada. Povremeno se održavaju vojna savetovanja u okviru bataljona i Brigade, u vezi sa izvedenim akcijama.

4. — Po liniji kulturno-prosvetnog rada još je vrlo malo učinjeno. Kod svih bataljona formirani su kulturno-prosvetni odbori, ali u najviše slučajeva čitav njihov rad svodi se na organizaciju horova po četama, koji su tu i tamo naučili po neku pesmu. U ovom poglegu izdvaja se I bataljon čiji je kulturno-prosvetni odbor uspeo da pripremi dva manja skeča, kao i IV bataljon koji priprema izdavanje bataljonskog lista. Kod bataljona, nakon zauzeća Teslića, stvorene su biblioteke sa beletrističkom literaturom. Isto tako kod Štaba brigade ustanovili smo jednu biblioteku sa nešto beletrističke i marksističke literature.

Nepismenost je jedna od najvećih mrlja na licu Brigade. Broj nepismenih iznosi oko 121, od poslednjih izveštaja više 27. To dolazi otuda što se Brigada svakodnevno popunjava novim borcima a i u pogledu likvidacije nepismenosti kod starih vrlo malo je učinjeno.

5. — Rad SKOJ-a još ne zadovoljava, mada se od poslednjeg našeg izveštaja oseća napredak. Organizacija kao takva počinje da se vidi, ona živi i jače radi među omladinom. Sastanci SKOJ-evskih aktiva počinju da dobijaju svoju sadržinu. Rad se odvija po svim predviđenim sektorima. Uočava se kod njih nastojanje za učvršćivanjem i omasovljavanjem organizacije.

Brojno stanje SKOJ-a u Brigadi je sledeéè: 18 aktiva sa 346 članova od kojih se 24 ne nalaze na licu (ranjeni i bolesni).

Na teorijskim sastancima SKOJ-evskih aktiva prorađivane su u zadnje vreme teme: »Sovjetska omladina«, »Lenjinski Komsomolac«, »Deca u bodljikavoj žici«, »Zadaci SKOJ-evskih organizacija u vojsci«, članci iz »Omladinske borbe« i slični materijal. Na radnim sastancima raspravljaju se problemi iz života omladine u jedinicama u kojima rade. U svim bataljonima u poslednje vreme vršene su pripreme i održavani mitinzi za izbor delegata za I Antifašistički kongres omladine. Međutim, zbog prilično velike udaljenosti i stalnog pokreta Brigade u napred, naši delegati nisu mogli poći na Kongres.

6. — U dosadašnjim izveštajima nismo pisali o radu među ženama iz razloga što ih je onda bilo vrlo malo, mada smo

svesni toga da je trebalo pisati o tome bez obzira na njihov broj.

Brojno stanje svih žena u Brigadi je danas 56, od kojih dve nisu na licu (ranjene).

U partijskim ćelijama predviđen je sektor rada po liniji žena. Pored svakodnevnog rada pojedinih odgovornih drugova iz jedinica, sa njima su održane i tri ženske bataljonske konferencije od strane politodela. Kod boraca, pa čak i vojno-političkih rukovodilaca nije još na dovoljnoj visini shvatanje značaja i uloge žene u narodno-oslobodilačkoj borbi. Zbog njihovog nedovoljnog vojničkog znanja i slabe političke spreme ide se pogrešnim pravcem, umesto osposobljavanja-još većem zapostavljanju.

Na održavanim sastancima raspravljano jeo zadacima koji se danas pred žene postavljaju, kao i o tome šta sve one da urade da bi zauzele pravo mesto u jedinicama, koje im pripada. U dva bataljona na njihovim sastancima prorađena je tema »Zena i djeca u SSSR-u«, isto tako one prorađuju izvesne članke iz lista »Zena danas«. U partijsku organizaciju nije ušla još nijedna žena. Među njima ima veliki broj nepismenih, danas obuhvaćenih analfabetskim tečajevima.

7. — Od maja meseca 1942 godine pa do našeg dolaska na teritoriju Centralne Bosne neograničeno su gospodarile četničke bande po selima i uspele su da srpsko stanovništvo prilično zatruju svojom propagandom. Uspele su da ukorene shvatanje kod tog stanovništva da će se naša vojska masovno svetiti za majske pokolje koje su oni vršili nad partizanskim bolnicama i posadama u ovim krajevima, tako da se je obično dešavalo da iz sela u koja mi dolazimo srpsko stanovništvo masovno beži. Ovo je u mnogome otežavalo rad na terenu. Isto tako delom je otežavalo ovaj rad i nepravilan odnos pojedinih boraca prema privatnom vlasništvu. No i pored ovoga rad na terenu donekle zadovoljava. Održana je 61 konferencija po zaseocima i selima kuda je naša Brigada prolazila, na kojima je prisustvovalo oko 1200 ljudi. Među ovim konferencijama bilo je čisto ženskih. Pored ovoga održana su i dva zbora u selima Čečavi i Lipiju na kojima je prisustvovalo po više stotina ljudi. Na održanom zboru u Tesliću, na kome je bilo prisutno preko 450 duša, govorio je, pored ostalih drugova iz Štaba divizije i I Brigade, i jedan član iz politodela. Na ovim konferencijama i zborovima narodu je objašnjavana linija narodno-oslobodilačke borbe, kao i sve ostalo u vezi sa time. U više mesta birani su po većim zaseocima i selima N.O. Odbori. Ove konferencije i zborovi uticali su da se odbegli narod vraćao kućama a one su u mnogome koristile da se zavedeni

četnici takođe postepeno vraćaju. No ni iz daleka se ne može reći da se ovo stanovništvo putem ovih konferencija i zborova preorijentisalo na našu stranu. Ono se danas u većini uverilo u četničke laži i uglavnom pasivno posmatra dalji razvoj događaja, koji će ih, razumljivo, opredeliti na našu stranu.

Muslimanski deo stanovništva svuda nas je sa vidnim raspoloženjem primao, ali to nije išlo tako daleko da bismo uspeli da ih mobilišemo u vojsku.

Katolički deo stanovništva je u manjini u ovom kraju i prema nama se, specijalno onaj u okolini Kotor Varoši, neprijateljski odnosi dobrim delom.

Kao što smo gore naveli, rad na terenu je donekle ometao nepravilan odnos pojedinih boraca prema privatnom vlasništvu (pljačka), te da bi se ovome jedanput učinio kraj, 22-XII-1942 godine streljana su dva borca iz **I** bataljona. Ovom prilikom drugovi iz bataljonskog partijskog biroa kolebali su se da zauzmu pravilan stav, ali zahvaljujući ukazanoj im pomoći part, organizacija dala je predlog za poslednju kaznu. Otada pa nadalje opaža se da su svi borci shvatili da se više neće nikome dozvoliti, pa ma ko to bio, da se blatom baca na našu narodno-oslobodilačku vojsku.

8. — Rad sa kandidatima od prošlog našeg izveštaja nije se u mnogome poboljšao. Razlozi leže najviše u tome što ni sami drugovi partijci koji rade sa njima nisu na dovoljnoj visini da bi im mogli pomoći. Često se dešava kod pojedinih drugova partijaca da kandidatima ne postavljaju konkretne zadatke da bi ih na njima proverili. Isto tako retko praktikuju zakazivanje sastanaka sa odnosnim kandidatima. Isto tako desi se često da iz budi bilo kojih beznačajnih razloga kandidati ne budu pozvani na teorijski sastanak pojedine partijske ćelije.

Brojno stanje kandidata je 76, od kojih 12 nije na licu (ranjenih i bolesnih).

9. — Rad zamenika političkog komesara Brigade u celini zadovoljava. Nedostatak mu je u nedovoljnoj čvrstini u rukovođenju part, organizacijom, a naročito u rukovođenju štabskom part, jedinicom, gde bi, s obzirom na nedovoljnu partijnost, nekritičnost i nedisciplinovanost naročito komandanta), trebalo nastupiti sa više čvrstine.

Naš rad.— Pored svakodnevne pomoći političkim i partijskim rukovodiocima, kao i čitavim štabovima preko štabskih jedinica, učinili smo još i sledeće: prisustvovali smo na 15 part, sastanaka — biroa i ćelija. Isto tako formirali smo iz Teslića i okoline jednu part, jedinicu na terenu i pomagali je praktičnim savetima u radu.

Prisustvovali smo na 12 političkih sastanaka komesara u bataljonima i Brigadi i sa njima vršili proradu raznog materijala i izrađivali planove za dalji politički rad kako u vojnim jedinicama tako i na terenu.

Održali smo 4 sastanka sa komitetima SKOJ-a po bataljonima i, kao što smo već naveli, tri bataljonske konferencije sa ženama, opet dajući potrebne upute za organizovanje što boljeg rada.

Takođe postarali smo se za stvaranje bataljonskih biblioteka u I, II bataljonu i Štabu brigade, kod III i IV bataljona ovo su uradili politički komesari tih bataljona.

Uspeli smo da organizujemo umnožavanje nekoliko referata za partijske organizacije, nešto materijala za SKOJ (teme, zbirka pesama, zbirka recitacija).

Na terenu smo pomagali formiranje N.O.O. i na konferencijama i zborovima istupali kao govornici. U Tesliću smo prisustvovali sastanku naših simpatizera na kome je formirana i komanda mesta, koju smo kasnije pomagali savetima u radu. Na zboru u Tesliću istupio je kao govornik jedan član politodela.

Dobro bi bilo kada bi nam poslali, ako imate mogućnosti, po jedan primerak od materijala koji je skoro izašao i tako u buduće (Istorija VKP (b) i si.).

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politodjel:
Savo K. Brković
Zivorad Ljubičić
Ljubica M. Dorđević

BR. 50

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA SEKTORA BOSANSKO GRAHOVO OD 11 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA SEKTORU I O BROJNOM STANJU I RASPOREDU JEDINICA[1]

KOMANDANT
SEKTORA BOS. GRAHOVO
11-1-1943 god.
Položaj

Izveštaj o radu

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Položaj

1-2 ovog meseca uveče stigao sam u Grahovo i od Štaba Dinarskog bataljona dobio sledeći izveštaj:

1) da se na položaju Jelino Polje nalazi jedna četa njihovog bataljona jačine 52 borca i zaštitnica komande mesta Bos. Petrovac jačine 26 ljudi;

2) da se na položaju Stožišta nalazi druga njihova četa jačine 62 borca sa jednim teškim mitraljezom;

3) da se u D. Tiškovcu nalazi zaštita komande mesta Drvar sa 21 borcem i oko 60 partizana iz D. Tiškovca koji su tih dana dobili puške i nisu još bili formirani u četu.

Na Jelinom Polju se nalazila i zaštitnica komande mesta Bos. Grahovo.

Istog dana na putu za Grahovo sreo sam kurire Ličkog područnog bataljona i napisao naređenje tom bataljonu da dostavi izveštaj o brojnom stanju i naoružanju bataljona, fizičkom i moralnom stanju ljudstva, podatke o komandnom kadru, gde se nalazi, dosadašnji rad, podatke o neprijatelju, sopstvene i neprijateljske namere, saopštio sam mu da će biti pod mojom komandom i da mi pošalje dva kurira.

II — Sutradan sam obišao položaj Jelino Polje, izvršio izvesne izmene u pogledu službe i smeštaja jedinica i naredio da se četa sa Stožišta prebaci u sastav bataljona. Uveče na sastanku sa Štabom bataljona predložio sam im i obrazložio potrebu formiranja i treće čete, iako je brojno stanje bataljona malo (131). Ovo sam smatrao potrebnim radi lakšeg komando-

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26-2, k. 7 A.**

vanja i vršenja službe, jer ne dolazi do cepanja čete; drugo, radi osposobljavanja novih rukovodilaca, kojima je lakše da se snađu sa manjim nego odjednom sa većim jedinicama, a sa perspektivom skore popune bataljona. Drugovi su to primili i pristupili izvođenju. Formirane su tri čete sa po 40 boraca.

Preformirani bataljon je dobio sektor Jelino Polje i kontrolu pravca Suho Polje — Risovac koji se dotle nije kontrolisao.

III — 5 ovog m-ca obišao sam zaštitnice komande mesta Drvar i Bos. Petrovac koje su prebačene na sektor Stožišta, zatim sam u D. Tiškovcu formirao I četu Drvarskog područnog bataljona od partizana iz Tiškovca i zaštitnice komande mesta Grahovo kojih je bilo oko 20. Četa ima 51 borca. Ostatak od 39 boraca iz Tiškovca i zaštitnice upućen je na Stožišta radi formiranja još dveju četa. Od ovih 39 boraca i 24 iž zaštitnica Drvara i Petrovca, koji su odabrani kao sposobni za jedinicu, formirane su II i III četa područnog bataljona, s tim da se ove čete popune od prve grupe novih boraca koji dođu iz Drvara.

Istoga dana dobio sam izveštaj od novoformiranog I ud.[arnog] bat.[aljona] III ličkog part, odreda da će se on prebaciti u G. Tiškovac i da je sada u formiranju i II ud.[arni] bataljon koji će ostati za zatvaranje pravca prema Srbu.

Bataljonu sam dao direktive za rad — dejstvo u pravcu žel. pruge Gračac — Knin, na prostoru južno od Otrića.

Sutradan sam održao sastanak sa komandantom III ličkog odreda i dao direktive za rad oba bataljona u smislu već izdatih direktiva I ud. bataljonu. Ovoga dana je stiglo iz Drvara 75 novih boraca, od kojih sam 34 dodelio Dinarskom bataljonu, a 41 Drvarskom područnom bataljonu. Posle ovoga Dinarski je brojao 167, a Drvarski 152 borca.

Uveče sam održao sastanak sa Štabom Dinarskog i Primorskog bataljona koji je u Grahovo stigao 5-og, kada sam ja bio na terenu. Dnevni red sastanka: izveštaj o stanju po bataljonima, zadaci i razno.

Primorski bataljon je došao bez komesara bataljona i zamenika komandanta, koji su upućeni na teren sa gerilskim grupama. Posiate su tri grupe sa ukupno 68 boraca. Na mesto ovih bataljon je dobio 70 novodošlih partizana, tako da sada broji 135 boraca.

Bataljonu sam dao zadatak: izviđanje i zatvaranje pravca Risovac — Suho Polje — Golubić, s tim da se pojača vojnopolitički rad, pošto na zadatak ide svakog dana po jedan vod. Bataljon ima dve čete. Postavio sam pitanje Stabu IV operativne zone za popunu Štaba bataljona, a ukoliko dođe još nešto novih boraca mislim da se i ovde formiraju tri čete. Ovde se

zasad pitanje kadra za novu četu ne može rešiti u samom bataljonu.

IV — Dinarskom bataljonu dao sam zadatak da 7-og uveče posle dnevnog izviđanja izvrši prepad na neprijateljske objavnice kod zaseoka Radoši — Strmica i kod sela Golubića. Delovi koji su te zadatke dobili nisu izvršili iz proste neodlučnosti. Područnom bataljonu je postavljen zadatak napada na objavnicu iznad utvrđenja Graba. Ukazao sam na štetnost ovakvih pojava i oštro postavio da se ovakvi slučajevi ne ponavljaju.

V — 8-og ujutru krenuo sam za Vrliku. Usput sam obišao Dinarski obaveštajni punkt i pozvao komandanta Kninskog bataljona, koji je u formiranju, na sastanku u Vrlici. U obaveštajnom punktu sam doznao da obaveštajac iz Knina ne dobija podatke direktno iz štabova već, preko pojedinih lica, od četničkih vojvoda i oficira, kao i to da je partiski obuhvaćen.

VI — 9-og ujutru održan je zajednički sastanak komandanta[2] i komesara[3] III dalmat. brigade, druga Mirka iz P. K. za Dalmaciju i druga Milića[4] iz Štaba IV operativne zone. Na sastanku smo doneli sledeće zaključke:

a) da dva bataljona koja su već bila na prostoriji južno od Knina i dalje ostanu tu sa zadatkom dejstva na žel. pruzi Knin — Drniš i napada na četničke grupe koje su razmeštene po selima oko komunikacije;

b) da treći bataljon ove brigade i dalje ostane za zatvaranje pravca Sinj — Vrlika na prostoru oko Ribarića, s tim da se aktivnije angažuje u napadu na manje ustaške grupe;

v) da se Kninski bataljon, pošto nas je komandant ovog bataljona pri kraju sastanka upoznao sa stanjem u njemu, stavi pod komandu III dalmat. brigade i da sa njena dva bataljona dejstvuje na prostoru južno od Knina. Taj bataljon broji 82 borca, naoružanih puškama i sa nešto bombi, bez automatskih oruđa. Bataljon ima samo komandanta, ali će part, organizacija za koji dan postaviti komesara;

g) da je usled odlaska bataljona III brigade sa prostorije Muća potrebno da se bataljon II proleterske divizije aktivnije angažuje na prostoru severno od Sinja, kako bi vezao veće snage i time otežao jače i dublje ispade na oslobođenu teritoriju Srednje Dalmacije;

d) da je potrebno izdati jedan letak za sela Kninske Krajine, gde četnici vrše jak teror i prisilnu mobilizaciju. Part, organizacija će ovo učiniti;

[8] **Branko Dude**
[3] **Ante Roje**
[4] **Maks Baće, obavještajni oficir**

đ) po pitanju mobilizacije novih snaga part, organizacija je na osnovu naređenja Glavnog štaba za Hrvatsku već preduzela mere za izradu plana za mobilizaciju.

VII — Posle mog dolaska na ovaj sektor je poslato: 1 teški bacač, 1 laki mitraljez i tri puškomitraljeza. Bacač i jedan puškomitraljez dodelio sam Dinarskom bataljonu, laki mitraljez Primorskom, jedan puškomitraljez Drvarskom područnom i jedan puškomitraljez Kninskom bataljonu. U pregledu naoružanja vidi se stanje po jedinicama.

VIII — U svim jedinicama oseća se nedostatak kadrova. Naročito u novoformiranim jedinicama kadrovi su neiskusni i neoprobani, a i borci takođe.

Moral kod jedinica na dosta dobroj visini. Fizičko stanje dobro. Borbenost ne odgovara fizičkom i moralnom stanju. Jedinicama nedostaje vojnička izvežbanost i nemaju potrebne čvrstine.

IX — Za sve jedinice izdao sam mali program za izvođenje obuke (vojničke).

X — Odmah po dolasku u Grahovo naredio sam komandi mesta da organizuje skidanje žičanih prepreka oko grada i rušenje bunkera, kao i pripremu prostorija za smeštaj jedinica. I na jednom i na drugom poslu se radi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Ljubiša[5]

[5] **Ljubiša Jovanović**

BR. 51

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 12 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA PETE DIVIZIJE NA MANJAČI I KOD OMARSKE, O RUŠENJU KOMUNIKACIJA I O USPOSTAVLJANJU VEZE SA SLAVONSKIM JEDINICAMA[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 33 —
12-1 1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za »Op-O«[5]

1) Od V N.O.U. divizije primili smo izveštaj u sledećem:

a) Jedinice IV i III krajiške brigade očistile su Manjaču[3] od četničkih bandi i proterale ih prema Banja Luci. Četnici su bežali bez jačeg otpora. Zarobljeno je 5 četnika.

b) Dva bataljona I krajiške brigade napali su neprijateljske posade kod Omarske, na pruzi Prijedor — Banja Luka. Neprijatelj je imao velike gubitke. Pruga je pokidana na nekoliko mesta. Naši gubici: 15 lakše ranjenih. Nismo još dobili detaljan izveštaj.[4]

v) Neprijatelj nije pravio nikakav pokret iz Sanskog Mosta i Jajca prema našim jedinicama.

2) Preduzeli smo mere da se što jače poruše sve komunikacije koje vode od neprijateljskih garnizona prema oslobođenoj teritoriji. Naredili smo i rušenje komunikacije Čađavica — Ključ kod Klokotovca.[5]

3) Preduzeli smo mere da jedinice IV divizije[6] koje operišu na prostoru Karan — Kozara — Lijevče Polje što pre uspostave vezu sa jedinicama iz Slavonije i da osiguraju pre-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/2, k. 407.

[2] Operativni otsjek

[3] Prema dokumentima Vrhovnog štaba (od 4 i 13 januara, koji se nalaze u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1 a i 7/1 a, k. 9), čišćenje je izvršeno 7 i 8 januara.

[4] Vidi dok. br. 205.

[6] Vidi dok. br. 52.

• Druga i Peta krajiška NOU brigada. Vidi dok. br. 20.

bacivanje petorice drugova sovjetskih oficira[7] preko Kozare i nas do V. S.

4) Šaljemo tri kurira, prema vašem naređenju, za vezu između vas i nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
B.

Komandant,
K.[8]

BR. 52

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 12 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE ZA USPOSTAVLJANJE VEZE SA SLAVONSKIM PARTIZANSKIM JEDINICAMA I RUŠENJE KOMUNIKACIJA KOJE VODE NA SLOBODNU TERITORIJU[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 34
12-1 1943 g.
— Položaj —

ŠTABU IV N.O.U. DIVIZIJE

Potrebno je da jedinice vaše divizije, koje operišu na prostoru Karan — Kozara — Lijevče Polje (naročito V kozarska brigada), što pre uspostave vezu sa našim jedinicama iz Slavonije, gde se nalazi 5 drugova sovjetskih oficira. Kad se uspostavi veza potrebno je da se sovjetski oficiri dovedu do Štaba korpusa sa sigurnom pratnjom. Prilikom prebacivanja njihovog iz Slavonije u Kozaru treba voditi računa o njihovoj potpunoj bezbednosti.

Sve puteve koji vode iz neprijateljskih garnizona prema oslobođenoj teritoriji, kuda bi mogli proći tenkovi, treba ne-

[7] **Odnosi se na sovjetske oficire koje je jedna četa Trećeg bataljona Kalničkog NOP odreda oslobodila iz njemačkog zarobljeništva kod Klanjca. Vidi tom V, knj. 9, dok br. 73.**

[8] **Košta Nađ**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 407.**

prekidno rušiti i na pogodnim mestima stavljati nagazne mine, sa kojima raspolaže ta divizija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,> Komandant,
B. K-

BR. 53

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 12 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA BANJA LUKA—SITNICA, JAJCE—MRKONJIC GRAD I SANSKI MOST—KLJUČ[1]

STAB
I **BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA**
Str. pov. op. br. 34
— Položaj —

ŠTABU V N.O.U. DIVIZIJE

Potrebno je da sredstvom mobilisanih seljaka, u vezi sa narodnooslobodilačkim vlastima u pozadini, pristupite neprekidnom rušenju sledećih puteva:

Banja Luka — Sitnica
Jajce — Mrkonjić Grad
Čađavica — Ključ kod Klokotovca
Sanski Most — Ključ s obe strane reke Sane.

Na podesnim mestima blizu naših zaseda treba postaviti i nagazne mine sa kojima raspolažete.

Sve ove mere treba preduzeti da bi se otklonila opasnost iznenađenja i brzog prodora u slučaju da neprijatelj pokuša izvesti ma kakvu akciju protiv oslobođene teritorije.

Najbudnije treba pratiti sve promene ii garnizonima Banja Luka, Prijedor i Sanski Most. Naročito o najvažnijem garnizonu, Banjoj Luci, neobavešteni smo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, Komandant,
B.

[5] **Košta Nađ**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 407.**

BR. 54

NAREĐENJE ŠTABA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE NOU DIVIZIJE OD 12 JANUARA 1943 GOD. KOMANDI TOPOVSKOG ODJELJENJA ZA POKRET PRAVCEM KARAC—PRIBINIC—OSIVICA[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Br. 95
12 januar 1943 g.

KOMANDI TOPOVSKOG ODJELJENJA

1. U toku današnjeg dana poslaćemo vam 15 boraca, kako bi popunili vaše novo odjeljenje. Takođe ćemo poslati pet konja koji će vam omogućiti transport municije.

2. U toku sljedećih dana naše jedinice poći će u akciju. Sa tim jedinicama ići će i vaše odjeljenje (oba topa, sa potrebnim brojem metaka).

3. Sjutra, 13 ov. m. rano ujutru, najkasnije u 6 časova, krenućete sljedećim pravcem: Karač — G. Šnjegotina (pored Štaba divizije) — Pribinić (odatle preko Štaba III brigade[5]) — Osivica, gdje ćete stupiti u vezu sa nama.

Pri prolazu pored Štaba divizije trebate se raspitati gdje se nalazi Štab III brigade, kako bi vas on preko svojih jedinica uputio za s. Osivica, vašu krajnju tačku u toku sjutrašnjeg dana.

Važno je da se povežete sa jedinicama ili Štabom III brigade, kako biste znali njihov raspored radi vašeg kretanja drumom. Naime, ako naše jedinice drže G. Teslić, vi možete drumom do pred G. Teslić, gdje ćete morati pregaziti rijeku, koja je gazna pa odatle ponova dobrim putem, preko s. Ljeljuh na s. Rankovići i zatim u s. Osivica. Pošto je s. Osivica vrlo velika, vi se nećete smještati u njene prve kuće na koje naiđete, već ćete produžiti i smjestiti se u zaseoku koji se naslanja, tj. koji je najbliži selu Radnja, gdje ćemo se mi nalaziti i gdje ćete sa nama uhvatiti vezu. Naravno, i u samoj Osivici biće jedan naš bataljon.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, bez potpisa, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1, k. 709.
[5] Treće krajiške NOU brigade

Znači, morate biti pažljivi i tačno znati dokle možete ići cestom, kako vam ne bi propala oruđa. Taj pravac vam je mnogo zgodniji jer svuda možete vući topove; inače, ako bi krenuli preko Kokora, morali bi topove tovariti.

Uostalom, kada budete naišli pored Štaba divizije, vi im izložite ovaj pravac, pa ako vam oni promijene isti, onda po tome postupite, jer oni bolje poznaju situaciju na tom sektoru. Važno je da vi sjutra uveče budete u s. Osivica, a kojim ćete putem ići to zavisi od situacije i terena.

4. Rezervnu municiju ostavite, s tim što ćete ostaviti stražu i potrebne konje za evakuaciju ukoliko to bude trebalo.

5. Šaljemo vam dva konja sa amovima za top.

6. Ako nemate znake raspoznavanja, uzmite ih od Štaba divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab brigade,

Politkom, Komandant,

BR. 55

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 12 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O JAČINI I RASPOREDU NEPRIJATELJA U JAJCU I BUGOJNU[1]

ŠTAB
III **KRAJIŠKOG ODREDA**
NOP. i D. VOJSKE JUGOSLAVIJE
Broj- **si.**
Dne 12 januara 1943

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA
(za O. S.)

Danas smo od našeg obavještajca' dobili slijedeći izvještaj: »Primio sam izvještaj iz Bugojna i Jajca. U Bugojnu ima: 1000 ustaša, jedna oklopna kola, jedan tenk, 3 teretna automobila, 2 topa, 2 bacača, 45 mitraljeza, dosta municije. Javljaju mi iz Bugojna da su ustaše tvrdo riješili braniti grad.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/12, k. 407 A.**

[s] **Dedo Kršlak**

Jajce imade: 400 Njemaca, 3—400 ustaša i oko 500 domobrana. Oko Jajca sprovode žicu kroz koju će biti sprovedena struja.«

Sa druge strane o Jajcu smo dobili izvještaj koji navodi da u Jajcu ima 4 kompanije[3] Njemaca, 3 satnije ustaša i oko 560 domobrana, kao i 2 topa (ranije je bilo 4 tenka ali su 2 otišla, znači: još 2 tenka). Koliko je bacača ne zna, a napominje da ih ima na Cusinama. Topovi su na Armanima. Magacini su im u Klosteru, Gradu, u Tomaševiću i u fabrici. Bunkeri su im preko Careva Polja, preko Baščeluka i dolje do Vrbasa. Sa one strane Vrbasa nema još nikakvih utvrđenja. Ćusine su utvrdili žicom — utvrdili su i Kik, spleli žicu i bacili nagazne mine. Na Kiku se nalazi 40 Njemaca i 2 satnije domobrana.

I ovaj napominje da misle pustiti struju kroz žicu.

S treće strane opet iz Jajca javljaju nam da u Jajcu ima oko 3300 neprijateljskih snaga ukupno i obećavaju da će od jednog oficira dobiti plan o utvrđenjima, žici i struji i uputiti nam ga.

S drug. pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkoma
BI. Alandić[4]

(M. P.)

*** čete**

[4] Blažo Orlandić. Poginuo krajem 1943 godine.

BK. 56

gTAB PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA DOSTAVLJA, J3 JANUARA 1943 GOD., POTČINJENIM JEDINICAMA UPUTSTVO ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O NAČINU IZVOĐENJA NOĆNOG NAPADA[1]

STAB
I **BOS. N.O.U. KORPUSA**
Str. pov. op. br. 37
dne 13-1-1943

ŠTABU IV i V N.O.U. DIVIZIJE
ŠTABU I DIVIZIONA
ŠTABU III KRAJ. N.O.P. ODREDA

Štab II Kraj. N.O.U. brigade izdao je slijedeće:

UPUTSTVO ZA NOĆNI NAPAD — RAD BOMBAŠA

Noćni napad se vrši iz razloga što nas noću neprijatelj ne vidi i prema tome ne može nas tačno gađati, što znači da ćemo noću imati uvijek manje gubitaka. Što smo noću u mogućnosti da iznenadimo neprijatelja, tj. u smislu iznenađenja po vremenu, odnosno da ga nađemo na spavanju, kao i iznenađenje što možemo da napadnemo ono mjesto koje hoćemo i koje je nama najpovoljnije. Danju, pošto nas neprijatelj vidi, ne možemo sve to činiti. Dalje, noću možemo prići neprijatelju vrlo blizu a da nas ne primijeti, kao i to što možemo slati svoje djelove u pozadinu neprijateljskog položaja koji će pokidati veze i dezorganizovati neprijatelja kao i vršiti napad s leđa, što stvara utisak kod neprijatelja da će biti uhvaćen, a neprijatelj ne može podesiti nikada odbranu na sve strane. Kada se sve ovo uzme u obzir, jasno je da i mi dalje moramo ostati pri vršenju noćnih napada kao gotovo jedinog vida napada.

Napad na gradove: Ovaj napad dijelimo na dva dijela i to:

Prvi dio: uništenje spoljne odbrane, i drugi dio: uništenje unutrašnje odbrane.

Uništenje spoljne odbrane:

Ovdje se kao najvažnije postavlja zauzimanje pojedinih tačaka oko grada, tj. na svakom sektoru po jedne tačke. Razlozi za ovo su što će se zauzećem jedne tačke stvoriti mogućnost:

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/5, k. 407.**

1) Bočnog dejstva lijevo i desno od neprijateljskog položaja, koju odbranu neprijatelj ne može dati.

2) Dejstvo iz pozadine i napad s leđa na neprijateljske objekte.

3) Prodor u dubinu i dezorganizovanje neprijateljske odbrane.

Svaka od ovih mogućnosti posebno uslovljava pad neprijateljskog položaja, a kada se prema konkretnoj situaciji kombinuju ove mogućnosti, sigurno je da neprijateljski položaj mora pasti.

Tok napada:

1) Izviđanje: Jedan veliki procenat uspješnog napada sačinjava dnevno izviđanje koje obuhvata: 1. izviđanje u cilju saznanja kakav je sistem odbrane primijenio neprijatelj, 2. koje su tačke na neprijateljskom položaju najtvrđe, a koje najmanje utvrđene, 3. približan raspored neprijateljskih automatskih oruđa i pješadije, 4. mjesto gdje se najlakše može vršiti prodor, 5. rasmatranje terena i to: polazeći od nas pa do neprijateljskog položaja, kao i pozadi ukoliko je to moguće. Prema rezultatu izviđanja, kao i ostalim prikupljenim podacima stvara se plan napada.

2) *Približavanje neprijatelju:*

Kretanje do razvijanja u streljački stroj vrši se u jednoj ili više kolona, sa težnjom da se u kolonama što više približi neprijatelju, iz razloga što je kretanje kolonom mnogo lakše i brže. Kolone ispred sebe isturaju patrole čiji [je] zadatak da osluškivanjem ustanove gdje je neprijatelj, kao i da onemoguće neprijatelju da iz zasjede dočeka kolonu ili da kolona naleti na neprijatelja. Kretanje u koloni mora biti oprezno i tiho. Rastojanje između pojedinih kolona je toliko koliko treba za razvijanje u streljački stroj. Obuku u ovakvom kretanju treba vršiti.

Razvijanje u streljački stroj vrši se onda kada osjetimo da bi nas neprijatelj mogao primijetiti i svojom vatrom iz pušaka i mitraljeza nam nanijeti gubitke. Treba vršiti podjelu na manje kolone prije razvijanja u streljački stroj, iz razloga što je razvijanje iz dugačke kolone otežano. Kretanje streljačkim strojem se vrši također oprezno, pa čak u izvjesnim prilikama se može i bauljati (puzati). Kada se razvijemo u streljački stroj, treba isturiti više patrola ispred sebe, obično svaki vod po jednu patrolu. Streljačkim strojem se krećemo što je moguće bliže neprijatelju, do jurišnog otstojanja oko 50—150 metara, što zavisi od neprijatelja i terena. Ovo otstojanje je takvo da ne trpimo gubitke ni od ručnih bombi, a ni od neprijateljskih teških oruđa. Streljački stroj se zaustavlja i svaki

strijelac da zauzima sebi zaklon kako bi bio zaštićen i od puščane i od mitraljeske vatre, a opreznost i tišina mora biti najveća. Tada otpočinje rad bombaških odjeljenja i patrole za sječenje žice.

Za vrijeme dok bombaška odjeljenja vrše svoj zadatak, patrole za sječenje žice približavaju se puzajući žici i kod kolja istu sijeku na cijeloj dužini ispred svoje jedinice i izvještavaju na kojim su mjestima presjekli žicu, kako bi se pri jurišu mogle na tim mjestima probijati jedinice.

Bombaška odjeljenja: Njihov zadatak je velik i svestran, na njima leži glavni dio zadatka, oni su ti koji treba da izvrše prodor, oni su ti koji treba da osvoje bunkere. Radi ovoga, ovim drugovima i u vojničkom i u političkom pogledu treba posvetiti najveću pažnju.

Zadatak pješadije je: da uništi i progoni neprijateljsku pješadiju i ostale djelove neprijateljske vojske.

Rad bombaša: Prvi slučaj: kad imamo na vrhu veliki bunker a ispod njega male bunkere. Ovdje se napad vrši sa dvije strane, dok se dvije ostavljaju neprijatelju za bježanje. Veliki bunker na vrhu ima zadatak da štiti male, tj. ukoliko bi mi zauzeli koji mali bunker, da nas vatrom iz velikog bunkera istjera; zato mi vršimo napad bombašima prvo na veliki bunker. Daljina od velikog bunkera do malih je različita, što zavisi od terena: obično od 100 metara i više. Redovno, kod ovog sistema, neprijatelj nema okolo žice, jer bi ograđivanjem sam sebe blokirao, a ne bi mogao ni otstupiti. Svako bombaško odjeljenje se sastoji od tri bombaša, puškomitraljesca i pomoćnika. Ùloga trećeg bombaša je rezervna i isti se upotrebljava u slučaju da neki od bombaša bude ranjen ili pogine. Puškomitraljezac i rezervni bombaš se zaustavljaju ispred velikog bunkera pošto se prethodno cijelo bombaško odjeljenje probije između malih i otvara vatru na puškarnice bunkera. Jedan bombaš prilazi s jedne, a drugi s druge strane bunkera i bacaju bombe u bunker, a ako je isti pokriven, benzinske flaše i bombe na puškarnice i prozore bunkera. To isto radi i drugo bombaško odjeljenje sa druge strane. Cim su bombaši bacili bombe, puškomitraljesci trče ka bunkeru, tuku posadu bunkera koja bježi ili ukoliko se koji

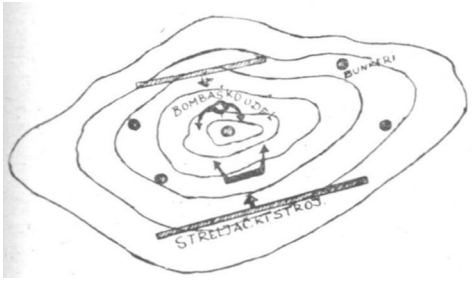

još zadržao u bunkeru. Cio ovaj rad mora biti brz i energičan, ne smije biti oklijevanja. Bunker se odmah pali. Istovremeno kada se vrši napad na gornji veliki bunker, prema broju bombaških odjeljenja organizuje se napad i na male bunkere, a kada se primijeti da neprijatelj počne bježati, ili je pokoleban, vrši se juriš. Do juriša ne smije se čuti ni glasa, sem bombaša koji zauzećem bunkera pozivaju drugove. Neprijatelj će početi otstupati i kolebati se čim osjeti da je jedan bunker zauzet.

Drugi slučaj: kada nema gornjeg velikog bunkera. U ovom slučaju na svaki bunker se šalje po jedno bombaško odjeljenje. Prema broju bombaških odjeljenja napašće se toliki broj bunkera. Za napad se biraju bunkeri kojima je najlakše prići i nije potrebno napadati sve bunkere. Bombaško odjeljenje prilazi bunkeru i puškomitraljezac otvara vatru na puškarnice, a jedan bombaš prilazi s jedne, a drugi sa druge strane i bacaju bombe ili flaše sa benzinom. Kada su bombaši bacili bombe, puškomitraljezac pritrčava bunkeru i vatrom tuče neprijatelja koji otstupa ili ako se koji još zadržao u bunkeru. Uloga puškomitraljesca i u prvom i u drugom slučaju je: da privuče neprijateljsku vatru na sebe i svojom vatrom da spriječi neprijatelja u gađanju, čime omogućuje prilazak bombaša bunkeru. Kada se primijeti da neprijatelj počne da se koleba i otstupa. pješadija vrši juriš.

U obadva ova slučaja glavna neprijateljska snaga, tj. pješadija je u samim bunkerima, dok ispred bunkera nema neprijateljske pješadije. Ovakav sistem neprijatelj je prisiljen da upotrebljava radi nedostatka dovoljnog broja vojnika, jer ovakav sistem omogućava malobrojnu posadu. Ovakav način odbrane je vrlo dobar i efikasan za dnevne borbe, ali za noćne borbe je slab i nedovoljan, radi čega ga neprijatelj u posljednje vrijeme izbjegava. Rastojanje između bunkera je veliko, tako da se naša mala i vješta bombaška odjeljenja mogu uvijek provući.

Treći slučaj je kada se neprijatelj razvio u strijelce i za svoj streljački stroj je iskopao duboke rovove, a za puškomitraljesce i mitraljeze je izgradio malo teže uočljive zemljane bunkere. Ovdje glavna neprijateljska snaga je raširena i u rovu. Kod ovog sistema neprijatelj ima redovno žicu ispred rova koja otežava naše prodiranje ka neprijatelju, olakšava povlačenje. Neprijatelj može imati nekoliko uzastopno iskopanih linija rovova.

Nedostatak ovog sistema jeste taj što je neprijatelj vrlo raštrkan uslijed nedovoljnog broja vojnika, strijelac od strijelca 10 pa i više metara, i što se osjeća sigurnim sve dotle dok ne počne otstupati jedan vojnik, a čim počne otstupati jedan,

odmah lijevo i desno od njega bježe i drugi i tako se ospe po cijelom položaju, koji vrlo brzo ostaje prazan. Iz ovoga se jasno vidi da je težište zauzeti jedan dio rova odakle ćemo moći dejstvovati lijevo i desno, kao i s leđa, i u koji se zauzeti dio položaja mogu ubacivati jedinice koje će širiti prodor lijevo i desno. Neprijatelj kada izgubi jedan dio (rova) ne može više dati ozbiljan otpor jer je time načet njegov sistem odbrane, a čim je načet, neprijatelj postaje nesigurnim, moral naglo pada i on mora da bježi.

Kako ćemo zauzeti dio rovova: Opet pomoću bombaša. Bombaško odjeljenje ide u sredinu između dva neprijateljska automatska oruđa, tj. ide na pješadiju-strijelce na koje puškomitraljezac otvara vatru ispred sebe, a bombaši lijevo i desno bacaju bombe u rov, ubijajući iz puške ako bomba nije ubila onog neprijateljskog vojnika ispred njih, i odmah jedan dejstvuje lijevo, a jedan desno po dužini neprijateljskog rova, i to bacajući bombe i gađajući iz puške; također ovdje odmah dolazi i puškomitraljezac koji pomaže dejstvom svoje bombaško odjeljenje. Potrebno je odmah u ovaj zauzeti dio rova ubaciti desetinu, a poslije i više, koji će širiti prodor dejstvujući lijevo i desno.

Prema neprijateljskim automatskim oruđima se postavljaju lijevo i desno od bombaškog odjeljenja puškomitraljezi koji nisu u sastavu bombaških odjeljenja, koji imaju zadatak da tuku neprijateljske puškomitraljeze onemogućujući ih da gađaju bombaško odjeljenje i privlačeći vatru neprijateljskih strijelaca i puškomitraijeza na sebe, tako da neprijatelj ne zna gdje je bombaško odjeljenje. Kada se osjeti da se neprijatelj koleba, što dolazi odmah posljie prodora i paljenja bunkera i objekata, prelazi se na juriš na cijeloj liniji.

U sva tri slučaja do juriša mora da vlada potpuna tišina, a juriš traje dok se ne zauzmu bunkeri ili rovovi, poslije čega opet nastaje grobna tišina i u tišini se pale objekti po rovovima, a osluškuje se kuda neprijatelj otstupa, da bi se mogao progoniti ili zarobiti.

Poslije ovakvog izvršenog juriša ne smije se oklijevati ni jednog momenta, već odmah slati kolone koje će sjeći otstupnicu neprijatelju i zarobljavati ga i razbijati tjerajući ga i s leđa, tj. jureći za njim. Na ovaj način, ukoliko ne zarobimo neprijatelja, mi ćemo ga potpuno razbiti, sutradan ćemo vaditi jednog po jednog iz žbunja.

U ovome slučaju, kada je glavna neprijateljska snaga na spoljnim položajima oko grada, potrebno je na istima poslije zauzeća ostaviti manje snage, koje će vršiti pretres terena i hvatati neprijatelja razbijenog.

Iz cijelog izlaganja jasno se vidi da najveću pažnju treba posvetiti obuci bombaških odjeljenja. Bombaši moraju biti hitri i odlučni i energični, spretni u podvlačenju i provlačenju, smjeli i hrabri dobrovoljci, sem toga moraju znati rukovati bombom i flašom benzina. Ovim bi bio završen napad na spoljnu odbranu grada, što nikako ne znači da je grad pao zauzećem spoljne linije odbrane, već da napad treba produžiti«.

Potrebno je po ovom pitanju diskutovati na sastancima sa svima borcima, pošto svi oni imaju korisnih iskustava, koje treba prenijeti na sve borce.

Ako je koji štab, komanda ili pojedinac izradio još neko *uputstvo, treba da nam ga dostavi.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, SI. otsutan — Načelnik štaba, **Branko Poljanac** — Komandant,

. (M.P.)

BR. 57

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 13 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA PRVOG, TREĆEG I ŠESTOG BATALJONA ZA NAPAD NA JELAH I TEŠANJ'

STAB
PRVE PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Br. službeno
13 jan. 1943 g.

ŠTABOVIMA BATALJONA I PROLET. BRIGADE

15 januara 1943 god. jedinice III Divizije napadaju železničku prugu između Zenice i Zepče. Jednovremeno jedinice naše Divizije imaju izvršiti napad na železničku prugu Maglaj-Doboj.[5] U tom cilju jedinice III Brigade naše Divizije izvršiće

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1-1/1, k. 709.**
- Ovo naređenje nije izvršeno.

14 jan. napad na grad Teslić[3] a jedinice ove Brigade (I, III, i VI bataljon) izvršiće napad na raskrsnicu puteva Jelah i grad Tešanj.[4] Istoga dana, u cilju neutralizovanja neprijatelja iz Banje Luke, jedinice II Brigade[5] naše Divizije i naša dva bataljona (II i IV) izvršiće demonstrativni napad na neprijateljske jedinice na liniji Lipovice — Opsječko — Crni Vrh — Devetina.[6] Jedinice II Brigade vršiće pritisak do samog Celinca.

15 jan. 1943 god. delovi III Brigade naše Divizije izbiće do linije Maglaj, gde će porušiti železničku prugu i put, a naša tri bataljona izvršiće pritisak na Doboj. Ostala dva bataljona (II i IV) naše Brigade izvršiće istog dana uveče pritisak na Prnjavor.[7] U tom cilju raspored jedinica ove Brigade na ovom delu biće sledeći:

II bataljon će 14 januara 1943 godine ujutru izvršiti napad na četnička uporišta u s. Devetina, do škole u istom selu, a po proterivanju neprijatelja postaviće se u s. Lišnja, s tim da jednu četu upute u Certin Gaj.

IV bataljon će ostati na mestu gde je, s tim što će izviđati u pravcu okolice i prikupiti podatke o neprijateljskim snagama u okolici (Cer i Vijaka) — u Prnjavoru i Glogovcu, kako bi se mogla doneti odluka o vršenju pritiska i eventualnom napadu na sam Prnjavor.

Jedinice II bataljona, kada budu stigle na liniju Lišnje — Certin Gaj, pokušaće da uhvate vezu sa Carevogorskom četom (četnika Forkapinog bataljona), sa sedištem u Paremijama, koju po mogućnosti staviti pod svoju komandu. Napominje se da je komandir te čete, Ljubo*, bio već jednom kod ovoga Štaba i po svemu sudeći želeo bi da se pripoji Narodno-oslobodilačkoj vojsci kada za to bude momenat, tj. kada se naše jedinice pojave na njegovom sektoru. Paziti da ne dođe do sukoba između naših i njegovih patrola. Za hvatanje veze sa njim slati jača naoružana odeljenja.

Ako komanda te čete bude tražila da vodi pregovore duže, i to sa Štabom brigade, to odbiti, već pregovore — ukoliko ih bude — izvršiti u krugu bataljona i to za najkraće vreme. Napominjemo da se ne mogu nositi nikakvi znakovi sem znaka Narodno-oslobodilačke vojske, niti pak pristajemo da postoje ma kakve druge jedinice van okvira Narodno-oslobodilačke

[5] Napad na Teslić nije uspio. Opširnije o tome vidi dok. br. 130.
[4] O oslobođenju Tešnja vidi dok. br. 130.
[5] Treća sandžačka NOU brigada
[6] Opširnije o tim borbama vidi dok. br. 130.
[7] Prnjavor je oslobođen 16 januara. Vidi dok br. 76.
[8] Ljubo Podgorac

vojske. Ukoliko se pregovori završe povoljno ili nepovoljno, hitno odmah posle toga obavestiti ovaj Štab.[9]

Naređenje za pritisak na dan 15 jan. izdaće se naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab Prve prolet. brigade,
Miloje"

BR. 58

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13 JANUARA 1943 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O STANJU I RADU PARTISKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

od dolaska moga u brigadu za zamenika politkoma, krajem oktobra 1942 g., život i rad partijske organizacije tekao je od prilike ovako:

Još na prvoj partijskoj konferenciji naše brigade, problem pred partijskom organizacijom bio je učvršćenje. Ka tome se i težilo. U tome se i prilično postiglo u radu do Livna. Posle dezertiranja većeg broja partizana i partijaca *iz* III bataljona, kao i nešto malo iz IV, zatim prebacivanja naše brigade u okolinu Mrkonjića, gde smo imali osetne gubitke, a najviše — gubici drugova iz štaba brigade, komandanta[2] i zamenika politkoma,[3] desili su se izvesni poremećaji u organizaciji: neredovan život Partije, labavost kod rukovodilaca, opadanje autoriteta Partije i druge slabosti. U tom momentu se postavljalo ponovno učvršćenje Partije. Mi smo i bacili težište čitavog rada na to i tu smo imali vidnih rezultata. Učvršćenje smo postigli putem

' Carevogorska četa pristupila je, kompletna, u Narodnooslobodilačku vojsku.

[10] Miloje Milojević

[1] Original, pisan na mašini, latinicđm, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 5659.

[1] Narodni heroj Vladimir Knežević-Voloda

' Narodni heroj Rifat Burdžević-Tršo

normalnog partijskog života, teorijskim uzdizanjem članova, kao i malim čišćenjem. Stanje u organizaciji brigade je ovako:

1) Život partijske organizacije je uglavnome normalan. Partijski se sastanci održavaju redovno. Poslednjih mesec dana bilo je malo propusta. Organizacija u dva bataljona nije normalno živela, prolazilo je 10—15 dana između sastanaka. Na sastancima se postavljao plan rada za određeno vreme. Prilikom postavljanja plana se malo preterivalo. Postavljalo se mnogo više no što su mogućnosti dozvoljavale, tako da je bilo momenata da se postavljeni zadaci nisu izvršavali, naročito teorijski. Izvesni partijci uzimaju malo učešća u diskusijama na sastancima — to većinom seljaci. U podnošenju izveštaja stekli su prilično iskustvo. Samokritičnost je na zavidnoj visini. Kritika je dosta zastupljena, samo u izvesnim momentima prelazi granice korisnosti. Suviše sitničarenja i cepidlačenja. Ovakvom kritikom bilo je nepravilno gledanje na ljude — sektašenja. Odgovornost pred Partijom je prilično dobra. U ideološkom uzdizanju članova napredovali smo. Prorađeno je 6—7 glava Istorije,[4] izvesna pitanja iz »Osnova«,[5] nešto iz ekonomije. U proradi materijala nismo imali dobrog sistema. Menjane su razne metode i uvek se počelo ispočetka, tako da se od prorađenog materijala nije mnogo shvatilo. Samostalnost sekretara je uglavnome dobra. Njihova budnost je na zavidnoj visini. Prilikom postavljanja Dlana su se prilično šablonizirali, ne unose dovoljno elastičnosti, ima dosta sitničarenja i ne uočavaju dovoljno osnovne probleme. Rad sa kandidatima još nije dovoljan. Još uvek postoje krutosti u održavanju sastanaka. Izvesne jedinice ne posvećuju im dovoljno pažnje, često puta prođe 1—2 sastanka a da se o njima ne diskutuje. U radu im se ne daju konkretni zadaci. Na vreme im se ne ukazuje na greške i nedostatke, nego čekaju da se nagomila pa im odjedared saopšte, što utiče prilično loše. Kod ovakvog rada kandidatura traje po nekoliko meseci. Partija uživa veliku ljubav partizana. Politika kadrova je vrlo slaba. Sasvim je malo učinjen», da se rukovodioci uzdignu na veći stepen.

2) Politički rad u brigadi je uglavnome zadovoljavajući. Unutrašnja čvrstina i svest kod starih boraca je vrlo dobra, dok kod novih (Dalmatinaca i Krajišnika), sa kojima je popunjena naša brigada, još uvek je dosta slaba. Politkomi se trude da u svome radu unose plana, samo su politički malo osposobljeni, tako da ne unose dovoljno poleta u svome radu, to je kao najkrupniji nedostatak. U okviru političkog rada govoreno je o političkoj situaciji, o imperijalističkom ratu, o Sovj. Savezu,

[4] **Istorija SKP(b)**
[5] **Osnovi lenjinizma**

23 godine Jugoslavije itd. Kulturni rad je prilično zastupljen. Održavaju se predavanja iz prirodnih i društvenih nauka. Zabavni rad je u jedinicama sada dosta slab. Više se trude drugovi da na terenu prikažu neki program nego unutar svojih jedinica. Politkomesarima nije ukazana dovoljna pomoć u njihovom radu.

Politički rad na terenu je vrlo dobar. U svakom selu gde naši borci dođu — održavaju zborove, konferencije, sela, gde istupaju sa kulturnim programom. Svuda se biraju NOO-i. Ophođenje drugova sa stanovništvom je također dobro. Svest boraca u pogledu rada na terenu je dobra. Rad sa ženama je vrlo slab, nešto — što još borci ne shvaćaju ulogu žene, a drugo — što da bi uspeli nešto organizovati treba da se jedinice zadrže duže na terenu.

3) Vojničkom uzdizanju partizana Partija je posvećivala veliku pažnju. Ali pored toga nismo imali vidnih rezultata. Razlog je uglavnom u tome što unutrašnja organizacija i disciplina nije postavljena na zdrave noge. Ovo potiče još iz Sandžaka, pa i kada smo stupili u brigadu nismo napravili preokret. Vladala je neka gnjila demokratija i »jednakost«, »sloboda« diskusije. Nije bilo dovoljno odgovornosti od strane starešina za rad svojih jedinica. Ovo se je naročito uočavalo dok su se naše jedinice bavile okolo Mrkonjića. Kasnije smo preduzeli izvesne mere i prilično smo uspeli da očvrsnemo naše jedinice. Veština boraca u rukovanju sa oružjem je dosta mala, tako da imamo često pojavu nesretnih slučajeva — kod Kadinih Voda gde je 17 izbačeno iz stroja, kod Jajca gde su 2 poginula i 1 teško ranjen od p. mitraljeza, skoro opet 2 smrtna slučaja. Ovde je i kontrola starešina vrlo mala. Borci nemaju dovoljno drskosti i lukavstva u borbi. Sa vojn. rukovodiocima smo uglavnome zadovoljni. Nedostaje im malo više inicijative. I borci i starešine se malo koriste svojim iskustvom i iskustvom drugih jedinica. U pogledu uzdizanja vojnih rukovodilaca napravili smo korak napred, mada ne još dovoljno.

4) Radu SKOJ-a Partija je posvećivala veliku pažnju. Tu smo imali 2 perioda. U samom početku, prema direktivama, bili su primljeni svi omladinci u SKOJ. Sa ovim je autoritet oslabio, jer su se uvukli omladinci sa izvesnim manama, zato smo morali poduzeti malo čišćenje. Ovo se pokazalo kao dobro i sada autoritet SKOJ-a je na zavidnoj visini. Nedostaci SKOJ-a: šabloniziranost i krutost. Ne unosi se dovoljno novine i poleta. Ovo su ozbiljni nedostaci, ali smo preduzeli mere da ih otklonimo.

Krajem oktobra pr. g. članova Partije u brigadi bilo je 215. Od tog vremena pa do danas poginulo je 10, otišlo iz bri-

gade na slobodnu teritoriju i premešteno na druge dužnosti 12. Sada u brigadi imamo 223 člana i 45 kandidata. Kao što se vidi, priliv je mali, ali i problem je bio učvršćenje.

Sada se pred našu organizaciju postavlja proširenje i teorijsko uzdizanje, pošto se uglavnome učvrstila. Stanje u IV bataljonu gde je obustavljeno bilo primanje, pa po odobrenju druga Marka[6] skinuli smo obustavu; sada se kod njih stanje normalizovalo i postavlja se isti problem. Borbenost i moral partizana su dobri. Na našu brigadu se može računati da će sa uspehom izvršiti sve zadatke.

Dobro bi bilo da nam pišete vaša zapažanja o radu naše partijske organizacije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkoma II brig. I div.
Jezdo[7]

13 januara 1943 god.

*** Aleksandar Ranković**

[7] Narodni heroj Jezdo Lović. Poginuo 1942 god., poslije Pete neprijateljske ofanzive, kao sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak.

BR. 59

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 13 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O DOLASKU VELIKOG BROJA NOVIH BORACA U PARTIZANSKE JEDINICE[1]

ŠTAB
III KRAJIŠKOG ODREDA
N.O.P. N.O. VOJSKE JUGOSLAVIJE
Broj: si.
Dne 13-1. 1943

ŠTABU I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Na našem sektoru nema nikakvih novosti. Priliv novih partizana je velik. Svakodnevno se javljaju novi borci a pošto mi oružja uopšte nemamo dobro bi bilo da nam uputite što više pušaka.

Drug komandant[2] ovog Odreda, koji je prije nekoliko dana otišao da obiđe Prozorski bataljon, nije se još vratio.

25. ov. mjeseca biće sastanak političkih komesara ovog Odreda. Sastanak će se održati u Blagaju — i drug komesar Korpusa[3] mogao bi tih dana da dođe ovamo.

S. F. — s. N.

(M. P.)

Politkom,
Nemanja'

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 28/2, k. 407.**
[5] **Narodni heroj Rade Marjanac. Poginuo na padinama Konjuha, 1943 god., poslije Pete neprijateljske ofanzive, kao komandant Sedme krajiške brigade.**
[3] **Osman Karabegović**
[4] **Nemanja Vlatković**

BR. 60

PISMO SEKRETARA OKRUŽNOG KOMITETA ZA TEREN TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 14 JANUARA 1943 GOD. KOMANDANTU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O TRAŽENJU ORUŽJA ZA FORMIRANJE NOVIH BRIGADA[1]

Dragi Košta[2],

po našem povratku iz Vašeg štaba[3], pristupili smo radu, prema postavljenim zadacima. U tome radu imamo i uspjeha. Drugovi iz našeg štaba[1] Vas redovno izvještavaju.

Dragi Košta, dvije brigade u toku mjesec dana ćemo ti organizovati sa našeg sektora[5], samo oružja i oružja! Prva prilika da oružja dobijete, pa ma koliko bilo, šaljite. Dvije brigade — sve mladića. Ti već znaš prilike u ovom kraju i prema njemu gajiš mnogo ljubavi i zbog toga nećeš nas zaboraviti. Samo vaša pisma nama ulivaju toliko snage i-poleta.

Nemanja[6] je pisao Osmanu[7] da će se konferencija polit, komesara našeg Odreda održati 25-1-43 u Blagaju. Na tu bi trebao svakako doći.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Gojko'

14-1-43

Mujdžići

Pozdravi Osmana.

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/2 I, k. 407.

[2] Košta Nad

® Stab Prvog bosanskog NOU korpusa

[4] Stab Trećeg krajiškog NOP odreda »Simo Solaja«

[5] Teritorija Trećeg krajiškog NOP odreda: Jajce — Mrkonjić Grad — Glamoć

[6] Nemanja Vlatković, politički komesar Trećeg krajiškog NOP odreda

[7] Osman Karabegović, politički komesar Prvog bosanskog NOU korpusa

[8] Gojko Rodfć. Umro 1951 godine.

BR. 61

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 14 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O POLITIČKOM STANJU U DIVIZIJI I O FORMIRANJU POVJERENIŠTVA OKRUŽNOG KOMITETA ZA TEREN ČETVRTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA[1]

VRHOVNOM ŠTABU
za druga Marka[5]

Dragi drugovi,

1) Posle dolaska druga Maglajlića »Mirka«® formirano je partijsko poverenstvo OK od 6 članova, tj. 5 drugova i jedna drugarica; u poverenstvo je ušao i drug Voja Stupar, bivši politkom IV odreda. Izvršena je podela rada po sektorima, formirano je okružno rukovodstvo U.S.A.O.J. i A.F.Z.-a. Poverenstvo je postavilo sebi u zadatak, pored rada na učvršćivanju part, organizacije, stvaranje NO vlasti i formiranje jedne Brigade sa ovoga sektora i u tom pravcu su već preduzete mere; inače uslovi za rad na terenu su vrlo dobri i verujemo da će poverenstvo moći da odgovori svome, zadatku.

2) U vezi sa postavljanjem druga Jovana[1] za saradnika »Borbe«, za politodjel I brigade predložili smo druga Milenkovića Dragoljuba,[5] po profesiji profesor i bivši blagajnik narodnog pozorišta u N. Sadu, vrši dužnost zam. komandira III čete III bat. I brigade, po kult.-prosvetnom radu. Za omladinski rad predložili smo u politodjel druga Batrića Jovanovića, studenta I god., vrši dužnost politkoma III čet. II bat. I briga.[de]. Za omladinski rad i žene odgovorna je u politodjelu drugarica Belka[6]; međutim drugarica Belka nije odgovorila svome zadatku. Omladinski rad u I brig, je u opadanju; razume se da za to veliki deo odgovornosti snosi part, organizacija, ali ni drugarica Belka tu ništa nije učinila sa svoje strane. Drugarica Belka je na putu da se sasvim deformiše. Ja sam ranije već pisao u jednom izveštaju o njenom odnosu prema drugovima u štabu i preduzete su mere da joj se pomogne.

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 5628.
*** Aleksandar Ranković**
[3] Sefket Maglajlić
[4] Jovan Popović
[5] Dragoljub Milenković-Dragi
" Dragica Jovičić-Belka

Međutim taj njen stav je i prema borcima u jedinici takav da je omladinci u jedinicama ne primaju i ismejavaju je; s jedne strane, ima vrlo nadmen stav, a s druge — malo zna, tako da joj u jedinicama, kad ode, postavljaju pitanja zbog njenog takvog stava, na koja ona ne može da odgovori i sva je u samo-odbrani, iz čega izlazi njena deformacija i odvajanje od masa. Mislim da se sa njom preuranilo, i radi nje same, tj. njenog daljeg razvitka, mislim da bi bilo korisno vratiti je u jedinicu; ukoliko se ne bi složili sa mojim, tj. našim mišljenjem, onda neka ostane u politodjelu I brig, po radu žena.

3) Rad u našim jedinicama je uglavnom normalan. Odnos prema stanovništvu, odnosno imovini stanovništva još nije na visini, tako da smo posle Kot. Varoši izdali, tj. uputili štabovima brigada zajedničku okružnicu: Stab Divizije i partijsko rukovodstvo Divizije, u kojoj smo zauzeli najoštriji stav. Posle toga III brigada je streljala dva borca zbog pljačke; otada stanje se popravlja. U pogledu političkog rada u brigadama, tu se za ovo vreme kod I brigade nije ništa, tako reći, izmenilo, niti se osećaju neke promene na bolje, čak štaviše stalnim prilivom novih boraca čine se greške koje se ne bi smele dešavati; dok se kod II i III brigade oseća napredak kako u političkom tako i -vojničkom podizanju. Odnos štabova brigada prema Stabu Divizije još nije na visini na kojoj treba da bude, naročito I brigade: kod Štaba I brigade se oseća suviše samouverenosti u nepogrešivost, iz čega proističe i nepravilan stav prema Stabu Divizije kao takvom, a što je dovelo u krajnjoj liniji do greške zbog koje smo izgubili Teslić, tako reći poklonili. Napominjemo da su sve ovo nedostaci koje ćemo lako preodoleti. U Stabu III brigade je došlo do malog nesporazuma između komandanta[7] i politodjela; ovo smo ispravili i uglavnom dobro je.

4) Odlučili smo, a uskoro ćemo i u delo sprovesti, da organizujemo partijski kurs u Diviziji za partijske i političke-rukovodioce bataljona. Predvideli smo da kurs obuhvata 20—25 drugova, a da traje do mesec dana. Kursom će rukovoditi drug Jovan Đonović[8] a predavače ćemo angažovati iz politodjela štabova brigada i Divizije. Program rada će se bazirati na planu izvršenom u »Borbi« br. 39 od 13-XII-1942. Materijal ćemo prikupiti kod nas u brigadama. Molimo da nas pomognete kako vašim uputstvima tako i materijalom.

5) Delegati naše Divizije za Kongres omladine nisu mogli doći iz razloga što smo kasno dobili poziv: 18-XII za 26-XII. Udaljenost naša je dosta velika, jedinice su bile raštrkane na

[7] **Nikola Karanović**
[8] **Jovan Božović**

razne strane, tako da je bilo nemoguće izvršiti pripreme i doći na vreme, naročito kad se ima u vidu da je tada bio jako nečist teren i veza otežana. Svesni smo koliki bi značaj imalo učešće naše omladine na kongresu, kako za sam kongres tako i za dalji rad omladine u našoj Diviziji. O ovom smo obavestili CK (SKOJ-a).

6) Primili smo »Borbu« br. 33 od 3-1-43: 120 komada. S obzirom da drugovi koji rade na terenu nisu dosad primali materijal nikakav, — ovoga puta poverenstvo O. K. isto nije primilo »Borbu«, a mi im stalno odvajamo od materijala koji primamo, — to molimo da nam se šalje više od svega materijala koji izlazi.

7) Organizovali smo ob. službu i Skladište oružja i municije, tako da svakim danom postajemo sve više prava regularna vojska.

8) U Tesliću smo pored ostalog plena zaplenili 905.434 kune. S obzirom na perspektive naše Divizije, mislim da ovaj novac ostane kod nas sav.

9) Formirali smo artiljeriju: 2 haubice, 1 brdski top.

10) Bolnica nam je prilično velika, preko 100 ranjenih i bolesnih, od toga oko 30 težih, ovo drugo sve lakše. Rad u bolnici nije još zadovoljavajući, uglavnom organizacija. Teške ranjenike ćemo uputiti za C.[9] bolnicu. Imamo pored našeg lekara još 3 zarobljena: 1 iz Jajca,[10] 2 iz Teslića;[11] ovi iz Teslića su [dobri], dok ovaj iz Jajca nije dobar, tj. lekar odličan, ali prema nama neprijateljski raspoložen; njega ćemo poslati za C. bolnicu.

Sa pozdravom

s. F. – S. N.

Politkomdiv
Fića[12]

(M. P.)

14-1-1943

[9] **Centralnu**
[10] **Ludvig Benčina**
[11] **Redakcija je ustanovila ime i prezime samo jednog ljekara iz Teslića Jovana Zmajevića.**
[12] **Narodni heroj Filip Kljajić**

BR. 62

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 14 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE O ZADACIMA BRIGADE U SLUČAJU NEUSPJELOG NAPADA NA TESLIĆ

Ko piše B. 100.[1] _ Odakle_

Kome 101. B.[s] Gde

O- Br_L datum 14-1-1943 god. 18 čas. 30 min.

Karta razmere 1:

1. — Primili smo vaše pismo od danas.

2. — Obzirom na najnovije podatke koje je pribavila 103,[4] koje je i vama javila, mi smatramo da će postavljeni zadatak[5] uspeti.

No u slučaju da se ne usoe sa likvidacijom Teslića u toku noći, vi ne treba da produžavate na izvršenje i drugog dela zadatka (pruga u dolini Bosne[6]), već u takvoj situaciji treba da čvrsto držite pravce od Teslića i Tešnja, odnosno Maglaja. Takođe treba da i sa svoje strane (istočne) potpomognete konačnoj likvidaciji Teslića. U tom cilju održavajte tesnu vezu sa dva bataljona 103 koji sa te strane vrše napad.

Vaš pokret ka sledećem cilju (Doboj i pruga) treba da usledi posle likvidacije Teslića i Tešnja i tek po dolasku bataljona 103 na prostoriju Tešanj — Jelah.

(Ovako je i postavljeno u izdatoj naredbi[7].)

S. F. — S. N.

Kom. div.
Koča[8]

[1] Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1, k. 705.

[2] Prva proleterska divizija

[3] Prva proleterska brigada

[4] Treća krajiška NOU brigada

[5] Odnosi se na napad na neprijateljska uporišta u Tešnju, Tesliću i Jelahu. Vidi dok. br. 48 i 130.

[6] Derventa — Maglaj. Vidi dok. br. 48.

[7] Vidi dok. br. 48.

[8] Koča Popović

BR. 63

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA TREĆE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 14 JANUARA 1943 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O STANJU U PARTISKOJ ORGANIZACIJI BRIGADE[1]

PARTIJSKI RUKOVODILAC
III (KRAJIŠKE) BRIGADE
I PROLET. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE
14 januara 1943 g.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Po Vašoj odluci, prešao sam 15 novembra 1942 g. iz II bat. I brigade I prol. udarne divizije u III (krajišku) brigadu iste divizije.

Na osnovu obilazaka partijskih organizacija po bataljonima daću kratke karakteristike partijske organizacije u našoj brigadi a koje će se odnositi na njeno stanje početkom decembra 1942 god.

Većinu članova KP u našoj brigadi sačinjavaju radnici (većinom sezonski) i seljaci, dok je broj intelektualaca vrlo mali. Iz ovoga izlazi da su subjektivni uslovi za pravilan i zdrav razvoj partijske organizacije, iako ne za njen naročito brz razvoj, vrlo dobri.

Partijska organizacija ove brigade je vrlo mlada organizacija. Procenat partijaca primljenih u organizaciju prije formiranja Partizanskih odreda i N.O. Vojske Jugoslavije je vrlo mali. Iz te činjenice proističu i druge karakteristike ove organizacije kao: nemanje iskustva za partijski rad, kao i za ostale sektore rada; relativno niska partijnost bataljonskih organizacija kao organizacija; niska partijnost članova KP; neumješnost u postavljanju Partije kao organizatora i rukovodioca života i rada u četama, bataljonima, pa i u Brigadi; slaba odgovornost partijaca i neumješnost u podizanju te odgovornosti a naročito odgovornosti bataljonskih biroa; donekle slaba disciplina; slaba teorijska izgradnja kako običnih članova tako i partijskih i

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod br. 5658.**

vojno-političkih rukovodilaca; — tj. iz gornje činjenice proističu sve karakteristike partijske organizacije koja se stvara u uslovima n.o. borbe.

Objektivni uslovi za rad na podizanju i učvršćivanju bataljonskih part, organizacija su za nas normalan život: akcije, marševi, raštrkanost prilikom smještaja, oskudica u materijalu za teorijski rad i dr. — tj. takvi da otežavaju njen brzi razvoj, ali isto tako su i problem na kojem se organizacija podiže i jača.

Stanje u partijskoj organizaciji naše brigade, kao i na svim sektorima njenoga rada, danas je sljedeće:

1. — Partijskih ćelija u Brigadi ima 27 (u svakom bataljonu po 6, ćelija Štaba brigade, ćelija voda za vezu i ćelija intendanture). Ćelije voda za vezu, intendanture i bataljonskih radnih vodova organizovane su u decembru 1942 god. Ukupan broj članova KP je 207 od kojih su 15 otsutni (ranjeni ili bolesni). Njihov raspored u Brigadi je sljedeći: u I bat. 51; II bat. — 47; III bat. — 50; IV bat. — 41; u Štabu brigade 5; u vodu za vezu 9 i u intendanturi 4. U topovskom odjeljenju još nismo uspjeli formirati part, jedinicu jer je ono od skora formirano. Spisak poginulih i ranjenih partijaca od ulaska Brigade u sastav Divizije, kao i spisak isključenih i kažnjenih partijaca dostavljam Vam posebno.

2. — Za partijsku organizaciju naše Brigade, u cjelini, može se reći da postepeno, kroz organizovanje i rukovođenje rada u Brigadi, zauzima mjesto koje joj je određeno. Ona se popela na veći stepeh partijnosti, odgovornosti, discipline, a i stekla je izvjesnog iskustva koje je od velikog značaja za njen dalji razvitak kao i za osamostaljenje bataljonskih partijskih organizacija. Međutim, iako smo koraknuli naprijed, ne može se reći da u svakom pogledu zadovoljavamo. Naša partijska organizacija nije se još dovoljno učvrstila, ona još nije na onoj visini na kojoj treba biti ako hoće da odgovori svojim zadacima. Partijnost, disciplina, odgovornost — mada su u porastu — još nisu na potrebnom nivou. Partijci a i bat. biroi još se nisu duboko saživjeli sa svojim dužnostima, još nisu oni koji po svakom pitanju, po svakom događaju pravilno i na vrijeme zauzmu i sprovedu svoj stav. Te nedostatke liječimo davanjem određenih i jasnih zadataka i kontrolisanjem izvršavanja tih zadataka.

3. — Podjela rada na sektore u bat. biroima izvršena je poslije mog dolaska u Brigadu, tako da za svaki sektor odgovara po jedan ili dva-tri člana biroa. Uveli smo i sektor rada sa ženama kojeg nije bilo ni po ćelijama. Rad po sektorima odvija

se na sljedeći način: drug, odnosno drugovi (ako ih je više) odgovorni po jednom sektoru, u zajednici sa drugovima odgovornim po ćelijama za isti sektor, donose na svojim posebnim sastancima plan rada za taj sektor. Oni se staraju da rad na njihovom sektoru pravilno funkcioniše po svim četama a i u okviru bataljona. Njima bataljonski biro pomaže davanjem uputstava za rad i kontrolisanjem njihovog rada.

4. — Teorijska izdignutost članova Partije u našoj Brigadi je na nezavidnoj visini. Mali broj partijaca raspolaže sa poznavanjem osnovnih pitanja iz teorije marksizma-lenjinizma. Da bi koliko toliko popravili to stanje otpočeli smo sa prorađivanjem po ćelijama onog materijala sa kojim smo raspolagali (Teorija Partije, Proleterska klasa i proleterska partija, Sta znači biti član KPJ i kakve su njegove dužnosti, Revolucionarna vojska i revolucionarna vlada, i t.sl.). Taj materijal se prorađuje na sljedeći način: uči se i objašnjava na teorijskom sastanku, potom se pojedinačno izučava i na kraju, na ponovnom teorijskom sastanku (konferenciji), prokontroliše se ono što se naučilo. Pokušali smo da za članove bat. biroa i članove štabova bataljona organizujemo teorijske sastanke, koji bi bili kao neka vrsta kursa, a na kojima bi pored ostalog prorađivali i Istoriju VKP(b). Po ovom se nije mnogo učinilo. Obzirom da će uskoro biti organizovan kurs u okviru naše divizije, mislim da će se i na ovom polju u buduće moći više da učini. U tome će nas mnogo pomoći materijal koji ste nam poslali i koji ćete nam u buduće slati.

5. — Rad sa kandidatima, kojih ima svega 76 (od kojih 12 otsutnih), odvija se dosta slabo. Pored uzroka vezanih za nisku partijsku izdignutost drugova koji rade sa kandidatima, ovome ima uzroka i o nejednoličnom radu sa kandidatima. Radi se, naime, o neslaganju između članova politodjela i mene po pitanju rada sa kandidatima. Grupni rad sa kandidatima (grupe od po 3 do 4 kandidata), po mom mišljenju, daje mnogo bolje rezultate, iz više razloga, nego što ih daje pojedinačni rad; a u današnjim uslovima rada mislim da takav rad ne znači kršenje konspiracije. Ja ću u svim bataljonima postaviti rad sa kandidatima po grupama, uz detaljna uputstva za taj rad, a želio bih da mi i vi o tome pošaljete izvjesna uputstva. Divizijski biro takođe je mišljenja da je rad po grupama mnogo korisniji.

6. — Od svih bataljonskih organizacija do skora je najviše zaostajala organizacija III bataljona. Najglavniji uzrok tome bio je: velike slabosti i nesposobnosti za partijski rad sekretara bataljonskog biroa druga Steva Miljuša, koji je raspolagao sa vrlo malo znanja i smisla za vršenje dužnosti sekretara bat. biroa; dok je, međutim, za rad po vojnoj liniji imao mnogo više i

znanja i razumijevanja. Obzirom na sve te činjenice, on je smijenjen sa dužnosti sekretara biroa i postavljen za komandira jedne čete. Na njegovo mjesto došao je drug Martin Vage, radnik. koji je do sada bio borac III bat. I brigade I p.u. divizije. Sudeći po počecima njegovog rada može se reći da će odgovoriti svojim dužnostima.

Što se tiče ostalih bataljonskih organizacija, one se, uglavnom, normalno razvijaju, preodolijevajući svoje slabosti kao: suviše blag stav prema težim djelima pojedinih partijaca, slabu zainteresovanost za krupnija, opšta bataljonska pitanja i t.sl. Bat. biroi nisu još uspjeli da postanu potpuni rukovodioci partijskog rada, nego u tome imaju još manjih nedostataka i propusta povezanih sa nedovoljnom budnošću a i malim iskustvom. Od sekretara bat. biroa naročito se ističe sekretar biroa I bataljona, drug Mile Brkljač, velikom ljubavlju za svoj rad i željom da što bolje odgovori svojim dužnostima.

7. — Sastanci partijskih jedinica održavaju se, uglavnom, redovno. Tu na prvo mjesto dolaze radni sastanci, dok se teorijski održavaju dosta rijetko, što ćemo nastojati da popravimo.

U interesu što boljeg kontrolisanja cjelokupnog rada partijskih ćelija i biroa, odlučio sam da mi se šalju zapisnici sa svih sastanaka kako ćelija tako i biroa. Takođe, mislim da održavam što češće sastanke sa sekretarima biroa, po mogućnosti, kako bi i preko tih sastanaka mogli što više koristiti partijskom radu i što bolje odgovoriti svojim dužnostima.

8. — Rad bataljonskih kadrovika je prilično slab. Po njihovim izjavama, oni su Komisiji za kadrove pri CK KPJ uputili veći dio odgovora na upitnike za kadrove, a ostali partijci ih postepeno popunjavaju. Ovom pitanju posvetićemo ozbiljniju pažnju, kako se dužnost kadrovika ne bi svela samo na registratorsku dužnost. Potrebna su mi uputstva za rad po ovoj liniji, kako bih ih redovno mogao da koristim, a moj mi ih prethodnik nije ostavio.

9. — Prilikom ulaska naše brigade u sastav I p.u. divizije politička svijest naših boraca bila je na prilično niskom stepenu. To se naročito odražavalo u masovno, nepravilnom odnosu prema stanovništvu i njegovoj imovini. Danas se još ne možemo pohvaliti visokom političkom svješću, mada smo napravili dosta velik korak unaprijed. Putem političkih konferencija, prorađivanja »BORBE« i ostalih naših izdanja, kao i konferencija vaspitnog karaktera, uspjeli smo da proširimo politički vidik naših boraca. Odnos boraca prema stanovništvu i njegovoj imovini prilično se popravio iako se može reći da je još na nezavidnoj visini. Prilikom boravka našeg I bataljona u s. Velika Snjegotina napravljen je težak zločin (pljačka i paljevina) pre-

ma jednom seljaku, te smo krivca za te prestupe kaznili strijeljanjem. Ovo je pomoglo ozbiljnijem shvatanju naših naređenja u ovom pogledu od strane naših boraca.

Rad na podizanju političke svijesti boraca je još uvijek krupan zadatak koji stoji pred nama. Napravili smo plan za politički rad koji smo do sada uspjeli djelimično ostvariti. Polit-komesar brigade[2] i sam nije mnogo politički izdignut a i oskudjeva u umješnosti i elastičnosti za rad na svom sektoru te ne doprinosi onoliko koliko bi trebalo. Za njega se može reći još i to da nastoji da bude vrijedan i aktivan, ali je prilično krut a ponekad i lijen. Politkomesari bataljona, takođe, nisu mogli mnogo pripomoći političkom izdizanju boraca obzirom na njihovu političku podignutost. U saglasnosti sa štabom naše divizije dobili smo dva druga za politkomesare bataljona iz I brigade.[3] Njih smo rasporedili u III i IV bataljon i već sada, na osnovu njihovog početka, možemo reći da će s uspjehom obavljati svoje dužnosti. Teme, koje se pripremaju za borce, prvo se prorade sa politkomesarima, kako bi se i na taj način njima pomoglo da se što prije izdignu da bi mogli izdizati i ostale borce. Obzirom na vremenske prilike, politički rad se uglavnom odvija u okviru čete ili voda, a ne, kako se to ranije češće radilo, u okviru bataljona. Politkomesari kako bataljona tako i četa sve se više osamostaljuju za vršenje svojih dužnosti. Sedmično se održavaju prosječno po dvije konferencije u četi ili vodu.

10. — Sto se tiče naše brigade kao vojne jedinice, ona uglavnom, zadovoljava, mada i tu ima dosta nedostataka. Kroz akcije, vođene u sastavu naše divizije, pokazala se vrlo dobra borbenost i požrtvovanost naših boraca. Disciplina i poštovanje starješina (naročito nižih) je u porastu, ali se ne bi moglo reći da je to samo odraz političke svijesti.

Nedostaci naše brigade u vojničkom pogledu bili bi: slaba povezanost jedinica, naročito poslije akcije; dosta slaba inicijativa kod štabova bataljona; izvjesna neupornost u momentima defanzive, kao i dosta slabo osjećanje u četama vodnika i desetara. U cilju uklanjanja tih nedostataka održavaju se vojna savjetovanja Štaba brigade i štabova bataljona, kao i štabova bataljona sa komandama četa; a u cilju vojničkog podizanja boraca održavaju se vojni časovi po uputstvima Štaba brigade.

Sto se tiče Štaba brigade kao cjeline, može mu se primijetiti da na završetku akcija nema sve jedinice u svojim rukama, kao i da pomoć štabovima bataljona ukazuje na način direktnog rukovođenja bataljonom, doduše ne uvijek, što do-

[2] **Simo Tadić**
[3] **Nikola Jončić i Danilo Simonović**

nekle znači i oduzimanje inicijative štabovima bataljona. Štabovi bataljona postepeno postaju ono što treba da budu.

11. — Rad sa stanovništvom ovih krajeva bio je za nas od velikog značaja, te smo se trudili da u tom pogledu učinimo što više. Uslovi pod kojima smo radili bili su dosta teški, obzirom da je stanovništvo skoro iz svih sela bježalo ispred naših jedinica vjerujući lažima četničkih bandi. Poslije većih vojničkih uspjeha i našeg pravilnog stava prema stanovništvu, odbjegli su se počeli vraćati svojim kućama. To je bio, uglavnom, samo slučaj sa pravoslavnim stanovništvom, dok su nas muslimani samo lijepo dočekivali, a katolici u nizu sela čak se i aktivno borili protiv nas (sela oko Kotor Varoši). Mi smo uspjeli održati preko 60 konferencija na kojima je bilo prisutno oko 1200 duša. Osim toga održali smo dva zbora u selima Lipiju i Čečavi na kojima je bilo prisutno po preko 100 duša, a u Tesliću smo održali veliki zbor u zajednici sa Štabom divizije i Štabom I brigade. Na njemu je bilo prisutno 500 duša. U nekoliko sela izabrali smo N.O. odbore, kojima nismo imali mnogo mogućnosti da pomognemo, a koji još ne shvataju pravilno svoju dužnost. Partijska organizacija, koja se formira na ovome terenu, preduzeće na sebe da ove odbore osposobi za vršenje svojih dužnosti. Biće potrebno i mijenjanje mnogih odbornika s obzirom da su ranije služili četničkim bandama a da su ih sada seljaci ponovo birali u odbore. Rezultat našeg političkog rada sa stanovništvom je raskrinkavanje četničkih laži o nama, delimično pridobijanje naroda za nas (što se ogleda, iako u malom broju, u dobrovoljnom mobilisanju boraca).

12. — Rad na kulturno-prosvjetnom polju nalazi se na početnom stepenu. Sav se rad, do skora, svodio na rad neorganizovanih pjevačkih horova i povremene analfabetske tečajeve čiji su rezultati bili prilično slabi. Da bi se rad na ovom polju pojačao odlučili smo da partijske organizacije stvore po bataIjonima i četama kulturne odbore (što je već i učinjeno). Ti su odbori već otpočeli sa ostvarivanjem najbližih zadataka kao: organizovanje četnih i bataljonskih horova; formiranje diletantskih grupa; izdavanje bataljonskih listova (»Glas udarnika« — list IV bat.) i dr.; takođe su pri svim bataljonima organizovane manje biblioteke. To bi bili prvi rezultati organizovanog rada na kulturno-prosvjetnom podizanju naših boraca.

Iako su uslovi za ovaj rad prilično teški, vjerujem da će i oni što prije krenuti još jače naprijed, da će se proširiti i produbiti. Pitanje nepismenih, kojih u našoj brigadi ima 121, je problem koji ćemo morati što prije da pravilno riješimo.

Propustio sam da napomenem; da vršimo i pripreme za izdavanje brigadnog lista.

13. — Rad SKOJ-a je u mnogome zavisan od rada part, organizacije, te se tako i postepeno razvija. U Brigadi ima 18 skojevskih aktiva a 343 skojevaca od kojih je 24 otsutno. Rad SKOJ-a se do sada svodio na učvršćivanje same organizacije, na podizanje političke svijesti svojih članova, a donekle i na pomaganje opšteg kulturno-prosvjetnog rada. Bataljonski komiteti se postepeno osamostaljuju za vršenje svojih dužnosti. Iako je rad pošao naprijed, iako su formirani aktivi i bat. komiteti i u njima izvršena podjela rada, SKOJ još nije postao čvrsta omladinska organizacija. Svi omladinci nisu još obuhvaćeni organizacijom SKOJ-a, te tako SKOJ ima. i unutar svojih vojnih jedinica, omladinaca koje treba podići na nivo skojevaca. Naši skojevci nisu još ni u jednom selu ni gradu uspjeli formirati Savez mlade generacije ili organizaciju SKOJ-a. U Teslići je bilo sve pripremljeno za formiranje Saveza mlade generacije ali nas je neprijatelj u tome omeo.

Drugarica iz Politodjela,* odgovorna za rad SKOJ-a, učinila je dosta davanjem pomoći naročito bataljonskim komitetima. Tu bi se moglo učiniti i više, naročito u osposobljavanju skojevaca za rad među omladinom mjesta kuda prelazimo.

14. — Rad po liniji žena nalazi se na početku. On je od skora postavljen i u ćelijama i u bat. biroima, te stoga ni rezultati ne mogu biti naročito veliki. Obzirom na teorijsku i političku izgrađenost naših drugarica, nameće nam se zadatak prvo njih podići pa tek onda, a i naporedo sa tim, raditi sa ženama iz mjesta kuda se krećemo. U tom cilju odgovorni drugovi za ovaj sektor iz biroa i ćelija napravili su male planove i otpočeli sa njihovim ostvarivanjem. Na sastancima sa drugaricama proraduju se sljedeće stvari (pored ostalih): Zena i djeca u SSSR-u, Zena danas, Zena u kolhozu i dr. Dobar dio rada sa drugaricama moraće biti usmjeren na njihovo vaspitavanje, na uklanjanje nedostataka, koji često služe kao uzrok nepravilnom stavu drugova prema drugaricama.

U Brigadi ima 56 drugarica od kojih su 2 otsutne, a od kojih još ni jedna nije član KPJ. To je dokaz da im se nije Doklanjala nikakva pažnja, što pretstavlja veliki nedostatak u opštem radu u Brigadi.

15. — Sto se tiče moje saradnje sa Politodjelom, ona je prošla prvo kroz fazu obavještavanja šta se i gdje učinilo, i već se može reći da se dosta dobro razvija. Desi se da se po izvjesnom pitanju ne složimo (pr. rad sa kandidatima) te rad od toga može i da trpi. U ovakvim slučajevima ja ću provoditi svoj stav, ukoliko smatram da je pravilan, a to ću i provjeriti

* Ljubica Dorđević

kod divizijskog biroa a eventualno i od Vas tražiti objašnjenja. Tu se osjeća da je drug Savo[6] dosta tvrdoglav. Politodjel je najviše pomagao part, organizaciji a i SKOJ-u, dok je po ostalim sektorima manje učinio, naročito na kulturno-prosvjetnom. Njegova saradnja sa politkomesarom brigade nije na potrebnoj visini. Njemu (politkomesaru) je najnužnija pomoć a koju mu članovi Politodjela ne pružaju na najkorisniji način. Kritikovanje njegovog rada je često oštro i naročito oštro u izrazima koji njemu više negativno nego pozitivno pomažu.

16. — Odnosi unutar Štaba brigade su relativno dobri. Članovi Štaba brigade, a naročito drug komandant[7], imaju prilično negativnih osobina koje se moraju liječiti ali koje će se dosta sporo liječiti. Zbog netaktičnog ukazivanja na te osobine od strane članova Politodjela došlo je bilo do manjeg sukoba, mislim do više zaoštrenosti i pomalo vrijeđanja, između druga komandanta i drugarice Ljube, što se uspjelo da donekle riješi. Rad po ovom pitanju zavisiće od pravilnog postavljanja kritike i njenog cilja. Trudiću se da u svim ovim stvarima budem na dostojnoj visini.

Sa izvještajem sam prilično zakasnio, što mi se nije smjelo da desi a što mi se više neće dogoditi.

Slanjem uputstava za rad, kao i raznog materijala, mnogo ćete mi pomoći za uspješno obavljanje mojih dužnosti.

Istoriju VKP(b) od 6 glava u 5 primjeraka primio sam, te Vam mnogo zahvaljujem.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Partijski rukovodilac III brig.
Duro Lončarević

SPISAK POGINULIH I RANJENIH

članova KPJ iz III Brigade I Prol. Udarne Divizije.

1. — Rodić Milan, vodnik 3 čete I bataljona, poginuo 26-XII-1942 g. u borbi sa četnicima. Rođen je 1910 u G. Vrtoče kod Drvara. Član KPJ postao je 17-XI-1942 g.
2. — Aćić Đuro, komandir 3 čete I bataljona, teže ranjen 26-XII-1942 g. u borbi sa četnicima. — Umro.

*** Savo Brković**
' Nikola Karanović

Rođen je 1915 g. u Drvaru. Clan KPJ postao je 25-VIII-42.

3. — **Hodžić Mahmut,** borac iz I bataljona. Lakše ranjen u ruku 5-1-1943 g. kod Teslića od mitraljeza iž aviona.

4. — **Culibrk Dušan,** borac I bataljona, ranjen 25-XII-1942 g? u borbi sa četnicima,

5. — **Pilipović Pero,** komandir 3 čete II bataljona, ranjen u ruku 24-XII-1942 g. kod Jajca,

6. — **Rokvić Stevo,** borac iz II bataljona, ranjen 26-XI-1942 g. od bacača u borbama kod Jajca,

7. — **Ciča Petar,** komandir I čete II bataljona, ranjen u nogu 26-XII-1942 kod Ukrinjice (Teslić).

8. — **Adamović Dušan,** politkomesar 3 čete IV bataljona, ranjen u nogu decembra 1942 kod r. Ugar.

9. — **Kljajić Rade,** komandir 2 čete IV bataljona, ranjen u grudi 5-1-1943 g. kod Teslića.

Part, rukovodioc III brig.
Đuro Lončarević

15-1-1943 g.

BR. 64

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 14 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O KONCENTRACIJI NEPRIJATELJSKIH JEDINICA NA SEKTORU SISAK—SUNJA—KOSTAJNICA'

OBAVJEŠTAJNI CENTAR
ŠTABA IV N.O.U. DIVIZIJE
Ob. br. 16/43
14 januara 1943 god.

GLAVNOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU
ŠTABA I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

I.

Štab II bataljona P.O.[2] Banije izvještava da su se uz prugu Sisak — Sunja — Kostajnica koncentrisale nepr. snage od oko 6000 vojnika. Jedna od tih jedinica je i tzv. »vražja divizija«' koja se sastoji od oko 200 legionara sa Istoč. fronta, 369 1 370 pješ. pukovnije, a osim toga na tim položajima ima oko 2 satnije Francuza, te nešto Ceha, a glavnina su legionari-kursisti.

Na liniji Kostajnica — Dvor nema znatnijih koncentracija. U samoj Kostajnici nalazi se oko 1000 vojnika (stanje prije 3 dana), u Divuši 3 satnije, Unčani — 2 bojne koje će vjerojatno krenuti dalje — ne zna se kuda, Struga — satnija, Dvor — oko 700 vojnika, dok se za B. Novi ne može utvrditi stanje, jer se stalno mijenja.

Po izvještajima neprijatelj prebacuje snage prema Gradišci i Dubici, te se govori o ofanzivi na Slavoniju, dok same snage koje se nalaze uz prugu vjerojatno su zbog samog osiguranja pruge. Transporti se navodno vrše prema Grčkoj.

Po snagama koje se nalaze prema Baniji zasada se ne može pretpostavljati da će se na Baniji vršiti neka ofanziva.

II.

Veza iz Dvora javlja da se u samom mjestu nalazi oko 700 nepr. vojnika, naoružanje nepoznato. U B. Novom se nalazi 10 ispravnih i 2 neispravna tenka, 4 haubice i 6 brdskih

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/2, k. 407 A.

- Partizanskog odreda

*** Odnosi se na 369 legionarsku diviziju. O njenom formaciskom sastavu vidi dok. br. 39, prim. br. 2.**

topova. Brojno stanje stalno se mijenja. Uglavnom snage zasada nisu velike. — Na Lebrenici ima oko 140 nepr. vojnika, od toga 4/5 domobrani, ostalo Njemci. U Pounju ima 1 top, 3 satnije u Divuši, ostalo isto kao gore. U Zrinju nalazi se 1 satnija sa dobro iskopanim rovovima, bodljikavom žicom i miniranim putevima.

III.

Ob. služba u novoformiranoj VIII KNOU brigadi biće uspostavljena u toku naredna 2—3 dana, te će o tome biti izvješteno. Osjeća se veliki nedostatak ob. kadrova uslijed mladosti ob. službe.

IV.

Ob. centri II i V brigade prebacili su se sa svojim brigadama na novi teren, i njima su postavljeni konkretni zadaci.

Ovaj centar, po dogovoru, ostao je privremeno ovdje zbog organizacije ob. službe u VIII brigadi, te učvršćenja u VI brigadi, nakon čega će se prebaciti za II i V brigadom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef ob. centra,
Drago[4]

BR. 65

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 14 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O JAČINI NEPRIJATELJSKE POSADE U SANSKOM MOSTU'

OBAVJEŠTAJNI CENTAR
ŠTABA IV N.O.U. DIVIZIJE
Ob. br. 18/43
14 januara 1943 god.

GLAVNOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU
ŠTABA I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Obavještajni centar Štaba VI KNOUB[5] izvještava da je 6 o.mj. u S. Mostu* smijenjena 1 bojna domobrana — Herce-

[4] **Drago Mažar**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/12, k. 407 A.**

Seste krajiške NOU brigade

[3] **Sanskom Mostu**

govaca, koji nisu bili prijateljski raspoloženi prema NOV, a na **njihovo** mjesto došla je bojna domobrana iz Hrvatske. Isti su vrlo slabo obučeni i obuveni i prema onome što pričaju po kućama dobro su raspoloženi prema nama. Vijest je provjerena.

Tenk koji je naše protutenkovsko odjeljenje oštetilo na mostu opravljen je, i svi tenkovi otišli su 6 o.mj. u pravcu Prijedora. U istom pravcu otišle su i 4 haubice iz Koprivne.

Prema neprovjerenim vijestima, početkom januara razoružane su 2 satnije domobrana u St. Rijeci zbog toga što nisu htjele da idu na položaj, i upućene su u Prijedor.

Hrana za nepr. vojsku u Sani dovozi se iz Prijedora kamionima i kolima.

Na Kulerini ima oko 100 vojnika (20 su Njemci), nešto legije, na Senjinoj Glavici oko 80 vojnika (1/4 Njemci), nešto legije.

U S. Mostu nalazi se satnik Duro Miljković, Srbin biv. akt. oficir, nalazi se u posadi grada, prijateljski navodno raspoložen, a na položajima nalazi se Kurtović Josip, satnik, sa kojima ćemo gledati da uhvatimo vezu, ali isto tako trebalo bi da se pokuša i preko V NOU divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef ob. centra.
Drago[4]

BR. 66

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ŠTABU BRIGADE O IZVEDENIM AKCIJAMA U VREMENU OD 1 DO 14 JANUARA 1943 GODINE[1]

STAB
III BAT. III BRIGADE
14 januara 1943 god.
u 12 čas.

ŠTABU III BRIGADE I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam petnaestodnevni izveštaj o vojnim akcijama od 1-1 do 14-1-1943 godine.

[4] **Drago Mažar**

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/15, k. 411 A.**

1) U vezi naredbe toga Štaba od 31 decembra 1942 godine, naš bataljon izvršio je pokret sa prostorije sela Čečava u kome je bio na odmoru i 1-1-43 izvršio napad na neprijateljski garnizon Teslić.

Bataljon je napadao sa leve strane komunikacije Pribinić — Teslić, pravcem: sa svojim desnim krilom preko s. Simića a sa levim preko Arapovine. Napad na neprijateljske bunkere koji su se nalazili na Kaćunu i Križu izvršen je tačno u 9,25 časova naveče 1-1-43 godine. Bunkeri koji su se nalazili na međuprostoru navedenih kota bili su zauzeti od strane naših jedinica u roku od 15 minuta dok se ostali bunkeri na navedenim kotama nisu zauzeli, usled toga što su uporno branjeni od strane neprijatelja uz pomoć snaga koje su nam ostale pozadi našega desnog krila (na Oštrici) sa koga su nas tukla 2 topa i 2 teška bacača. Snage našega bataljona bile su u stalnom kontaktu sa neprijateljem koji se nalazio u bunkerima, ne dozvoljavajući mu da udari naše snage sa leđa koje su upadale u grad Teslić. Napominjemo da je na sektoru koji je napadao naš bataljon bilo 27 velikih bunkera.

Napominjemo da je akcija uglavnom bila dobro izvršena s obzirom da nismo poznavali tačno raspored i jačinu neprijateljskih snaga i utvrđenja, sa izvesnim nedostacima, koje moramo u buduće otklanjati, a to je uglavnom slaba veza sa Štabom brigade i susednim jedinicama.

Zarobljeno je 14 domobrana, 1 protivkolski top sa 60 granata, 1 top sa 28 granata, 1 teški mitraljez, 9 karabina, 10 komada ručnih bombi, 5 konja [mitraljeskih sa samarima i 3.800 komada puščanih metaka.

Naši gubici: dva druga ranjena, 1 teže a 1 lakše, a utrošak municije: 650 metaka i 43 komada ručnih bombi.'

2-1-43, bataljon se prebacio na prostoriju s. Gusti Teslić, postavio se na liniju G.[usti] Teslić — Vrućica osiguravajući se od Borja[3] i držeći čvrstu vezu sa susednim bataljonima.

3-1-43, bataljon je držao isti položaj, ljudstvo se uglavnom odmaralo, držani su vojno-politički časovi i vršeno popunjavanje bataljona sa potrebnim materijalom.

4-1-43, bataljon je držao isti položaj, vršena popuna municije kod boraca kao i kod teškog oruđa, a jedna četa krenula je na zadatak u selo Pribinić u cilju rekviriranja imovine odbeglih četnika.

! **O napadu na Teslić vidi dok. br. 16, 22, 42, 43, 175, 176 i 177.**
' **Borja Planina**

5-1-43, bataljon se po naredbi prebacio na prostoriju sela Vrućica, zaseoci Gomjenica — Samardžići, osiguravajući se od Komušina i držeći vezu sa našim IV bataljonom.

6-1-43, bataljon se prebacio na prostoriju sela Buletić, držeći položaj prema Tesliću a osiguravajući se od Borja i držeći čvrstu vezu sa susednim bataljonima.

Od 6-1-43 pa do danas bataljon se nalazi na istom položaju, sa istim obezbeđenjem, s tim što je 7 ov. m. uz pomoć snaga IV bataljona odbio napad neprijatelja koji je u 15,15 časova napao na naše položaje. Neprijatelj je nateran u paničnom bekstvu prema Teslići, gde je imao više mrtvih i ranjenih. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Utrošeno je 6 komada bacačkih granata i oko 200 komada puščanih metaka.[4]

10 ov. m. jedan vod naše III čete izvršio je rekviziciju od četničkih familija pod vodstvom intendanta brigade u selu Pribiniću. Doterano je 6 komada goveda.

Imena ranjenih drugova u akciji na Teslić su sledeća: 1) Drug Ćurguz Rade, redov iz I čete, rođen 1915 godine u selu Vodenici. Ranjen 1-1-43 na Križu (Teslić): odbijene mu obe ruke iza šake i izranjavan po čitavom telu od bombe; upućen referentu saniteta naše brigade. 2) Drug Mandić Božo (lakše ranjen) iz I čete, redov, rođen 1916 godine u selu Suvaji, Bos. Petrovac. Ranjen istog časa kad i Curguz, upućen referentu saniteta brigade.

Drugarski borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Danilo[5]

Komandant.
Savo Trikić

[4] Opširnije o ovim borbama vidi dok. br. 42 i 177.
[5] Danilo Simonović. Umro 1952 godine.

BR. 67

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA ŠTABU TREĆE BRIGADE O VOJNIM AKCIJAMA I RADU U VREMENU OD 1 DO 15 JANUARA 1943 GODINE'

STAB
I BATALJONA III BRIGADE[2]
I PROLETER. UDAR. DIVIZIJE

ŠTABU
III BRIGADE I PROLETER. UDAR. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo Vam petnaestodnevni izvještaj o vojnim akcijama od 1—15. I. 1943 god.

1. I. Jedinice ovog bataljona su se nalazile u selu Liplju i krenule istog dana za selo Rankovići, gdje su prilikom akcije na Teslić jednim dijelom svojih snaga bile u rezervi a ostalim kod Diviziske bolnice u Rankovićima.
2. I. Jedinice ovog bataljona su se nalazile na evakuaciji spreme, oružja, sprovodu domobrana itd. u Gornjem Tesliću.
3. I. Jedinice ovog bataljona su se nalazile na evakuisanju, s tim što je jednim dijelom svojih snaga sprovodio razni materijal i domobrane za Karač.
4. I. Vršena je evakuacija i sprovođenje za selo Bebe, a drugi dio, odnosno jedna četa ostala je u Karaču sve do 11 ov. mj.
5. I. Vršena je nadalje evakuacija, a jedinice su se nalazile kao dan prije.
6. I. Vršena je evakuacija, dok su se naše jedinice nalazile na ranijim položajima, s tim što su se većinom uzimale desetine za razni sprovod.
7. I. Završeno je bilo sa evakuacijom, te smo se po naređenju povukli sa jednom četom u selo Pasjaču, dok su se naše čete nalazile u Karaču i Liplju kod spreme i zarobljenih domobrana.
8. I. Jedna četa se je nalazila na položaju u selu Pasjači a dvije čete u spomenutim selima Liplju i Karaču.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/12, k. 711 A.**
[5] **Treće krajiške NOU brigade**

9. I. Smještaj jedinica ovog bataljona bio je isti kao i dan ranije.

10. I. Dvije čete su se nalazile i dalje u Liplju i Karaču, a jedna četa se je nalazila na položaju u Pasjači, i tog dana jedna desetina je otišla na izviđanje i tom prilikom uništila lokomotivu koja se je nalazila ispod stanice Gornji Teslić.

11. I. Jedna četa koja se je nalazila u Karaču vratila se je u sastav bataljona, dok je jedna četa još ostala u Bebama. Četa koja se je nalazila u Pasjači držala je raniji položaj.

12. I. Dvije čete kao i prateći vod nalazili su se na položaju u Pasjači.

13. I. Držan je raniji položaj, istog dana vratila se je i preostala četa iz sela Liplja.

14. I. Sve jedinice ovog bataljona nalaze se na položaju.

Za ovo vrijeme nismo imali nikakvih akcija. Održani su vojnički časovi sa komandom III čete i pratećeg voda i to: 1. o disciplini, 2. borbena obuka u napadu i povlačenju, 3. obezbjeđenje u pokretu i mjestu.

Dana 6. I. ov. god. prilikom bombardovanja ranjen je partizan II čete drug Hodžić Mahmut iz sela Bjelaja, Bos. Petrovac.

Za vrijeme našeg boravka u selu Pasjači predala su tri bivša četnika puške i jedan lugar civilnu pušku; sva četvorica ispitani i pušteni kući.

Uz drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Josip[1]

Komandant:
M. Atlagić[4]

14 januara 1943

® Josip Gizdić
[4] Milan Atlagić

BR. 68

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA TREĆEG BATA1JONA TREĆE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE NA DAN II JANUARA 1943 GODINE[1]

S T A T I S T I Č K I P R E G L E D

Oružja i municije III bataljora III brigade[4] na dan 14-1-1943 god.

Jedinica	Puška	Puščane municije	Puškomitralj. Jugosl.	Puškomitralj. Tal.	Municije za p. m. Jugosl.	Municije za p. m. Tal.	Teški mitraljez Jugosl.	Teški mitraljez Tal.	Municije za t. m. Jugosl.	Municije za t. m. Tal.	Teških bacača	Bomba za teški bacač	Lakih bacača	Bomba za laki bacač	Bomba Defanz.	Bomba Ofanz.	Revolvera	Municije za revol.	Tromblona	Bomba za tromblj.	Prot. kol. topova	Granata za prot. kol. top.	Pito	Granata za Pito	Signalnih pištolja	Raketla za s. pšt.	Primedba
Štab bataljona	7	700	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	32	—	—	—	—	—	—	1	12	
I četa	53	10600	6	—	3000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	63	5	45	—	—	—	—	—	—	—	—	
II četa	44	10600	5	1	2500	500	—	—	—	—	—	—	—	—	30	65	6	80	—	—	—	—	—	—	1	4	
III četa	50	8000	6	—	3000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	96	35	9	58	—	—	—	—	—	—	1	—	
Prateći vod	38	1320	—	—	—	—	3	—	9000	—	1	75	—	—	30	34	—	—	—	—	—	—	1	9	—	—	
Radni vod	40	2800	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
U k u p n o	232	34020	17	1	8500	500	3	—	9000	—	1	75	—	—	227	201	24	215	—	—	—	—	1	9	3	16	

NAPOMENA: lop **** «prawtt.

Pol. komesar
I>. Simonovu '

Komandant
Savo Trikić

[1] Onftfial, pitan ma»tiljavc«a olovkom nalazi k u arhivi Vojno-Utoritko« uutituU pol re*. br. 12.14. k. "11 A.

' I»)«4adiakl te*» 3? rr-nv franoatkof po*i)«kl*. Bio u aiocuUnjvi u bivio) jofoalovensko) vo>ki.

' Danilo Slmonovtt

tf.k

• Tre<a kraj lika NOV Prve proleterske divizije IA6

BR. 69

NAREĐENJE ŠTABA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 15 JANUARA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA PRNJAVOR'

STAB
PRVE PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Br. službeno
15 jan. 1943 g.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

U vezi već ranije izdatog naređenja,[5] jedinice III Divizije večeras 15 jan. vrše napad na železničku prugu na liniji Zenica — Zepče. Jedinice naše Divizije izvršiće napad od Teslića i Tešnja na Maglaj i Doboj.[3] Jednovremeno, a u skladu sa ovim jedinicama, jedinice ove Brigade vršiće pritisak na Prnjavor.[4]

Iz prikupljenih podataka, neprijateljske snage u Prnjavoru bile su oko 2.000 vojnika-domobrana. Pre dva dana te jedinice su krenule prema Derventi. Iz najnovije dobijenih izveštaja pretpostavlja se da u samom Prnjavoru ima svega 100 (jedna stotina) domobrana, dok u zajednici'sa okolinom Prnjavora ima oko 1.000 vojnika-domobrana.

Na osnovu prednjih podataka rešeno je da se stvori još jedan bataljon[5] od Četvrtog i Drugog bataljona i da se sa ovim snagama izvrši snažan pritisak na Prnjavor, sa kojim nastojati da se i z a u z m e.

Novi bataljon će se formirati od jedne čete Kraljevačkog[6] i jedne čete Crnogorskog bataljona.[7] Ovim bataljonom komandovaće zamenik komandanta IV bataljona drug Vučković.[8] For-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 709.
[5] Vidi dok. br. 48.
[5] Ovo naređenje nije izvršeno. Opširnije o tome vidi dok. br. 130.
[4] Prnjavor su oslobodile jedinice Prve proleterske brigade 16 januara 1943 godine. Opširnije o rezultatu borbi vidi dok. br. 130.
[5] Kombinovani bataljon
[6] Četvrtog bataljona
[7] Prvog (Lovćenskog) bataljona
[8] Miloš Vučković

miranje ovog bataljona izvršiće se u selu Lišnje. Komandanti bataljona će odmah po prijemu ovog naređenja uputiti po jednu četu na određeno mesto.

Napad na Prnjavor izvršiće se večeras 15 januara 1943 godine u "23 časa i to:

Kraljevački bataljon napadače preko Cera sa južne strane na sam grad.

Kombinovani bataljon napadače sa zapada putem od Banja Luke na sam Prnjavor držeći se desnim krilom istog puta.

Crnogorski bataljon' napadače pravcem preko Mačinoga Brda sa severne strane na sam grad, nastojeći da likvidira neprijateljska uporišta u katoličkoj crkvi i u zgradi sreskog načelstva.

Po uspešno završenom napadu, u samom gradu za održavanje reda i vršenje evakuacije ostaće Crnogorski bataljon. Dok će Kraljevački bataljon krenuti ka selu Kovačevići, likvidirati neprijateljsku posadu na Miladinovićevom Brdu (kota 176) i štititi grad sa te strane. U slučaju jačeg neprijateljskog pritiska sa te strane bataljon će se povući do na kose severozapadno[10] od Prnjavora, u selo Babanovci. Kombinovani bataljon poslaće jednu četu da likvidira Vučijak a sa jednom četom smestiće se u selo Mačino Brdo, gde u sadejstvu sa Kraljevačkim bataljonom štititi pravac od Dervente. Četa Kombinovanog bataljona, koja bude išla da likvidira Vučijak, vratiće se po završetku akcije u sastav Kombinovanog bataljona.

Evakuacija materijala vršiće se u pravcu Branešca kod škole.

Stab brigade nalaziće se u selu Ralutinac, gde slati izveštaje.

U slučaju neuspeha jedinice će se vratiti na polazne položaje.

Ako je Crnogorski bataljon uhvatio vezu sa Carevogorskom četom[11] i bude je stavio pod svoju komandu, i nju će upotrebiti u napadu. Komandiru, kao i svem ljudstvu te čete predočiti pre napada šta se sme a šta se ne sme raditi u gradu i da će svaki povući posledice na licu mesta.

Koja jedinica prva stigne u grad zapaliće jedan plast sena ili neku štalu da bi ostale jedinice videle dokle je koja doprla.

[9] Prvi (Lovćenski) bataljon
[10] Sjeveroistočno
[11] Carevogorska četa bila je do ovog vremena pod četničkom komandom, a zatim je stupila u NOV.

Bataljoni će dejstvovati jakom vatrom iz sviju oruđa ne žaleći municiju. Sa bacačima tući brzom paljbom.

U slučaju da neki od bataljona ne bude u stanju da prodre do grada i bude se morao povlačiti, to ne sme učiniti dok ne obavesti ostale bataljone i dobije potvrdu da je bataljon obavešten. Obaveštenja slati po kuririma, a ako ima raketle — tri ispaljene raketle uzastopno, ma koje boje, znači da se taj bataljon povlači, a da je siguran da su to ostali bataljoni primili, isti mu trebaju odgovoriti sa istim znakom. Ali ako situacija kod ostalih bataljona bude povoljna i imade izgleda na potpuni uspeh, to će ostali bataljoni izbaciti pet raketli umesto tri, što će značiti da je primio obaveštenje i da traži da se i dalje napada ili da barem bataljon, koji se misli povući, drži položaj.

Preporučuje se bataljonima da ne drže položaj prema neprijatelju ukoliko je na nekom mestu neprijateljski otpor uporan, već da nađu najpovoljnije mesto i probiju se ka gradu između neprijateljskih redova, jer padom grada kao centra padaju i okolna utvrđenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab I prolet. brigade,
Zamenik komandanta,
Miloje[12]

BR. 70

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O ZAROBLJAVANJU DOMOBRANA NA SEKTORU TESLIĆ—DOBOJ I OSLOBOĐENJU PRNJAVORA[1]

Na sektoru Teslić — Doboj od 14 januara zarobljeno oko 150 domobrana sa 2 oficira, 1 bacač, 7 mitraljeza, 4 vagona suvih šljiva i jabuka. Jedan oklopni voz uništen, jedan oštećen.[2]

" Miloje Milojević

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/1, k. 8. Pisan je vjerovatno 16 januara 1943 godine.

[2] Na sektoru Teslić — Doboj nalazila se Treća krajiška brigada i tri bataljona Prve proleterske brigade Prve proleterske divizije. Opširnije o borbama oko Teslića, Jelaha, Tešnja i Doboja vidi dok. br. 130.

Naše jedinice prošle kroz Jelah i Tešanj.[3] 17 januara vršimo **odlučni** napad.[4] Sa Perom[5] imamo kurirsku vezu.

16 januara u 5[h] na, svoju inicijativu, Miloje[6] sa 2 bataljona oslobodio Prnjavor. Zarobljeno 300—400 dom. sa 10 ofic., 300 pušaka, 3 mitr., 2 bacača, 20 p. mitraljeza, 2 kamiona, 1 autobus.[7] Između Teslića i Doboja oštećen 1 tenk.[8]

BR. 71

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 16 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE O SITUACIJI NA SEKTORU TREĆE BRIGADE ZA VRIJEME NAPADA NA TESLIC[1]

Ko piše: Štab I prolet. divizije Odakle

Kome: Štabu I prolet. brigade Gde

O. Br. datum 16-1-1943 god. 9 čas. 30 min.

Karta razmere 1 :

1. — 15 o. m. noću Karanović[5] je ponovio napad na Teslić koji nije doveo do zauzeća grada. Naši gubici su mali. Gubici kod neprijatelja nisu poznati. Bataljon koji je napadao duž komunikacije Vrela — Teslić zarobio je jednu domobransku satniju sa oružjem i 1 bacačem.[3]

Mi smo vam poslali obaveštenja o neprijateljskim snagama u Tesliću. Prilikom oba napada na grad nije se kod neprijatelja osetila naročita odlučnost. No do zauzeća Teslića

[3] **Napad na Jelah i Tešanj vršila su dva bataljona Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 48 i 130.**

[4] **Odnosi se na napad Treće krajiške brigade i dva bataljona Prve proleterske brigade Prve proleterske divizije na Teslić koji je izvršen 17 januara u 22 časa. Vidi dok. br. 130.**

[5] **Pero Ćetković, komandant Treće NOU divizije**

[6] **Miloje Milojević, zamjenik komandanta Prve proleterske brigade**

[7] **Opširnije o oslobođenju Prnjavora vidi dok. br. 76 i 130. -**

[8] **Tenk su oštetili borci Trećeg bataljona Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 130.**

[1] **Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/1, k. 705.**

[5] **Nikola Karanović, komandant Treće krajiške NOU brigade**

[3] **Opširnije o tome vidi dok. br. 130.**

nije došlo zbog nesnalaženja i nemanja iskustva nižih štabova III brigade u napadu na grad.

2. — Mi nemamo novijih podataka od vas. Poslednji vaš izveštaj je od 15-1 u 9^h.

3. — Pod pretpostavkom da se kod vas situacija nije iz osnova izmenila, mi smo doneli sledeću odluku:

a) da se napad na Teslić obnovi 17. I u 21 čas;

b) u napadu da učestvuje III brigada i dva vaša bataljona. III brigada napadala bi glavninom sa leve obale r. Usore a jednim bataljonom bi, po prelaženju Usore kod s. Zarkovine, napadala duž komunikacije Vrela — Teslić.

Vaša dva bataljona bi napadala sa desne obale r. Usore: od Orašje — Planje i od s. Džemilića.

4. — Do tada vaš zadatak bi bio likvidacija Jelaha,[4] u kom ostaviti 1 bataljon za zatvaranje pravca Doboj — Teslić. Sa ostala dva bataljona likvidirati Tešanj.[5]

Bez obzira na mogućnost, odnosno uspeh akcije na Tešanj, ta dva bataljona moraju u određeni čas biti na polaznim položajima za napad na Teslić. Dakle, akcija na Teslić ima se uzeti kao osnovna — glavna.

5. — U prvom napadu na Teslić[6] (14 I) neprijatelj je bio poseo kose iznad Teslića sa desne obale Usore. Sa tih kosa neprijatelj je likvidiran. U drugom napadu na tim kosama nije bilo velikog otpora.

6. — U slučaju da ima smetnji za izvođenje ovoga plana, *hitno* nas izvestite. U protivnom, ovo smatrati kao određenu odluku kojoj odmah pristupiti.

7. — Po likvidaciji Teslića, dalje akcije preduzeće se u smislu naređenja Op. br. 121 od 11-1=16.15 h.[7]

8. — Kao što se vidi, razvoj događaja sve više demantuje vašu odluku da pre vremena idete ka Doboju. *Takva odluka komplikovala je situaciju kod Teslića, a i kod Jelaha.*[8]

S. F. — S. N.

Za štab,
Vaša'

[4] O oslobođenju Jelaha vidi dok. br. 130.
[5] O rezultatu borbi za oslobođenje Tešnja vidi dok. br. 45 i 130.
[6] Vidi dok. br. 130.
[7] Vidi dok. br. 48.
[8] Ova rečenica je podvučena crvenom olovkom.
[9] Vaso Jovanović

BR. 72

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA ČIŠĆENJE PROSTORIJE KOTOR VAROŠ, PRNJAVOR I TESLIC OD ČETNIKA I USTAŠKO-DOMOBRANSKE MILICIJE'

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
BR.

ŠTABU I BRIGADE[2] I PROLET. DIVIZIJE

Obaveštenje o situaciji: Četnička banda koja je razbijena na liniji Maslovare — Garići — Hrvaćani u toku 12 o.m.[3] delimično se je raspala, jednim delom se je povukla prema Šnjegotini i Jošavci ostavljajući manje bande po zasedama na Uzlomcu, dok se je jednim delom povezala sa hrvatskim snagama na liniji Solila — Borja. U toku pokreta I i III brigade na dan 13 o.m. ove bande su rasterane i to: III brigada je razbila hrvatsko-četničke jedinice na Solilima i te su se bande povukle prema Planini Borja; dok je I brigada u svom pokretu u toku ovog dana ka Šnjegotini razjurila četničke zasede na Uzlomcu i proterala četnike ka Jošavci.[4]

Na dan 14 o. m. jedinice I brigade krenule su ka s. Jošavka u cilju razbijanja četničkih bandi. U pokretu su se sukobile na pravcu Čelinac — Jošavka sa 300 Nemaca (dve čete sa bacačkim odeljenjem) i sa 300 četnika, koje su potpuno razbile. Na preciznu vatru jedinica I brigade neprijatelj se je dao u panično bekstvo, ostavljajući 4 mrtva Nemca i 8 četnika, 1 teški bacač i 50 granata za nemački laki bacač. Istoga dana ove jedinice nastavile su sa gonjenjem neprijatelja i čišćenjem zaseoka s. Jošavka od četničkih bandi. Ovom prilikom zarobljeno je 8 četnika.[5]

U toku 15 o.m. jedinice I brigade prodrle su do r. Turjanice. Četnici nisu nigde davali otpora, a pobegli su i iz svog dosadanjeg uporišta u s. Branešci. Seljaci pričaju da se bande

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/3, k. 705 A. Naređenje je vjerovatno pisano 16 januara 1943 godine.

[a] Prve proleterske brigade

[3] Vidi dok. br. 130.

[4] Opširnije o ovim borbama vidi dok. br. 130.

[5] Vidi dok. br. 130.

povlače ka PI. Ozrenu (istočno od r. Bosne). Narod u ovom kraju bio je predusretljiv prema našoj vojsci.

Jedinice II brigade" nalaze se na ranijim položajima. Novijih momenata sa tog sektora nemamo.

Jedinice III brigade[7] u toku 15 o.m. nalazile su se na prostoriji Snjegotine.

Jedinice III divizije postavile su se na liniju Zenica — Zepče. Prema neproverenim podacima, kako javlja štab te divizije, neke četničke bande sa nešto ustaša i domobrana postavile su se na liniju Mladikovina — Pl. Borja — Buletić, s namerom da ovde dadu poslednju odbranu, posle čega bi se povukle, verovatno, u pravcu Teslića.

Prema ovakvoj situaciji naši zadaci su u smislu proširivanja i produbljivanja započetih akcija ka:

— *razbijanju četnika i njihovog uticaja u Centralnoj Bosni;*

— *vršenju pritiska na važne okupatorske centre;*

— *likvidaciji neprijateljske posade u isturenim garnizonima;*

— *rušenju i ovlađivanju neprijateljskim komunikacijama;*

— mobilizaciji novih boraca sa ovog terena i

— organizaciji narodno-oslobodilačke vlasti i učvršćenju pozadine.

U tom cilju

NAREĐUJEMO:

1. — I brigada postaviće se na prostoriji sela: *Jošavka — Šnjegotina — Branesci — Vršani* u cilju izvršenja opštih zadataka, kako je gore navedeno, na toj prostoriji i na cesti i Dravcu Prnjavor — Hrvaćani — Klašnice i na cesti i pravcu Prnjavor — Tešanj do s. Bugarske, ne upuštajući se u neposredne akcije ka samom Prnjavoru.

Potrebne snage (predlažemo 1 bataljon) postaviti oko Jošavke za zatvaranje pravca B.fanja] Luka — Jošavka i za održavanje veze sa II brigadom.

Jedan bataljon ostaviti u s. Sr. Šnjegotina koji će biti zaštita bolnice i ujedno vršiti postavljene opšte zadatke na terenu zaseoka s. Snjegotine.

2. — II brigada[1]* postaviće se na prostoriji: Skatavica — Lipovac — Javorani — Skender Vakuf — Šiprage — Maslovare — Kotor Varoš za izvršenje postavljenih opštih zadataka na tom terenu.

[6] **Odnosi se na Treću krajišku NOU brigadu.**
[7] **Treća sandžačka NOU brigada**
[8] **Isto**

Potrebnim snagama vršiti pritisak prema B. Luci i zatvarati pravac B. Luka — Kotor Varoš. Desnokrilne jedinice tih snaga održavaće vezu sa delovima I brigade postavljenim za zatvaranje pravca B. Luka — Jošavka.

Ova brigada će što hitnije omogućiti uspostavljanje veze sa slobodnom teritorijom preko r. Vrbasa radi prebacivanja težih ranjenika koji su joj već predati. Za ovaj zadatak upotrebiti i četu iz III divizije ostavljenu na tom terenu.

Ova brigada odmah će preduzeti mere za hitno prikupljanje oružja (razoružanje) četničkih, muslimanskih i hrvatskih sela koja do sada nisu predala oružje.

Predlažemo ovakav raspored jedinica te brigade: jedan bataljon na terenu Skender Vakuf — Siprage — Maslovare, s tim što će ovaj bataljon biti stalno pokretah i uskupno ili po delovima raditi na ovom terenu; dva bataljona prema Banjoj Luci, na prostoru Javorani — Lipovac — Skatavica, s tim što bi igdan od ova dva bataljona bio na desnoj obali r. Vrbanje u visini linije Lipovac — Skatavica. A jedan, poslednji, bataljon bio bi u rezervi u i oko Kotor Varoši.

3. — III brigada' postaviće se na prostoriji sela: Pribinić — Osivica — Ukrnjica sa ciljem izvršenja postavljenih opštih zadataka na tom terenu, ka varoši Teslić i na putu i pravcu Prnjavor (od sastava V. i M. Ukrine) — pa ka raskrsnici Jelah.

Prethodno ova brigada će likvidirati neprijateljske bande u selima Pribinić i Buletić, zarušiti put i zatvoriti pravac od Teslića ka selu Pribinić. Po mogućstvu nastojati da se likvidira neprijateljska posada u mestu (selu) G. Teslić; ovome težiti. Na ovaj prethodni zadatak III brigada ima poći odmah po prikupljanju cele brigade, tj. po dolasku njenog I bataljona koji se sada nalazi u zaštiti bolnice oko Kotor V.[aroši], Taj bataljon ući će u sastav brigade u toku 18 o.m.

4. — Ovaj štab 1- bataljon III brigade, bolnica i hirurška ekipa sutra 17 o.m. ima se prikupiti u s. Hrvaćane do 8 časova, iz koga će sela izvršiti dalji pokret zajednički do Srednje Snjegotine, pravcem Hrvaćani — Matrakova Kosa — Novakov Kam. — Marin Grob — Sr. Snjegotina. U tom cilju Stab II brigade blagovremeno će uputiti u s. Hrvaćane četu tog bataljona koja se do sada nalazila u Kotor Varoši pod njihovom komandom.

5. — Bez obzira na relativnu odvojenost terena i zadataka. između susednih brigada mora biti stalna saradnja i sadejstvo, te radi toga i stalna i čvrsta veza. Međusobna saradnja, radi brzine i efikasnosti, u slučaju potrebe mora biti samoinicijativna i ona se postavlja kao zadatak ne samo štabovima

*** Treća krajiška NOU brigada**

brigada već i štabovima bataljona i ostalih susednih delova. Naročito se ističe čvrsta saradnja I i II brigade na njihovim zadacima zatvaranja pravca od B. Luke, s jedne strane prema Kotor Varoši, a s druge prema s. Jošavka. Baš na ovim pravcima uspeh će se postići samoinicijativnim i brzim sadejstvom delova jedne i druge brigade.

6. — Naređuje se da svi delovi budu aktivni i pokretljivi. Od štabova se zahteva inicijativni rad i postavljanje prema novim momentima i ukazanim mogućnostima. Radi toga primećujemo da je III brigada trebala ispoljiti više pokretljivosti i inicijative u pronalaženju novih zadataka u momentu kada se je uočilo da I brigada može samostalno da reši zadatke u Šnjegotini i prema Jošavki. Ovako, III brigada se je zadržala neaktivno na sektoru same Snjegotine.

7. — Ponova se naglašava da je potrebno za održavanje veze uopšte slati jača odeljenja i utoliko jača ukoliko je udaljenje veće a teren nesigurniji.

8. — U prilogu se dostavlja šifra,[10] koju upotrebljavati za važne poverijive izveštaje, kao i u otvorenom pismu za stavove koji sii takve prirode. Ujedno se dostavljaju šifrirane oznake za jedinice i starešine, koje u prepisci redovno upotrebljavati.

U dodiru sa meštanima i uopšte konspirisati mesta štabova, rukovodioce, naziv i jačinu jedinica.

9. — U prilogu se dostavljaju borbeni znaci: ugovoreni i za raspoznavanje. Za sada — do dobijanja tih znakova — li III brigada upotrebljavaju one dobijene za vreme od 1—15 decembra (oni od I—XII služe za 16; oni od 2 za 17-XII itd.).

10. — Obzirom na prostranstvo terena, hirurška ekipa će se postavljati na pravcima gde se njena upotreba bude smatrala kao najaktuelnija.

11. — Pošto i III divizija vrši akcije na terenu Centralne Bosne, to ćemo sa njom održavati vezu i usklađivati rad.

12. — *U slučaju jačeg pritiska prostorija za prikupljanje divizije je: Šnjegotina — Uzlomac — Maslovare — Siprage.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naštadiv.	Komdiv.
Fića[11]	Vaša"	Koča[13]

(M. P.)

[10] **Redakcija nije pronašla šifru.**
[11] **Narodni heroj Filip Kljajić**
[12] **Vaso Jovanović**
[13] **Koča Popović**

BR. 73

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 16 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PONOVNI NAPAD NA TESLIĆ[1]

B. 100/
16. I u 19 časova

101. B.[s]

17 o.m. u 21 čas jedinice III[4] i delovi (tri bataljona) Prve brigade[5] izvršiće napad na Teslić.[6] U tom cilju

NAREĐUJEMO:

1) Napad će se izvršiti sa dve kolone: desna i leva. Desna kolona vršiće napad sa desne obale r. Usore, a leva kolona sa leve obale te reke.

2) Sastav kolone: desnu kolonu sačinjavaju dva bataljona I i dva bataljona III brigade (Drugi i Četvrti bataljon). Jedinice ove kolone stavljaju se pod operativnu komandu Štaba I brigade.

Levu kolonu sačinjavaju dva bataljona III (Prvi i Treći) i jedan bataljon I brigade. Jedinice ove kolone stavljaju se pod operativnu komandu Štaba III brigade.

3) Direktive za rad:

Desna kolona postaviće obezbeđenje od pravca Doboja i to: jedan bataljon I brigade oko Jelaha; a drugi bataljon III brigade na liniji Zarkovina —Vrela. Sa ostala dva bataljona učestvovaće u direktnom napadu na grad: bataljonu I brigade pravac napada i zadatak odrediće Štab I brigade, dok će Četvrti bataljon III brigade na zadatak uputiti Štab leve kolone. Njemu izdati naređenje da se u toku 17 o.m. do 20 č. prebaci na desnu obalu Usore kod mesta Banja Vrućica; odakle da krene u napad na Teslić u određeno vreme duž desne obale Usore, nastojeći da što pre uhvati vezu sa desnom kolonom i da se stavi pod komandu Štaba ove kolone.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1, k. 705.
[s] Prva proleterska divizija
[3] Prva proleterska brigada
[4] Treće krajiške NOU brigade
[5] Prve proleterske brigade
[6] Napad na Teslić nije uspio. Opširnije o tome vidi dok. br. 130.

Leva kolona da usmeri težište napada sa južne strane grada. Štab I brigade uputiće svoj najbliži bataljon u sastav leve kolone. Taj bataljon uputiti tako da u selo Ruževići (3 km severozapadno od Teslića) bude do 15 č; po dolasku, bataljon da uputi vezu sa Štabom leve kolone u s. Rankovići. Sa ovim bataljonom uputiti jedan p. kolski top koji će za vreme akcije biti u sastavu leve kolone.

Upozoriti štabove jedinica da se ne zadržavaju pred spoljnim otporima, da ne sačekaju neku naročitu vezu sa susednim jedinicama; glavno je uočiti mesta manjeg otpora i tuda prodirati u centar grada.

4) Jednovremeno sa ovim napadom jedinice III divizije (sa kojima smo uhvatili vezu u Komušni) izvršiće napad na prugu duž Bosne južno od nas. U vezi sa time, važnošću akcije i obavezama prema stanovništvu, politički komesari izložiće borcima značaj preduzete akcije. Naglasiti da je posada u Tesliću izmorena i demoralisana zbog uzastopnih napada i zbog toga što je otsečena od svih ostalih neprijateljskih garnizona, od kojih su najbliži, kao Jelah, Tešanj, Komušina, već likvidirani.' Uspeh preduzete akcije zavisi, dakle, prvenstveno od odlučnosti sa kojom jedinice budu prodirale, čime će se pretrpeti i najmanji gubici.

5) Perspektive za dalji rad: pokret ka istoku sa ciljem dejstva na prugu u sadejstvu sa III divizijom severno od nje. U tom cilju, odmah po likvidaciji grada, sve jedinice I brigade prikupiće se i krenuti ka prostoriji severno od Jelaha. Štab III brigade, pak, uputiće odmah dva svoja bataljona za Tešanj, gde će ostati jedan od ta dva bataljona a drugi bataljon će, uporedo sa jedinicama I brigade, krenuti ka Karuši za zadatke po tač. 4 našeg naređenja za prvi napad na Teslić (O.p. br. 121 od 11 o.m.[8]). Ostala dva bataljona III brigade ostaće u Tesliću i okolini za ranije postavljene zadatke.

6) U pogledu evakuacije plena, zarobljenika, davanja svetlosnih znaka i ostalog postupiti po ranije izdatoj naredbi.

Ovaj štab i Hirurška ekipa nalaziće se u s. Rankovići, potom u Tesliću. Izveštaj slati što češće, a obavezno svaka 3 sata.

Borbeni znaci: oni koji su određeni po danima.

7) Štab desne kolone predvideće saradnju bataljona ostavljenih na komunikaciji u slučaju neprijateljske intervencije od

[7] **Opširnije o oslobođenju Jelaha, Tešnja i Komušine vidi dok. br. 130.**

[8] **Vidi dok. br. 48.**

Doboja. Tim **bataljonima narediti da stalno pojačavaju rušenje i zaprečavanje ceste i pruge.**

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naštadiv.	Komdiv.
Fića'	Vasa'°	Koča[11]

P. *S.:"* II bataljon III brigade nalazi
se prednjim delovima u s. Zarkovina.
U tom pravcu mu pošaljite naređenje.

BR. 74

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 17 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O REZULTATU BORBI KOD JAJCA, DONJE DRAGOTINJE, BREZlCANA I O JAČINI NEPRIJATELJSKIH POSADA U DUBICI, KOSTAJNICI, BOSANSKOM NOVOM I PRIJEDORU[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 48
17-1 1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za »OP-O«[5]

1) Na dan 13 ov. mes. neprijateljske snage iz Jajca, u jačini od oko 170 domobrana, 300 Nemaca i nešto ustaša, napale su na položaje I bataljona V krajiške brigade V N.O.U. divizije oko Magaljdola, severozapadno od Jajca. Borba je trajala od 7 do 13,30 časova. Naše jedinice privezale su neprijatelja za zemljište, zatim prešle u kontra-juriš, razbile ga i zauzele njegove položaje. Opkolile su jednu grupu od oko 50 Nemaca,

" Narodni heroj Filip Kljajić. Poginuo 5 jula 1943 god. u Zvorniku, kao politički komesar Prve proleterske divizije.
[10] Vaso Jovanović
[11] Koča Popović
[12] Slijedeći tekst dopisan mastilom, ćirilicom.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/2, k. 407.
[2] Operativni otsjek

koja se je pod zaštitom magle, uz velike žrtve, uspela izvući. Ostale neprijateljske snage su razbijene i vraćene u Jajce. Nešto mrtvih neprijatelj je ostavio na terenu, a nešto je odvezao u Jajce. Imao je dosta žrtava, prema izjavi seljaka, no nije se moglo ustanoviti koliko/'

2) II krajiška brigada izvršila je noću 12 na 13-1 akciju na prugu i neprijateljske posade kod D. Dragotinje i Brezičeva,[4] na pruzi Bosanski Novi — Prijedor. Porušeno je 3 km pruge. Akcija čišćenja pomenutih uporišta nije uspela jer je neprijatelj pružio žilav otpor i jer je oklopni voz krstario celu noć po pruzi oko pomenutih uporišta.

V kozarska brigada po prelazu pruge Bosanski Novi — Prijedor krenula je u pravcu Knežice na Karanu sa zadatkom da likvidira to uporište, a potom da krene dalje sa zadatkom daljeg čišćenja.[5]

Prema izveštaju Štaba V kozarske brigade, neprijateljske snage u okolnim garnizonima su sledeće: B. Novi: 1.600, Kostajnica: 5.000, Dubica: 3.000, Prijedor: 4.500, Studena: 400, Orahova: 150, Knežica: 70, Mrakovica: 300, Martin Brdo: 400 neprijateljskih vojnika, većinom ustaša i legije, nešto Nemaca i manji broj domobrana. Osim ovoga postoje posade na pruzi Prijedor — Banja Luka. Ovi se podaci proveravaju.

3) Šaljemo vam prepis naređenja" Štaba II proleterske divizije Stabu kupreškog bataljona našeg III krajiškog odreda. Isto tako šaljemo prepis izveštaja Štaba III krajiškog odreda dostavljen nama.[7] Iz ova dva prepisa vidi se kako je Stab II proleterske divizije izdavao naređenja za ulazak Kupreškog bataljona u sastav II proleterske divizije bez saglasnosti V.S., Štaba bosanskog korpusa i Štaba III krajiškog odreda i kako se je Stab III krajiškog odreda suprotstavio ovakvim naređenjima. Komandant korpusa drug Košta[8] otišao je na položaje III krajiškog odreda radi obilaska i da ubrza formiranje nove krališke brigade* na onom terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab korpusa
— Načelnik štaba,

*** O ovoj borbi vidi dok. br. 204.**

[4] Vjerovatno Brezičani

[5] Opširnije o rezultatu napada na Knežice vidi dok. br. 90, 96 i 100.

[6] Odnosi se na naređenje od 30 decembra 1942 god.: da Kupreški bataljon uputi Stabu divizije nenaoružano ljudstvo i novopridošle borce, i da će Bataljon, vjerovatno, ući u sastav jedinica Druge divizije. Arhiva Vojnoistoriskog instituta, reg. br. 7—2, k. 407.

[7] Vidi dok. br. 41.

[8] Košta Nađ

[9] Deveta krajiška NOU brigada

BR. 75

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 17 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PREDUZIMANJE ZAŠTITE OD BOJNIH OTROVA[1]

STAB
I PROLET. UDAR. DIVIZIJE
17-1-1943 g.

ŠTABU I BRIGADE[1'] OVE DIVIZIJE

Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije izvestio nas je da su Nemci upotrebili bojne otrove protivu partizanskih jedinica u mestu Orahovica (Slavonija) i naneli partizanima i stanovništvu osetne žrtve. Za sada se nemaju podaci o vrsti otrova i načinu na koji je upotrebljen.

U vezi sa time V.Š.[3] je naredio da se preduzmu mere zaštite, u kom cilju jedinice ne držati grupisane u jednom mestu, a naročito po gradovima, i češće menjati mesta borbe.

Po svima jedinicama održati predavanje o bojnim otrovima i zaštiti od istih.

U slučaju da u brigadi imate koju knjigu-udžbenik o bojnim otrovima dostavite je ovom Štabu, radi izdavanja Uputa o bojnim otrovima i zaštiti od njih. Takođe javiti imena lica koja imaju odgovarajući kurs iz građanstva ili iz vojske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv. Naštadiv. Vaša' Komdiv.

(M. P.)

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/5, k. 710.**
[2] **Prve proleterske brigade**
[s] **Vrhovni štab**
[4] **Vaso Jovanović**

II-vukovsko-ravanjski bataljon se je u poslednje vreme povećao, tako da sada broji 190 boraca umesto 153 koliko je pre 15 dana imao. Prema tome ovaj bataljon ima izvestan mali broj boraca bez oružja. Uslovi za mobilizaciju u ovim krajevima su veoma povoljni. Za kratko vreme, koliko smo bili na tome sektoru, javilo se je 25 boraca, većinom mladih, u vojsku, ali nisu mogli biti primljeni zbog oskudice u ishrani.

U pogledu ishrane ovaj kraj najslabije stoji. Kuće sa većim delom žita su popaljene, tako da stanovništvo ne može dati za vojsku žita. Prema izveštaju Štaba bataljona, prođe po 5 dana a da borci ne jedu hleba. Nesreća je u tome što je sneg velik, tako da im se ne može poslati žito iz odredskoga magacira. Drug Kostić Ilija, član O.K. K.P.J., po povratku sa sektora Prozorskoga bataljona, otišao je za Glamoč preko Livna. Pošto je moguć dovoz žita iz Livna, to smo odlučili da drug Kostić poradi kod Komande područja u Livnu da im, ako bude mogućnosti, ova pošalje bar nešto žita. Sta je uradio drug Kostić, nije nam poznato.

Prema izveštaju drugova iz Štaba toga bataljona, ovaj bataljon bi se mogao uvećati na 240 do 250 boraca i to većinom dobrovoljnim putem.

Dato je u dužnost Stabu bataljona kao i svima odgovornim drugovima da rade po selima za dobrovoljno javljanje boraca u vojsku i da izveste Stab odreda o broju prijavljenih dobrovoljaca. Takođe im je dato u dužnost da, po mogućstvu, skupljaju one koji su se dobrovoljno javili, i da im daju časove. Kako se prema Prozoru nalazi nekoliko sela u kojima ima ustaša, to im je dato u zadatak da izvrše akciju u ta sela i da pokupe oružje ukoliko ga ima, pohvataju ustaše i izvrše konfiskaciju ustaških imanja prema uputstvima.

Jedna četa ovoga bataljona dobila je zadatak da drži položaje na cesti Kupres — Sujica — Livno, pošto su se jedinice II divizije povukle prema Livnu. Sa Štabom bataljona kao i sa štabovima četa ovoga bataljona donesen je plan kao i kod Blagajskoga bataljona da vojne i političke starešine održavaju što češće sastanke na kojima će posvetiti naročitu pažnju teorijskoj i praktičnoj izgradnji samih starešina, pošto su starešine Štaba bataljona, kao komande četa, mladi i neiskusni, sa malo teorijskoga i praktičnoga znanja.

Zdravstveno stanje u ovome bataljonu je dosta slabo. Zbog toga što je neprijatelj popalio ova sela, to je oskudica u ovim stanovima, kako kod naroda, tako i kod vojske, vrlo velika. U bataljonu ima 19 bolesnih partizana, među kojima nekoliko tifusnih oboljenja.

IV-Prozorski bataljon je najmlađi i najnoviji. On je formiran pre kratkoga vremena od jedne grupe drugova koji su **ostali** da rade na tome sektoru. 20 decembra prošle godine, kada je razoružao jednu domobransku stražu na mostarskoj pruzi, brojao je svega 20 boraca. 2 ov. meseca već je brojao 76 boraca sa 64 puške i jedan puškomitraljez. Borci su gotovo sve Muslimani-omladinci koji su dobrovoljno došli u partizane. Bataljon se gotovo svaki dan povećava. Dobar deo sačinjavaju bivši domobrani iz tih sela koji su iz domobranske vojske prebegli u taj bataljon.

Sve do naše posete ovom bataljonu vojska nije bila kasarnirana niti su bili vezani za ma kakav odred ili brigadu. Oni su bili »ni na nebu ni na zemlji«, partijci nisu živeli partijskim životom, a Štab bataljona nije funkcionisao kao štab. Za tri dana koliko smo bili na tome sektoru, formirali smo Štab bataljona i dve čete sa štabovima četa, kasarnirali vojsku sa Štabom bataljona, izvršili raspodelu dužnosti itd. Štab bataljona je ovako formiran:

Komandant bataljona je drug Osmić Muho, dosadašnji komandant toga bataljona. Po zanimanju je zemljoradnik, inače partizan više od godinu dana. Ima 4 brata koji su svi u partizanima kao i otac mu. On je mlad i dobar borac.

Zamenik komandanta je drug odgovorni Bašinac Muharem,[3] bivši narednik jugoslovenske vojske. On je istodobno i komandir I čete.

Pol. komesar je drug Šarić Nijaz[4] koji nije odgovorni drug. On je po zanimanju radnik, a bio je član K.P.J. od 1926 g. do prošle godine, kada je izbačen, odnosno kada je sam dao ostavku.

Zam. pol. komesara je drug Piralić Meho, krojač iz Prozora.

Formirane su dve čete koje će se postepeno uvećavati.

Po povlačenju naših brigada sa toga sektora i bivši Prozorski bataljon se je povukao sa brigadama gde se i sada nalazi u sastavu Desete hercegovačke brigade. Odgovorni drugovi, koji su ostali na tome sektoru da rade u pozadini", imali su prvo za zadatak da onemoguće akciju ustaša i četnika na čelu sa doktorom Popovcem,[5] lekarom iz Mostara, da u tim selima osnuju ustašku miliciju. To im je potpuno uspelo. Ovaj bata-

[3] Poginuo u toku rata. Redakcija nije mogla ustanoviti mjesto i vrijeme pogibije.

[4] Isto

[5] Dr Ismet Popovac, organizator četnika među hercegovačkim muslimanima. Kod Trebinja, uhvatili ga borci iz partizanskog bataljona »Sloboda« i streljali 1943 godine kao narodnog neprijatelja.

ljon kontroliše oko 70 sela u kojima ustaše nisu uspele da postave miliciju.

U svima tim selima održali su drugovi iz ovoga bataljona jednu ili više konferencija, tako da je stanovništvo dobro upoznato sa ciljevima današnje borbe. Ogromnu uslugu učinili su nam četnici koji su prošle jeseni pljačkali, palili i klali po ovim selima. Veći deo sela čine Muslimani koji su gotovo svi uz partizane. Hrvati iz tih sela ne učestvuju aktivno u našoj borbi — oni su pasivni, ali je nimalo ne ometaju. Muslimanska omladina naročito rado ide u partizane, ali roditelji, koji su konzervativni, ometaju odlazak omladine u partizane. Ima slučajeva da omladinci pobegnu u partizane i protiv volje svojih roditelja.

Štabovima kao i ostalim odgovornim drugovima data su uputstva za dalji rad. Kurirska veza je takođe osigurana.

Na dva dana pre našega dolaska u ovaj bataljon, iz okoline Nevesinja pobegao je drug Joksim Mrković koji je dao interesantne podatke o neprijatelju u Nevesinju i okolini, koje vam dostavljamo kao prilog izveštaju.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Nemanja'

Komandant,
Dakić

(M. P.)

« **Vidi dok. br. 78.**
[7] **Nemanja Vlatković**

BR. 78

ŠTAB TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA »SIMO ŠOLAJA« DOSTAVLJA 17 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA IZJAVU JOKSIMA MRKOVICA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

STAB
III **KRAJISK[OG] PARTIZANSKOG [ODREDA]**
— SOLAJA —
Br. si.
Dne 17/1 — 1943 g.

IZVEŠTAJ[2]

druga Joksima Mrkovića[3] iz Bijenje, Sreza nevesinjskoga, koji je oko 1 januara prebegao u Prozorski bataljon, pošto mu je tamo zapretila opasnost od četničke bande. On je ovo izjavio:

»Sve do početka oktobra prošle godine narod je verovao da četnici nemaju veze sa okupatorima i da ih ovi ne plaćaju. Četnici zavaravaju narod govoreći mu da im Englezi donose avionima hranu i ostalu spremu. Često puta su noću ložili vatru po brdima tvrdeći da je to signal engleskim avionima koji treba da im bace hranu, novac i spremu.

U Nevesinjskome srezu četnici imaju dve komande: jednu u Nevesinju koja ima vezu sa Italijanima i drugu u Rasadniku (2 km od Nevesinja) koja nema, tobož, veze sa okupatorom.

Četnici primaju sledovanje od Italijana. Trebuju na 300 —400 bandita koliko treba da ima njihov bataljon, dok, u stvari, imaju po 30 do 40 bandita. Na taj način varaju svoje gospodare. Jedan italijanski oficir, koji stanuje u Luci (prvo selo od Konjica prema Nevesinju), sa dva vojnika obilazi svake sedmice četnike koji su po selima i drži im kojekakve govore. Četničke vođe znaju kada će on doći u posetu njihovome bataljonu, te na brzinu pozovu potreban broj »boraca«, tako da ih, prilikom posete italijanskoga oficira, bude na broju. Posle njegovoga odlaska, odmah ih raspuste kućama, a ostave 30 do 40.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8b/2, k. 407.

[2] Izvještaj je upućen Stabu Prvog bosanskog NOU korpusa. Vidi dok. br. 77.

[3] Umro 1951 god. u Mostaru.

Svaki četnik ima 21 kunu dnevnice, komandir čete 3000 kuna, a komandant bataljona 4.800 kuna.

U Hercegovini vlada velika glad. Po selima stalno krstare prosjaci. Četnici su postavili i svoje opštine koje imaju zadatak da ubiru od naroda životne namirnice »za sirotinju«. Kako im se opštine nisu odazivale, to su formirali »Proletersku brigadu« za 6 srezova koja ima zadatak da ubire namirnice. To obavljaju na brutalan način, tako da ih je narod počeo strašno da mrzi. Komandant te brigade, koja broji 150 bandita, je Mirko Kovačević.[4] Uveli su stroge kazne. Najblaža kazna je 25 batina po turu. Dovoljno je da bandit te brigade pokaže prstom na nekoga pa da bude osuđen. Za teže "»krivice« ide se komandantu bataljona, protiv čije presude nema žalbe.

Između 15 i 20 decembra prošle godine otišlo je oko 400 četnika iz Hercegovine i nešto iz Istočne Bosne sa Italijanima u Dalmaciju. Njih vodi poručnik Mihailo Koprivica,[5] koji je nedavno došao iz domobranske vojske. Teror četnika je sve veći i veći. Četnici stalno prete narodu sa Italijanima, kojih se narod boji.

Protiv Muslimana ne preduzimaju nikakve mere. Narodu na konferencijama govore da će oni urediti Muslimane, samo dok im Draža naredi. Stalno drže konferencije i sijela na kojima govore protiv partizana. Redovno štampaju radio-vesti u kojima samo spomenu Istočni front, a opširno pišu o afričkome frontu i Englezima.

Čete su im po selima, bez ikakve discipline i reda. Položaje kao ni straže ne drže. Jedino konjički bataljon stražarči i patrolira po noći. Oficiri samo lumpuju, piju i skitaiu se. Stalno dolaze novi »serdari« i pretstavljaju se kao oficiri biv. jugoslovenske vojske, tražeći položaje.

Narod zna da ima masa partizana. Naša propaganda prodire iako vrlo teško. Po selima vodi četničku propagandu neki Perović, ing iz Beograda.

Četnici u Hercegovini nemaju prave vojske, nego vrše mobilizaciju i smenjuju je nedeljno po spisku. Partizanske porodice progone — šalju ih u logor u Šibenik, a imanje im konfiskuju.

U Nevesinju i okolini vlada glad. Oko 40% domova nemaju hleba u kući. Još od oktobra narod bere resu sa leske i meša je sa brašnom. Svakim danom četnici gube poverenje kod onoga dela naroda kod kojega su do sada imali«.

[4] Ubijen 1950 god., kao odmetnik, u borbi protiv organa Narodne vlasti.

[5] Ubijen u borbi protiv organa Narodne vlasti 1945 godine.

Drug Joksimović je 16 februara prošle godine organizovao partizansku četu u svome selu, koja je raspuštena oko početka juna. On se je bio povukao prema brigadama, ali su ga drugovi vratili da radi na terenu. Njega pozna nekoliko odgovornih drugova iz Prozorskoga bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 57
21-1 1943 g.
— Položaj —

Priložiti broju str. pov. op. 55/43.

Komandant,
Dakić M.'

BR. 79

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE ZA UPUĆIVANJE PRVE KRAJIŠKE BRIGADE NA TEREN ISTOČNO OD SANSKOG MOSTA I MANJAĆE[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
BR.

194 g. Prepisati tekst za I brig.

Položaj OP [1]
1943 28. — a.a.[1] a/2

V. diviz.[3]

ŠTABU V NOU DIVIZIJE I BOS. NOU KORPUSA
ŠTABU I KRAJIŠKE NOU BRIGADE

I Krajiška brigada treba odmah da krene sa prostorije Jelašinovci — Tuk Bobija u pravcu Ključa i tamo da uhvati vezu i primi naređenja za dalji pokret od Štaba V NOU divizije. Hvatati vezu u Ključu.

Štab V NOU divizije treba da pošalje odmah I Krajišku NOU brigadu na teren istočno od Sane[1] (rijeke), na prostoriju gdje su se bavile jedinice IV i VII Krajiške NOU brigade, s obzirom na pretstojeće akcije. Treba voditi računa da I Krajišku NOU brigadu treba smjestiti na onu prostoriju gdje se inače bave naše jedinice, tako da neprijatelj ne primijeti naše pokrete, koncentracije i namjere. Pokret treba držati u najvećoj tajnosti, a na prostoriji na kojoj bude smještena I Krajiška NOU brigada treba onemogućiti kretanje civilnog stanovništva u pravcu neprijatelja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba:

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 44-1/1, k. 407. Dokumenat je vjerovatno pisan 18 januara 1943 godine.
[2] Dopisano rukom.
[3] Dopisano rukom.
[4] Odnosi se vjerovatno na teren oko Sanskog Mosta i Manjače.

BR. 80

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O OSLOBOĐENJU NOVOG ŠEHERA I CIŠCENJU OKOLNIH UPORIŠTA OD ČETNIČKIH ELEMENATA[1]

III UDARNA DIVIZIJA

Radiogram

VRHOVNOM ŠTABU

Crnogorska[2] očistila Crnu Reku, Novi Šeher,[3] i ostala okolna četnička uporišta i rušila prugu.[4] Zarobili 20 domobrana sa komandirom, četu četnika i nekoliko ustaških bandita. Sad je postavljena na pravcu Šeher — Tešanj — Jelah u sporazumu sa Kočom.[5] Dejstvovaće u bok neprijatelja[6] (radiostanica prestala da radi).[7]

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno istoriskog instituta pod reg. br. 12/17, k. 14 A. — Original je vjerovatno pisan 18 januara 1943 godine.**

[5] **Odnosi se na Petu crnogorsku NOU brigadu.**

[3] **Opširnije o borbama za Novi Šeher vidi dok. br. 196.**

[4] **Vjerovatno se odnosi na prugu Tešanj — Jelah. Vidi dok. br. 86.**

[5] **Koča Popović, komandant Prve proleterske divizije**

[6] **Vidi dok. br. 86.**

[7] **Devet tačkica i rečenicu u zagradi vjerovatno je dopisao radiotelegrafista.**

BR. 81

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 18 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U PRIJEDORU I O NAMJERAMA NEPRIJATELJA DA PREDUZME OFANZIVU[1]

DEPEŠA

ŠTABU I BOS. NOU KORPUSA

Prema sigurnim obavještenjima neprijatelj je došao u Prijedor u jačini 4.000 Njemaca.[2] Vjerovatno to nisu sve Njemci. Još će dolaziti snage do jedne divizije.

U Prijedoru se nalazi osam tenkova i 36 oklopnih bornih kola.

Prema ovim obavještenjima neprijatelj namjerava preduzeti ofanzivu od a — m,[3] od Ljubije preko Šurkovca, od Jajca i Banja Luke prema Ključu i od Novoga prema Bihaću.

18/1 1943 g.

Primio: Gido[4]
Predao: Boško[8]

Komandant,
Slavko[5]

[1] **Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/20, k. 407 A.**

[s] **Odnosi se na jedinice 714 njemačke divizije.**

*** Šifrant, vjerovatno, nije mogao dešifrovati ova slova i zato ih je ostavio.**

[4] **Odnosi se na telegrafistu. Redakcija nije mogla ustanoviti pravo ime i prezime.**

[5] **Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 god. u Beogradu, kao general-potpukovnik.**

[6] **Vidi primedbu 4.**

BR. 82

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJE DOBOJ—DERVENTA U VEZI S PRODOROM NEPRIJATELJA U TESLIC[1]

B • 100.[2]
19-1 u 12 č.

101. B.[3]

Nemačka kolona koja je 17 o.m. otpočela od Doboja prodor ka Teslići, 18 o.m. do noći ušla je u Teslić.[4] Sa kolonom je bila veća komora, 5 tenkova, a do Jelaha dejstvovali su i 3 haubice i 2 brdska topa.

Jedinice Pere Cetkovića[5] od 17 o.m. otpočele su dejstvo na železničku prugu pored Bosne ka Zepču i [Novom] Šeheru.[6]

Da bi se razvukla neprijateljska pažnja na više strana našim dejstvom i ugrožavanjem više pravaca, te onemogućilo da neprijatelj sa istim snagama uzastopno interveniše ka pravcima rada Perinih jedinica, ili pak ka našem sektoru, to se određuju sledeći zadaci jedinicama na sektoru Teslić — Doboj.

1. — Dva bataljona 101. uputiti na prugu Doboj—Derventa, sa zadatkom rušenja i zaprečavanja pruge i ceste na tom pravcu i likvidacije manjih neprijateljskih delova, stanica neposredno pored pruge.[7] Predočavamo da se na tom pravcu nalaze mostovi i želj. stanica kod Rudanke i Kotorskog, te su u tom pogledu najefikasnija mesta za onesposobljenje pruge i ceste. Te jedinice usput, do dolaska na određene ciljeve, treba da izbegavaju sukobe i zadržavanje po selima koja imaju miliciju. No, pri nailasku na četničke grupe (kao Leskove Vode) ove svakako likvidirati. Na tom prostoru, po obaveštenju drugova, ima nama naklonjenih sela, te pristupiti dobrovoljnoj mobilizaciji.

Po završenoj akciji bataljone vratiti bez zadržavanja na sektor Prnjavora. Odrediti način i mesto veze sa njima.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1, k. 705.
[2] Prva proleterska divizija
[3] Prva proleterska brigada
[4] Vidi dok. br. 130.
[5] Treća NOU divizija
• Novi Seher i Zepče napadala je Deseta hercegovačka i Peta crnogorska brigada Treće NOU divizije. Vidi dok. br. 80, 86 i 87.
[7] Ovo naređenje je obustavljeno. Vidi dok. br. 84.

Preostali bataljon preko Kulaša da se poveže i uđe u sastav ostalih jedinica 101. na sektoru Prnjavor.

Pokret bataljona po ovom naređenju da otpočne sutra izjutra, tako da bataljoni mogu da izbiju na određene ciljeve na pruzi do 21 o.m. uveče.

2. — Jedinice 103.[8] ostaju na sektoru Teslić sa zadatkom aktivnog zatvaranja pravca Teslić — jug ka bazi Pere Ćetkovića. Sa jedinicama Perinim održavati vezu preko s. Slatine. Takođe zatvarati i ostale pravce koji od Teslića vode ka novooslobođenoj teritoriji.

Sa jednim bataljonom u toku noći 20/21 o.m. izvršiti blokiranje s. Pribinić i preduzeti čišćenje te teritorije, a potom, prema prikupljenim podacima, preduzeti najoštrije represalije. Ovaj Stab uputiće blagovremeno druga Božovića* ili njegovog pomoćnika sa određenim direktivama o sprovođenju represalije i ostalih mera.

3. — U slučaju razvijanja borbe u međuvremenu kod susednih jedinica.Ābez obzira na opšte postavljene zadatke, intervenisati radi međusobnog potpomaganja.

4. — Ponovo upozoravamo da se predvide sve mere za zaštitu od bojnih otrova[10]: ne držati grupisane jedinice, menjati mesta boravka, izbegavati šume i udoline.

5. — Ovaj Stab nalaziće se tamo gde je bio pre napada na Teslić. Hirurška ekipa biće u našoj blizini.

6. — Štabovi da se postaraju da borci nabave bele ogrtače za kretanje po snegu.

7. — Izveštavati nas bar jedanput dnevno preko s. Klupe gde se sada nalazi četa iz 102.[11] Po likvidaciji Pribinića postaviće 103.[1S] relejnu stanicu u s. Klupe, jačine 1 četa koja će smeniti dosadanju jedinicu iz 102.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naštadiv.	Komdiv.
(otsutan)	**Vaša"**	**Koča**[14]

[8] **Treća krajiška NOU brigada**
[9] **" Božo Božović**
[10] **U to vrijeme Vrhovni štab je dostavio uputstvo o zaštiti protiv bojnih otrova, jer je neprijatelj, u borbi sa partizanima u Slavoniji, upotrijebio bojne otrove. Vidi dok. br. 75.**
[11] **Treća sandžačka NOU brigada**
[1s] **Treća krajiška NOU brigada**
[13] **Vaso Jovanović**
[14] **Koča Popović**

BR. 83

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRODORU NIJEMACA U TESLIC I O SITUACIJI NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI CENTRALNE BOSNE[1]

I PROLETERSKA DIVIZIJA

Radiogram

VRHOVNOM ŠTABU

Oko 1000 Nemaca sa pet tenkova stiglo 18 januara uveče od Doboja u Teslić. Pero[2] nas nije izvestio o ishodu operacija.[3] U Prnjavoru[4] zarobljeno nekoliko istaknutih ustaša. Miloje[5] razbio Forkapu,[6] vojska i novi prilaze, narod oduševljen, vođe beže. I pored nezauzimanja Teslića na širokom frontu široke mogućnosti, smatrali smo da ovako najbolje štitimo oslobođenu teritoriju. Zbog bolnice, ishrane i odmora ostalih moramo ostaviti nešto snaga prema četnicima sa Borja. Peri poslali kurire sa vašim naređenjem.

19 januara 1943 g.
u 10,55 h.

Koča[7]

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1—7, k. 706 A.**

[1] **Pero Cetković, komandant Treće NOU divizije**

[5] **Odnosi se na akcije Treće NOU divizije na pruzi Sarajevo — Brod.**

[4] **Prnjavor su 16 januara oslobodile jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 70, 76 i 130.**

[5] **Miloje Milojević, zamenik komandanta Prve proleterske brigade**

[6] **Nikola Forkapa, komandant Motajičkog četničkog odreda u Centralnoj Bosni**

[7] **Koča Popović**

BR. 84

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA OBUSTAVLJANJE POKRETA NA KOMUNIKACIJI DOBOJ—DERVENTA[1]

B. 100[2]
19-1-943 = 14 h

101. B.[3]

Naše naređenje od danas o pokretu na pruzi Doboj — Derventa prestaje važiti.[4]

Sa sva tri bataljona krenite ka prostoriji Vijačani — Branešci — Dubrava. Pokret izvršite preko Kulaša.

Ovo je u smislu direktive V.Š. u cilju intervencije s ove strane u slučaju moguće ofanzive[5] ka oslobođenoj teritoriji.

S. F. — S. N.

Za Štab
Vaša*

Karanović[7] će dobiti naređenje u smislu dobijene direktive za Diviziju.

[1] Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1, k. 705.
[2] Prva proleterska divizija
[3] Prva proleterska brigada
[4] Vidi dok. br. 82.
[5] U to vrijeme neprijatelj je izvršio koncentraciju svojih trupa za operaciju »Vajs 1« i »Vajs 2« (»Weiss 1« i »Weiss 2«) tzv. Četvrtu neprijateljsku ofanzivu.
[6] Vaso Jovanović
[7] Nikola Karanović, komandant Treće krajiške NOU brigade

BR. 85

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA O PRIPREMANJU NEPRIJATELJA ZA NAPAD NA OSLOBOĐENU TERITORIJU[1]

ŠTABOVIMA BRIGADA

1) Sa raznih strana doznajemo, ma da još neprovereno, da je u i oko Banje Luke stigao neutvrđen broj nemačkih vojnika. Prema izveštaju Štaba I brigade, Nemci koji su išli od Doboja za Teslić raspitivali su se kod seljaka gde je mesto Maslovare. Prema iskazu jednog seljaka iz Zenice, Nemci se »povlače« iz Sarajeva u Zenicu. Najzad, prema takođe neproverenim glasovima, Nemci su se »povukli« iz Jajca i iz Travnika.

2) Ovi podaci o neprijateljskom] kretanju, ako bi bih tačni, jasno bi ukazivali na to da Nemci pripremaju neku ofanzivu bilo na oslobođenu teritoriju, bilo na sektor ove Divizije, ih uporedo. Dok se te vesti ne provere, potrebno je, za svaki slučaj, preduzeti sve mere predostrožnosti.

3) Jutros je štabovima brigada upućeno naređenje o novom rasporedu naših jedinica. U međuvremenu jedinice I brigade koje su bile oko Teslića stigle su na prostoriju Vijačani — Branešci, te je tako mogućno i potrebno da se jedinice i I i II brigade[2] što pre postave prema novom rasporedu. Zadatak III brigade[3] je zasada da čvrsto zatvara pravac od Teslića prema zapadu, tj- novooslobođenoj teritoriji.

Štabovi brigada narediće svojim jedinicama da maksimalno pojačaju budnost na pravcima mogućnih neprijateljskih prodora, zahtevajući da o svim neprijateljskim pokretima budu najhitnije izvešteni. Oni će isto tako o svim novostima najhitnije izveštavati ovaj Štab.

Štab II brigade, posle dogovora sa Štabom I brigade, hitno će izvestiti kada će njegove jedinice biti spremne za pokret. Jedinice II brigade krenuće čim dobiju smenu od jedinica I brigade. Kao što je već naređeno, radio-stanicu br. 2 poneće sa sobom Štab II brigade, odmah će izvestiti ako je za-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, bez datuma, nalazi se u **arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/3, k. 705 A. Naređenje je vjerovatno upućeno štabovima brigada 19 januara.**

*** Treće sandžačke NOU brigade**

[3] Treće krajiške NOU brigade

gubio šifru koju mu je u svoje vreme ovaj Stab dostavio, do daljnjeg vreme rada u 9 i 21 h, a ne kao što je ranije bilo ugovoreno.

Bolnicu i magacin treba što pre prebaciti naređenim pravcem. I po dolasku na novu prostoriju, bolnica treba uvek da ima potreban broj konja uza se, kako bi permanentno bila sposobna za pokret. Rukovalac magacina obavezno da predvidi radikalno uništenje materijala u slučaju da ne stigne da ga blagovremeno evakuiše.

Ukoliko se haubice ne budu mogle blagovremeno izvući na drum Karač — Jošavka — Banja Luka, izvršiti sve pripreme za brzo otvaranje vatre na eventualne ciljeve sa sadašnjih položaja. Znači treba već sada pripremiti elemente za mogućne ciljeve, kako u pravcu Banje Luke, tako i u pravcu s. Klupe; elemente pripremiti i za noćno gađanje. Stab III brigade da uputi komandantu[4] div. artiljerije tražene artiljerce. Svi štabovi brigada da narede svojim jedinicama da sva vozarska sedla, zaplenjena na Sitnici, kod Jajca i Teslića, pošalju komandantu div. artiljerije, isto tako iz svake brigade da se uputi drugu Velebitu po jedan artiljeriski ručni durbin. Jedan deo ljudstva upućen u artiljeriju služio je u drugim rodovima oružja; štabovi brigada će na mesto ovih drugova uputiti artiljerce, ako ih još ima po jedinicama. Stab I brigade uputiće komandantu div. artiljerije druga Dola Popovića,[5] iz II bataljona, koji je po struci veterinar i ima sav materijal za potkivanje i lečenje konja — ukoliko ovaj drug nije neophodan i nezamenljiv u svojoj dosadašnjoj jedinici. O rezervnim artiljeriskim konjima će se i dalje starati ljudstvo koje je pri topovima, oni će ostati uz topove. Nesposobne konje, već prema stepenu nesposobnosti, zadržati, zameniti ili ostaviti (predati seljacima). Svi topovi ostaju zasad na sektoru na kome se nalaze. Ako bi se ukazala potreba, jedan deo bi se prebacio prema s. Klupe, za dejstvo u pravcu Teslića, o čemu ćemo naknadno izdati naređenje. Mogućnost manevrisanja topova je mala između Karača i Solila, pa zbog toga ljudstvo treba da bude spremno i obučeno za brzo i što efikasnije onesposobljenje haubica.

4) U slučaju nužde, tj. nemogućnosti održavanja na ovoj teritoriji, opšti pravac povlačenja jedinica ove Divizije: prostorija severno od r. Ugar. Ako bi pravci nadiranja neprijatelja onemogućili povlačenje u tom pravcu, onda bi pravac povlačenja bio preko r. Bosne.

[4] Milan Antončić-Velebit
[5] Poginuo na Palisadu septembra 1944 god. kao komandir čete.

5) Sve što je izneseno u ovom naređenju shvatiti kao predviđanje izvesnih mogućnosti i ukazivanje na izvesne eventualnosti.

6) Odmah po prijemu ovog naređenja Štab I brigade uputiće u Štab II brigade druga aktivnog oficira[8] koji se nalazi u I bataljonu. Pomenuti drug primiće dužnost komandanta bataljona u jednom bataljonu II brigade. Štab I brigade će preduzeti hitno mere da mu se privedu svi aktivni oficiri i petokolonaši iz bivšeg Forkapinog odreda.[7] Pristupiti hitno razoružanju svih sumnjivih boraca. Slažemo se da se svi bivši četnici i jedinice koji su nam prišli rasporede po jedinicama brigada.

7) Obaveštavamo Štab II brigade da je četu II brigade u s. Klupe smenila četa III brigade. Tu smo četu uputili kod Div. bolnice. Pratnju za evakuaciju ranjenika i materijala iz magacina davaće II brigada, čiji se pokret i inače vrši u približno istom pravcu.

8) Delovi II brigade koji se budu nalazili u s. Maslovare održavaće svakodnevnu vezu sa delovima III brigade u s. Klupe.

9) Ponovo upozoriti sve borce na mogućnost upotrebe otrovnih gasova od strane neprijatelja, i na mere opreznosti koje treba preduzeti. Primetili smo da naše ljudstvo još uvek se ne stara o maskiranju konja za vedrih dana, da počinje da se sklanja, obično trčeći, tek kada se pojave avioni i time otkriva cilj itd. Treba staviti u zadatak komandirima i nižim starešinama da u tom pogledu budu stalno budni i da naviknu samo ljudstvo na takvu stalnu budnost, koja treba da pređe u naviku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.
(otsutan)

Komdiv.
Koča[5]

Štab divizije biće od sutra u s. Spasevići.

P.S.[9] Vraćamo vam Milojeve[10] izveštaje, pošto smo ih već ranije dobili neposredno od Miloja u prepisu.

[6] Narodni heroj Moma Stanojlović. Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive kao zamjenik komandanta Druge (Treće sandžačke) brigade.

[7] Odnosi se na Motajički četnički odred, kome je komandant bio Nikola Forkapa. Jedan dio četnika ovog odreda na čelu sa komandirom Carevogorske čete Ljubom Podgradcem prešao je na stranu partizana.

[8] Koča Popović

[9] Sledeći tekst dopisan zelenim mastilom, latinicom.

[10] Miloje Milojević

BR. 86

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE KOD ZEPCA I O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE[1]

III UDARNA DIVIZIJA

Radiogram

VRHOVNOM ŠTABU

Treći dan danas neprijatelj nije uspostavio saobraćaj Doboj — Zenica.[2] Tokom jučerašnjeg dana jedinice Hercegovačke brigade odbile četiri puta napade okupatora i četnika da povrate Zepče i da omoguće saobraćaj. Hercegovačka brigada nanosi velike žrtve okupatoru i četnicima Dražinim. Hercegovačka zarobila teški bacač i stotinu mina, četiri teška mitraljeza i tri laka. Crnogorska brigada[3] i dalje dejstvuje u bok neprijatelja pravcem Tešanj — Jelah.

19 januara 1943 g.
u 12,30 h.

Pera[4]

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/17, k. 14 A.

[2] Deseta hercegovačka NOU brigada oslobođenjem Zepča 17 januara 1943 god. onemogućila je svaki željeznički i kolski saobraćaj na pomenutoj relaciji. Vidi dok. br. 87, 197 i 205.

[3] Odnosi se na Petu crnogorsku NOU brigadu Treće NOU divizije.

[4] Pero Ćetković, komandant Treće NOU divizije

BR. 87

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O OSLOBOĐENJU ZEPČA[1]

III UDARNA DIVIZIJA

Radiogram

VRHOVNOM ŠTABU
(nastavak)[2]

Neprijateljska ofanziva od pravca Doboj.'

Hercegovačka zauzela Zepče,[4] zarobila 150 domobrana i ustaša. Zaplijenjeno: 150 pušaka, više teškog i lakog oruđa, 100.000 metaka, oklponi voz, 60 vagona zatečenih u Zepče. Saobraćaj nije uspostavljen. Ističemo hrabrost Hercegovačke, naročito Mostarskog bataljona.

Pero[5]

19 januara 1943 g.
u 12,05 h.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod br. 4/17, k. 14 A.

[2] Vjerovatno nastavak ranije depeše.

[3] Neprijatelj je nastojao da odbaci Petu crnogorsku NOU brigadu od Tešnja i da ponovo zauzme Novi Seher i Zepče.

[4] Deseta hercegovačka NOU brigada oslobodila je Zepče 17 februara. Vidi dok. br. 197 i 205.

[5] Pero Ćetković, komandant Treće NOU divizije

BR. 88

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA PETE KRAJIŠKE BRIGADE NA SEKTORU KARANA I O NJENIM DALJIM ZADACIMA[1]

STAB
IV NARODNO-OSLOBODILACKE
UDARNE DIVIZIJE
Br. SI.
Dana 19/1 1943 g.

ŠTABU I BOSANSKOG N.O. UDARNOG KORPUSA

V brigada® izvještava:

13 ov. mj. u 16 časova priredili su akciju na Knežicu gdje se nalaze žandari pod komandom Nijemaca (svega 68) smještenih u jednoj tvrđavi koju nije mogao razrušiti ni protivtenkovski top. Akcija je trajala od 16 časova 13 ov. mj. do 2 časa 14 ov. mj. Akcija nije uspjela radi jakog utvrđenja. U ovoj akciji imali smo dva mrtva i šest ranjenih.[3]

I bataljon V brigade ostao je na terenu Karana sa zadatkom da štiti prolaz preko Sane, prebacuje ranjene drugove, kao i da dovrši rušenje pruge. Sa ostala tri bataljona prešli su cestu Prijedor — Dubica i koncentrišu se pod Kozarom, s namjerom da produže prema određenom planu.[4]

Po današnjim izvještajima (dopis je pisan 14 januara) snage neprijatelja u Dubici jesu: 2.000 Nijemaca i oko 400 domobrana, ustaša i legionara. Te snage iz Dubice u toku daljnjeg popodneva krenule su desnom obalom Une od Dubice za Kostajnicu, a jedna bojna cestom Prijedor — Dubica i zadržala se na Kruškovcu. Prema već duže proturanim vijestima neprijatelj ima namjeru da pretrese Karan i po svemu izgleda da će to sada vršiti.

Pošto se I bataljon, a i II brigada[5] nalaze na sektoru koji neprijatelj treba da pretresa, to smatramo da bi II brigada trebala da ubrza svoj pokret po planu koji joj je određen.

I bataljon V brigade treba odmah da prikupi svoje snage i u sastavu II brigade pređe cestu Prijedor — Dubica i krene

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8 a/2, k. 407.
[5] Peta krajiška (kozarska) NOU brigada
® O tome vidi dok. br. 96.
[4] Opširnije o tom planu vidi dok. br. 20.
[5] Druga krajiška NOU brigada

u sastav svoje brigade, izbjegavajući borbu na svom terenu, sem u slučaju potrebe probijanja.

(Naknadno pisano pod p.s.)[6]

Pošto se uporno pronose glasovi po kojima neprijatelj priprema jače snage kojima treba da pretresa Karan pa onda Kozaru, mi ćemo izvršiti koncentraciju naše brigade ispod Kozare i sačekati par dana da vidimo kakve su namjere neprijatelja, a tada produžiti na svoj zadatak.

Kod prebacivanja druga Žarka[7] i ostalih na ovaj teren treba biti vrlo oprezan, jer bi se moglo desiti da neprijatelj u to vrijeme bude na Karanu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
Pero[8]

Politkomesar,
si. otsutan,

BR. 89

ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA DRUGE I PETE KRAJIŠKE BRIGADE ZA ODLAZAK NA TEREN KARANA I KOZARE I ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA BANJA LUKA—PRIJEDOR, BOSANSKI NOVI—VOLINJA I BANJA LUKA—BOSANSKA GRADIŠKA[1]

STAB
IV N.O. UDARNE DIVIZIJE
Pov. op. br. 2
19 januara 1943 g.

ŠTABOVIMA II i V KNOU BRIGADE

ZAPOVIJEST

(sekcije Pakrac i Banja Luka 1 : 100.000)

1) Akcija i njen značaj

Štab I Bosanskog N.O. udarnog korpusa stavio nam je u zadatak da u vezi namjeravane neprijateljske ofanzive na oslo-

[6] Dostavljajući izvještaj Pete krajiške NOU brigade, sekretar Štaba Četvrte NOU divizije dopisao je sljedeći tekst.

[7] Žarko Zgonjanin

[8] Pero Radović. Umro 1944 godine.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/2, k. 407.

bodeni teritorij pređemo sa dijelovima divizije na teren Karana i Kozare, i isti očistimo od manjih neprijateljskih uporišta i dejstvujemo na komunikacije Banja Luka — Prijedor — Novi — Volinja, Banja Luka — Gradiška, Prijedor — Dubica i međukomunikacije sa ciljem: izbacivanje tih komunikacija iz stroja i time otežavanje i ometanje neprijateljske koncentracije.[2]

Postavljen nam je i zadatak da sa našim snagama prodremo u Lijevče, gdje treba od mrskih fašističkih gadova vratiti oteto naše žito i omogućiti našem narodu u Lijevču da se upozna na licu mjesta sa našom narodno-oslobodilačkom borbom i vojskom i omogućiti mu jedini pravilni put borbe: da narod Lijevča i Ravni masovno stupi u redove najboljih sinova našeg naroda, u narodno-oslobodilačku vojsku, zajedno sa ostalim sinovima ponosne Krajine.

Ova akcija pada u vrijeme velikih pobjeda Crvene armije, koja nanosi fašističkim ljudožderima udar za udarom, i nezaustavljivo kreće na zapad. Pada u vrijeme nove ofanzive savezničkih američko-engleskih snaga u Africi i njemačkom nebu — u vazdušnom ratu. Pada i u vrijeme kada pobješnjeli njemački fašistički psi sa svojim bijednim slugama ustašama i četnicima spremaju da »očiste« našu zemlju od narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda i da »konačno« obračunaju sa pobunjenim narodom. Ovaj »konačni obračun« pretvoriće naša narodna armija pod vodstvom našeg Vrhovnog komandanta druga Tita, u savezu sa Crvenom armijom, u konačni obračun, ali konačan za okupatora. Čekaju nas teške borbe. Ali mi smo ponosni da će pobjedonosne borbe krajiških brigada ubrzati protjerivanje okupatora iz naše zemlje, pružiti aktivnu pomoć saveznicima u borbi protiv fašizma, i time ubrzati njegov konačni slom i oslobođenje svih porobljenih naroda. Treba svaki naš štab i zadnji borac da preduzmu sve od sebe da se ovi zadaci koji nam se u pretstojećim akcijama postavljaju u potpunosti izvrše, da ceste i željezničke pruge u Krajini postanu groblja okupatorske vojske, švapskih gadova i njihovih vodiča — ustaških i četničkih pasa.

Borci II[3] i V KNOU Brigade pomoćiće ovom akcijom spajanje naših snaga IV, I i V Divizije.

2) Podaci o neprijatelju
15 kilometara — straža nepoznate jačine,
Cerovljani — 20 žandara,
Mašići — 11 žandara,

[2] **O rezultatu ovih borbi vidi dok. br. 126.**
[3] **Druge krajiške NOU brigade**

Klašnice — oko jedna satnija žandara sa vojskom,

Aleksandrovac[4] — manja žandarska posada,

Topola[5] — oko 20 žandara i 15 kulturbundovaca (16 ov. mj. zanoćilo kod Friša u Sred. Topoli 7 tenkova *obojenih u bijelo),*

Elezagići — nepoznato,

Turske Dubrave — nepoznato,

Gradiška — oko 4.000 Nijemaca,

Banja Luka — oko 5—7.000 Nijemaca, ustaša i drugih i 30 tenkova,

Dragočaj — 15,

Preko ceste: Razboj — 96 žandara i domobrana,

Bajinci — 16

Lilici — 38

Kukulje — 11

Kosijerevo — 14

Maglajani — 40

Mičije, Simići, Ivanjska — domoroci nepoznate jačine.

Novoprispjeli podaci biće pravovremeno dostavljeni. Treba upozoriti da je cesta Banja Luka — Gradiška vrlo živa saobraćajnica i da se u momentu akcije mogu naći izvjesne putujuće neprijateljske snage na cesti koje treba tući paralelnom zasjedom ili dubinskom okomitom zasjedom.

3) Zadaci brigada

II Krajiška NOU brigada imaće sljedeće zadatke:

a) Sa jednim bataljonom likvidiraće neprijateljsko uporište Cerovljani i postaviće zasjede bočnog osiguranja naših snaga u akciji:

Na 15 kilometru,

u Lužanima i po likvidaciji Cerovijana u Bukviku i Čikulama (ispred Kolonija Dubrave prema Bos. Gradišci) ,da pomaže zasjedu pod b).

b) Sa jednim bataljonom biti u zasjedi prema Bos. Gradišci na liniji Čikule — Turske Dubrave — Brezik, likvidirati eventualno neprijateljsku posadu u Dubravama. Ova zasjeda ima zadatak da spriječi svaki pokušaj prodora neprijatelja od Gradiške i Dreduzeće sve mjere za brzo pravljenje prepreka i brana za tenkove i kamione, od prekopa do protivtenkovskih brana. Po napravljenoj prvoj brani protivtenkova uništiće telefonske veze sa Gradiškom.

c) Sa jednim bataljonom napadače i likvidirati neprijateljsko uporište Srednju i Donju Topolu, izvršiti čišćenje od

[4] **Bosanski Aleksandrovac**
[5] **Nova Topola**

petokolonaških elemenata Topole i susjednih sela, kao i potrebnu evakuaciju. Po potrebi pomoći zasjedu prema Gradiškoj. Stvarati antitenkovske brane i prekope na cesti, kao i spaljivanje za neprijateljsku vojsku važnih zgrada.

d) Sa jednim bataljonom izvršiti čišćenje Bereka, Elezagića i Rogolja i biti u rezervi.

Za V KNOU Brigadu:

a) Sa jednim bataljonom vršiti sistematsko uništavanje pruge između Prijedora i Brezičana, Brezičana i Dragotinje, Dragotinje i Novog, Novog i Volinje. Štiti skelu sa desne obale Sane.

b) Sa jednim bataljonom likvidiraće Mašiće, Viiuse i Gornju Topolu. Ovaj će bataljon za vrijeme akcije potpadati pod komandu Štaba II brigade. Po likvidaciji Topole ovaj bataljon kreće se u pravcu Bos. Aleksandrovca.

c) Sa jednim bataljonom napada i likvidira Klašnice i Laktaše. Po likvidaciji pomaže zasjedu prema Banja Luci. štiti prelaz preko mosta za Prnjavor, i uspostavlja vezu sa I Divizijom.

d) Sa jednim bataljonom postavlja zasjedu prema Banja Luci u Glamočanima i bočno osiguranje u Miljevićima. Ovaj bataljon mora da preduzme opsežne mjere za stvaranje svakovrsnih prepreka od prekopa, brana, barikada do nagaznih mina i protivkolskog topa. Zasjeda treba da bude sa isturenim bočnim osiguranjem, da ne bude natkriljena.

e) Od Kozarske čete isturiti jedan vod u patroliranje prema Mičijama od Srednje Jurkovice.

Snage se ne smiju bez naređenja povlačiti, a naročito katastrofalno bi bilo povlačenje po danu, pod pritiskom motorizovanih jedinica. Koristiti kuće kao najbolji zaklon u ravni. Primjeniti sva raspoloživa sredstva u borbi protiv tenkova. Borba mora biti smjela, brza, prodorna tako da se uporišta likvidiraju u naletu i borba se prenosi na zasjede. Zasjede moraju biti hladnokrvne i otvarati vatru na jurišnom otstojanju.

4) Vrijeme napada biće 21 januara 1943 godine u 22 časa. Treba nastojati svim silama da jedinice blagovremeno otpočnu sa napadom.

5) Komandno mjesto:

Komandant divizije nalaziće se u početku akcije u Jazovcu a po likvidaciji Mašića preći će u Mašiće.

Štab II brigade nalaziće se u Elezagićima — kasnije Poljice.

Štab V KNOU brigade u Bakincima, kasnije u Jakupovcima.

Štabovi brigada poslaće u početku akcije po jednog kurira, a po prelazu štabova brigada u bližu zonu borbe još po jednog kurira u Stab divizije.

6) Sanitet: brigadna previjališta postaviti u Bereku i Jakupovcima.

7) Evakuaciju plijena i zarobljenika vršiti u pravcu Grbavaca. Osiguranje za logor daće divizijska zaštita i po potrebi snage od bataljona koji napada Gornju Topolu.

8) Telefonske veze: divizijski vod povezaće Stab divizije sa Štabom II brigade i po mogućnosti sa Štabom V brigade. Stab II brigade povezaće se svojim vodom sa bataljonom koji napada Topolu i po mogućnosti sa bataljonom u zasjedi.

Stab V brigade povezaće se svojim vodom sa zasjedom prema Banja Luci i Štabom divizije.

9) Borbeni znaci:

21 januara: Teslić — Tito,
jedan dugi i dva kratka zvižduka.

22 januara: Grmeč — Glamoč,
dva kratka i jedan dugi zvižduk.

10) Zaštita štabova radi neprijateljskih sela kao i opreznost kurira mora biti na visini.

11) Poslije izvršenog zadatka pravac nastupanja naših snaga: II Brigada: Dragelji — Kijevci — Jezovac, V Brigada: Bakinci — Romanovci — Donja Jurkovica. Naređenje za pokret izdaće se posebnom zapoviješću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Sosa'

[6] **Narodni heroj Josip Mažar-Soša. Poginuo oktobra 1944 god., prilikom napada na Travnik, kao komandant divizije.**

BR. 90

DOPIS KOMANDANTA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU TREĆE OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE O KONCENTRACIJI NEPRIJATELJA U BANJOJ LUCI, PRIJEDORU, BOS. NOVOM, KOSTAJNICI I DUBICr

Komandant IV N.O.U. Divizije
Položaj, 19 januara 1943 g.
'Str. pov. 7/43

Drugarskom

ŠTABU III OPERATIVNE ZONE NOV I POH

Prema naređenju[2] Štaba I bosanskog N.O.U. korpusa, str. pov. op. br. 34/43 od 12.1.1943 g., treba da osiguramo sa svojim jedinicama prebacivanje pet sovjetskih oficira,[3] koji se nalaze na vašem sektoru, za Štab I bosanskog N.O.U. korpusa, odnosno V. Š.

Izvijestite nas da li se još pomenuti oficiri nalaze na vašem sektoru i sa sigurnom pratnjom dopratite ih do Save ukoliko se nalaze kod vas. Nas izvijestite o vremenu prebacivanja da bi i mi mogli poduzeti mjere osiguranja kao i njihovo prihvatanje.

Pošto se dijelovi ove divizije nalaze na sektoru bivšeg II Odreda,[4] sa zadatkom akcije na komunikacije Gradiška — Banja Luka, Banja Luka — Prijedor — Novi — Volinja, to ćete održavati redovnu vezu sa nama i pružati nam redovne podatke o neprijateljskim garnizonima na domaku našega i vašega sektora (Kostajnica — Dubica i Gradiška), kao i pokret neprijateljskih snaga kroz pomenute garnizone, i druge korisne podatke.

Prema podacima naše obavještajne službe vrši se jača koncentracija Nijemaca i legionara u cilju ofanzive, dosada još nepoznatog nam karaktera.[5]

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/21, k. 407.

[s] Vidi dok. br. 52.

[5] Odnosi se na sovjetske oficire koje su bili zarobili Nijemci na Istočnom frontu, a oslobodili ih borci jedne čete Trećeg bataljona Kalničkog NOP odreda. Vidi tom V, knj. 9, dok. br. 73.

[4] Drugi krajiški NOP odred »Mladen Stojanović«. Dejstvovao je na teritoriji Kozare i Prosare.

[5] Odnosi se na koncentraciju trupa za Četvrtu neprijateljsku ofanzivu protiv oslobođene teritorije.

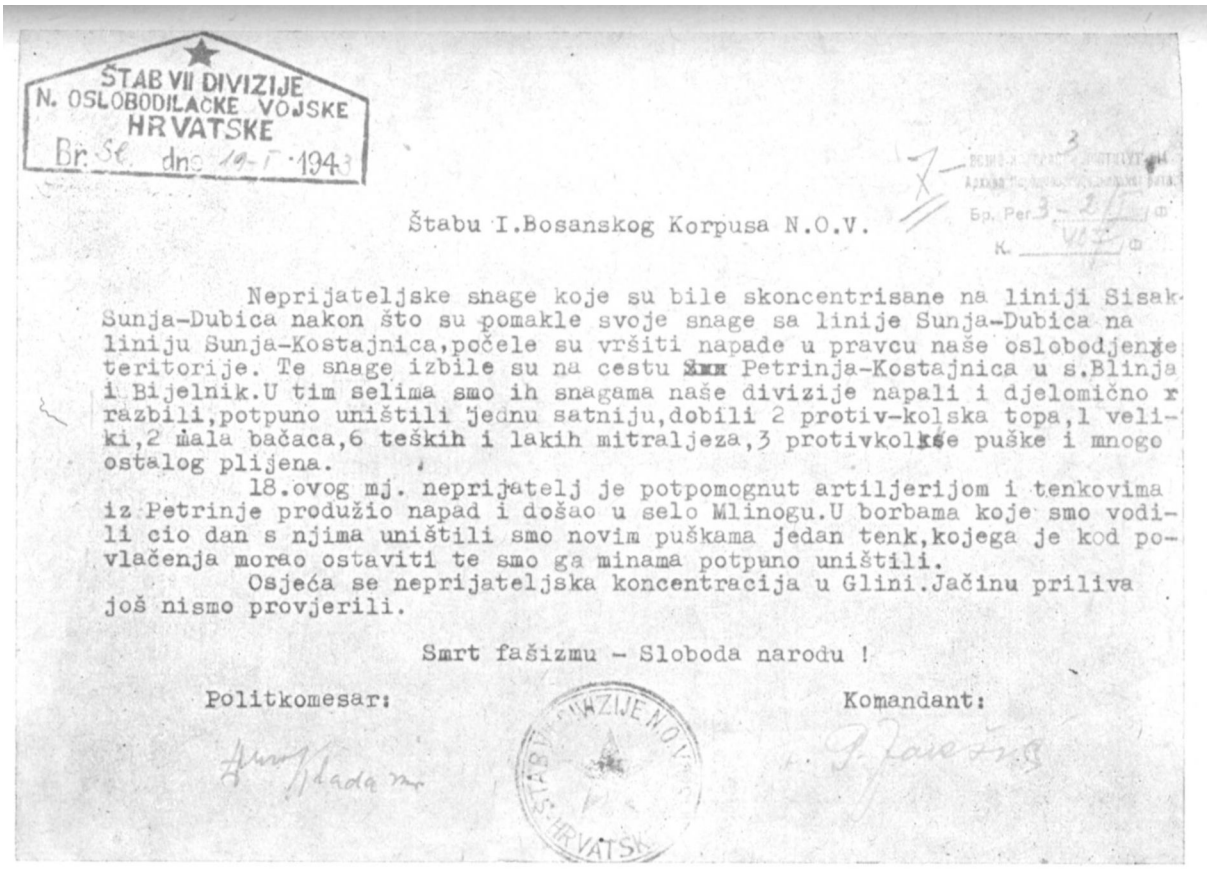

ŠTAB VII DIVIZIJE
N. OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Br. 56 dne 19-I-1943

Štabu I.Bosanskog Korpusa N.O.V.

Neprijateljske snage koje su bile skoncentrisane na liniji Sisak-Sunja-Dubica nakon što su pomakle svoje snage sa linije Sunja-Dubica na liniju Sunja-Kostajnica,počele su vršiti napade u pravcu naše oslobodjene teritorije. Te snage izbile su na cestu Petrinja-Kostajnica u s.Blinja i Bijelnik.U tim selima smo ih snagama naše divizije napali i djelomično razbili,potpuno uništili jednu satniju,dobili 2 protiv-kolska topa,1 veliki,2 mala bačaca,6 teških i lakih mitraljeza,3 protivkolske puške i mnogo ostalog plijena.

18.ovog mj. neprijatelj je potpomognut artiljerijom i tenkovima iz Petrinje produžio napad i došao u selo Mlinogu.U borbama koje smo vodili cio dan s njima uništili smo novim puškama jedan tenk,kojega je kod povlačenja morao ostaviti te smo ga minama potpuno uništili.

Osjeća se neprijateljska koncentracija u Glini.Jačinu priliva još nismo provjerili.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

Politkomesar: Komandant:

Fotokopija dokumenta br. 91

U Banja Luku pristižu dijelovi dviju krnjih njemačkih divizija iz Srbije (preko Bos. Gradiške).[6] Pojačani su garnizoni Dubica, Kostajnica, Novi, a naročito Prijedor. Naše su snage stavile prugu Prijedor — Volinja van upotrebe već preko mjesec dana. Manje neprijateljske snage povukle su se poslije našega napada na Knežice[7] u Jelovac, dok smo sinoć likvidirali žandarsku kasarnu u Karađorđevu (Kalemovi).[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Šoša'

BR. 91

OBAVJEŠTENJE ŠTABA SEDME DIVIZIJE OD 19 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O NAPADU NA NJEMAČKU KOLONU NA PUTU KOSTAJNICA—PETRINJA[1]

STAB VII DIVIZIJE
N. OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Br. si. dne 19-1-1943

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA N.O.V.

Neprijateljske snage koje su bile skoncentrisane na liniji Sisak — Sunja — Dubica, nakon što su pomakle svoje snage sa linije Sunja — Dubica na liniju Sunja — Kostajnica, počele su vršiti napade u pravcu naše oslobođene teritorije.[2] Te snage izbile su na cestu Petrinja — Kostajnica, u s. Blinja i Bijelnik. U tim selima smo ih snagama naše divizije napali[3] i djelimično razbili, potpuno uništili jednu satniju, dobili 2 protivkolska

[6] Odnosi se na 714 i 717 diviziju.
[7] Napad na Knežice vršila je 13 januara Peta krajiška (kozarska) NOU brigada. Vidi dok. br. 88.
[8] Zandarmerisku stanicu u Karađorđevu likvidirao je jedan bataljon Druge krajiške brigade. Vidi dok. br. 96 i 205.
*** Narodni heroj Josip Mažar-Soša**

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/21, k. 407.
[2] Odnosi se na 369 njemačku diviziju.
[5] Ovaj napad je izvršen 17 januara.

topa, 1 veliki, 2 mala bacača, 6 teških i lakih mitraljeza, 3 protivkolske puške i mnogo ostalog plijena.

18 ovog mj. neprijatelj je, potpomognut artiljerijom i tenkovima iz Petrinje, produžio napad i došao u selo Mlinogu. U borbama koje smo vodili cio dan s njima uništili smo novim puškama jedan tenk, kojega je kod povlačenja morao ostaviti te smo ga minama potpuno uništili.

Osjeća se neprijateljska koncentracija u Glini. Jačinu priliva još nismo provjerili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: **Duro Kladarin** (M. P.) Komandant: **P. Jakšić'**

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O AKCIJAMA ZA VRIJEME OD 1 DO 15 JANUARA 1943 GODINE[1]

B. 103.[s]
Dana 19-1-1943 god.
u 13 časova.

100. B.[3]

U vezi postojećeg naređenja, dostavljamo Vam izvještaj, sa prilozima brojnih pregleda, o akcijama izvedenim u vremenu od 1 do 15 januara 1943 godine.

1-1-1943 jedinice III Brigade u zajednici sa dijelom jedinica I Brigade izvršile su pripreme i uveče napale neprijateljski garnizon Teslić, koga su do zore idućeg dana zauzeli. U ovoj akciji zarobljeno je 1.250 domobrana, i velika količina oružja, municije i ratne spreme, o kojoj nemamo tačnih podataka. U toj borbi poginuo nam je jedan drug i dva su ranjena.[1]

2-1-1943 bataljoni su bili raspoređeni na liniji Gusti Teslić — Komušina i Žarkovina radi odmora i razoružavanja četnika

*** Pavle Jakšić**

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 22/2, k. 711.

[8] Treća krajiška NOU brigada

[' Prva proleterska divizija

*** Opširnije o napadu na Teslić vidi dok. br. 16, 22, 42, 43, 175, 176 i 177.**

na toi prostoriji, kao i hvatajući domobrane koji su bježali sa položaja oko Teslića.

3-1-1943 I bataljon je vršio evakuaciju spreme i materijala za Liplje. II bataljon se odmarao u selu Zarkovina gdje je razoružao 6 domobrana, sa 6 karabina, 1.000 metaka i 10 bombi. III bataljon je ostao na svom položaju, gdje se ljudstvo odmaralo. IV bataljon je krenuo iz Gomjenice prema Komušini, gdje je likvidirao pomenuto uporište, zarobio 16 miliciomera sa 16 pušaka i nešto municije.

4-1-1943 I bataljon je vršio dalje evakuaciju, dok mu se jedna četa nalazila u Karaču kod magacina. II bataljon sa dijelovima svojih snaga protjerao je neprijatelja sa Križa, gdje je spalio bunkere. Uhvaćen je jedan domobran. Dijelom ostalih snaga ovaj je bataljon pokušao protjerati neprijatelja iz Kaloševića. Tom prilikom ranjen je komandir II čete drug Dragija Đumić.[5] Likvidacijom Križa zaplijenjeno je 500 metaka, 10 bombi i 2 brdska kazana. III bataljon je ostao na svojim položajima, a jednom četom je vršio konfiskaciju četničke imovine u selu Buletiću. IV bataljon je pristupio daljem razoružavanju milicije u okolini Komušine, gdje je iskupio 40 pušaka, 3.000 metaka, 5 pari vojničkih cipela i 6 šinjela.

5-1-1943 I bataljon je i dalje vršio evakuaciju. II bataljon vodio je borbe sa neprijateljem koji je nadirao prema Tesliću. Tom prilikom poginuo je drug Dragoje Popović i 4 druga ranjena. Na strani neprijatelja bilo je 10 mrtvih i veći broj ranjenih. III bataljon zaposjeo je položaje Vrućica — Gomjenica — Samardžići, osiguravajući se istočno. IV bataljon se prebacio sa prvobitnih položaja na Vel. i Mali Vis prema neprijatelju koji je nastupao ka Teslići,[6] kojom prilikom je vođena borba. Zarobljeno je 5 domobrana sa oružjem. Neprijatelj je ostavio na bojištu 10 mrtvih i više ranjenih. Na našoj strani ranjen je komandir II čete drug Rade Kljajić.

6-1-1943 I bataljon je vršio i dalje evakuaciju. II bataljon je bio u selu Osivici na odmaranju. III bataljon se prebacio u selo Buletić, isturajući osiguranje prema Teslići i Borja [PL], IV bataljon se povukao iz Gomjenice i Vrućice u selo Jasenovo i Gusti Teslić.

7-1-1943 god. I bataljon sa dvije čete zauzeo je položaj kod sela Pasjače, dok mu se jedna četa nalazila u Karaču kod magacina i zarobljenih domobrana. II bataljon je ostao na svojim položajima. III bataljon vodio je borbu sa neprijateljem

[5] Poginuo aprila 1943 god., na Ifsaru kao komandir Druge čete Drugog bataljona Treće krajiške brigade.

[6] Neprijatelj je prodro u Teslić 6 januara. Vidi dok. br. 33, 35, 40 i 176.

koji je nadirao od Teslića.[7] Neprijatelj je imao osjetne gubitke. IV bataljon je takode vodio borbu sa neprijateljem koji je nastupao od Teslića i kojega su nakon kraće borbe protjerali u grad- Na našoj strani nije bilo gubitaka.

8-1-1943 I bataljon prikupio je svoje snage na položaju Pasjača — Rankovići. II bataljon je uputio jednu četu u selo Zarkovinu prema mostu, gdje je neprijatelj opravljao porušenu prugu. Četa je izvršila napad na neprijatelja, ali nije uspjela da ga protjera sa tih položaja. Neprijatelju su naneseni veliki gubici.[8] Ostale snage toga bataljona bile su u selu Osivici na odmaranju. III i IV bataljon su bili na prvobitnim položajima. Kod njih nije bilo neke promjene.

9-1-1943 svi su bataljoni ostali na svojim položajima. Promjena nije bilo nikakvih.

10-1-1943 jedna četa II bataljona išla je u izviđanje prema Vitkovcima i povratila se sljedećeg dana. Ostali bataljoni su ostali na svojim položajima.

11-1-1943 bataljoni su bih na svojim položajima. Promjena nije bilo.

12-1-1943 do 14-1-1943 jedinice su bile na svojim položajima. Promjena nije bilo nikakvih. Vršene su pripreme za napad na grad Teslić.[9]

Vojna obuka:

Štab ove brigade izdao je naređenje štabovima bataljona za obuku sa pješadiskim i pratećim oruđima.

Ova naredba sprovođena je u djelo i pristupilo se je obučavanju ljudstva a naročito u rukovanju i pravilnoj upotrebi puškomitraljeza. Takođe je obučavano u rukovanju sa bacačima i protivkolskim topom. Ovaj rad pokazao je vidne rezultate.

Sa ljudstvom po jedinicama se radi u obučavanju izviđanja, osiguranju sa patrolama prilikom pokreta, stražarska služba i obezbjeđenje pri logorovanju itd.

Prema Vašem naređenju odredili smo za puškara pri štabu ove brigade druga Orelja Danu, koji se razume u opravci oružja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

R.
S. Tadić[10]

D.
Karanović[11]

[7] **Vidi dok. br. 42 i 176.**
[8] **O ovoj borbi vidi dok. br. 42 i 176.**
[9] **Ovaj napad nije uspio. Vidi dok. br. 71 i 130.**
[10] **Simo Tadić**
[11] **Nikola Karanović**

BR. 93

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 20 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O STANJU U NEPRIJATELJSKIM GARNIZONIMA LJUBIJA, PRIJEDOR, SANSKI MOST, BOSANSKI NOVI I OKOLNIM UPORIŠTIMA[1]

GLAVNI OB.[2] CENTAR
ŠTABA I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. br. 23/43
dne 20 januara 1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ (za ob. otsjek)
OB. CENTRU ŠTABA V NOU DIVIZIJE

Ob. centar Štaba IV N.O.U. divizije izvještava:

Preko sigurne veze dobijeni su slijedeći — zasada neprovjereni — podaci:

U Ljubiji je posada 130 Njemaca, oko 200 ustaša i 1600 domobrana, sa kojima drže položaje na j. istoku i jugu od rudnika, tj. prema Rasavcima, St.[arom] Majdanu i B.[udimlić] Japri, dočim od istoka, s. istoka i sjevera nemaju položaja.

Rudnik je dobro utvrđen, opasan sa tri reda bodljikave žice i sa po tri reda nagaznih mina postavljenih, kao i žica, niz uvale i potoke u cik-cak liniji.

Tenkovi su prije 2 nedjelje otišli prema Prijedoru, a prema jednom nepouzdanom izvještaju 4 tenka vratila su se u rudnik, a 4 otišla prema S. Mostu i St. Majdanu. Ovaj izvještaj o povratku tenkova stigao je nešto kasnije od onog prvog.

U rudniku i okolini bila je 1 haubička baterija koja je 10 ov. mj. otišla u Prijedor, pošto smatraju da je on više ugrožen.

Kozin i St.[ara] Rijeka dobili su pojačanje, ali ne zna se broj. Većinom su domobrani.

Prijedor ima okolo grada bunkere. U njima se nalazi oko 5—6.000 Njemaca,[3] 10 tenkova i nekoliko kamiona.

Više Kozarca i na Mrakovici nalazi se nešto Njemaca.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20/12, k. 407 A.

[2] Obaveštajni

[3] U to vrijeme na ovom sektoru nalazile su se jedinice 714 njemačke pješadiske divizije.

U Prijedoru i Ljubiji osjeća se velika nestašica živ. namirnica.

Pavlović Manda, kći Ivanova, iz Ravske, sada kod Malinića u Miskoj Glavi, koja je 12 ov. mj. izbjegla iz Rudnika Ljubija, izjavljuje da je čula da u Prijedoru ima oko 7.000 Njemaca i da je prije mjesec dana gledala u Prijedoru kako se vježbaju četnici u crnim šubarama i uniformama. Bilo ih je, veli, dosta ali ne zna im broj. Dalje priča da je jedan radnik u rudniku noću nagazio na minu koja mu je otsjekla obje noge. Mina izgleda kao kutija od bonbone od 2 kg.

Istog dana izišao je iz rudnika Joškić Branko, sin Jovin. iz Ljeskara. Isti je izjavio želju da ostane u našoj vojsci. Kod ispita nije dao nikakve naročite podatke.

Šef jednog ob. centra, koji se nalazi na neprijateljskoj teritoriji, izvještava da se u S. Mostu nalazi oko 2.000 nepr. vojnika, od toga 600 Njemaca. Došla su i 2 tenka.[1]

Oko grada do raskrsnice na cesti S. Most — St. Majdan — Prijedor iskopani su rovovi sa desne strane ceste. Oko grada stalno se kopaju rovovi i postavlja žica.

12 ov. mj. stiglo je u Koprivnu 130 pionira, od toga 15 Njemaca, 45 kulturbundovaca, ostalo su domobrani. U Koprivnoj, oko kuća Radulovića, kopaju rovove okrenute na sve strane, a ispred njih postavljaju žicu. Drugi rovovi kopaju se na Oštrelju, kota 373, a ispred njih postavlja se bodljikava žica.

Ovi rovovi trebali su se završiti zaključno 16 ov. mj. a onda je pionirska jedinica trebala da utvrđuje oko crkve u Rasavcima. Ishrana jedinica na ovome sektoru je vrlo slaba. Vojska je većinom nezadovoljna, pa i pioniri. Stanovništvo Koprivne nezadovoljno i neće da prodaju hranu neprijateljskim vojnicima. Kretanje civila dozvoljeno je od svanuća do 17 časova. Na vratima svake kuće mora se istaći koliko ima članova porodice u kući.

U S. Mostu okupatorske vlasti uspostavljaju novo činovništvo.

Stanje civilnog stanovništva je očajno, tako da neki pričaju da ni pobuna nije isključena. Svakog dana umire do desetak civila od bolesti, gladi i studeni. Izbjeglice u S. Mostu žale se što nisu ostale na oslobođenoj teritoriji prilikom našeg posljednjeg napada.

Komanda jedne čete izvještava da je u S. Most došlo 5 tenkova, oko 1500 vojnika, 2 mitraljeske čete sa jednom baterijom topova, 7 kamiona i 2 luksuzna automobila.[5]

[4] U Sanskom Mostu nalazile su se jedinice 717 njemačke divizije.
[5] Isto

U B. Novom nalaze se 4 njemačke čete u jačini od 650 vojnika, 10 tenkova, a na položajima oko 1800 domobrana, u gradu oko 450—500 neboraca. Imade 13 topova i oko 200 ustaša.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik šefa glav. ob. centra
Vele*

BR. 94

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 20 JANUARA 1943 GOD. ZAMJENIKU KOMANDANTA PRVE BRIGADE O ZAUZEĆU ŽEPČA I NOVOG ŠEHERA, O SITUACIJI OKO TESLICA I O DALJIM ZADACIMA NA TERITORIJI CENTRALNE BOSNE[1]

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
20 januar 1943 — 22 h.

ZAMENIKU KOMANDANTA I BRIGADE[2]

1) Primili smo vaš izveštaj[3] od 19 januara.

2) Jedinice III Divizije likvidirale su u toku noći 17/18 o.m. Zepče[4] i N. Seher.[5] Jedinice I Brigade koje su bile na sektoru Teslić — Doboj verovatno su već krenule prema vama. Pošto smo danas dobili izveštaj od komandanta III Divizije da su njegovi delovi krenuli prema Tešnju, poslali smo naređenje Lekiću[6] da se još zadrži na ovoj prostoriji i u sad^jstvu sa jedinicama III Brigade bilo uništi neprijateljske snage koje su

[6] **Vjerovatno Veljko Miletić-Vele**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/5, k. 510.**

[2] **Prve proleterske brigade**

* **Redakcija nije pronašla izvještaj.**

[4] **Zepče su oslobodile jedinice Desete hercegovačke NOU brigade. Vidi dok. br. 87, 196 i 205.**

[5] **Novi Seher je oslobodila Peta crnogorska NOU brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 80 i 196.**

[6] **Danilo Lekić, komandant Prve proleterske brigade**

se zadržale na terenu između Doboja i Teslica, bilo olakša izvlačenje delova III Divizije ako na ove krenu nadmoćne neprijateljske snage. Međutim nema izgleda da će ovo poslednje naše naređenje stići na vreme.

Oko samog Teslića zasada nema ničeg novog. Nije poznato da li su Nemci koji su 18 o.m. od Doboja stigli u Teslić ostali u gradu ili su nekamo krenuli. Naša obaveštajna služba je još uvek neobično slaba — bez opravdanja. Ovim povodom naglašavamo da treba odmah pristupiti organizovanju obaveštajne službe na čitavoj teritoriji između Vrbasa, Save i Prnjavora, kako ne bismo ostali bez njene dragocene pomoći, naročito ako bismo napustili jedan deo ili čitavu teritoriju; isto tako treba odmah pristupiti organizovanju te službe na susednim, još neoslobođenim sektorima: između ostalog, potrebno je da znamo tačno stanje neprijateljskih snaga u Klašnici.

Jedinice III Brigade preduzimaju noćas 20/21 o.m. korenito čišćenje Pribinića . . .

3) Kada nam šaljete izveštaje sa priloženim pismima, treba uvek ukratko da nas obavestite koja su to lica koja pišu ta pisma ili koja pominjete. Naime, drugovi sa ovog terena nisu uvek uz nas, te ne možemo uvek da pogodimo o kome se radi — blagodareći dobrim delom i konfuznosti tih pisama.

4) Dosada su sigurno stigli u Prnjavor drugovi Fića[7] i Vaso,[8] kao i drugovi Plavi" i Korać.[10] Sa njima ćete se sporazumeti o budućem radu. Ipak bih načinio nekoliko napomena.

a. Oficire ne treba prosto »odbaciti«, pošto među njima ima možda nekih koji ne zaslužuju da budu odbačeni i drugih za koje bi bilo šteta da pobegnu.[11] Njih, pošto su se stavili pod našu komandu, treba pozvati i zajedno sa drugovima sa terena resiti šta ko od njih zaslužuje. U svakom slučaju, pre nego što se utvrdi kako su se držali i šta su radili, treba ih odvojiti od ljudstva sa kojima su dosada bili. Po izvršenom proveravanju, lako ćemo posle rasporediti poštene među njima. Verujemo da se od njih mogu dobiti i interesantni podaci.

b. Prema Derventi smatramo da sada ne treba ništa preduzimati. Drug načelnik Štaba divizije[12] sigurno vas je obave-

[7] Narodni heroj Filip Kljajić
[8] Vaso Jovanović
[9] Mijalko Todorović
[10] Dušan Korać
[11] Misli se na domobranske oficire koji su zarobljeni prilikom oslobođenja Teslića, Prnjavora i okolnih uporišta i koje je Stab divizije raspodijelio po brigadama.
[15] Vaso Jovanović

stio o opštoj orijentaciji koju je našim jedinicama odredio Vrhovni štab. Akcija na Derventu ili južno od grada na prugu došla bi, međutim, u obzir, ako bi se jedinice III divizije našle u teškom položaju.

c. Akcija na Klašnicu[13] dolazi u obzir, ali bi prethodno — hitno — trebalo bar približno utvrditi koliko ima tamo neprijateljskih snaga.

d. Drug načelnik Štaba divizije vas je sigurno obavestio i o tome da je drug Vrhovni komandant izričito naredio da ljudstvo treba dobro odmoriti.

e. Treba nastaviti organizovanje narodno-oslobodilačke vlasti i jedinica narodno-oslobodilačke vojske na prostoriji između Vrbasa, Save i Prnjavora onako kako ste započeli, težeći njihovom što bržem učvršćivanju. Važno bi bilo imati jedinice sposobne za borbu i severno od druma Klašnica — Prnjavor, ü slučaju da neprijatelj preduzme nešto u tom pravcu. Treba voditi računa da imamo naročite obaveze prema narodu koji nas je tako dočekao i da bi bio veliki politički gubitak ako bi se naš dolazak završio represalijama od strane neprijatelja prema stanovništvu koje ne bismo uspeli da odbranimo ili bar uspešno da branimo. To navodimo zato da bi se urgiralo obrazovanje i konsolidovanje novih jedinica koje bi, uz našu pomoć, bile sposobne za borbu. U istom cilju smatramo da bi što pre trebalo izdati jedan letak stanovništvu i borcima toga kraja, u kome bi im se, pored ostalog, objasnilo i kakve su obaveze primili pristupanjem narodno-oslobodilačkoj borbi; treba, naime, objasniti da mi, zalažući se za trajne interese naroda, nemamo drugih sredstava danas za postizanje trajnog blagostanja i slobode — sem borbe i da će njihova bezbednost zavisiti dobrim delom od njihove odlučnosti u zajedničkoj borbi protiv svih neprijatelja, itd.; pokazati pravu ulogu četnika.

f. Treba pristupiti sistematskom rušenju, na pogodnim mestima, svih objekata i komunikacija prema Derventi i, po mogućnosti, prema Klašnici — Banja Luci.

Verujemo da ste većinu ovde predloženih mera već preduzeli.

g. I naše borce i stanovništvo treba upozoriti na mogućnost da neprijatelj upotrebi otrovne gasove, dajući konkretne savete kako u takvom slučaju treba postupati. Treba paziti na formu kojom će se to saopštiti stanovništvu i tom prilikom pokazati i divljaštvo i nemoć okupatora.

[13] **O borbama na Klašnici vidi dok. br. 116, 130, 137, 141, 146, 193 i 198.**

5) Niste nas izvestili da li se u Prnjavoru[11] našao koji lekar i gde je sada.

6) Izveštavajte redovno, bar jedanput dnevno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komdiv.
Koča"

BR. 95

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 20 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU NEPRIJATELJSKIH POSADA I ORGANIZACIJI OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE U DIVIZIJI[1]

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
Str. pov. ob. broj 24
20 januara 1943 godine

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.
(za »Ob —O«)

Prilikom borbe IV Proleterske brigade kod Posušja zarobljeno je 39 domobrana.[5] Saslušanjem i istragom nad zarobljenim domobranima utvrđeno je da je među njima bilo ustaša presvučenih u domobransku uniformu. Neki od njih su ranije bili u Stožernoj i Samokretnoj satniji iz Šimićeve pukovnije koje su brojale po 120 ljudi. Te satnije bile su u Slavoniji i prema naređenju njemačke komande imale su da opkole jedno srpsko selo u Slavoniji, da sve sposobne muškarce pohvataju i predaju u njemački logor, koji bi dalje išli na rad u Njemačkoj. Oni su ih poklali i zbog toga su bili progonjeni od njemačkih vlasti, pa su prebjegli u Mostar, gdje su se neki od njih presvukli u domobransku uniformu. Tri zarobljena domobrana — ustaše strijeljani su, a ostali su predati Komandi Livanjskog područja.

[14] O oslobođenju Prnjavora vidi dok. br. 69 i 76.
[15] Koča Popović

[1] Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7—1, k. 11.
[8] Iz sastava Seste ustaško-domobranske divizije.

U selu Bršniku[3] otkrivena je jedna grupa koja je organizovala bjekstvo seljaka u Imotski s ciljem da se naoružaju i formiraju miliciju u Bršniku poput one u Rakitnu. Glavni organizatori su Munif Bukvić, seljak iz Omerovića, Ante Letica, Stipe Cerlić, Andrija Cerlić i Ljuban Cerlić, svi iz Bršnika. U tu organizaciju umiješani su 12 seljaka iz Bršnika, četiri seljaka iz s. Krnjina (Raško Polje) i jedan iz Raškog Polja. Svi su noću 6—7 utekli za Imotski. Uhvaćeni su: Marko Ćurčić, seljak, Ivan Ćurčić, učitelj, i Mate Prljević, petnaestogodišnji dječak, svi iz sela Bršnika. Isti su održavali sastanke sa organizatorima i trebali su pobjeći za Imotski. Od uhapšenih dobijem su podaci: učitelj izjavljuje da je pobjegao što, prema naređenju Ministra prosvjete, svaki onaj koji se nalazi na partizanskoj teritoriji gubi službu. U s. Bršniku Vice Ćurčić i Ante Letica zaklali su jednog partizana IV Proleterske brigade pa su pobjegli u Imotski. Marjan Begović iz s. Bršnika, sada domobran, aktivno je učestvovao u pokolju Srba prošle godine. Nastoji se od naših brigada koje su na tim položajima da se ovo spriječi i krivci hvataju.

Poslije borbe kod Posušja veliki broj domobrana utekao je svojim kućama paleći svoju uniformu i oblačeći se u civilno odijelo. U Posušje nije se vratilo više od 300 vojnika. Jako su demoralisani i neraspoloženi. Prema nepotvrđenim vijestima, a prema izvještaju IV Proleterske brigade od 12. I, u Posušju ima oko 1000 domobrana i ustaša i govorili su da će u Posušje stići pomoć talijanske vojske, ali do tog vremena nije stigla.

Prema izvještaju IV Proleterske brigade od 9. I, jačina milicije u s. Rakitnu prema neprovjerenim podacima je oko 5 do 600 naoružanih i toliko isto nenaoružanih. Pretstraže imaju na Ostrecu,[4] Jarmu, Drniću, Bilom Brigu[5] i Slobodniku.

Sela Bršnik, Roško Polje, Grbavica, Omerovići, Bukovica, Mrkodol su katoličkog življa i potpuno ustaški nastrojeni, te je teško doći do tačnih podataka o neprijatelju u Posušju, Rakitnu i Imotskom. Oni prave jake i planske organizacije. Pop iz Roškog Polja koje je sad pod našom kontrolom je neprijateljski raspoložen. Pripadao je ustaškoj organizaciji.

Prema izvještaju Ob. centra IV Proleterske brigade i prikupljenim podacima te brigade od III Dalmatinske brigade (IV Proleterske brigade od 19.1. t.g., a III Dalmatinske od 7.1.) jačina, raspored i naoružanje neprijatelja Sinjskog garnizona je po sljedećem:

[3] **Vjerovatno Brišnik**
[4] **Oštrac (k. 1299)**
[5] **Bijeli Brijeg**

Jačina hrvatske vojske[6] *po mjestima*

1. Sinj: 5 časnika, 60 dočasnika, 511 domobrana, 491 puška, 5 strojnica, 8 strojopušaka, jedan laki bacač i 49.000 metaka (stara posada Sinja).

b) III bojna p.p. iz Knina: 1 časnik, 16 dočasnika, 150 domobrana, 124 puške, 8 strojopušaka, 4 strojnice, 8 bacača 46 mm, 14.000 metaka.

c) I satnija IX ustaške bojne (crne):[7] 3 časnika, 20 dočasnika, 230 ustaša, 240 pušaka, 2 strojnice i 20.000 metaka.

Ukupno: 9 časnika, 96 dočasnika, 661 domobran, 230 ustaša, 905 pušaka, 16 strojopušaka, 11 strojnica i 9 bacača.

2) Ribarić: 2 časnika, 19 dočasnika, 152 domobrana, 150 pušaka, 2 strojopuške, 1 strojnica, 1 bacač i 25.000 metaka, 8 domobrana ima još žandarmerije i 56 ljudi naoružanih puškama.

Prema podacima koji su dobiveni a još nisu potvrđeni, na Ribarić je iz Sinja stigla jedna satnija Crne legije, jer da se domobranska satnija pobunila i da je radi toga smijenjena.

3) Han: 1 časnik, 18 dočasnika, 82 domobrana, 100 pušaka, 1 strojopuška, 1 strojnica i 15.000 metaka. Žandarmerija broji 14 ljudi naoružanih puškama.

4) Trilj: 3 časnika, 17 dočasnika, 164 domobrana, 180 pušaka, 1 strojopuška, 1 stojnica, 20.000 metaka. Ovo je III bojna I domobranskog puka. Žandara i milicije u ovom selu ima 33 i naoružani su isključivo puškama.

5) Obrovac: 40 milicionera naoružanih sa puškama,

6) Hrvače — Panj: 1 časnik, 15 dočasnika, 135 domobrana, 150 pušaka, 1 strojnica i 15.000 metaka. Osim domobrana ima 100 milicionera naoružanih puškama sa 9.000 metaka.

Italijanske snage po mjestima

1) Sinj: 75 oficira, oko 2000 vojnika i podoficira, 1885 pušaka, 70 puškomitraljeza, 20 teških mitraljeza, oko 30 bacača mina i oko 10 topova.

2) Han: 4 oficira, 3 podoficira, 120 vojnika, 127 pušaka, 12 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza i 2 bacača mina.

3) Trilj: 5 oficira, 10 podoficira, 85 vojnika, 82 puške, 8 puškomitraljeza, 4 teška mitraljeza i 2 do 4 bacača.

4) Dicmo: 7 oficira, 6 podoficira, 250 vojnika, 15 puškomitraljeza, 2 bacača mina i 2 topa. Ovako jaka posada ovog mjesta je zbog osiguranja saobraćaja Sinj — Split i obratno.

Što se tiče stanja kod domobrana i ustaša, po svemu izgleda da je nepromijenjeno. Naprotiv, broj Talijana stalno se

[6] **Misli se na domobrane.**
[7] **Odnosi se na zloglasnu ustašku formaciju »Crnu legiju«.**

mijenja. Ponekad odlaze da bi se ponovo vratili. Tako je 4 ov. mj. u noći evakuiran kompletan bataljon a 9 ov. mj. dobijaju se podaci da ponovo uvode vojnu bolnicu u Sinju, koju su već davno bili evakuisali. Talijani su pokupili telefonsku liniju između Sinja i Hana. Obavještajci sa terena uvjeravaju da Italijani postepeno evakuišu i da se može očekivati njihovo napuštanje Sinja. O ovome još nema tačnih podataka.

Ustaški oficiri koji su u domobranskim uniformama služe u domobranskim jedinicama, većinom su po položajima i mjestima oko Sinja, dok u samom Sinju ima nekoliko domobranskih oficira koji su skloni nama.

Dok smo se bavili u Livnu, preko naše obavještajne službe saznali smo da u Livnu ima elemenata neprijateljski raspoloženih prema nama. Saznali smo da su Mujaga Cefo i Meho Cefo iz Livna uhvatili i predali na strijeljanje ustašama 3 seljaka iz sela Pogreda: Božu Đurina, Božu Jagodića i Savu Jagodića. Zatim, Marku Cantiću iz sela Potočani koji je bio pretsjednik ustaške organizacije, Gustinu Guriću iz sela Zabljaka, predvodniku ustaša prilikom napada na Livno, izdala je komanda mjesta proputnice za slobodno kretanje. O svemu ovome smo obavijestili Komandu Livanjskog područja i komandu mjesta Livno da se prema istima preduzmu potrebne mjere.

Štab divizije dobio je jedno pismo od Oblasnog komiteta Komunističke partije za Hercegovinu o stanju u Hercegovini. Štab je na ovo pismo odmah odgovorio. Sa ovim pismom je upoznat, drug Đido, koji je bio kod ovoga Štaba kada je to pismo došlo.

Dostavljaju vam se neki neprijateljski dokumenti,[8] zaplijenjeni u Livnu.

Obavještajna služba u Diviziji je organizovana po dobivenom uputu, ali za sada još ne daje dobrih rezultata. Ima malo i otežavajućih okolnosti kao: pokreti Divizije, neprijateljski raspoloženo stanovništvo, udaljenost jedinica od drugih. Za sada najbolje radi Ob. centar IV Proleterske brigade, dok su ob. centri ostalih brigada slabiji. Kod II Proleterske brigade rukovodilac ovog centra bio je prvo drug Lune,[9] zamjenik komandanta brigade a sada na kursu, zatim načelnik štaba brigade drug Sredoje.[10] I on je otišao u komisiju za obilazak bolnica. Pa i u tome ima malo poteškoća. Kroz koji dan drug Lune će doći i primiti dužnost šefa Ob. centra. Ob. centar ove

[8] Redakcija nije pronašla pomenute dokumente.

[9] Narodni heroj Miodrag Milovanović-Lune, poginuo 1944 god. na pruzi Požega — Titovo Užice kao zamjenik komandanta Druge proleterske brigade.

[10] Sredoje Urošević

divizije u vezi je sa ob. centrima IV Operativne zone, Komande sektora Bosansko Grahovo i Livanjskog područja. Oni nam dostavljaju sve izvještaje koje dobijaju preko svojih ob. organa. Te izvještaje prikupljamo i sravnjujemo i dajemo ih na potrebno korišćenje. Ti su izvještaji dostavljeni vama, zbog toga ih mi ovdje nećemo iznositi.

Izvještaj je sa zakašnjenjem, jer smo čekali na izvještaje ob. centara brigada. Nastojaćemo da u buduće obavještajna služba u Diviziji bolje funkcioniše i da se na vrijeme dostavljaju redovni izvještaji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB DIVIZIJE
Obavještajni oficir,
(M. P.) ' **Rade"**

BR. 96

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 20 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATU BORBI NA TERITORIJI KARANA I KOZARE'

KOMANDANT IV N.O.U. DIVIZIJE
ŠTABA I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. br. 8/43
Položaj, 20 januara 1943 godine

ŠTABU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Po prelasku na teren Karana 14 ovog mjeseca brigade su bile u pokretu prema Lijevču Polju bez I bataljona V brigade, koji je ostao na terenu Karana radi zaštite Skele kao i daljeg urušavanja pruge. Brigade su vršile u međuvremenu urušavanje pruge[5] i dvije neuspjele akcije na Dragotinji i Knežici.[3] Zandarska posada Knežice po prolasku brigada preko

[11] **Rade Janićijević. Poginuo 1943 god., kod Foče, u borbi s četnicima.**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12b/2, k. 407.**

[s] **Rušenje željezničke pruge Prijedor — Bosanski Novi.**

» **Vidi dok. br. 88 i 100.**

ceste Dubica—Prijedor povukla se u sastav ustaške posade Gornji Jelovac (Studena).

18 ov. mj. vršio je jedan bataljon II brigade[4] likvidaciju žandarske kasarne u Karađorđevu (Kalemovu) koju su nakon uporne borbe od 12 sati likvidirali. Ubijena su 2 a ranjeno 7 i zarobljeno 20. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza i 27 karabina.

Do danas naneseni su neprijatelju sljedeći gubici: na Dragotinji oko 10 mrtvih, Martin Brdu 15 mrtvih i 30 ranjenih, na cesti Prijedor—Dubica, u dvije vatrene zasjede, radi terena neiskorištenog,[5] oko 65 mrtvih i ranjenih i mnogo konja. Na Kalemovima 29, na Knežici oko 5 mrtvih i ranjenih.

Naši gubici za isto vrijeme iznose 12 mrtvih i 32 ranjena, od kojih je do sada 19 evakuisano za Grmeč. Neuspjeh u akciji na Knežici i Dragotinji uglavnom se pripisuje nedovoljnoj pripremi od strane štabova kao i potcjenjivanju neprijatelja. U Kalemovima žandari su se branili skoro do posljednjeg metka.

Iz poslatih obavještenja kao i iz materijala koji vam sada šaljemo vidi se da neprijatelj koncentriše veće snage u garnizonima oko Kozare i Grmeča sa ofanzivnim namjerama, najvjerovatnije u pravcu oslobođene teritorije Grmeča. To se vidi po tome što je najveća baza koncentracija Banja Luka i Prijedor, kamo su do danas stigle dvije krnje njemačke divizije.[6] Pošto je promet neprijateljskih snaga svakog dana, to se još ne može dobiti jasna slika o veličini njihovih snaga, kao ni tačnost namjera, kao ni pravci prvih pokreta. Najveći saobraćaj neprijateljskih snaga vrši se cestom Gradiška—Banja Luka, Banja Luka—Prijedor i Dubica—Prijedor. Od motorizovanih dijelova do sada je prošlo 45 tenkova za Banja Luku. Mrakovicu su također napustili Nijemci i sada se gore nalazi oko 500 ustaša i domobrana. U Ivanjskoj ima oko 500 ustaša, a u Omarskoj 1400 domobrana i legije.

Iz priložene zapovijesti[7] vidi se naša skora namjera, ukoliko ne bi zadržavanje većih neprijateljskih kolona i tenkova promijenilo našu odluku, u svakom slučaju ja ću se zadržati uz ove brigade,[8] radi krnjeg sastava njihovih štabova (nešto bolesno, nešto po kursevima). Narod je, ukoliko ga ima, dočekao srdačno naše snage iako je ishrana bila na Karanu i između Prosare i Kozare slaba. Ima porodica koje se prehranjuju samo

[4] Druge krajiške NOU brigade

[5] Vjerovatno se misli da povoljne terenske mogućnosti nisu dovoljno iskorišćene da bi se neprijatelju nanijeli još veći gubici.

[6] U to vrijeme na teritoriji Banja Luka — Prijedor nalazila se 714, a kod Sanskog Mosta 717 njemačka divizija.

[7] Vjerovatno se odnosi na dok. br. 89.

[8] Odnosi se na Drugu i Petu krajišku brigadu.

time što odlaze u susjedna sela i prose jedan do dva kilograma brašna, pa opet su rado i tu zadnju koricu kruha davale partizanima, iako su ovi to odbijali.

Mislim da u ovome pokretu neću moći da vršim pravilno dužnost komandanta i preostalih brigada, te molim da se o tom povede računa. Naročito skrećem pažnju da se preduzmu ozbiljne defanzivne mjere na oslobođenom teritoriju, prekontrolišu izdata naređenja komandama područja o prekopavanju cesta i stvaranju protivtenkovskih brana (od usađenih šina i drvenih panjeva do barikada i nagaznih mina), evakuisanje i sakrivanje žita i stoke, kao i piće za stoku.

U svakom slučaju mi ćemo nastojati spojiti se sa terenom V divizije, iako pravac ofanzive može biti vrlo lako na tom sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Šoša'

BR. 97

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 20 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA KOD VRHPOLJA[1]

STAB
V. N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 20
Dne 20-1-1943 god.

ŠTABU I BOS. KORPUSA N. O. V.

Negdje

Danas je čitav dan vođena borba oko vode Sane i Sanice kod Vrhpolja. Neprijatelj je pod svaku cijenu bio riješen da pređe vodu, što je napokon i uspio uz zaštitu tenkova i jake

• **Josip Mažar-Soša**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1, k. 407.**

artiljeriske pripreme. Neprijatelj je nastupao u jačini oko 3.000 vojnika[2] njemačkim uniformama ali izgleda nisu sve Nijemci.

U današnjim borbama neprijatelj je imao oko 150 mrtvih i ranjenih. Naši gubici bili su 35 izbačenih iz stroja. Neprijatelj je vršio nekoliko puta juriš a naši borci kontra-juriš.[3]

Udarac u neprijateljski bok nije došao do izražaja jer ga je neprijatelj osigurao zauzevši raniju odbranbenu liniju Kijevo, Tomina a cestom do ćuprije držao je 5 tenkova. Jednom kolonom neprijatelj je došao preko Kljevaca i Hrustova našim djelovima u bok. Kljevce treba da kontrolišu djelovi VI Brigade.[4]

U ovim akcijama podbacili su djelovi VII Brigade čiji je komandni kadar slabo snalažljiv i neinicijativan. Kod ovakvog stanja morali smo prebaciti i čitavu I Brigadu na zatvaranje pravca od San. Mosta. Očekujemo da će neprijatelj težiti i dalje da prodire prema Ključu.

Na pravcima od Banje Luke i Jajca imamo IV Brigadu, što su male snage ako bi neprijatelj i sa tih pravaca pokušao nadirati. Iz ovoga svega izlazi da mi sigurno ne možemo održati Mrkonjić i Ključ ako neprijatelj bude nadirao sa jačim snagama. Telefonsku liniju koja vodi od Korpusa[5] prema Vrhpolju treba otsjeći da je ne bi neprijatelj koristio za osluškivanje. Dobro bi bilo ako može da *komanda mjesta u Petrovcu podiže liniju preko Bravska,* kako bi preko nje imali telefonsku vezu sa Vama.

Molimo Vas da nas obavijestite o situaciji na drugim sektorima.

Uz borbeni pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Ilija Došen

Komandant
S. Rodić'

(M. P.)

*** Odnosi se na 737 i 749 puk i 202 oklopni bataljon 717 divizije. Oni su krenuli iz Sanskog Mosta da se prebace na lijevu obalu Sane. Toga dana su uspjele da se prebace tri čete Drugog bataljona 749 puka.**

[3] Borbu su vodile jedinice Sedme i Prve krajiške NOU brigade.

[4] Seste krajiške brigade Četvrte NOU divizije

[5] Prvog bosanskog NOU korpusa

[5] Narodni heroj Slavko Rodić

BR. 98

DOPIS ŠTABA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 20 JANUARA 1943 GOD. KOMANDANTU BRIGADE I KOMANDANTU ŠESTOG BATALJONA O SITUACIJI NA TERENU OKO PRNJAVORA I O RASFORMIRANJU KOMBINOVANOG BATALJONA[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE
20-1-1943

DRUGOVIMA ŠPANCLP I MILADINU'

1. — Iz jučerašnjeg Milojevog izveštaja mogli ste videti raspored naših jedinica. Stanje na frontovima je od juče nepromenjeno. Naime nema još nikakvog pokreta neprijatelja na našem sektoru. Samo je juče tukla artiljerija iz Dervente ali bez ikakvog cilja.

2. — Mislimo da je potrebno da odmah uputite topove ovamo preko Kulaša. Put je dosta bezbedan, viđene su, doduše, grupice od po 5—6 četnika po okolnim kosama, ali bismo mi sankama uputili jednu četu u susret do Kulaša. U tom slučaju vi biste trebali da pošaljete kurire ispred artiljerije.

3. — Mobilizacija se vrlo uspešno razvija. Naravno da smo se dogovorili sa drugom Fićom[4] i ovdašnjim rukovodiocima da svi ti borci ostaju u našoj brigadi.

Ali sve te novomobilisane neće moći odmah da obuhvate ova dva bataljona, a postoji i opasnost da se oni razvodne i da im oslabi ubojna moć za prve akcije koje se mogu očekivati svakog dana. Zato bi. po mome mišljenju, bilo neophodno da se odmah uputi na ovaj sektor još jedan naš bataljon, recimo I, a time bi i odbrana Prnjavora znatno bila obezbeđenija.

4. — Tražio sam podatke od bataljona o najnovijem brojnom stanju, da bih iz toga zaključio celishodnost formiranja V bataljona. Svi su izgledi da je toliko boraca mobilisano, a mobilizacija i sada tako teče, da će moći svi naši bataljoni da se znatno popune i da se opet formira solidan V bataljon. Ljubo[5]

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom., nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1, k. 709.**
[2] **Danilo Lekić**
[5] **Miladin Ivanović, komandant Šestog bataljona Prve proleterske brigade**
[4] **Narodni heroj Filip Kljajić**
[5] **Ljubo Podgorac**

sa Carevogorskom četom[6] ostaje, naravno, po sporazumu, kod nas. Mi bismo odmah formirali V bataljon, ali nam jako nedostaju ta tri bataljona da i iz njih uzmemo potrebne rukovodioce. Uostalom, ako nam situacija nametne hitnu potrebu formiranja toga bataljona a vi sa tim bataljonima ne stignete, mi ćemo izvršiti bar delimično formiranje sa delimično privremenom komandom, koja bi došla iz tih batalojna, a vi ćete se, nadamo se, složiti sa nama. Za komandanta bataljona dolazi u obzir Gajo,[7] on se nalazi na odmoru u div. bolnici, tražićemo ga odmah. Ukoliko je on ozbiljno bolestan, prema obaveštenju Fićinom nije, mogao bi doći u obzir Vučković,[8] koji sada komanduje privremeno Kombinovanim bataljonom. Uostalom za takve funkcije čekaćemo vašu saglasnost.

5. — Rusi biju žestoko. Od opkoljene armije kod Staljingrada ostalo je svega još 80.000. Ofanziva se razvija i kod Lenjingrada: obruč je definitivno razbijen, napredovali su oko 80 km i spojili se sa trupama južno od jezera Ladoga. Tamo su Vorošilov i Zukov, Timošenko odlazi na sever — biće izgleda i tamo kajgane. Na jugu su opet oslobođene neke varoši. Irak je objavio rat osovini. Po rečima Londona ofanziva se vodi na ćelom frontu od Lenjingrada do Kavkaza (3.600 km).

12 naših iseljeničkih udruženja u Americi uputili su pismo Ruzveltu u kome raskrinkavaju Dražu i izbeglice i traže da Ruzvelt uputi pomoć u oružju i materijalu NO Vojsci Jug. [oslavije]. Kažu dalj[a] da je AVNOJ prvi primer vlasti u Evropi koju je narod izabrao po Atlantskoj povelji!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab brigade

Zam. politkoma,
Dule'

Politkom,
Plavi[10]

Šaljemo vam neke sitnice: ruma, keksa, malo cigareta, jer ovde nije gotovo ništa nađeno.[11]

Pl."

[8] Vidi dok. br. 37, prim. br. 7.
[7] Gajo Vojvodić
[8] Miloš Vučković
[9] Dušan Korać
[10] Mijalko Todorović
[11] Ova rečenica je naknadno dopisana rukom, ćirilicom.
[12] Paraf Mijalka Todorovića

BR. 99

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 21 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE ZA ODBRANU PRAVCA PREMA KLJUČU I SANICI[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 51
21-1-1943 g.
— Položaj —

STABU V N. O. U. DIVIZIJE

Primili smo vaš izveštaj Op. br. 20 od 20-1-1943.®

1) Dobili smo izveštaj od VI krajiške brigade da je neprijatelj posle 6-časovne borbe uspeo sinoć da izađe na Đedovaču i Brajića Tavan koristeći se maglom. Izašao je našim jedinicama iza leđa. Delovi VI brigade imali su zadatak da proteraju te neprijateljske snage, što su noćas u 3 časa 21-1 i učinile, tako da je Đedovača i Brajića Tavan sada u našim rukama.[3]

VI brigadi smo naredili da se pomeri više u desno, tj. da u početku bar jednom četom kontroliše položaje prema Kljevcima. Neprijateljski gubici i gubici naših jedinica u ovim borbama nepoznati su.

2) Po naređenju V. S.[4] najhitnije smo pozvali II i V krajišku brigadu na prostor- Slatina—Kamengrad—Eminovci da bi nam poslužila kao udarna rezerva za sve pravce, samo njima treba dosta vremena da se vrate iz Kozare.

3) V. S. nam je javio da vi sa vašim snagama treba najupornije da branite pravac prema Ključu i Sanici. Potrebno je da i vi prebacite bar jednu četu negde oko Korijenova, koja treba da se poveže sa četom VI brigade zapadno od Kljevaca, da bi kontrolisali pravac za Sanicu.

4) Izvestite nas da li je evakuisano žito iz Pećи.

5) Ranjenike šaljite u Končanicu.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1, k. 407.

[8] Vidi dok. br. 97.

[a] Borba je vodena sa jedinicama Drugog gorskog zdruga. Vidi o tome dok. br. 100.

*** Vrhovnog štaba**

6) Pojačavajte rušenje komunikacija za Ključ i Sanicu.

7) Prema izveštaju druga Čočeta,[5] neprijateljske snage u Jajcu su oslabljene odlaskom izvesnih delova na istok, verovatno usled dejstva III divizije.

8) Neprijatelj je počeo sa ofanzivom od Karlovca i Petrinje. Jedinice Hrvatskog korpusa vode borbu već 2 dana. Od Petrinje neprijatelj je došao do Mlinoge. Jedinice VII hrvatske divizije uništile su 2 tenka.[6]

9) Treba skrenuti našim jedinicama pažnju na to da u neprijateljskoj vojsci ima jako malo Nemaca. Borbu protiv nas vode regruti-legionari Pavelićeve vojske koji su svi obučeni u nemačko odelo i koji su bili 4 meseca u Nemačkoj na obuci. Isto tako upozorite naše jedinice da s fronta dočekaju neprijatelja sa što manjim snagama i da se što više primenjuju bočne udarne grupe. Veštim manevrom treba tući neprijatelja na otvorenom zemljištu. Juriše treba vršiti više sa boka, a isto tako primenjivati noćne borbe i juriše, za koje su naše jedinice daleko spremnije od neprijateljskih. Sto manje snage držati izložene bombardovanju artiljerije i bacača. Neprijatelj je nadmoćan samo na drumu gde ima tenkove, inače njegova brojna nadmoćnost je neznatna, za sada.

10) VI brigadi stavljeno je u zadatak da najupornije brani Đedovaču i Brajića Tavan. Proterivanje neprijateljskih snaga noćas sa Dedovače i Brajića Tavana dovoljan je dokaz da je neprijateljska vojska šarena i slaba, to treba iskoristiti.[7]

11) II diviziji stavljeno je u zadatak da likvidira Strmicu i pop Đujićeve četnike oko Knina.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, Načelnik štaba, Komandant, službeno otsutan

P. S. Budno pratite promene u Banja Luci i izveštavajte nas. Koristite sva sredstva za ovu vezu, pa i novac.
Poslali smo vam 60.000.— dinara za tri brigade ... znači da je poslato i za VII brigadu, kojoj treba da pošaljete 20.000.— dinara, koje su joj namenjene.

[5] Ratko Vujović, šef obavještajnog centra štaba Prvog bosanskog NOU korpusa

[6] O našim i neprijateljskim operacijama koje su vođene na teritoriji Hrvatske za vrijeme tzv. Četvrte neprijateljske ofanzive vidi u tomu II i V.

[7] Vidi dok. br. 100.

[8] Jedinice Druge proleterske divizije 25 januara u sadejstvu sa Trećom dalmatinskom brigadom, Kombinovanom brigadom, Kninskim odredom i sa dva lička bataljona zauzeli su Plavno i Golubić, a idućeg dana i Strmicu.

BR. 100

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 21 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD SANSKOG MOSTA, VRHPOLJA, BRAJIC TAVANA I KNEŽICE[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 55
21-1-1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
ZA »OP—0«[!]

1) Jedinice naše V kozarske brigade izvršile su 13 ov. mes. akciju na Knežicu (Karan) gde je bilo 68 žandara pod komandom Nemaca smeštenih u jednoj tvrđavi koju nije mogao probiti ni protivtenkovski top. Akcija nije uspela. Neprijateljski gubici nepoznati, naši gubici 2 mrtva i 6 ranjenih.[3]

Jedinice II i V krajiške brigade, posle podnošenja ovog izveštaja, produžile su nadiranje prema Kozari, sa namerom da nadiru ka Orahovi između Dubice i Gradiške ili na sever i severoistok od Prijedora, već prema stvarnoj situaciji.

U istom izveštaju V brigada izvestila je da se uporno pronose glasovi po kojima neprijatelj priprema jače snage za ponovno pretresanje Karana i Kozare. Ukoliko bi se ove vesti potvrdile, jedinice bi se skoncentrisale i udarile neprijatelja koji bi vršio pretresanje.

Poslali smo najhitnije naređenje II i V brigadi da se odmah, bez obzira gde se nalaze i kakve imaju zadatke, vrate na prostoriju oko L. Palanke,[4] da bi poslužile kao udarna rezerva na svima pravcima verovatnog neprijateljskog nastupanja od B. Novog, Prijedora, S. Mosta i Banja Luke, kako nam je to V. Š.[5] naredio noćas. Napominjemo da će za povratak ovih jedinica trebati najmanje 4 pa i više dana.

2) Neprijatelj[9] iz Sanskog Mosta nadirao je u više kolona juče ka Đedovači i Brajića Tavanu. Naše jedinice[7] vodile su

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/2, k. 407.
[s] Operativni otsjek
[s] Vidi dok. br. 88 i 96.
*** Lušci Palanka**
[5] Vrhovni štab
[6] Drugi domobranski gorski zdrug
[7] To su bile jedinice Seste krajiške brigade Četvrte NOU divizije.

borbu od 13 do 18 časova i otstupile sa tih položaja. Iste jedinice dobile su zadatak da noću proteraju neprijatelja sa označenih položaja, što su i učinile jutros 21-1 u 3 časa, proteravši neprijatelja u Sanski Most. Po tragovima krvi zaključeno je da je neprijatelj imao gubitaka, ali je sve pokupio, tako da su gubici ostali nepoznati. Po dosadašnjim podacima naše jedinice su imale 1 ranjenog.

Juče je neprijatelj[8] iz Sanskog Mosta krenuo u više kolona preko Kljevaca, Hrustova i Čaplja, Kijeva i Tornine, u ukupnoj jačini od navodno 3.000, sa zadatkom da pod svaku cenu izbije u Vrhpolje. Neprijatelj je na drumu imao 5 tenkova. Ceo dan juče vodila se žestoka borba i neprijatelj je po cenu od oko 150 izbačenih iz stroja uspeo da uđe u Vrhpolje. Naši gubici iznose oko 35 izbačenih iz stroja. Vršeno je mnogo juriša i kontrajuriša."

V diviziji naređeno je da najupornije brani pravce za Ključ i za Sanicu, s tim da s fronta dočekuje sa manjim snagama i da čuva ljudstvo od sistematskog bombardovanja bacačima i artiljerijom, a da što više koristi bočne udare i noćne prepade. Jedinice VII krajiške brigade, koje su učestvovale u borbama oko Vrhpolja, još su neiskusne i nove na tom terenu. Na tome su pravcu i jedinice I krajiške brigade.

3) Danas je neprijatelj[10] krenuo opet prema Đedovači i Brajića Tavanu i naše jedinice su spremne da mu se najupornije odupru. Borba se vodi još uvek, ali nemamo izveštaja o rezultatu." Od V divizije nemamo novih izveštaja.

4) Ovog časa smo izvešteni da su neprijateljski žandari iz Knežice i ustaške posade sa Jelovca (Knežpolje—Karan) pobegli.

5) Pozvali smo druga Kostu[15] u štab. I njemu će trebati oko 4 dana da stigne.

6) Dostavljamo prepiše dvaju izveštaja[13] III krajiškog odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, Polit, komesar, Komandant, službeno otsutan

[8] 737 i 749 puk 717 njemačke divizije i 202 oklopni bataljon

*** Borbe sa neprijateljem na sektoru Vrhpolja vodile su Prva i Sedma krajiška brigada Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 97.**

[10] Vidi prim. br. 6.

[11] Borbu su vodile, i neprijatelja proterale u Sanski Most, jedinice Seste krajiške brigade Četvrte NOU divizije. Vidi dok. br. 99.

[12] Košta Nađ, komandant Prvog bosanskog NOU korpusa

" Vjerovatno se odnosi na dok. br. 77.

BR. 101

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 21 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE O BORBAMA ŠESTE KRAJIŠKE BRIGADE KOD SANSKOG MOSTA I O DOLASKU NJEMAČKE DIVIZIJE IZ PRIJEDORA U SANSKI MOST[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str^ pov. op. br. 59
21-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU V N. O. U. DIVIZIJE

1) Primili smo vaš izveštaj od 21-1, bez oznake časa.[5]

2) Nije nam jasno zašto vaše snage nisu noću napadale neprijateljske snage iz Vrhpolja, pre nego što je neprijatelj dovukao pojačanja. V.Š.[3] nam je ponovo skrenuo pažnju da taj pravac, tj. prema Ključu i Sanici, treba najupornije braniti.

3) Izvestite nas da li je evakuisano žito iz Peći i da li je sistematski porušen put za Ključ i Sanicu i da li je miniran.

4) Podiže se telefonska linija od Petrovca za Ključ. Preko V.Š. traženo je da se ubrza izrada te linije.

5) Tražili smo da se četnički komandant i komandiri upute u Komandu mesta u Lušci Palanci, koje je kod Jajca zarobio 1 vod IV brigade. Preko vaših jedinica saopštite i vi to isto III krajiškom odredu.

6) Juče[4] 21-1 jedinice VI krajiške brigade vodile su borbu sa neprijateljem iz Sanskog Mosta koji je pošao sa 7 satnija prema Dedovači i Brajić Tavanu i proterale ga u grad, nanevši mu gubitke.[5]

7) Po nepotvrđenoj vesti od Komande mesta u Budimlić Japri, neprijatelj je od Prijedora uputio 1 nemačku diviziju" u Sanski Most. Treba voditi računa o činjenici da su nemačke

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/2, k. 407.
[!] Vidi dok. br. 105.
[3] Vrhovni štab
*** U originalu vjerovatno pogrešno napisano, a treba: danas.**
[5] Napad je vršio Drugi gorski zdrug. Vidi dok. br. 99 (i 22. I. ital.).
• Odnosi se na dijelove 714 njemačke divizije.

divizije vrlo malog brojnog stanja,' obično prepolovljene na Istočnom frontu, i o činjenici da neprijatelj Pavelićeve regrute oblači u nemačku uniformu. U svakom slučaju neprijatelju treba suprotstaviti najuporniju aktivnu odbranu, a nikako se ograničiti na pasivnu odbranu, a čini nam se da postoji izvesna tendencija ka pasivnoj odbrani odozdo.

8) Nova neprijateljska taktika jesu nemačke uniforme na Pavelićevim regrutima, koja je vojska slaba kao domobrani i još gora, bela odela i beli čaršavi na vojnicima, ponegde i skije, ponekad i noćni neprijateljski napadi sa manjim odeljenjima. Treba imati na umu da nijedna vojska u našoj zemlji sem naše nije u stanju da vrši veće noćne napade.

9) Svi neprijateljski napadi od Petrinje, Gline, Gračaca i Gospića odbijeni su uz veće gubitke po neprijatelja i neprijateljske snage su gotovo svuda vraćene u gradove.[8] Eto tako se odvija čuvena neprijateljska ofanziva, o kojoj neprijateljska propaganda toliko mnogo priča. Upoznajte sa svim ovim vaše potčinjene štabove i jedinice.

Šaljite nam što češće izveštaje.

10) Kurir koji je doneo vaše akumulatore na punjenje prosuo je usput sumpornu kiselinu iz njih, tako da se sada ne mogu napuniti. Tražili smo od Ekonomskog i Tehničkog otseka V.Š. ali je nismo dobili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, Načelnik štaba, Komandant,
služb. otsutan

' Stab Prvog bosanskog NOU korpusa imao je nepotpune podatke 0 sastavu i jačini njemačkih divizija. 714 divizija imala je u svom sastavu 721 i 741 pješadiski puk i 661 artiljeriski divizion; njeno ukupno brojno stanje moglo je iznositi 8—9.000 ljudi. 717 divizija imala je 737 1 749 pješadiski puk i 670 artiljeriski divizion, i bila je ojačana sa 202 tenkovskim bataljonom i Drugom domobranskom brdskom brigadom (Drugi gorski zdrug) od dva bataljona; njena ukupna jačina mogla je iznositi oko 10.000 ljudi. Jačinu i sastav 369 divizije (16—17.000) vidi u dok. br. 39 (prim. 2), a SS divizije »Princ Eugen« (20.000 ljudi) u dok. br. 213 prim. 6.

[8] O našim i neprijateljskim operacijama na teritoriji Hrvatske za vrijeme tzv. Četvrte neprijateljske ofanzive vidi opširnije u tomu II i V.

BR. 102

IZVJEŠTAJ PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 21 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA TERENU CENTRALNE BOSNE'

Radiogram

I PROLETERSKA DIVIZIJA

VRHOVNOM ŠTABU

Primili vaše naređenje broj 44. Skoro svi četnici[5] na prostoru Vrbas — Sava — Prnjavor stavili se pod našu komandu, među njima neki oficiri koje ćemo proveriti. Forkapa[3] se krije. Naša severna granica Sava. Tražimo vezu sa slavonskim partizanima. Po vašem naređenju postepeno se prebacujemo k Banjoj Luci.[4] Javite nam ako otpada ofanziva na oslobođenu teritoriju kako bismo opet preuzeli inicijativu.

Rezultati sadejstva sa Perom[5] mogli biti ogromni da smo imali bolju vezu. Praktično radio-vezu sa njim nemamo. Upućujemo novu grupu ranjenika na oslobođenu teritoriju.

Koča*

21 januara 1943 g.
u 10.35 h.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17/15, k. 14 A.**

[s] **Jedan dio četnika na čelu sa Ljubom Podgorcem prešao je na stranu Narodnooslobodilačke vojske.**

[3] **Nikola Forkapa, komandant Motajičkog četničkog odreda**

[4] **Odnosi se na demonstrativan napad jedinica Prve proleterske brigade na Banju Luku. Opširnije o tome vidi dok. br. 130.**

[5] **Pero Cetković, komandant Treće NOU divizije**

[*] **Koča Popović**

BR. 103

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 21 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA NOVI RASPORED JEDINICA U VEZI S NEPRIJATELJSKOM OFANZIVOM NA OSLOBOĐENU TERITORIJU"

STAB
PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br. 21. I. 43 — 12,30 h

ŠTABOVIMA BRIGADA

Jutros u 10,30 h. primili smo od V.Š. sledeći radiogram: »Krećite odmah u određenom pravcu[3] i obavestite nas svakog dana gde se nalazite«. '

Pretpostavljamo da se očekuje nepr. ofanziva na osi obori jenu teritoriju.

Radi omogućenja intervencije naših jedinica u tom slučaju

NAREĐUJEMO:

Ćim stignu delovi I Brigade koji su bili na sektoru Teslić—Doboj, II Brigada[3] zaposešće prostoriju Javorani—pl. Skatavica—Kotor Varoš—Maslovare.

I Brigada postaviće se desno od II [Brigade] držeći glavninu prema Banja Luci, a najviše 2 bataljona na sektoru Prnjavor—Derventa (za obezbeđenje Prnjavora). Štab I Brigade učvrstiće svoju komandu nad novoformiranim meštanskim jedinicama,[4] kako bi se one što pre osposobile za učešće u borbama protiv neprijatelja.— Ako delovi I Brigade koji su bili oko Teslića nisu još krenuli otuda, neka odmah krenu naznačenim pravcem: ovo naređenje da im saopšti Štab III Brigade.[5]

III Brigada zasada ostaje gde je, dok se ne izvrši premeštanje bolnice i magacina, a zatim će uputiti 2 bataljona na sektor I Brigafde], dok će 2 bataljona, sa komandantom brigade,"ostati na prostoriji Cečava—Rankovići—Klupe, o čemu će dobiti naknadno naređenje.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/1, k. 705.
[5] Odnosi se na sektor Banje Luke.
' Treća sandžačka NOU brigada
[4] Misli se na Carevogorsku i Vijačansku četu sa teritorije Centralne Bosne, koje su pripadale Četvrtom krajiškom NOP odredu.
[5] Treće krajiške NOU brigade
[6] Nikola Karanović

Komandant artiljerije[7] će se postarati da se po svaku cenu osposobi put za prebacivanje topova na drum koji preko Jošavke vodi za Banja Luku. Izvestiće nas o postignutom.

Bolnica će se premestiti u s. Maslovare, a zatim, prema potrebi, kreće se pravcem Grabovica—Siprage. Pripremu premeštanja preduzeti odmah, s tim što će, ako bude i dalje vedro, prebacivanje ranjenika započeti pred mrak i vršiti se noću.

Hirurška ekipa ostaće na sektoru I Brigade, o čemu će naknadno dobiti precizno naređenje. Borci II Brig, operisaće se u bolnici.

Glavni deo diviziskog magacina preseliti na pogodna mesta oko (neposredno južno) od s. Maslovare. Manji deo ostaće na sektoru I Brigade, a do daljnjeg može i na dosadašnjem mestu, za potrebe I i III Brigade. Pripreme izvršiti odmah, s tim što će rukovalac div. magacina organizovati evakuaciju tako da se ne vrši, bar ne masovno, dok je vedro, nego poglavito noću.

Radio-stanica br. 2 ostaje uz Stab II Brigade. Redovna veza u 8 h. svakog dana.

Stab divizije nalaziće se na sektoru I Brigade, uz Stab te brigade ili u s. Spasevići.

Štabovi brigada neka odmah izmire sve potrebe njihovih jedinica u municiji — dok sprema nije još evakuisana.

2) Sve ove mere treba razumeti kao ono što jesu: mere opreznosti. Naime, ako neprijatelj preduzme ofanzivu na oslobođenu teritoriju, zadatak jedinica ove divizije je da energično intervenišu na Banja Luku, radi rasterećenja naših snaga koje budu neposredno branile slobodnu teritoriju. Pošto taj zadatak zahteva koncentraciju glavnine naših snaga prema B. Luci, sa zadržavanjem samo manjih zastora prema Teslići i Derventi, morala se preseliti naša bolnica i naš magacin. Osim toga, nije isključeno da bi jednim delom svojih snaga, u slučaju preduzimanja ofanzive, neprijatelj mogao udariti i na sektor ove Divizije.

3) Neophodno je potrebno sve snage uložiti za hitno poboljšanje obaveštajne službe. Rezultati na tom polju su zasada daleko ispod postojećih mogućnosti: tako je nepojmljivo da nemamo još nikakvih pouzdanih podataka o nepr. snagama u B. Luci, iako seljaci gotovo nesmetano i svakodnevno saobraćaju između svojih sela i B. Luke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komdiv.

(M. P.) Koča[9]

[7] **Milan Antončić-Velebit**
[8] **Koča Popović**

BR. 104

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 21 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NOVOM RASPOREDU PETE CRNOGORSKE I DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE[1]

III UDARNA DIVIZIJA

Radiogram

VRHOVNOM ŠTABU

Prema vašem naređenju naredili smo povlačenje Crnogorske i Hercegovačke[5] na prostoriju Turbe. U dolini Usore i prostoriji Blatnice trebalo bi da se odmorimo dva tri dana. Zbog toga naredite Prvoj diviziji da drži izvjesne snage prema Tesliću.

Pera'

21 januara 1943 g.
u 14.20 h.

BR. 105

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 21 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA SA NIJEMCIMA I ČETNICIMA KOD SANSKOG MOSTA I SELA STRICICA[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 25.—
Dne 21-1 /1943 god.

ŠTABU **I** BOS. KORPUSA N.O.V.

Negdje

Danas su vođene borbe kod Vrhpolja sa neprijateljem koji nadire od San. Mosta. Borba nije bila žestoka kao u toku

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/17, k. 14 A.**

[!] **Peta crnogorska i Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije**

[5] **Pero Cetković, komandant Treće NOU divizije**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10 a/2, k. 407.**

jučerašnjeg dana jer neprijatelj nije ni navaljivao onom žestinom kojom je jučer navaljivao. Neprijateljske žrtve su bile 50 mrtvih i ranjenih Njemaca i legionara. Kod nas jedan mrtav drug i 6 ranjenih.[2]

U toku današnjeg dana neprijatelj je dovlačio izvjesna pojačanja, tačan broj nije se mogao ustanoviti, te očekujemo da će sutra izvršiti jači napad na naše položaje koji se nalaze na liniji Golaja—Peći. Najveća je nezgoda što su sela iza naših položaja popaljena te nam se borci nemaju gdje smjestiti preko noći.

Jedinice IV Brigade[3] vodile su borbu s četnicima koji su pokušali da ih napadnu kod sela Stričića. Četnici su razbijeni uz gubitke. Bataljon koji je bio napadnut sinoć je izvršio prepad na četnike kod Kadinih Voda, čiji ishod nam još nije poznat. Jedan vod IV Brigade uspio je zarobiti jednog četničkog komandanta bataljona, 2 komandira i jednog vodnika. Ovi četnici su predani u Stab III Kraj. odreda jer su bili zarobljeni u blizini Jajca.[4]

Stab IV Brigade nas izvještava da se čula borba i istočno i jugoistočno od Jajca. Sigurno III Divizija vrši pritisak u tom pravcu.

Pošto mi ne možemo osmatrati komunikacije Prijedor—San. Most i ne znamo da li stižu još neke neprijateljske snage na ovaj pravac, molimo Vas da tražite od VI Brigade da prate pokrete neprijatelja, o čemu bi nas Vi mogli izvještavati, kako bi mogli bolje ocijeniti namjere neprijatelja. Takođe je potrebno da VI Brigada zatvori front do r. Sanice kako neprijatelj ne bi osjetio tu prazninu.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant
S. Rodić[5]

[2] Borba je vođena sa jedinicama 717 njemačke divizije (737 i 749 puk). Vidi dok. br. 230.
[3] Četvrte krajiške NOU brigade
[4] Vidi dok. br. 147.
[5] Narodni heroj Slavko Rodić

BK. 106

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 21 JANUARA 1943 GOD. KOMANDANTU BRIGADE I KOMANDANTU ŠESTOG BATALJONA O SITUACIJI NA TERENU PRNJAVORA I MOTAJICE[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE
21-1-1943

ŠTABU I PROLET. BRIGADE

— Drugovima Špancu[2] i Miladinu[3] —

1.— Na prostoru Motajice, u oslobođenim selima Srbac i Kobaši,[4] pojavio se opet Forkapa[5] sa 30—70 ljudi i proterao je neke naše koji su bili počeli sa nekom uspostavom naše vlasti i nove jedinice. U cilju razbijanja i poslednjih delova tih bandita, a u saglasnosti sa drugovima Vašom[6] i Fićom,[7] poslali smo naš Kombinovani bataljon, ojačan sa novom četom[8] koju je formirao Voja Stupar i dr., da razjuri te delove na čelu sa Forkapom i da izvrši mobilizaciju ljudstva. Sa njima je otišao i Dule[9] sa Stuparom, nadamo se da će i tamo uspeti da nešto mobilišu.

2.— Zbog prednje akcije naredili smo Prvom bataljonu da dođe u Prnjavor, s tim da mu jedna četa bude u varoši, jedna u Vučijaku radi. obezbeđenja sa pravca Jelah, a jedna u s. Šibovska radi čuvanja magacina, vršenja mobilizacije — zvali su nas otud — i ujedno bude rezerva IV bat. na tromeđi.

II bat. se nalazi na liniji, po dubini, Kojin Han, Milanovići, Hrvaćani, Devetina. Juče je ovaj bataljon proterao četnike Drenovića sa Devetine — njih oko 120 na broju. Ljubina četa[10] je učestvovala u toj akciji i dobro se držala.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 56/1, k. 707.
*** Danilo Lekić**
' Miladin Ivanović, komandant Šestog bataljona Prve proleterske brigade
[4] Bos. Kobaš
[5] Nikola Forkapa, komandant četničkog Motajičkog odreda
[6] Vaso Jovanović
[7] Narodni heroj Filip Kljajić
[8] Vjerovatno Vijačanskom četom.
[9] Dušan Korać-Dule
[10] Carevogorska četa, čiji je komandant bio Ljubo Podgorac.

IV bat. se i dalje nalazi na tromeđi: Bogosavac, Dubočko Brdo. Novo sa te strane ništa — sve je zasada mirno.

3.— Delove VI bataljona smo uputili u sastav bataljona sa oko 20 novih nenaoružanih boraca. Kragujevački vod[11] ćemo takođe uputiti.

4.— Najzad vas možemo obavestiti o bar približno tačnom stanju — brojnom — naših jedinica.

II bataljon ima u svakoj četi po stotinu boraca. Pod njegovom komandom se nalazi Ljubina četa (oko 50 boraca).

IV bataljon ima u svakoj četi prosečno po 80 — 90 boraca. Pod njihovom komandom se nalazi jedna četa koju su oni sami formirali od odabranih omladinaca (60 boraca).

Ovde nismo uzeli u obzir borce koji su bili kod nas, a koje smo dali Voji Stuparu.

Sto se tiče tog »Kombinovanog bataljona«, on se sastoji iz jedne kraljevačke[15] i jedne čete II bataljona. Hteli smo ga rasformirati, ali nismo mogli zbog zadatka koji nam je postavio Vaso i Fića, ali čim se taj zadatak izvrši čete ćemo vratiti u sastav svojih bataljona.

5.— Sto se tiče popune naših bataljona, mislim da bi stvar trebalo postaviti ovako, upravo smo takve i direktive dali II i IV bat. II i IV bat. će popuniti svoje pešačke čete do 300, ukoliko to već nisu učinili, a sve ostale ljude koje sada mobilišu upućivaće odmah nama da ih pošaljemo III i VI bataljonu. Rekli smo im da sada, iako nemaju više od 100 ljudi, da sve nenaoružane upute za III i VI, jer ovde nema više oružja. I bataljon će imati uslova da sam ovde vrši mobilizaciju, a nadamo se da će i Kombinovani bataljon mobilisati nešto ljudi (rekli smo im da odmah, čim mobilišu, šalju ovamo grupu po grupu) pa ćemo, to raspoređivati takođe na ova tri bataljona — I, III i VI.

Sa V bataljonom stvar bi trebalo postaviti ovako: uzećemo Ljubinu četu i onu novu što su stvorili Kraljevčani i kasnije formirati još treću četu. Da bi taj bataljon kvalitativno brzo osposobili postavičemo čitavu komandu naših starijih rukovodilaca, sem minimalnih izuzetaka (recimo Ljuba može ostati komandir pored tri dobra partijca u komandi čete). Tu mislim na komandu od štaba bataljona pa do desetara, pa čak i nekoliko puškomitraljezaca. Tako ćemo imati i prilično jaku partorg.,[13] a time će se dati mogućnosti da mnogi naši drugovi dobiju malo više odgovarajuće funkcije. Pozvaćemo danas zamenike politkoma bataljona da i sa njima razgovaramo o

[11] **iz Trećeg bataljona**
[15] **iz Četvrtog bataljona**
[13] **partisku organizaciju**

ljudima koji bi došli u obzir za starešine tih jedinica. Uostalom formiranje toga bataljona ne može se izvršiti dok ne rasformiramo Kombinovani bataljon i dok ne vidimo kako će se i ostali bataljoni popuniti. Mi ćemo ovde samo napraviti izvestan projekat, pa, ako se sa vama ne vidimo, ih ćemo vam ga poslati ili ćemo nekako gledati da se sastanemo da donesemo zajedničku — dakle punovažnu odluku. Za to vreme vi pozovite Gaju Vojvodića, da, ukoliko je ozdravio, bude pri ruci.

6.— Pošto ovde više nema pušaka za borce koje ćemo verovatno još moći da mobilišemo, a jedan deo će ostati u I bat., to nam uputite jednu stotinu pušaka.

7.— Stofa je bilo mnogo i sav je [odnesen] tamo odavde — us. Branešce. Tamo se nalazi i Voja[14] intendant. Pošto postoji mogućnost da se to evakuiše na slob. teritoriju, to vi hitno odvojte više štofa za našu brigadu, a proberite i za naš Štab. Voja intendant bi mogao odmah tamo organizovati radionicu. Što se veša tiče, nabavili smo nešto materijala i dali smo da se šije. Kape smo neke kupili valjda će vam biti taman.

Mislim, drugovi, da taj front, bar trenutno, nije mnogo aktivan, pa bi bilo dobro da i vi dođete ovamo da se o svim ovim stvarima porazgovaramo. Baš u vezi sa situacijom koju je nagovestio VŠ ne bi naši bataljoni smeli da ostanu u ovakvom stanju — u procesu reorganizacije, odvojenih pojedinih četa itd. A sve to možemo najbolje urediti ako se zajednički dogovorimo.

Mislim takode da treba najcelishodnije rasporediti našu artiljeriju. Pored svega trebaće ovu teritoriju bar donekle braniti, a polit,[ički] uslovi su takvi na kakve nismo u tek oslobođenim krajevima dosad naišli.

Zaključak: treba da dođete. Ako ne možete odmah a vi javite po kuriru kada možete, da bismo javili i Duletu da i on dođe od Save.[15]

Drugarski pozdrav:

Plavi"

P.S. Ako je stigla »Borba« i »Proleter«, pošaljite odgovarajući deo ovamo.[17]

[14] Voja Niketić
[15] Odnosi se na rijeku Savu.
[18] Mijalko Todorović
[17] Ova rečenica dopisana je rukom, ćirilicom.

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE TREĆE NOU DIVIZIJE OD 21 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O UPUĆIVANJU ZAROBLJENIH DOMOBRANA IZ ZEPCA[1]

STAB
X. HERCEGOVAČKE'
BRIGADE N.O.V.
Dana 21-1-1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O. JUGOSLAVIJE
Vojnosudski otsjek[2]

Prema naređenju Štaba III divizije N.O.V. sva vojna lica koja padnu u naše zarobljeništvo treba uputiti Vrhovnom štabu. U tom smislu upućujemo domobrane koje smo zarobili prilikom oslobođenja grada Zepča[3] od strane naše Brigade. Ovom prilikom upućujemo jedan dio od ukupnog broja iz razloga toga što smo momentano u nemogućnosti da izvršimo razmjenu odijela i obuće. Šalju se slijedeći domobrani:

1.— Hitrec Franjo, 1910, Zlatar—Ivanec, zemljor., Stožer I bojne, Varaždin.
2.— Tot Jozo, 1900, Stara Pazova, zemljor., Zelj. straža 16 bojne, Ruma.
3.— Varga Stjepan, 1906, Rezovac—Virovitica, zemlj., Zelj. straža 16 bojne, Požega.
4.— Sigeti Franjo, 1904, Jamarica—Novska, zemlj., Zelj. straža 16 bojne, Požega.
5..— Erlaner Ivan, 1907, Irig, stolar, Zelj. straža 16 bojne, Ruma.
6.— Hrvoje Stipo, 1902, Bili Brig, zemlj., straža, Požega.
7.— Žmire Ivan, 1917, Sinj, zemlj., Stožer I bojne, Sinj.
8.— Mik Stjepan, 1906, Staro Topolje—SI. Brod, zemlj., Zelj. straža 16 bojne, Požega.
9.— Vugić Đuro, 1905, N. Varoš, zemlj., Zelj. straža 16 bojne, Požega.
10.— Sanić Ivan, 1906, Pakrac, „ „ „
11.— Mihalec Anton, 1906, Daruvar, „ „ „
12.— Tenji Silvestar, 1909, Ruma, „ „ Ruma.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9—1, k. 11.**
* **Dopisano mastilom.**
[5] **Opširnije o oslobođenju Zepča vidi dok. br. 87.**

13.— Dragomanović Josip, 1902, N. Gradiška, zemlj., Zelj. straža 16 bojne, Požega.
14.— Uzel Franjo, 1905, Pakrac, zemlj., Zelj. straža 16 bojne, Požega.~
15.— Žalac Mato, 1901, Ruma, kovač „
16.— Rogina Mato, 1902, Podravska Slatina, zemlj.,
17.— Kurjaković Ivan, 1904, Cernik,
18.— Purgarić Anton, 1902, N. Gradiška,
19.— Hlavček Franjo, 1904, Grubišno Polje,
20.— Mak Mato, 1902, Novaci,
21.— Makaj Petar, 1906, Daruvar,
22.— Vrekalić Ivan, 1902, Dobrović,
23.— Semenić Dragutin, 1913, Krapina.
24.— Vanjek Gašpar, 1905, Grubišno Polje,
25.— Didović Mato, 1902, N. Gradiška,
26.— Horvat Andrija, 1906, Irig, šuster, „ Ruma.
27.— Kiš Ivan, 1905, Daruvar, „ „ Požega.
28.— Mandić Tomo, 1905, Virovitica,
29.— Doljanin Andrija, 1902, Grubinci,[4] „ „ Ruma.
30.— Crljen Stjepan, 1907,
31.— Valter Rudolf, 1905, Irig, limar,
32.— Cuković Karlo, 1902, Bjelkovac, zemlj., „ Požega.
33.— Stefanović Josif, 1903, Petrovaradin, „ „ Ruma.
34.— Ferenc Petar, 1909, Stara Pazova,
35.— Ivezić Mato, 1905, Novska, „ „ Požega.
36.— Kosović Marko, 1902, Podravska Slatina,
37.— Pšajet Avgust, 1911, Pleš, „ 15 p.p., 4 sat, Varaždin.
38.— Zeljković Jusuf, 1914, Glamoč, „ „ Sinj.
39.— Hlupić Stjepan, 1907, Miholec, „ Stožer I bojne, Varaždin.
40.— Vučkovički Gašpar, 1909, Ivanec, „ 15 p.p.., 4 sat „
41.—

Ostali zarobljenici kao i svi potrebni podaci o njima stići će poslije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:
Politkom
Cedo Kapor

Načelnik
Rade[3]

(M. P.)

[4] Vjerovatno Golubinci
[5] Rade Hamović

BR. 108

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 22 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA ZA PREFORMIRANJE U DEVETU KRAJIŠKU NOU BRIGADU[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Br. službeno
22 januara 1943 g.
— Položaj —

Po ukazanoj potrebi formira se iz snaga III kraj. odreda IX krajiška narodno-oslobodilačka udarna brigada. U vezi toga

NAREĐUJEMO:

Da se u sastav IX krajiške N.O.U. brigade uključe sve snage bivšega III kraj. odreda i to bataljoni: I, II, III i IV.® Brigada će nositi naziv narodnoga heroja Sime Šolaje.

Za komandanta određuje se drug Dakić Maksim, dosadašnji komandant III kraj. odreda.

Za političkoga komesara brigade određuje se drug Vlatković Nemanja, dosadašnji politički komesar III kraj. odreda.

Za zamenika komandanta određuje se drug Nedeljko Manojlović, dosadašnji komandant III bataljona III kraj. odreda.

Za zamenika političkoga komesara određuje se drug Blažo Orlandić, dosadašnji zamenik političkoga komesara III kraj. odreda.

Štab brigade popuniće štab potrebnim osobljem tako da može pravilno funkcionisati.

Zadatak IX krajiške N.O. brigade do daljnjega naređenja biće sledeći:

I bataljon držače položaje prema Jajcu kod Jezera, prema pruzi Jajce — Donji Vakuf kao i prema samome Vakufu, održavajući vezu sa V divizijom kao i sa ostalim susednim jedinicama.

II bataljon će držati položaje prema Kupresu zatvarajući drum Kupres — Šujica — Livno i to zajedno sa delom III bataljona iste brigade.

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12 a/2, k. 407.**

[8] **Prvi (kupreški), Drugi (blagajski), Treći (ravanjsko-vukcvski) 1 Četvrti (prozorski) bataljon. Vidi dok. br. 77.**

III bataljon će držati položaje prema Kupresu sa južne strane zatvarajući put Kupres — Sujica — Livno kao i zatvarajući cestu Prozor — Duvno.

IV bataljon će da kontroliše sektor između Prozora — Rame — Fojnica i Gornjega Vakufa, održavajući vezu sa III N.O.U. divizijom.

Sem ovoga vojničkoga zadatka brigada će imati zadatak da najintenzivnije preduzme prikupljanje ljudstva za brigadu, a naročito IV bataljon[3] koji treba da ima pred sobom perspektivu da formira novu brigadu na tome sektoru.

IX N.O.U. brigada »Simo Solaja« biće neposredno pod komandom Štaba I bos. N.O.U. korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant korpusa,
(M. P.) **Košta**[4]

BR. 109

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 22 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA NOVI RASPORED JEDINICA U VEZI S POČETKOM ČETVRTE NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA OSLOBOĐENU TERITORIJU[1].

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br. 22.1.43-13 h.

ŠTABOVIMA BRIGADA

1) Vrhovni štab nas je jutros izvestio da je započela nepr. ofanziva na oslobođenu teritoriju[2] »sa svih strana: iz Karlovca, Petrinje, Gračaca, Gline, Sanskog Mosta itd.« V. Š. nam je **u** vezi s tim naredio da ne šaljemo ranjenike na slobodnu teritoriju.

[3] **Prozorski bataljon**
[4] **Košta Nađ**

[1] **Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 141 a, k. 705.**
[s] **Ovo je bio početak Četvrte neprijateljske ofanzive.**

2) Na osnovu novostvorene situacije, jedinice ove Divizije zauzeće najhitnije novi raspored — iznesen u jučerašnjem naređenju — kako bismo mogli da krenemo na Banja Luku čim dobijemo naređenje od V. Š. ili da dočekamo neprijatelja ako bi delom svojih snaga krenuo i prema nama.

Jedinice III brigade' [da] ostanu gde su, ako je situacija na njihovom sektoru ostala nepromenjena. Ako se, međutim, pouzdano dozna da su Nemci otišli iz Teslića, prema Tesliću će ostati (prostorija Cečava — Klupe — Rankovići) svega 2 bataljona, sa komandantom brigade,[4] dok će 2 bataljona doći u D.[onju] i Sr.Jednju] Snjegotinu, odakle će odmah uhvatiti vezu sa ovim Štabom ili Štabom I brigade. Stab III brigade odmah da naredi temeljno rušenje druma Teslić — Klupe i objekata na njemu.

3) Jedinice III divizije nalaze se sada na prostoriji dolina r. Usora — Blatnica. Sa njima će držati redovnu vezu najbliža jedinica III brigade.

4) Upozoriti ljudstvo da je bar jedan deo Nemaca u belim mantilima, i da među njima ima skijaša, te da treba da bude krajnje oprezno i budno. U Prnjavoru smo preduzeli izradu belih mantila koji će se razdeliti brigadama, prema raspoloživoj količini.

5) Stab I i III brigade poslaće Stabu II[5] brigade sve puškomitraljeze koje imaju preko predviđenog normalnog broja.

6) Pokret bolnice i magacina ne obustavlja se.

7) Div. odeljenje za vezu, u saradnji sa brigadnim odeljenjima, postaviće telefonsku vezu između štabova I i III brigade i ovog Štaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Polkomdiv.	Naštadiv.	Komdiv.
Fića®	(otsutan)	Koča'

® Treće krajiške NOU brigade
[4] Nikola Karanović
[5] Treća sandžačka NOU brigada
[6] Narodni heroj Filip Kljajić
[7] Koča Popović

BR. 110

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE DALMATINSKE NOU BRIGADE DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 22 JANUARA 1943 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O RADU PARTISKE ORGANIZACIJE U BRIGADI'

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Razvoj partijskih organizacija a uporedo s tim i razvoj brigade kao vojničke jedinice ide, naročito u posljednje vrijeme, u znaku stalnog napredovanja. Postižu se vidni uspjesi u svim pravcima, po svim linijama partijske djelatnosti. Izlazi se polako ali sigurno iz raznih slabosti, otklanjaju se mnogi nedostaci kojima smo obilovali, uspješno se likvidira sve ono što nas je sputavalo u radu. Danas, s pravom postavljaju naše organizacije zadatak — stići ostale brigade naše divizije. Osnovni nedostatak, koji nas je mnogo kočio u radu, jeste vrlo mlad i neiskusan partijski kadar. Takvom kadru podići svijest o ulozi naše Partije u vojsci, naučiti ga vještini rukovođenja, vaspitati ga na odgovornost u radu, uliti mu dovoljno partijnosti, bio je glavni zadatak, koji se pred rukovodeće drugove u najvećoj mjeri postavljao. Dugim i svakodnevnim radom to pitanje je ipak u priličnoj mjeri pozitivno riješeno, što se, osjeća na stvarnom uticaju partijskih jedinica na život i rad vojske. Sve dok to pitanje nije uspješno riješeno, ostali niz, isto tako, važnih problema nije rješavan brzo i na vrijeme. Zahvaljujući izrastanju i jačanju partijske organizacije postigli smo da uspješno postavimo i sprovodimo za nas osnovna pravila: da se radi planski i da se organizacije osamostale.

Iako je plan osnovna i svakoj organizaciji poznata stvar, kod nas doskoro plan nije postavljan tako da predvidi sve i da za određeni zadatak angažuje sve partijce jedne organizacije. Danas je plan djelo bataljonskog rukovodstva. Po ispunjenju starog plana postavlja se novi. Uspijevamo da za tačno sprovođenje plana zainteresujemo sve partijce. Plan je kod nas omogućio da se razgranaju i unaprijede svi sektori rada. Kao rezultat plana uspješno se radi politički (česta bataljonska i

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ pod reg. br. 5644.**

četna predavanja i diskusije), kulturno (niz priredaba za seljake i građane, analfabetski tečajevi), vojnički (razne borbene radnje), itd. Ovakav rad zapošljava po raznim linijama velik broj boraca i time se daje mogućnost borcima da se kroz rad podižu.

Doskora, organizacije su nam mnogo trpjele zbog nesamostalnosti u radu. Uglavnom, svi su očekivali da se obiđu od odgovornih drugova iz brigade pa da onda sa radom požure. Međutim, u posljednje vrijeme nezavisno od naših obilazaka organizacije rade. U radu donose predloge i odluke sa dovoljno samouvjerenja da su ispravne i što je važno zapaža se da prave vrlo malo pogrešaka. Ovo je za nas od velike važnosti, jer je vrlo čest slučaj da su jedinice i terenski i vremenski udaljene od štaba brigade pa, uglavnom, tako udaljena jedinica radi na svoju inicijativu. Ovako sređene naše partijske organizacije mogu da se pozabave rješavanjem drugih problema, koji nam se nameću i koji iziskuju što brže i bolje rješenje.

Jedan od takvih važnih zadataka jeste teoretsko izdizanje partijaca. Mi mu danas posvećujemo najveću pažnju, jer zaista naši partijci znaju vrlo malo. Dosad nije bilo dovoljno sistema u tom radu. Postavili smo svim organizacijama kao obavezu proučavanje Istorije V.K.P.(b). Proučavanje mora da bude što temeljitije. Pošto nijesmo imah umnoženu Istoriju, to danas radimo na tome da bar prve glave umnožimo. Već smo umnožili prvu glavu i ona se proučava. Radi se na umnožavanju sljedećih glava. Sva ostala literatura, koje ima prilično, treba da nam posluži kao materijal za bolje razumijevanje i učenje Istorije.

Pored pitanja teorijske izgradnje kao važna pitanja treba istaći nedovoljnu borbenost pojedinih dijelova nekih naših jedinica, zatim potrebu vaspitanja svih ljudi da sa voljom i ljubavlju pođu, ako bude potrebno, i van granica Dalmacije u cilju daljeg vođenja naše borbe. Iako je, i po pitanju borbenosti i odilaska iz svoga kraja, brigada uglavnom daleko odmakla, ipak kod izvjesnih novodošlih elemenata treba još u tom pravcu uporno raditi.

Sva pitanja koja se danas postavljaju i koja će se ubuduće postaviti u ovoj brigadi biće riješena u interesu naše Partije. To garantuje današnje stanje Partije, koja stvarno pretstavlja najvažnijeg činioca u raspoloženju naših boraca.

Izuzetak od ovakvog stanja čini donekle organizacija IV-tog bataljona ove brigade. Ljudstvo ovog bataljona sastavljeno je od primoraca i ostrvljana, koje ne raspolaže sa dovoljno borbenih i uopšte vojničkih kvaliteta. To se da objasniti uslovima pod kojima se ono razvijalo i širinom dalmatinskog ustan-

ka, gdje se dižu i najzaostalije i za borbu najneiskusnije mase. Mi imamo namjeru da koristimo prvu priliku popune novim borcima iz nekog drugog kraja, pa da ovaj bataljon sa njima izmiješamo. To će svakako omogućiti ovom bataljonu da postane bolja jedinica. Na savjetovanju rukovodilaca Partije naše Divizije, pretstavnici ove brigade uzeli su vrlo vidno učešće u raspravljanju i postavljanju raznih pitanja. Pokazalo se da stvari dosta pravilno i zrelo postavljaju. Samo savjetovanje pretstavlja za partijce ove brigade ogromnu vrednost. Radi prenošenja sadržaja savjetovanja na drugove koji nijesu bili prisutni, mi održavamo plenume bataljonskih organizacija. Na taj način, svi drugovi biće u mogućnosti da se upoznaju sa potrebnim stavovima po političkom i organizacionom pitanju.

Iako smo imali u posljednjim borbama nekoliko poginulih partijaca, ipak je broj članstva prilično velik. U brigadi ima 151 član Partije, 62 kandidata, 339 skojevaca. Od svih članova Partije ima 66 radnika, 40 seljaka, 25 intelektualaca, 9 namještenika i 11 koji su imali prije razne vojne funkcije. Prosječni staž partijaca je 11 mjeseci. Ovako visok staž u našoj mladoj organizaciji objašnjava se time što ima u Partiji nekoliko drugova sa od 5—15 godina partijskog staža. Iz ovoga izlazi da je članstvo Partije po svom socijalnom sastavu uglavnom proletersko, jer i seljaci koji su u Partiji pretstavljaju pravu seosku sirotinju. Najveći broj intelektualaca koji su kod nas došao je iz drugih brigada. Inače ova brigada je sa njima vrlo siromašna. Ovako proleterska masa iziskuje uporan rad, ali s druge strane pretstavlja garanciju da će se od njih stvoriti ljudi do kraja odani Partiji.

Skojevske organizacije u ovoj brigadi pravilno su postavljene, prilično su očvrsnute i uglavnom dobro rade. U svim bataljonima stvoreni su bataljonski komiteti Skoj-a, koji rade prilično samostalno. Doskoro, u bataljonskim biroima nije bilo direktnih pretstavnika omladine, jer skojevska rukovodstva još nijesu bila izrasla, već je njima Partija pomagala preko drugova koji katkad i nijesu bili omladinci. Ulaskom pretstavnika Skoj-a u partijsko rukovodstvo osigurava se puna pomoć Partije i ima se pregled rada skojevske organizacije. Njihovi sastanci, koji se uredno održavaju, mnogo koriste podizanju omladine, preko raznih referata i diskusija, podjele rada po omladinskim sektorima i kroz međusobnu kritiku i samokritiku. Obrazovan je brigadni komitet Skoj-a, koji rukovodi radom Skoj-a u čitavoj brigadi a podnosi izvještaje C.K.-u Skoj-a. Pravilno postavljanje organizacije Skoj-a i pažnja koju mu ukazuje Partija obećava da će se u tom pravcu dosta učiniti.

Zena u našoj brigadi ima oko 60. Nijesmo uspjeli da u radu sa njima postignemo veće rezultate. Uveli smo u praksu da pored toga što se sa njima radi preko Skoj-a i kroz čete održavamo posebne sastanke u okviru bataljona, gdje će sa njima odgovoran drug raditi praktično, teoriski i vaspitno.

Uporedo sa razvojem i napretkom Partije razvijaju se naši bataljoni. Kroz posljednje borbe koje su bile teške, vojnici su mnogo naučili u pogledu ratne vještine. Ova brigada, koja je sastavljena uglavnom od neiskusnog ljudstva, već je osposobljena i za one zadatke gdje se iziskuje velika hrabrost i vještina. U bataljonima se redovno raspravlja svaka akcija. Politički rad, koji je ovdje mnogo potreban, razvija se, naročito u posljednje vrijeme, pravilno i dobro. Na bataljonskim sastancima raspravljaju se najvažniji politički momenti i izvjesne teme iz oblasti teorije marksizma-lenjinizma. Za politički rad vlada kod svih veliko interesovanje. U posljednje vrijeme učinjen je veliki napredak po pitanju rada u narodu. Kulturni plan predviđa osposobljavanje boraca u izvođenju priredaba. Dosad je naučeno više raznih skečeva, pjesama, horskih recitacija itd. Pòred priredaba za vojnike dato je i niz priredaba za narod. Priredbe su davane u više sela kao i u Livnu i Tomislavgradu.[2] Nivo ovih priredaba nije visok jer tu se sad tek počinje, ali svakako rad u tom pravcu ima kod nas dobru budućnost. Pored toga mi smo održali u više mahova sastanke sa seljacima ili građanima a pokatkad i sa n.o. odborima.

Vašom odlukom, koju nam je prenio komesar naše Divizije,® izmijenjen je sastav Politodjela ove brigade. Drug Veliša Laković, koji je upućen iz IV crnogorske brigade, već je stigao i odmah je primio svoju dužnost. Još nije stigao drug Milija Sekulović, koji je isto tako određen za naš Politodjel. Sa drugovima iz Politodjela pretresao sam stanje Partije u brigadi i preduzeli smo niz konkretnih mjera u pravcu pojačanja rada. Po svima pitanjima među nama vlada puna saglasnost. Svaki posao zajednički pretresemo, pa zajedno ili pojedinačno posao obavimo. Između Štaba i Politodjela vlada puno drugarstvo i razumijevanje.

Stanje u Stabu brigade je dobro. Održavamo redovno sastanke, gdje pretresamo sva pitanja koja interesuju brigadu. Na sastancima osvrćemo se kritički na sve propuste ili greške, kako pojedinaca tako i svih, te time nećemo dozvoliti pravljenje ma kakvih grešaka. Našem Stabu nedostaje zamjenik komandanta,

[8] **Duvno**

[5] **Mitar Bakić**

jer je nedavno umro.[4] Svi mi nemamo još dovoljno znanja i umješnosti ali se osjeća staranje svih da damo od sebe što više možemo.

Na Vaš zahtjev uputili smo Vam druga Novaka.[5] On se kod nas dobro razvijao i mnogo nam je u radu koristio. Po svojim sposobnostima i po svome karakteru on zaslužuje neku odgovorniju dužnost. Drugovi Fejić[0] i Vasić' nalaze se u dva naša bataljona. Fejić od dolaska iz bolnice shvatio je napokon kritiku koju je od nas dobio i sad vrlo lijepo radi. Ja mislim da će i on u najskorije vrijeme preodoljeti svoje slabosti pa time primiti odgovorniju dužnost. Drug Vasić ovih dana došao je iz bolnice. Za njegov rad nema prigovora. Ali držanje u akcijama nije bilo najbolje, prema mišljenju partijaca. Mi smo mu na to ukazali i u budućim akcijama pazićemo na njegovo držanje. Obojici smo objasnili razvoj druga Novaka i postavili njima da tim putem pođu.

Naša tehnika radi neprekidno na umnožavanju raznog materijala. Pored nešto kulturnog materijala umnožili smo prvu glavu Istorije i jedan odlomak iz knjige »Džimi Higins«. U toku je umnožavanje druge glave Istorije.

Pred svim part, organizacijama istakli smo[8] kao naročito važno i potrebno proraćivanje »Proletera«. Ukazali smo na veliku važnost članaka koji objašnjavaju niz aktuelnih političkih problema, kao i na organizacione zadatke koji se postavljaju pred našu Partiju i koje prema tome moramo i mi na svom terenu rješavati.

Kadrovski upitnici ispunjavaju se postepeno. Pri tom ispunjavanju prave se često razne greške. Vodićemo računa da upitnici ubuduće budu bez greške.

Po povratku druga Mirka,[9] člana Politodjela, sa Kongresa Omladine, održali smo sastanak, na kojem je on iznio nekoliko Vaših primjedaba. Odmah mogu naglasiti da nas je to pogodilo u najvećoj mjeri. Mi smo proanalizirali sve greške koje smo pravili i odnijeli se prema njima do kraja samokritički. Svakom od nas bilo je teško što smo Vas morali zaposliti takvim stvarima, koje smo mogli lako izbjeći. Ćelija Štaba složila se je sa izjavom druga Mirka o našim greškama, koju je on dao pred Vama.

[4] Jovo Martić. Umro početkom 1943 godine.
[5] Franc Novak
[6] Salko Fejić
[7] Nenad Vasić
[8] Riječi »istakli smo« dopisane rukom.
[9] Mirko Milojković

Zena u našoj brigadi ima oko 60. Nijesmo uspjeli da u radu sa njima postignemo veće rezultate. Uveli smo u praksu da pored toga što se sa njima radi preko Skoj-a i kroz čete održavamo posebne sastanke u okviru bataljona, gdje će sa njima odgovoran drug raditi praktično, teoriski i vaspitno.

Uporedo sa razvojem i napretkom Partije razvijaju se naši bataljoni. Kroz posljednje borbe koje su bile teške, vojnici su mnogo naučili u pogledu ratne vještine. Ova brigada, koja je sastavljena uglavnom od neiskusnog ljudstva, već je osposobljena i za one zadatke gdje se iziskuje velika hrabrost i vještina. U bataljonima se redovno raspravlja svaka akcija. Politički rad, koji je ovdje mnogo potreban, razvija se, naročito u posljednje vrijeme, pravilno i dobro. Na bataljonskim sastancima raspravljaju se najvažniji politički momenti i izvjesne teme iz oblasti teorije marksizma-lenjinizma. Za politički rad vlada kod svih veliko interesovanje. U posljednje vrijeme učinjen je veliki napredak po pitanju rada u narodu. Kulturni plan predviđa osposobljavanje boraca u izvođenju priredaba. Dosad je naučeno više raznih skečeva, pjesama, horskih recitacija itd. Pöred priredaba za vojnike dato je i niz priredaba za narod. Priredbe su davane u više sela kao i u Livnu i Tomislavgradu.[2] Nivo ovih priredaba nije visok jer tu se sad tek počinje, ali svakako rad u tom pravcu ima kod nas dobru budućnost. Pored toga mi smo održali u više mahova sastanke sa seljacima ili građanima a pokatkad i sa n.o. odborima.

Vašom odlukom, koju nam je prenio komesar naše Divizije,[3] izmijenjen je sastav Politodjela ove brigade. Drug Veliša Laković, koji je upućen iz IV crnogorske brigade, već je stigao i odmah je primio svoju dužnost. Još nije stigao drug Milija Sekulović, koji je isto tako određen za naš Politodjel. Sa drugovima iz Politodjela pretresao sam stanje Partije u brigadi i preduzeli smo niz konkretnih mjera u pravcu pojačanja rada. Po svima pitanjima među nama vlada puna saglasnost. Svaki posao zajednički pretresemo, pa zajedno ili pojedinačno posao obavimo. Između Štaba i Politodjela vlada puno drugarstvo i razumijevanje.

Stanje u Stabu brigade je dobro. Održavamo redovno sastanke, gdje pretresamo sva pitanja koja interesuju brigadu. Na sastancima osvrćemo se kritički na sve propuste ili greške, kako pojedinaca tako i svih, te time nećemo dozvoliti pravljenje ma kakvih grešaka. Našem Stabu nedostaje zamjenik komandanta,

[2] Duvno
[3] Mitar Bakić

jer je nedavno umro.[4] Svi mi nemamo još dovoljno znanja i umješnosti ali se osjeća staranje svih da damo od sebe što više možemo.

Na Vaš zahtjev uputili smo Vam druga Novaka.[5] On se kod nas dobro razvijao i mnogo nam je u radu koristio. Po svojim sposobnostima i po svome karakteru on zaslužuje neku odgovorniju dužnost. Drugovi Fejić[0] i Vasić[7] nalaze se u dva naša bataljona. Fejić od dolaska iz bolnice shvatio je napokon kritiku koju je od nas dobio i sad vrlo lijepo radi. Ja mislim da će i on u najskorije vrijeme preodoljeti svoje slabosti pa time primiti odgovorniju dužnost. Drug Vasić ovih dana došao je iz bolnice. Za njegov rad nema prigovora. Ali držanje u akcijama nije bilo najbolje, prema mišljenju partijaca. Mi smo mu na to ukazali i u budućim akcijama pazićemo na njegovo držanje. Obojici smo objasnili razvoj druga Novaka i postavili njima da tim putem pođu.

Naša tehnika radi neprekidno na umnožavanju raznog materijala. Pored nešto kulturnog materijala umnožili smo prvu glavu Istorije i jedan odlomak iz knjige »Džimi Higins«. U toku je umnožavanje druge glave Istorije.

Pred svim part, organizacijama istakli smo[8] kao naročito važno i potrebno proradivanje »Proletera«. Ukazali smo na veliku važnost članaka koji objašnjavaju niz aktuelnih političkih problema, kao i na organizacione zadatke koji se postavljaju pred našu Partiju i koje prema tome moramo i mi na svom terenu rješavati.

Kadrovski upitnici ispunjavaju se postepeno. Pri tom ispunjavanju prave se često razne greške. Vodićemo računa da upitnici ubuduće budu bez greške.

Po povratku druga Mirka," člana Politodjela, sa Kongresa Omladine, održali smo sastanak, na kojem je on iznio nekoliko Vaših primjedaba. Odmah mogu naglasiti da nas je to pogodilo u najvećoj mjeri. Mi smo proanalizirali sve greške koje smo pravili i odnijeli se prema njima do kraja samokritički. Svakom od nas bilo je teško što smo Vas morali zaposliti takvim stvarima, koje smo mogli lako izbjeći. Ćelija Štaba složila se je sa izjavom druga Mirka o našim greškama, koju je on dao pred Vama.

[4] Jovo Martić. Umro početkom 1943 godine.
[5] Franc Novak
[6] Salko Fejić
' Nenad Vasić
[8] Riječi »istakli smo« dopisane rukom.
[9] Mirko Milojković

U daljem radu uložićemo sve svoje snage da našu Partiju u brigadi podignemo na još veći stepen, i time je potpuno osposobimo da uspješno odgovori sadašnjim i budućim zadacima.

Mnogo drugarskih pozdrava,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22-1-1943 g.

Zamj. politkoma
II Dalmatinske N.O.U. brigade
II Prolet, divizije
(M. P.) **Jovan Kapičić**

BR. 111

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 22 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA DRUGOG, TREĆEG I ŠESTOG BATALJONA O POČETKU NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA OSLOBOĐENU TERITORIJU I PRIPREMANJU JEDINICA ZA POKRET[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. 114
22 januar 1943 g.

ŠTABOVIMA III, VI i II BATALJONA

1. Štab divizije nas obavještava[5]: »Vrhovni štab nas je jutros izvijestio da je započela nepr.[ijateijska] ofanziva na oslobođenu teritoriju sa svih strana: iz Karlovca, Petrinje, Gračaca, Gline, Sanskog Mosta itd.«

2. Na osnovu novostvorene situacije jedinice naše divizije moraju hitno posjesti prostoriju određenu naredbom V.Š., naime glavninu koncentrisati prema Banja Luci. U vezi sa tim raspored naših jedinica (Divizije) je sljedeći:

II brigada[3] — na prostoriji: Javorani — Skatavica — K. Varoš — Maslovare;

[1] **Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1, k. 709.**

[5] **Vidi dok. br. 103.**

[5] **Treća sandžačka** NOU **brigada**

III brigada[1] — oko Teslica. Ukoliko u Teslicu ne budu ostali Njemci koji su sada tamo prodrli, III brigada će na tom sektoru ostaviti dva bataljona. a sa ostala dva doći će na prostoriju I brigade;

I brigada — na prostoriji: Jelovčani — Brđani — Jovanovići (III b.), Hrvaćani — Devetina (VI b.), Potočani — Dragovići (II b.) i Prnjavor — Derventa (I i IV b.).

3. Zadaci naših jedinica (III, VI i II b.) je održavanje tijesne međusobne veze i potpune spremnosti za pokret prema B. Luci, ukoliko to bude postavio pred našu diviziju V.Š. u cilju rasterećenja snaga koje brane slobodnu teritoriju. A dotle zatvaranje na tom sektoru pravca od B. Luke prema novooslobođenoj teritoriji. I i IV b.[ataljon] zatvaraju pravce od Derevente i Jelaha.

4. S obzirom na to da neprijatelj jačim snagama napada na oslobođenu teritoriju i da će vjerovatno sa izvjesnim djelovima krenuti i prema nama, naši borci, komandno osoblje, jedinice kao cjeline, brigada kao jedinstvena cjelina, moraju preduzeti sve mjere, razviti svu energiju, uložiti sav trud da u ovim časovima opravdamo dosadanje povjerenje našeg V.Š., naše Partije. Mi moramo biti spremni ne samo da nanesemo neprijatelju teške udarce u momentu kada bude krenuo na nas, već i da ga nemilosrdno udarimo po njegovom slabom mjestu da bi tako potpomogli našu braću na drugim sektorima. Svaki pojedinac, sve jedinice moraju dati sve od sebe da se i pod ovakovim okolnostima odgovori obavezama prema narodu, prema Partiji. A jedno je sigurno: mi imamo dovoljno snaga da se uspješno borimo protiv neprijatelja, samo ako te snage budemo pravilno koristili i upotrijebili.

5. Potrebno je preduzeti hitno sljedeće mjere: II b.[ataljon] će u toku sjutrašnjeg dana poslati sve ljudstvo koje mu pretječe preko broja 300, uračunavajući tu i Ljubinu četu.[3] Naime, bataljoni treba da popune svoje brojno stanje do 300. Ukoliko budemo imali više ljudstva formiraćemo V b.[ataljon]. To ljudstvo će II b. poslati VI b- koji će zadržati pola cd ukupnog broja, a pola dostaviti III b. Sa tim ljudstvom II b. će poslati i suvišak p. mitraljeza, za bataljon može ostati svega 20 komada, VI b. nedostaje 2 komada, a III b. 3 komada. Suvišak preko 20 p.m. po bataljonima moramo dostaviti II brigadi. Po ovome II b. će postupiti hitno, sjutra ujutru. Ljubina četa ostaje pri II b., tako da će isti raspolagati sa 4 čete.

[4] Treća krajiška NOU brigada

[5] Odnosi se na Carevogorsku četu koja je iz četničkog Motajičkog odreda stupila u NOV. Njen komandir bio je Ljubo Podgorac.

Novomobilisanom ljudstvu mora se posvetiti puna pažnja i kontrola. Može se pretpostaviti da će u malo težoj situaciji nastupiti otpadanje, što treba spriječiti time što će se za ranije pročistiti redovi tih boraca. Također je vrlo vjerovatno da su neprijateljski elementi, agenti, ubacili i niz svojih ljudi da bi vršili unutar naših jedinica razorni i demoralizatorski rad, to je vrlo vjerovatno u vezi sa raznim podacima koje smo dobili. Zato je potrebno hitno provesti maksimalnu kontrolu i budnost. To ne znači da treba u svakog sumnjati, već provesti jednu zdravu kontrolu i ne dozvoliti neprijatelju da nam podvali.

6. S obzirom da Njemci raspolažu bijelim mantilima, ima ih i skijaša, postoji mogućnost da se neopaženo privuku našim položajima i mjestima stanovanja, potrebno je do maksimuma povećati opreznost i budnost, do maksimuma razviti odgovornost svakog pojedinog borca, kako se ne bi desilo nikakvo iznenađenje. O ovome treba povesti najstrožije računa.

Naročito je to važno kada se uzme u obzir i to da će četničke bande nastojati da koriste svaki momenat kako bi našim jedinicama nanijele kakav udar ili štetu.

Sve te momente treba imati svakog momenta u vidu, kako se ne bi izlagali nepotrebnim gubicima.

Također je nužno preduzeti najstrožije mjere, čije će se izvršenje kontrolisati svakog časa, za zaštitu od avijacije, koja ovoga puta može da pretstavlja duplu opasnost: bombardovanje i bacanje otrovnih plinova. Kao odbranu najvažnije je učiniti sve da se jedinica ne primijeti iz vazduha, kako na položajima, tako pri pokretu, na bivakovanju, uvijek. Dalje treba održati po jedinicama predavanje o otrovnim plinovima i zaštitu protiv njih: izbjegavanje dolina, šuma, razređivati ljudstvo, snabdjeti ih maramicama ili kakvom krpom, koje u slučaju bacanja gasova okvasiti i držati na ustima napuštajući zatrovanu prostoriju itd.

7. Sve jedinice na svojim sektorima preduzeće temeljito uništavanje drumova koji vode od B. Luke prema nama (I i IV b. onih od Dervente i Jelaha). Za ovaj posao treba hitno mobilisati stanovništvo i odmah pristupiti efikasnom uništavanju.

8. Raspored, smještaj jedinica izvršiti tako da nisu izložene skupno bombardovanju iz vazduha. No, držati ih u pripravnom stanju kako bi, pri prvoj pojavi neprijatelja kod prethodnica, glavnina brzo stupila u dejstvo. U tu svrhu jedinice (osnovne) moraju biti na okupu, ne smije se dozvoliti nepotrebno rasipanje ljudstva odašiljanjem po selima ili u grad. Svaki borac, svaka jedinica mora biti na svom mjestu kako bi se što brže mogli suprotstaviti neprijatelju. Od brzine pokreta u mnogim slučajevima zavisiće ishod borbe.

9. Neobično je važno održavati što tješnju vezu među jedinicama (u ovom slučaju među bataljonima) i ovih sa S.ftabom] brigade. Ta veza treba da omogući puno sadejstvo, obavještenje jedne jedinice o stanju kod druge, uvid Štaba brigade u cjelokupnu situaciju, što će omogućiti cjelishodnije vođenje operacije i neće se dospjeti u takav položaj da o nekoj jedinici ne znamo gdje se nalazi, što je u ovakovim prilikama neobično važno.

10. Neodložno pristupiti potpunom rasterećenju komore, kako bi se mogla ponijeti potrebna količina municije. Treba imati u vidu da u borbama ovakvog karaktera (defanzivnim) rijetko i u neznatnim količinama se dolazi do popune utrošene municije, koja se naprotiv vrlo mnogo troši. O tome treba povesti računa i na vrijeme se snabdjeti iz brigadne intendanture potrebnom municijom. Sve se može, u potrebnom momentu, baciti: kazani i druga sprema, ali municija se mora nositi. Borcima treba dodijeliti koliko god mogu ponijeti.

11. Svaki momenat slobodnog vremena koristiti za oporavak ljudstva, što bolju ishranu, dovođenje u red odijela, obuće, da ne govorimo o oružju, i intenzivnog političkog rada, kako sa starim, tako i prvenstveno sa novim borcima.

12. Ovdje su navedene osnovne stvari koje treba preduzeti. Međutim sa ovim se ne iscrpljuje pitanje našeg rada pod ovim okolnostima. Treba ozbiljno shvatiti situaciju i kao takovoj pristupiti sa punom odgovornošću vođenju jedinice pod tim uslovima. Na poslu se mora sagorijevati, provodeći u djelo potrebne odluke, kontrolišući rad, dajući sve od sebe da se i pod težim okolnostima ostane na odgovarajućoj visini.

13. U toku sjutrašnjeg dana mi ćemo biti u s. Vršani, kuda treba slati izvještaje. Osim stalnih svakodnevnih izvještaja, treba hitno slati izvještaje o svakoj promjeni i pojavi na odgovarajućem, pa i na drugim sektorima. Mislim da nije potrebno ovo više naglašavati.

14. Jedinice III divizije sada se nalaze u dolinama r. Usora i Blatnica. Sa njima održava vezu naša III brigada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab brigade,

Komandant,

BR. 112

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 22 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA PRVOG, DRUGOG I ČETVRTOG BATALJONA ZA PREDUZIMANJE MJERA U JEDINICAMA U VEZI S NEPRIJATELJSKOM OFANZIVOM NA OSLOBOĐENU TERITORIJU[1]

STAB
PRVE PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Br. službeno
22 jan. 1943 g.

ŠTABOVIMA I, II i IV BATALJONA

1. — Sada smo dobili naređenje[5] od Štaba divizije pisano danas u 13 časova. U njemu se između ostalog kaže: »V.Š. nas je jutros izvestio da je započela neprijateljska ofanziva na oslobođenu teritoriju sa svih strana: iz Karlovca, Petrinje, Gračaca, Gline, Sanskog Mosta itd. V.Š. je u vezi sa tim naredio da se ne šalju ranjenici na slobodnu teritoriju.«

2. — U vezi sa tim bataljoni moraju najhitnije zauzeti ukoliko nisu učinili do sada, raspored prema današnjem naređenju.

3. — Pošto su I i IV bataljon nešto udaljeni od glavnine naše Brigade potrebno je u slučaju pojave neprijatelja da imaju što više samoinicijative i samostalnosti, naravno održavajući najtešnju vezu sa Štabom brigade (selo Vršani). Pravac eventualnog povlačenja je za našu Brigadu prema prostoriji severno od reke Ugar, ili ukoliko tamo bude nemoguće onda preko reke Bosne. Ponova podvlačimo da ovi bataljoni što više poruše drumove Prnjavor — Jelah i Prnjavor — Derventa.

4. — Sadanja situacija nam nalaže da prikupimo sve snage da do maksimuma budemo spremni da pod ovim prilikama odgovorimo zadacima i obavezama koje nam se postavljaju. Radi toga' je potrebno:

a) Organizaciono učvrstiti svoje jedinice. Bataljoni koji imaju dosta novoga ljudstva radi veće čvrstine treba jedan deo novih boraca da upute III i VI bataljonu.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1, k. 709.

*** Vidi dok. br. 109.**

b) Svi bataljoni treba da se odmah snabdeju dovoljnom količinom municije, da do maksimuma rasterete svoje komore i učine sve za postizanje najveće pokretljivosti.

c) Na određenim prostorijama svaki bataljon treba da zauzme takve položaje kako bi bio sposoban za manevriranje i da sve svoje delove tako drži na okupu da ga je moguće u svakom momentu prebaciti na drugi sektor prema razvitku situacije. Isto tako ne treba rasturati borce slanjem u varoš, po selima na otsustvo itd.

d) Pošto neprijateljski vojnici nose bele mantile, a imaju i skijaše, to se mora od svih jedinica sprovesti najveća budnost, opreznost na mestu i u pokretu.

e) Obaveštajnu službu razviti do najveće mere kako na terenu — u pravcima odakle se neprijatelj može pojaviti — tako i unutar samih jedinica u vezi sa prilivom novih boraca. Sumnjive nove borce, koji su bili u četničkim redovima, treba budno pratiti, a ukoliko izgledaju opasni razoružavati ih i slati Stabu brigade.

5. — IV bataljon će uputiti sve puškomitraljeze preko dvadeset I bataljonu, I bataljon će zadržati tri puškomitraljeza a ostatak uputiti Stabu brigade.

6. — Stab brigade biće u selu Vršani kod mlina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab I Prolet, brigade:
Zamenik komandanta,
Miloje'

Politkom

[3] **Miloje Milojević**

BR. 113

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE O BORBAMA ŠESTE KRAJIŠKE BRIGADE KOD ĐEDOVACE I BRAJIC-TAVANA I O STANJU NA SEKTORU KORPUSA[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Op. br. 61
23-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU V N.O.U. DIVIZIJE

1) Jedinice VI brigade vodile su u toku jučerašnjeg dana borbu sa neprijateljskim snagama[5] koje su nadirale iz Sanskog Mosta ka Đedovači, Brajić Tavanu i od Pobrežja ka Kamengradu. Neprijatelj je opet izašao na Đedovaču. Na Brajić Tavan nije bio izašao ali sada ne znamo tačno da li je tamo. Kolona koja je išla od Pobrežja ka Kamengradu bila je vraćena u Sanski Most.

Noćas smo dobili izveštaj da je neprijatelj došao sa 14 tenkova, 3 oklopna kola u Kamengrad, a sa 30 kamiona u Husimovce između Zdene i Kamengrada. Pešadija u ovoj koloni nije primećena, ali se ne zna šta je u kamionima (pored ostalog verovatno i pionirski alat). Po dosadašnjim izveštajima, ova kolona još nije aktivna.

2) Po podacima obaveštajne službe, neprijatelj želi pod svaku cenu likvidirati oslobođenu teritoriju i to u etapama, komad po komad, iz razloga što ne raspolaže dovoljnim snagama. Pored Sanskog Mosta, koncentriše u Prijedoru, a najavljuje se koncentracija u Staroj Rijeci.

3) U toku jučerašnjeg dana nismo dobili od vas nikakav izveštaj i stoga uopšte ne znamo situaciju na vašem sektoru. Cak i da nije bilo borbe kod vas trebalo je podneti izveštaj, jer je to za nas veoma važno.

4) Najvažniji zadatak za nas jeste da branimo Grmeč gde su nam bolnice i magacini, kao i da omogućimo evakuaciju

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/1, k. 407.

*** Borba je vođena sa jedinicama Druge brdske brigade 717 divizije. Vidi dok. br. 230. Toga dana neprijatelj nije bio zauzeo Brajić Tavan.**

ranjenika i materijala koji su smešteni uz drum Sanski Most — Palanka — Krupa, tj. da borbom stvorimo potrebno vrerae da se skloni ono što je najvažnije, da se na taj način oslobodimo onoga što pretstavlja teret za operativne jedinice.

5) Odmah po prijemu ovog naređenja vi ćete uputiti dva bataljona I krajiške brigade preko Sanice za Eminovce i Fajtovce gde će nam oni poslužiti kao udarna manevarska grupa, koja će s boka napadati neprijateljske kolone koje pokušaju da nadiru prema Palanci i drugim mestima. Ovako ćete uraditi ako vaše jedinice nisu angažovane u borbi ili nisu angažovane u većoj borbi.

Ako su vaše jedinice jače angažovane u borbi uputićete samo jedan bataljon I krajiške brigade istim pravcem i sa istim zadatkom.

Određeni bataljoni treba da idu što brže i da u Eminovačkoj školi uhvate vezu sa Štabom VI krajiške brigade sa kojom će kooperisati. Sa tim bataljonima neka pođe najmanje jedan član štaba I krajiške brigade, koji će sa Štabom VI krajiške brigade komandovati ovim sektorom.

Jedinice VI krajiške brigade rasplinute su na širokom sektoru od Brajić Tavana do Ljubije Rudnika, tako da se od njih ne može obrazovati udarna grupa, koja je nužna za vođenje bitke za dobitak u vremenu. II i V krajiškoj brigadi naređeno je 20 ov. mes. da se najhitnije vrate na ovaj sektor istim putem kojim su i otišle. Po njihovom povratku one će preuzeti dužnost udarnih grupa.

6) Još nismo dobili od vas izveštaj da li je žito iz Peći evakuisano i da li ste sistematski porušili put Vrhpolje — Ključ i Sitnica — Klokotovac — Petrovac.

7) Zbog toga što se kod vas smanjuju snage, glavni pravac vaše najupornije odbrane jeste pravac za Ključ i Sanicu, kao i pored reke Sane, dok na sektoru kod Sitnice, Manjače i Jajca držite manje snage.

8) Postarajte se i preduzmite sve što je potrebno da vaše bolnice i magacini budu van pravaca verovatnog neprijateljskog nadiranja.

9) Podnosite nam redovno izveštaje čak i onda kad nema borbe.

Dostavite nam raspored vaših jedinica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, Načelnik štaba, Komandant,
služb. otsutan

BR. 114

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE O BORBAMA KOD SANSKOG MOSTA I NAREĐENJE ZA UPUĆIVANJE DVA BATALJONA U PRAVCU DABRA[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 62
23-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU V N.O.U. DIVIZIJE

Ovoga časa, tj. u 11.40 časova, danas 23-1 pimili smo telefonsku depešu od Štaba VI krajiške brigade da je neprijatelj krenuo iz Sanskog Mosta i sa Đedovače u pravcu Fajtovaca i Dabra. Naše jedinice daju najžešći otpor. Neprijatelj uz zaštitu tenkova koje smo vam pomenuli u prošlom naređenju pokušava opravljati put za Lušci Palanku, u čemu ga ometa IV bataljon VI krajiške brigade od Okreča.[2]

Štab VI krajiške brigade predlaže da se iz V divizije uputi preko Korjenova za Dabar najmanje 1 bataljon , koji će napasti navedene neprijateljske snage sa boka i produžiti do Fajtovaca.

U prošlom našem naređenju mi smo označili da bataljon ili dva bataljona I krajiške brigade odmah krenu preko Sanice za eminovačku školu i Fajtovce. Računah smo da je prelaz nemoguć kod Korjenova.

Odmah po prijemu ovog naređenja uputite dva, odnosno jedan bataljon I krajiške brigade, ako može preko Korjenova, za Dabar i Eminovce sa zadatkom da napadnu neprijatelja s boka koji nadire ka Dabru. Ako ne može preko Korjenova,

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1, k. 407.

- Borba je na ovom sektoru vođena sa jedinicama Drugog gorskog zdruga. Na osnovu operaciskog dnevnika Seste krajiške brigade, u ovim borbama kod Umaca i Eminovaca neprijatelj je pretrpio sljedeće gubitke: 50 poginulih i veći broj ranjenih. Ranjen je komandant bataljona (bojnik) Drugog gorskog zdruga, a njegov zamjenik je ubijen. Zaplijenjeno je: 8 pušaka, 2 njemačka pištolja, 1 strojnica, 4000 metaka, 18 konja sa samarima, 2 sedla, 10 brdskih kazana, arhiva Drugog gorskog zdruga i nešto hrane. — Arhiva Vojnoistoriskog instituta (reg. br. 2/1, k. 766 A).

uputite ga preko Sanice, s tim da isto tako napadne neprijatelja s boka.

Bataljone uputiti usiljenim maršem, s tim da se kreću i noću.

Culi smo da su vaše jedinice proterale neprijateljske snage iz Vrhpolja, ali od vas nemamo nikakva izveštaja, pa ne znamo šta je na stvari.[3]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, Načelnik štaba, Komandant,
služb. otsutan

BR. 115

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU ŠESTE KRAJIŠKE BRIGADE O NAČINU ODBRANE SLOBODNE TERITORIJE I O RASPOREDU SUSJEDNIH JEDINICA[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Op. br. 63/43
23-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU VI KRAJIŠKE N.O.U. BRIGADE

1) Preko vas primili smo izvještaj o neprijateljskim koncentracijama u Sanskom «Mostu, Prijedoru, Ljubiji, a najavljuje se i koncentracija u Staroj Rijeci.[8]

Obavešteni smo preko obaveštajne službe da neprijatelj želi po svaku cenu likvidirati oslobođenu teritoriju i to u etapama, komad po komad, iz razloga što ne raspolaže dovoljnim snagama.

Neprijatelj od Karlovca, Petrinje i Gline, kao i Gračaca i Gospića pokušava da likvidira jedan deo oslobođene teritorije.

[3] **Neprijatelj nije bio protjeran iz Vrhpolja.**

[1] **Kopija, pisana na mašini, latinicom, bez potpisa, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/1, k. 407.**

[8] **Odnosi se na jedinice 714 i 717 njemačke divizije.**

Dosadašnji rezultati su vrlo mršavi za neprijatelja, jer je na nekim komunikacijama uspeo da napreduje najviše 10 do 15 km, a u većini slučajeva vraćen je sa velikim gubicima u polazne garnizone.

Dobili smo nepotvrđenu vest da su snage naše V divizije očistile Vrhpolje i osvojile most na reci Sani kod Vrhpolja.[3] Od V divizije nemamo nikakvih izveštaja.

2) Iz navedenih neprijateljskih koncentracija vidi se da neprijatelj teži da od Sanskog Mosta, Ljubije, verovatno Stare Rijeke i Prijedora, likvidira jedan deo oslobođene teritorije, čime bi ugrozio Grmeč, gde se nalaze naše bolnice i magacini, i da ovlada komunikacijom Sanski Most — Palanka — Suvaja — Krupa.

Mi moramo po cenu najupornije borbe sprečiti neprijatelju da prodre u Palanku. Moramo voditi bitku za dobitak u vremenu dok nam ne dođu pojačanja tj. II i V krajiška brigada. To je zadatak vaših jedinica.

Naredili smo V diviziji da odmah pošalje dva bataljona I krajiške brigade ako nije jače angažovana u borbi, ili jedan bataljon I krajiške brigade preko Korjenova, sa zadatkom da napadnu neprijateljske snage kod Dabra sa boka, ako su jače angažovani u borbi. Ako ne mogu da pređu pored Korjenova, naredili smo im da idu preko Sanice i da kod Dabra napadnu neprijatelja sa boka, kao i da produže preko Eminovaca na Fajtovce gde će poslužiti kao bočna udarna grupa, prema stvarnoj potrebi, za sprečavanje nadiranja na ovu teritoriju. Naređeno je da sa bataljonima I krajiške brigade dođe 1 član Štaba I brigade koji će sa Štabom VI krajiške brigade komandovati ovim sektorom.

3) Naredili smo vam da vaše snage rokirate više u desno, a naročito da približite II bataljon vaše brigade. Obavešteni smo da ste to učinili. Potrebno je da vaš II bataljon patrolama krstari do skele gde je prešla II i V krajiška brigada,[4] radi kontrolisanja prelaza tih dveju brigada, kao i da patrolama održavate vezu sa 1 bataljonom VIII brigade koji se nalazi na Novskoj Planini. Te patrole kontrolisaće teren oko Miške Glave i prema Novskoj Planini i izveštavati da li tamo ima kakvih neprijateljskih pokreta.

4) Na protivtenkovsku odbranu obratite najveću pažnju i preduzmite najšire i najsvestranije mere, a to su: neprekidno rušenje puta, sprečavanje opravke porušenog puta, svežnjevi

[3] Ovaj podatak nije tačan. Neprijatelj se u to vrijeme nalazio u Vrhpolju.

[4] Druga i Peta krajiška NOU brigada prešle su iz Grmeča preko r. Sane, između Blagaja i Dragotinje, na teritoriju Karana i Kozare.

bombi, flaše s benzinom u rukama bombaša koji su ukopani blizu puta, protivtenkovski topovi koji prvenstveno treba da gađaju zadnji ili dva zadnja tenka, a potom prednji i onda sve redom. Stab IV divizije poslaće na vaš pravac svoju četu pratećih oruđa.

5) U odbrani potrebna je aktivnost jedinica sa primenom noćnih bočnih napada. i

6) Stanovništvo iz sela koja su ugrožena borbom treba prvenstveno da pređe u sela na podnožju Grmeča a to su Jelašinovci, Tuk Bobija sa grmečke strane. Odatle će to stanovništvo preko Grmeča i Janjila biti dalje evakuisano ako bude trebalo. Za ostale krajeve koji momentalno nisu ugroženi borbom biće organizovana evakuacija preko naročitog odbora.

7) Stab IV divizije poslaće vam nešto benzina, a mi smo vam poslali flaše.

Izveštavajte nas hitno o svima promenama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, Načelnik štaba, Komandant
služb. otsutan

BR. 116

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA VRŠENJE PRITISKA PREMA BANJOJ LUCI ZBOG NEPRIJATELJSKE OFANZIVE PREMA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI'

STAB
[PRVE] PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br 23- I. 43 —11 h

STABU I BRIGADE'

1) Primili smo vaš izvještaj od 22. I. — 17 h.

2) Mi se nalazimo u s. Spasevići.

3) Glavnu vašu pažnju posvetite pravcu Banja Luka. Vrhovni štab nam je bio naredio da čitave 2 brigade — bez 2 bataljona za obezbeđenje Prnjavora — postavimo na prostoriju

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1, k. 705.**
[2] **Prve proleterske brigade**

Brđani — Dubrava — Branešci. Međutim, pošto je neprijatelj u Teslicu još aktivan, morali smo tamo da ostavimo celu III[3] Brigadu, zasada. Za održavanje veze sa svim jedinicama vaše Brigade nesumnjivo je pogodnije da budete u Vršanima, ali pošto je težišni pravac Banja Luka, izgleda nam da bi celishodnije bilo da vaš Štab postavite oko Brezičana, s tim što biste odredili nekog iz Štaba da komanduje jedinicama na sektoru Prnjavor — Derventa.

Osim toga, ako bi neprijatelj preduzeo iz B. Luke ofanzivu u našem pravcu, najverovatnije je da bi njegovi osnovni pravci nadiranja bili: a) prema Kotor Varoši, b) Jošavka — Karač — Klupe (možda sa istovremenim pokušajem prodiranja pravcem Klupe—Maslovare). Shodno tome treba, po našem mišljenju, da izvršite i raspored vaših snaga.

4) Slažemo se da novomobilisani borci ostanu zasada pod vašom komandom, tj. u sastavu vaših jedinica, zbog važnosti vašeg sektora i zbog nemogućnosti da se sada dovedu ovamo i jedinice III Brigade. Ne bismo se, međutim, nikako mogli složiti sa obrazovanjem šestog (tj. V) bataljona, kada znamo, između ostalog, da bataljon II[4] Brigade ima svega 2 čete.

5) Nastojte da vaš vod za vezu stupi u vezu sa našim koji smo već juče uputili prema vama i da što pre uspostave telefonsku liniju između vas i nas.

6) Izvestite nas šta je bilo sa Janjićem i ostalim oficirima.

7) Pera Ćetković[5] vas sve mnogo pozdravlja.

8) Prema poslednjim podacima, u Banja Luku je stiglo oko 2000 Nemaca i legionara, navodno sa Istočnog fronta. Na Čelincu ima oko 1000 kulturbundovaca i 200 Nemaca, dobro utvrđenih.

9) Sada smo primili sledeći radio-telegram od Starog":

»Preduzmite odmah demonstraciju prema Banja Luci i akcije na komunikaciju Banja Luka—Gradiška«.

Preduzmite sve mere da se i demonstracija i akcije izvedu, po mogućnosti, još u toku noći 23/24 o.m. Predlažemo da demonstraciju pravcem Crni Vrh — Banja Luka (na sektoru Trapisti — s. Vrbanja) izvrše 2 bataljona, a 1 bataljon da napadne i likvidira Klašnicu.[7] Ako, prema podacima kojima raspolažete, postoje mogućnosti za likvidiranje klasične' uz učešće snaga jačih od jednog bataljona, možete izvršiti obrnutu po-

[3] **Treću krajišku NOU brigadu**
[4] **Treće sandžačke NOU brigade**
[5] **Komandant Treće NOU divizije**
[6] **Josip Broz-Tito**
[7] **O rezultatu napada vidi dok. br. 130.**
[8] **Klašnice**

delu snaga: 1 bataljon prema Banja Luci, 2 bataljona na Klašnicu i na pogodnim mestima severno od Klašnice. Ova druga varijanta nam se čini realnija i efikasnija; u tom slučaju bi svakako trebalo odrediti izvesne delove, ma i manje, za akciju na komunikaciju sev. od Klašnice — dolaze u obzir novomobilisani uokvireni našim borcima. Ako bi se neki naši delovi mogli zadržati izvesno vreme između r. Vrbasa i druma Banja Luka — Gradiška, to bi bilo vrlo dobro, i to bi vreme mogli da iskoriste za brzu mobilizaciju u tom kraju, gde nam je, po tvrđenju drugova sa terena, stanovništvo veoma naklonjeno.

Odmah šaljemo naređenje Jakiću[9] da sa 1—2 bataljona demonstrira još u toku ove noći prema Banja Luci sa juga, a sa jednim bataljonom prema Celincu.[10]

Ako bi se pokazala mogućnom likvidacija posada kod Trapista i s. Vrbanja — izvršiti je, s tim što se jedinice, naravno ne bi tu zadržale nego, po izvršenoj njihovoj likvidaciji i demonstraciji na Banja Luku sa najkraće mogućnog otstojanja, vratile na polazne položaje.

Velebit[11] je juče prebacivao haubice unapred. Ako bude mogućno, zbog daljine, naredićemo mu da otvori vatru na Celinac.

Izvestite nas najhitnije šta ste preduzeli i za kad očekujete da će akcija moći započeti.

Pored toga što na ovaj način branimo slobodnu teritoriju, izgleda nam da je to i najbolji način odbrane ove naše prostorije.

S. F. — S. N.

Komdiv.
Koča[12]

Fića[13]

[9] Narodni heroj Velimir Jakić
[10] Vidi dok. br. 130
[11] Milan Antončić
[12] Narodni heroj Filip Kljajić
[13] Koča Popović

BR. 117

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS.KORPUSA
Op. br. 21
Dne 23-1-1943 god.
12 h

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA NOV

Negde

Primili smo vaše poslednje naređenje Op. br. 69 od 22.1. 1943 godine.[8]

1. — U toku jučerašnjeg dana neprijatelj nije bio aktivan, izuzev 9 neprijateljskih bombardera koji su bombardovali naše položaje. Žrtava nije bilo.

Naše jedinice drže prikrivene položaje po dubini sa zadatkom da neprijatelja upuste i da ga udare bočno — oseku — i unište.

2. — Prema obaveštenju komande područja Mrkonjić, Rade Radić[3] sa nepoznatim brojem Nemaca i četnika uputio se je od Han Kola prema položajima naše IV brigade — prema Sitnici. Ovi podaci nisu provereni.

3. — Štab III bataljona IV brigade, koji se nalazi na položajima kod Jajca, obaveštava da neprijatelj ima nameru da iz Jajca krene prema Mrkonjiću. Detaljnijih podataka nema.

4. — Jedna četa I brigade upućena je na levu obalu r. Sanice da zatvara pravac od Hrustova.

5. — Sve žito iz Peći i Ramića blagovremeno je evakuisano i sada se nalazi u šumskim magacinima.[4]

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13 b/2, k. 407.

[2] Vjerovatno se odnosi na naređenje Str. pov. br. 59 od 21.1.1943 godine. Vidi dok. br. 101.

[3] Rade Radić, četnički komandant u Centralnoj Bosni. Zbog ratnih zločina osuđen na smrt 1946 godine.

[4] Ovi magazini su se nalazili u selu Crkveno.

6. — Jutros su ponovo neprijateljski avioni bombardovali naše položaje a neprijatelj[5] je napravio pokret prema Krasuljama i razbijen je.

Još nisu stigli izveštaji o rezultatu.[6]

Ovoga momenta telefonski smo obavešteni (u 11 i 35 m.) da je neprijatelj naišao na jednu zasedu naše I brigade u visini Peći i razbijen uz velike gubitke. Sad baš II bataljon I brigade juriša na neprijatelja.'

O rezultatu današnjih borbi dobićete naknadno izveštaj.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
(otsutan)

Komandant,
S. Rodić[8]

P.S.

Jednu četu IV brigade dali smo za zaštitu drugu Radoviću,* koji je otišao prema Prnjavoru.[10]

S. Rodić

24/1

ŠTAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. br. 66
194 g.
— Položaj —

[5] **Odnosi se na 749 puk 717 divizije.**
[6] **O borbama Pete divizije južno od Vrhpolja vidi dok. br. 115.**
[7] **Isto**
[8] **Narodni heroj Slavko Rodić**
[9] **Pero Radović**
[10] **Sve pod P.S. dopisano je rukom, ćirilicom.**

BR. 118

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA NA SEKTORU SANSKOG MOSTA I O RASPOREDU JEDINICA DIVIZIJE[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 35
Dne 23-1-1943 god.
24 h.

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA NOV

Negde

1. — Primili smo vašu naredbu[8] od 23.1.1943 g., bez broja i časa, u 21 čas

2. — Odmah smo naredili I brigadi[:i] da uputi svoj 3. bataljon na određenu prostoriju[4] i da hvata vezu sa Štabom VI brigade. Bataljon će noćas krenuti preko Gornje Sanice.

3. — Dva bataljona nismo mogli poslati iz I brigade jer se na ovome pravcu uglavnom oslanjamo na I brigadu. Jedinice VII brigade još se uporno ne zalažu na postavljenom im zadatku i po prvi put su na stranom terenu, te se bataljoni koji su došli iz III odreda[5] još ne snalaze.

4. — Danas je neprijatelj[6] svom žestinom napadao da probije naše prve linije, vršio je juriš na, naše delove, ali je nekoliko puta bio jurišem i odbijen. Jednom je jedna četa bila odbacila neprijatelja od topova, ali se i sama morala povući od vatre kojom je neprijatelj obasuo sa druge linije iz automatskih oruđa.

Uglavnom je danas borbu vodila I brigada, koja je imala 20 ranjenih i dva poginula druga.

Neprijatelj je danas imao oko 80 mrtvih i ranjenih. Neprijatelj oprezno ide i neće u klopku, već frontalno napada tražeći naše snage, a kad ih pronađe tamo uperi glavni napad. Pre-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/7, k. 781.
[s] Vidi dok. br. 115.
[' Prvoj krajiškoj NOU brigadi
[* Korjenovo, Dabar, Eminovci. Vidi dok. br. 114.
[5] Trećeg krajiškog NOP odreda »Simo Solaja«
[6] Odnosi se na 749 puk 717 divizije.

ma današnjem napadu neprijatelja i njegovom pregrupisavanju i dolasku pojačanja, izgledi su da će neprijatelj sutra jače napadati.

5. — Dva bataljona I brigade i tri bataljona VII brigade nalaze se na zatvaranju pravca prema Ključu i Sanici od S. Mosta.

Dva bataljona IV brigade zatvaraju pravce od B. Luke kroz Manjaču i cestom za Sitnicu, jedan bataljon prema Surjanu i jedan prema Jajcu.

Danas je jedan bataljon VII brigade upućen u G. Ratkovo, zbog pojave Nemaca i četnika na ovome pravcu.

Kad nam se postavlja odbrana Ključa i Sanice onda se mora braniti i Klokotovac i ne možemo mi oslabiti i onako male snage na pravcu Sitnica — Klckotovac, što nam vi predlažete.

6. — Najveća je nezgoda za naše jedinice što se nemaju gde smestiti na hladnim noćima i zbog toga neki bataljoni već 5—6 noći ne spavaju.

7. — Sada je veći saobraćaj vojnika kroz Bravsko i Budelj, u kojim selima ima tifusa, te bi sanitet ovim selima trebao da posveti veću pažnju, kako bi se tifus lokalizovao. Naše će jedinice možda morati stanovati u ovim selima i može da se desi da nam se jedinice zaraze tifusom.

8. — Komunikacije Vrhpolje — Ključ, Sitnica — Ključ i Ključ — Bravsko dobro su prekopane ali se prekopavanje i zarušavanje nastavlja i dalje.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
(otsutan)

Komandant,
Rodić'

P.S. Dok smo pisali ovaj izveštaj stiglo nam je vaše naređenje Op. br. 62 od 23. I. 1943. god.[8] koje ste pisali u 13 h.

Prema njemu smo poslali direktno naređenje Stabu III bataljona I brigade (preko komande mesta u Sanici) da napravi pokret preko Kljevaca i udari neprijatelja, koji nastupa preko Dabra, u lijevi bok.

Komandant,
Rodić

[7] **Slavko Rodić**
[8] **Vidi dok. br. 114.**

BR. 119

NAREĐENJE ŠTABA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA ZA POSJEDANJE PROSTORIJE JOŠAVKA—DEVETINE—DRAGOVICI I ZATVARANJE PRAVCA PREMA BANJOJ LUCI[1]

STAB
PRVE PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Br. službeno
20 jan.[1] 1943 g.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — Po naređenju Štaba divizije od 21 jan. u 12,30 časova glavnina naše brigade treba da se prikupi na prostoriji prema Banja Luci.

Ovakav raspored došao je kao posledica jučeranjeg naređenja[3] VŠ da naša divizija pođe u tom pravcu. Izgleda da se očekuje neprijateljska ofanziva na oslobođenu teritoriju, radi čega bi bila potrebna naša intervencija. Naime, ako neprijatelj preduzme ofanzivu na oslobođenu teritoriju, zadatak jedinica naše divizije je da energično intervenišu na Banja Luku, radi rasterećenja naših snaga koje budu neposredno branile slobodnu teritoriju. Osim toga nije isključeno da bi jednim delom svojih snaga, u slučaju preduzimanja ofanzive, neprijatelj mogao udariti na sektor naše divizije.

Kako taj zadatak i u jednom i u drugom slučaju zahteva koncentraciju snaga naše divizije prema Banja Luci, sa zadržavanjem samo manjih zastora prema Teslići i Derventi, morala se preseliti diviziska bolnica i magacin. Naime, oni će se preseliti počev od danas u selo Maslovare (bolnica) i na prostoriju južno od Maslovara (magacin).

Hirurška ekipa ostaće na sektoru naše brigade.

2. — II brigada[4] zaposešće prostoriju: Javorani — planina Skatavica — Kotor Varoš — Maslovare.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1, k. 709.

*** Pogrešno napisano: 20 umjesto: 23, što se može zaključiti na osnovu dokumenta br. 109.**

' Vrhovni štab NOV i POJ je naredio da Prva divizija krene u pravcu Banje Luke. Vidi dok. br. 103.

' Treća sandžačka NOU brigada

III brigada[5] za sada ostaje gde je dok se ne izvrši premeštanje bolnice i magacina a zatim će uputiti na sektor naše brigade dva bataljona, dok će dva bataljona sa komandantom brigade ostati na prostoriji Čečava — Rankovići — Klupe.

3. — Naša brigada će za sada sa tri bataljona posesti prostoriju: Jošavka — Devetine — Dragovići (severno od druma Banja Luka — Prnjavor).

4. — Drug komandant brigade[6] je već izdao naređenje III bataljonu da u toku današnjeg dana posedne prostoriju Jelovčani — Brđani — Jovanović, a VI bataljonu da posedne prostoriju Hrvaćani — Devetina.

5. — Prema prednjem raspored ostalih jedinica naše brigade biće sledeći:

II bataljon će se prebaciti do linije severno od puta Banja Luka — Prnjavor, vis-a-vis sela Devetina. Raspored jedinica izvršiti po dubini, s tim što će najsitniji delovi biti u Bundali — Bojići, pa u nazad do Hrvaćana vezujući se levo sa VI bataljonom u Devetinama. Bataljon će vršiti izviđanja prema Banja Luci, kao i prema Vrbasu severo-zapadno od Milosavića,[7] no ne rasturati mnogo jedinice i držati ih uvek u pripravnosti za eventualnu bitku.

IV bataljon postaviće se sa glavninom u s. Palačkovci, s tim što će svoje isturene delove držati u Jadovici. Zadatak bataljona: obezbeđenje od Dervente — rušenje svih puteva, kao i rad na mobilisanju novih snaga.

I bataljon biće u Prnjavoru sa jednom četom. Jedna četa će mu biti u Sibovskoj, koja ima zadatak: mobilisanje novih masa, a jedna četa u Vučijaku, tj. gde je sada sa zadatkom izviđanja prema Kulašima. Ovaj bataljon će biti i kao rezerva IV bataljonu prema Derventi. Ovo u slučaju da se sa pravca Kulaši ne pojavi neprijatelj.

Kombinovani bataljon odmah po dobijanju naređenja uputiće čete u sastav svojih bataljona najkraćim putem.

Kada bataljoni dobiju svoje čete iz Kombinovanog bataljona, uputiće svoje četvrte čete kompletirane sa naoružanjem i to: IV bataljon uputiće svoju novoformiranu četu III bataljonu sa dva puškomitraljeza a II bataljon VI bataljonu.

Drug Voja Stupar će sa svojom novoformiranom četom" da dođe u s. Sibovsko kod čete I bataljona i biće pod komandom štaba I bataljona.

[5] Treća krajiška NOU brigada
*** Danilo Lekić**
[7] Milosavci
[8] To je bila, vjerovatno, Vijačanska četa.

6. — Bataljoni će upotpuniti svoje naoružanje i municiju iz brigadnog slagališta.

7. — Obavešteni smo od Vrhovnog štaba da je neprijatelj u jednoj borbi protiv naših jedinica u Slavoniji upotrebio bojne otrove. Upozoravaju se jedinice da o ovome povedu računa, tj. da u rovovskoj vojni ne drže jedinice prikupljene na jednom mestu već ih držati rastresito, kako ne bi mogao jednim bombardovanjem da nanese ozbiljnije žrtve. U pokretnoj vojni se redovno ne upotrebljavaju bojni otrovi.

8. — Stab brigade se nalazi i to: jedan deo u selu Vršane a drugi deo u Prnjavoru.

9. — Na svim frontovima organizovati najhitnije što bolju obaveštajnu službu i dostavljati Štabu brigade prikupljene podatke. II i VI bataljonu se u tu svrhu stavlja laki auto na raspoloženje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab I prolet. brigade:

Politkom
Plavi*

Zamenik komandanta,
Miloje"

BR. 120

NAREĐENJE ŠTABA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 23 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA DRUGOG, TREĆEG I ŠESTOG BATALJONA ZA NAPAD NA KLAŠNICU I TRAPISTE I RUŠENJE DRUMA BANJA LUKA—BOSANSKA GRADIŠKA'

STAB I PROLET. BRIGADE
I P.U.D. NOV JUGOSLAVIJE
Br. 115
23 januar 1943 g.

ŠTABOVIMA II, III i VI BATALJONA

1. U toku noći 23/24 ov.m. naše jedinice (II, III i VI b.) izvršiće napad na neprijateljske položaje na sektoru: Klašnica

' Mijalko Todorović
[10] Miloje Milojević

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1, k. 709.

-— Trapisti.[5] Cilj napada je demonstracija prema Banja Luci,[3] zadatak — razbijanje neprijateljske posade na tim dvjema tačkama.

2. U akciji na Trapiste (manastir na r. Vrbasu, 3—4 km sjeverno od B. Luke, blizu mosta na starom drumu Prnjavor — B. Luka) učestvovaće III b.fataljon], Stab bataljona će proučiti na sekciji i preko obavještenja najkraći i najbolji put — preko C.frnog] Vrha i s. Krčmarice — do Trapista, kako bi se akcija izvela u toku noći. No, ukoliko bataljon ne bude mogao stići da u toku noći izvede akciju, onda istu izvesti u zoru. Ukoliko bi se uspjelo likvidirati posadu u manastiru, zadatak bataljona bi bio da odmah poruši most na r. Vrbasu. Istodobno sa akcijom na Trapiste, Štab bataljona će poslati jedan dio snaga da izvrše demonstrativni napad na s. Vrbanje, oko 3 km istočno od B. Luke. Akcija III b. je u suštini demonstrativnog karaktera prema B. Luci, što ne znači da povoljne momente ne treba koristiti radi uništenja neprijateljskih snaga. Ovo je naročito važno za akciju na Trapiste, koja mora biti brza, odlučna, energična. Po završenoj akciji bataljon će se bez zadržavanja vratiti na svoje ranije položaje udvostručavajući budnost sa pravca B. Luka — Jošavka, kao najvjerovatnijeg pravca neprijateljske ofanzive prema nama. Prema tome akciju treba postaviti tako: u odlučnom naletu napasti gornje tačke, po mogućnosti likvidirati ih, izvršiti demonstraciju na B. Luku i najkraćim pravcem vratiti se na sadanje položaje.

3. U akciji na Klašnicu učestvovaće II i VI b.

Raspored jedinica za akciju je sljedeći: direktni napad na Klašnicu izvešće VI b., pojačan jednom četom i t.[eškim] bacačem II bataljona, kao i protivkolskim topom koji se nalazi kod VI b.; II b. će sa ostalim svojim snagama pokušati da se prebaci preko Vrbasa sjeverno od Klašnice, ukoliko postoji skela, o čemu će saznati preko stanovništva, ukoliko pak ne bude bilo mogućnosti prebacivanja poći će sa VI b., s tim što će za vrijeme akcije obezbjeđivati pravac od Trapista (jug), da se po likvidaciji Klašnice odmah prebaci preko Vrbasa i postavi na komunikaciju B. Luka — Gradiška, upravo na prostoriju između Vrbasa i druma B. Luka — Klašnica, sa zadatkom uništavanja toga druma i sprovođenja brze mobilizacije, za koju, prema iskazima drugova mještana, postoje svi uslovi. U tom slučaju Štab bataljona bi obezbijedio sebi prelaz preko Vrbasa

[!] **Opširnije o rezultatu ovih borbi vidi dok. br. 130.**

[']**Ovaj demonstrativan napad vršen je po naređenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije, da bi se smanjio pritisak neprijateljskih snaga koje su vršile ofanzivu na oslobođenu teritoriju. Vidi dok. br. 109 i 116.**

— na skelama, koje postoje kod s. Otoke (Kriškovci), kuda bi u slučaju potrebe mogao prebaciti jedinice. U tu akciju bataljon će poći najviše sa dvije pješačke čete, koje će biti pokretljive, lake, sposobne za manevrisanje.

Cilj ove akcije je napad na neprijatelja na komunikaciji B. Luka — Gradiška, a zadatak — likvidacija neprijateljskog uporišta u Klašnici, rušenje mosta na Vrbasu kod Klašnice, sprovođenje mobilizacije na prostoriji između Vrbasa i druma B. Luka — Gradiška.

Po likvidaciji Klašnice, — što treba izvesti što brže, samim tim akciju provesti što energičnije i odlučnije, — VI bataljon će se odmah povratiti na sadanju prostoriju, s tim što će se više rokirati u lijevo prema III b., kuda je najvjerovatniji pravac neprijateljskog napada na nas. Preostale jedinice II b. postaviće se na prostoriji Dragovići — Bundali održavajući vezu sa svojim jedinicama na lijevoj strani Vrbasa.

4. Komandant brigade[4] biće sa VI bataljonom.

5. U toku noći 23 24 III brigada će svojim jedinicama izvršiti demonstraciju prema B. Luci sa juga, kao i jednim bataljonom na Čelinac.[5]

6. Akciju treba shvatiti kao taktički potez ne samo odbrane slobodne teritorije, nego i kao najbolji način odbrane naše teritorije. A da bi ista uspjela potrebna je puna odlučnost i energičnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade,

Komandant,

(M. P.)

[4] **Danilo Lekić**
[5] **Vidi dok. br. 130.**

BR. 121

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 24 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU SEDME DIVIZIJE O BORBAMA JEDINICA KORPUSA PROTIV NEPRIJATELJA OKO SANSKOG MOSTA I KLJUCA'

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 64
24-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU VII N.O.U. DIVIZIJE HRVATSKE

1) Primili smo vaša dva pisma, jedno od 18-1, a drugo od 19-I.[2]

2) Čuli smo od druga Terzića[3] o vašim novim velikim uspjesima na vašem sektoru, kao i o plenu i zarobljenicima.[4] Mnogo nas raduju vaši uspjesi.

3) Naše jedinice vode ogorčene borbe oko Sanskog Mosta i Vrhpolja. Neprijatelj kod Kamengrada ima 17 tenkova. 4 dana bez prestanka, danju i noću, vođene su borbe prema Đedovači i Brajić Tavanu i Kamengradu. Đedovača i Brajić Tavan prelazili su triput iz neprijateljskih ruku u naše. Prema Fajtovcima naši su razbili jednu kolonu. Neprijatelj je imao oko 50 mrtvih, nešto zarobljenih, zaplijenjena je jedna komora od 20 konja sa namirnicama, 1 teški mitraljez i nekoliko puškomitraljeza, ubijen bojnik — komandant bojne, a poslije ranjen i njegov zamjenik. Kod Vrhpolja, prema Ključu, vođene su također žestoke borbe. Kad je neprijatelj uzimao Vrhpolje imao je oko 150 izbačenih iz stroja, a juče oko 130. Od Stare Rijeke prema Ruškovcu također je vođena juče žestoka borba. Naši su razbili neprijateljsku kolonu, pa je ovdje, kao i prema Fajtovcima, neprijatelj ostavio mrtve i ranjene. Za sada neprijatelj nije postigao nikakav rezultat.[5]

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/2, k. 407.

[s] Vidi dok. br. 91.

*** Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije**

[4] Vjerovatno se odnosi na borbu kod D. Selišta, 23 januara, koju su vodili dijelovi Sedme NOU divizije i Banijski NOP odred protiv Trećeg bataljona 969 pješadiskog puka 369 njemačke divizije. U toj borbi njemački bataljon je izgubio dvije čete.

[5] O tim borbama vidi sljedeća dokumenta: 99 i 101.

4) Šaljemo vam jednu garnituru rezervnih dijelova za protivtenkovski top u jednom malom sandučiću.

5) Kad budete imali protivtenkovskih pušaka, molimo vas pošaljite i nama nekoliko s municijom.

6) Kurira nismo vratili odmah jer smo čekali da nam se pošalju rezervni dijelovi.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar, Načelnik štaba, Komandant, služb. otsutan

BR. 122

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 24 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE O BORBI TREĆE BRIGADE U BLIZINI TESLICA I O PRIPREMI NAPADA DRUGE BRIGADE PREMA BANJOJ LUCI I KARANOVCU[1]

B. 100.*
24-1-16 h

101. B.[3]

1. — Primili smo vaš izveštaj.

2. — Karanović[4] je 23 o.m. vodio vrlo žestoke borbe sa Nemcima, ustašama i domobranima koji su iz Teslića vršili ispad sa oko 1.500 ljudi. Neprijatelj je tukao brzom paljbom iz 6 haubica i velikog broja bacača.

Borba se je vodila celog dana. Odličnim držanjem bataljoni Karanovićevi vratili su natrag neprijatelja. Prema još nepotpunim podacima neprijatelj je na bojištu ostavio preko 100 mrtvih, dok je uspeo da izvuče veliki broj mrtvih i ranjenih. Na bojištu su ostavljena i 4 mrtva nemačka oficira. Zarobljeno je dosta ratne spreme koja se prebrojava. Za sada se zna da je zaplenjeno: 1 nemački t.[eški] bacač sa 36 granata, 1 nemački »Šarac« sa dosta municije, 35 konja natovarenih municijom i drugim ratnim potrebama.

[1] Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/1, k. 705.
[5] Prva proleterska divizija
[3] Prva proleterska brigada
*** Nikola Karanović**

Naši gubici su osetni: 3 mrtva i 24 ranjena. Do ovolikog broja ranjavanja [došlo] je zbog dejstva neprijateljskih trombona i bacača, kao i zbog juriša jedne čete zbijenim strojem i ne u pravo vreme.[5]

2. — Dok se situacija kod Teslića ne stabilizuje Karanovićeve jedinice ostaće tamo, s tim što će jedan bataljon biti na prostoru Čečava — Kulaši.

3. — Jakić[6] će noćas 24'25 o.m. izvršiti akciju ka B. Luci i Karanovcu.[7]

Ukoliko vaše jedinice imaju mogućnosti (zbog zamora i udaljenosti) dobro bi bilo da sa *malim* odeljenjima demonstriraju pravcem ka Klašnici. Ovo zbog sadejstva sa večerašnjom Jakićevom akcijom.

4. — Nastojte da manjim delovima partizanski dejstvujete na komunikaciju na levoj obali Vrbasa.

Međutim ne treba uporno nastojati ka rušenju mosta kod Klašnice, ako to iziskuje žrtve.

S. F. — s. N. Komdiv.
Koča"

BR. 123

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 24 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA SA NIJEMCIMA I ČETNICIMA NA SEKTORU KLJUCA I MANJACE[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 38
Dne 24-1-1943 god.
u 22 h

ŠTABU I BOS. KORPUSA N.O.V.

Negde

Jutros je neprijatelj jačim snagama, uz artiljerisku i bacačku pripremu i pomoću tenkova, napao naše položaje, i uspio

[5] **Opširnije o ovoj borbi vidi dok. br. 130.**
[6] **Velimir Jakić, komandant Treće sandžačke NOU brigade**
[7] **Vidi dok. br. 130.**
[8] **Koča Popovic**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/2, k. 407.**

da odbaci dijelove VII brigade od Peći, tako da je došao u bok i snagama I brigade, koje su poslije grčevite borbe morale da se povuku nazad na Krasulje. Naši su gubici 3 mrtva i 15 ranjenih (iz 1 brigade). Kod neprijatelja je bilo oko 50 mrtvih i ranjenih[8]

Otsutnost III bataljona I brigade odmah se osjetila i pokazalo se da bataljoni VII brigade koji su primili jedan dio položaja nisu u stanju odoliti jačim neprijateljskim napadima.

VII brigada treba još borbenog iskustva i političke svijesti pa da bude brigada kojoj se mogu povjeriti važni zadaci. Također i štab ove brigade treba popuniti.

Na Jajačkom sektoru nema promjena.

Četnici iz Manjače izvršili su prepad na jedan bataljon IV brigade, koji se nalazi u Trijebovu, ali su lako razbijeni.

U Manjači se osjeća prikupljanje četnika. Jedan bataljon IV brigade pošao je u napad na jednu grupu koja se bila zakonačila kod Klisine, ali su ovi osjetivši naše snage ranije pobjegli.

Ukoliko na pravcu Lušci Palanka nema ozbiljnijih neprijateljskih napada, povratite nam III bataljon I brigade[1] jer je pravac koji mi zatvaramo isto važan.

Ova banda koja na nas napada sastavljena je od Njemaca, ustaša, domorodaca, Krasuljana, Sasinjana i Ključana, koji su uporni u borbi i poznaju dobro teren.

Neprijatelj se služi i avijacijom, koja nam dosad još nije nanijela gubitaka. I nas u Ključu uznemiravaju avioni te ćemo štab preseliti van grada (u Vojiće).

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkom
otsutan

Komandant
S. Rodić[4]

(M. P.)

[8] Na ovom sektoru nalazile su se jedinice 749 puka 717 njemačke divizije. Opširnije o ovim borbama vidi dok. br. 125.
[1] Prve krajiške NOU brigade
[4] Narodni heroj Slavko Rodić

BR. 124

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ARTILJERIJE OD 24 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE O POSTAVLJANJU TOPOVA NA PROSTORIJU RAILICA[1]

STAB ARTILJERIJE
Br. službeno, 24 jan. 43
Položaj

ŠTABU I PROLETERSKE UDARNE BRIGADE

Položaj

Danas 24-o.m. uspjeli smo da prevučemo dvije haubice i jedan brdski top sa prostorije Karač na prostoriju Railići (drum Jošavka — Celinac). Ista oruđa smo postavili sjeveroistočno od kote 449 a jugozaoadno od sela Railića. Sa ovoga položaja najviše možemo tući okuku druma kod sela Pavlovića — kotu 307, kotu 310, kotu 315, selo Jovanovići — kota 343, selo Tešić — kota 329 i južni dio sela Kokori — kota 225.

Izvijestite vaše jedinice i isto ih upoznajte sa položajem naše artiljerije, skrenite im pažnju da u slučaju pojave neprijatelja na ovim kotama izvjeste ovaj štab koji se nalazi sa baterijom.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Strad. Bojović[5]

Komandant,
Mil. M. Antončić'
(V.)

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1** I, **k. 707.**

[5] **Stradimir Bojović**

[5] **Milan Antončić-Velebit**

BR. 125

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 25 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA ČETVRTE I PETE DIVIZIJE[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 68
25-1 1943 g.
— Položaj —

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ
za »Op-O«[5]

1) U toku 23-1 jedinice. V N.O.U. divizije vodile su žestoku borbu sa neprijateljem" koji je pokušao da prodre od Vrhpolja prema Ključu. Naše su jedinice odbile neprijateljski napad jurišem. Neprijateljski gubici su oko 80 izbačenih iz stroja, a naši: 1 mrtav i 20 ranjenih.

2) 23-1 jedinice VI brigade IV N.O.U. divizije vodile su ceo dan žestoku borbu sa neprijateljskim snagama,[4] koje su pokušavale sa sektora Sanskog Mosta, tj. da prodiru u pravcu Lušci Palanke sa položaja Đedovače, Brajić Tavana i Pobrežja u više kolona prema Dabru, Eminovcima i Fajtovcima. U toku dana neprijateljski pokušaj prodora ka Dabru i Eminovcima odbijen je, dok je grupa kolona koja je prodirala ka Fajtovcima došla do Fajtovaca. Neprijatelj je u ovim borbama imao teže gubitke. Jedna kolona koja je prodirala ka Fajtovcima imala je oko 50 mrtvih, ubijen je komandant bojne — bojnik i ranjen je njegov zamenik. Zaplenjeno je 20 konja u jednoj komori sa namirnicama, 1 teški mitraljez i nekoliko puškomitraljeza.

U toku noći 23'24-I jedan bataljon VI brigade izvršio je kontranapad na Umce, Đedovaču i Brajić Tavan i proterao neprijateljske snage u Sanski Most.[5] Jedan bataljon VI brigade izvršio je noćni napad na položaje severno od puta Kamen-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/2, k. 407.
[2] Operativni otsjek
[3] 749 puk 717 njemačke divizije
[4] Odnosi se na Drugu brdsku brigadu 717 njemačke divizije.
[8] O ovoj borbi vidi sljedeća dokumenta: 114, 115 i 121.

grad — Fajtovci i očistio sve osim samih Fajtovaca, gde se neprijatelj najupornije brani uz pomoć tenkova.[6]

23-1 snage VI brigade odbile su napad jedne kolone[7] koja je pošla od Stare Rijeke prema Ruškovcu. Ta je kolona razbijena i naterana u bekstvo. Neprijatelj je. ostavio veći deo mrtvih i ranjenih.[8]

3) 24-1 jedinice V N.O.U. divizije vodile su žestoke borbe na pravcu Vrhpolje — Ključ u visini Peći. Posle grčevite borbe naše jedinice su se povukle na položaje kod Krasulja. Neprijateljski gubici su oko 50 mrtvih i ranjenih.

Naši gubici: 3 mrtva i 15 ranjenih. U borbama oko Vrhpolja sa neprijateljske strane učestvuju Nemci, ustaše i domorodci iz Ključa, Krasulja i Sasine, koji su uporni u borbi i dobro poznaju teren. Neprijatelj se služi avijacijom, tenkovima i artiljerijom.[9]

4) Na sektoru VI brigade na dan 24-1 vladalo je relativno zatišje. Neprijateljski pokušaji od Stare Rijeke odbijeni su. U toku noći 24 25-1 neprijatelj je pokušao da opravlja put prema Palanci kod njemu najbližeg prekopa. Pošto je opravio jedan prekop i produžio sa tenkom, tenk je naišao na nagaznu minu i odleteo u vazduh.

U toku noći izvršen je i prepad na neprijateljske položaje severno od puta Fajtovci — Kamengrad i ti su položaji očišćeni osim Kiska oko Fajtovaca, gde je neprijatelj jače utvrđen i gde se brani i sa tenkovima. Pred jutro je eksplodirala još jedna nagazna mina, pa je verovatno odleteo u vazduh ili tenk ili nešto drugo, što još proveravamo.[10]

5) 18-1 jedinice II krajiške brigade, po odlasku sa Dragotinje, likvidirale su nakon 20-časovne borbe žandarmerisku kasarnu u Karađorđevu (Kalemovu). Ubijeno je 2, ranjeno 7, zarobljeno 20 žandara, • . . Zaplenjena su 2 puškomitraljeza i 27 karabina.

6) Prilažemo prepis zapovesti[11] komandanta IV N.O.U. divizije, iz koga se vidi da su jedinice naše II i V krajiške brigade 21-1 imale izvršiti akciju oko Klašnice i ostalih neprija-

[6] Po operaciskom dnevniku Šeste krajiške brigade, 'neprijatelj je u ovim borbama pretrpio sljedeće gubitke: ubijeno 16 vojnika, a zaplijenjeno: 10 pušaka, 1 pištolj, 1 postolje za teški mitraljez, 3600 metaka, 12 ćebadi i ostalog materijala. — Arhiva Vojnoistoriskog instituta (reg. br. 2/1, k. 766 a).

[7] Kolonu je vjerovatno sačinjavao Drugi bataljon 721 puka 714 divizije.

[8] Vidi dok. br. 114 prim. br. 2.

» Vidi dok. br. 123.

[10] Vidi dok. br. 234.

[11] Vidi dok. br. 89.

teljskih uporišta između Banja Luke i Gradiške. Ta je akcija verovatno omela mnogo neprijatelja u njegovim akcijama na oslobođenoj teritoriji, pošto su naše jedinice, prema obaveštenjima koje smo dobili od druga Marka,[12] zaplenile neke topove i gađale Banja Luku.

7) Dostavljamo 1 primerak našeg naređenja koje je izdato za formiranje IX krajiške N.O.U. brigade sa nazivom narodnog heroja Sime Solaje. Formiranje IX krajiške brigade je izvršeno.[13]

8) Molimo, ako postoji mogućnost, da nam nađete ili nabavite ili naredite izradu izvesnog broja nagaznih mina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,	Načelnik štaba,	Komandant,
služb. otsutan	B.	N."

BR. 126

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 25 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA OKO BANJE LUKE, BOSANSKE GRADIŠKE ISANSKOG MOSTA[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 69
25-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU V N.O.U. DIVIZIJE

1) Primili smo vaša tri izveštaja, od 22-1 u 12 časova, od 23-1 u 24 časa i 24-1 u 22 časa.[2]

2) Jedinice Hrvatskog korpusa prekinule su vezu železničku Sisak — Sunja.

[18] Aleksandar Ranković-Marko
[15] Vidi dok. br. 108.
[11] Košta Nad

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/2, k. 407.
*** Vidi dok. br. 118 i 123.**

Na drugom jednom sektoru hrvatske jedinice[3] uništile su 2 tenka.[4]

Neprijatelj je uspeo jačim snagama, a i usled grešaka naših jedinica, da zauzme Slunj.

3) Jedinice naše II i V krajiške brigade napale su Klašnicu i mnoga druga neprijateljska uporišta na sektoru Banja Luka — Gradiška, na dan 21-1. Prema izveštajima, koje je dobio V.Š. radio-putem preko I divizije, jedinice II i V krajiške brigade u borbama oko Banja Luke zaplenile su neke topove, sa kojima su odmah gađale Banja Luku.[5]

4) Jedinice I proleterske divizije potpuno su razbile jednu kolonu Nemaca od oko 1.200 negde na sektoru Teslić — Prnjavor. Detalje o tome ne znamo, ali izgleda da je veći deo te kolone uništen.[6]

5) Jedinice VI brigade u toku dana 23-1 i noću 23^24-1 vodile su žestoke bojeve sa neprijateljskim snagama koje su pokušale prodreti od Đedovače i Brajić Tavana ka Dabru i Eminovcima, od Kamengrada ka Fajtovcima i od Stare Rijeke prema Ruškovcu. Napad od Đedovače i Brajić Tavana ka Dabru i Eminovcima odbijen je uz veće gubitke po neprijatelja.

Kolona koja je prodrla do Fajtovaca pretrpela je velike gubitke od oko 50 mrtvih, nešto zarobljenih, ubijen je bojnik-komandant bojne i nađen mrtav, ranjen zamenik komandanta bojne, zaplenjeno 20 konja iz komore sa raznim namirnicama, 1 teški mitraljez i nekoliko puškomitraljeza.[7]

Kolona koja je nadirala od Stare Rijeke prema Ruškovcu potpuno je razbijena i jurišem proterana, tako da je neprijatelj ostavio veći deo mrtvih i ranjenih.

U toku noći 23/24-I jedinice VI brigade izvršile su kontra-napad u pravcu Đedovače i Brajić Tavana, kao i Umce, i proterale neprijatelja u Sanski Most.

Iste noći izvršen je prepad na neprijateljske snage severno od druma Kamengrad — Fajtovci, odakle je neprijatelj proteran osim iz Kiska kod Fajtovaca, što brani i sa tenkovima.

U toku noći 24/25-1 neprijatelj je kod Fajtovaca popravio na drumu jedno porušeno mesto i pošao dalje sa tenkom, ali je taj tenk naišao na nagaznu minu i odleteo u vazduh. Eksplodirala je u toku noći i druga mina, pa je verovatno još nešto odletelo u vazduh, što se sad proverava. U toku iste noći izvr-

[3] Dijelovi Sedme Hrvatske NOU divizije
[4] Tom prilikom uništen je jedan tenk, a ne dva. Vidi dok. br. 91.
[5] O borbama na ovom sektoru vidi dok. br. 88, 90, 96 i 125.
[6] Vidi dok. br. 122.
[7] O tim borbama vidi sljedeća dokumenta: 114, 115 i 125.

šen je ponova prepad na položaje severno od druma Kamengrad — Fajtovci, pa je sve očišćeno osim Kiska kod Fajtovaca.[8]

6) Jedna grupa četnika u blizini gnezda popa Đujića naišla je iznenada na jedinice II proleterske divizije, pa je gotovo uništena. Jedinice II proleterske divizije vršiće u najkraće vreme akciju čišćenja gnezda popa Dujića."

7) Na drugim sektorima nema bitnih promena.

8) Čim stigne jedna od dveju brigada koje su otišle u Kozaru[10] vratićemo III bataljon I krajiške brigade. Do toga vremena nemoguće nam je da vam vratimo taj bataljon. Pravac ka Ključu treba uporno braniti. Jedinicama VII brigade treba uputstvima pružiti što veću pomoć i u borbama ih kaliti jer su to inače dobre jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU:

Polit, komesar, Načelnik štaba, Komandant,

[8] **O tim borbama oko Sanskog Mosta vidi sljedeća dokumenta: 114, 115 i 125.**

• Odnosi se na Strmicu, Plavno i Golubić. Vidi dok. br. 135, prim. br. 3.

[10] **U Kozaru su otišle Druga i Peta krajiška brigada. Vidi dok. br. 88 i 89.**

BR. 127

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 25 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU DEVETE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O BORBAMA NA SEKTORU KORPUSA'

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 70
25-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU IX KRAJIŠKE N.O.U. BRIGADE
»Simo Šolaja«
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

1) Situacija na raznim sektorima je sledeća:

Na sektoru Sanski Most — Vrhpolje — Peći vode se žestoke borbe već 6 dana.[2] Neprijatelj je imao oko 300 do 350 izbačenih iz stroja. Naše su jedinice na položajima kod Krasulja.

Na pravcu Sanski Most — Fajtovci — Palanka vode se takođe 6 dana žestoke borbe. Neprijatelj na tom pravcu ima 17 tenkova. U toku ovih dana Đedovača i Brajić Tavan prelazili su tri puta iz neprijateljskih u naše ruke. Svi neprijateljski pokušaji do sada su razbijeni, kako od Sanskog Mosta, tako i od Stare Rijeke. Noćas je uništen 1 tenk, pošto je naišao na nagaznu minu. Još jedna nagazna mina je eksplodirala, ali još ne znamo šta je odletelo u vazduh. I na ovom sektoru neprijatelj je imao velike gubitke. U više mahova ostavljao je mrtve i ranjene. Jedna kolona prema Fajtovcima razbijena je, ubijeno 50 neprijateljskih vojnika i 1 bojnik, ranjen zamenik komandanta bojne, zaplenjena komora od 20 konja sa namirnicama, 1 mitraljez i nekoliko puškomitraljeza, zarobljeno nešto legionara/'

Jedinice naše II i V krajiške brigade izvršile su akciju na Klašnicu i ostala neprijateljska uporišta između Banja Luke i Gradiške, zaplenile nekoliko topova i gađale Banja Luku. Detalje o tome ne znamo.[4]

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 14/2, k. 407.
[2] Odnosi se na borbe Pete NOU divizije sa 749 pukom 717 divizije.
[3] O tim borbama vidi sljedeća dokumenta: 101 i 114.
[4] Vidi dok. br. 88, 90. 96 i 125.

Na sektoru Prnjavor — Teslić razbijena je 1 kolona od 1.200 Nemaca i gotovo potpuno uništena od jedinica I proleterske divizije.[5]

Od Petrinje neprijatelj je uz najveće gubitke napredovao par kilometara. I tamo je izgubio 2 tenka. Pruga Sisak — Sunja opet je prekinuta. Neprijateljske snage ušle su u Slunj kod Karlovca, najviše nepažnjom naših jedinica. Svi napadi od Gračaca i Gospića su odbijeni.

Jedna kolona četnika popa Đujića[6] naišla je iznenada na jedinice II proleterske divizije i gotovo [je] potpuno uništena. Jedinice II proleterske divizije napašće gnezdo popa Đujića.'

Na sektorima Sitnica — Manjača — Jajce za sada nema nikakvih promena.

2) Štab korpusa — Pozadinski otsek — doneo je odluku da se za komandanta Jajačkog područja postavi drug Slobodan Ilić. Dosadašnji komandant Jajačkog područja[8] stavlja se na raspoloženje, s tim da se javi drugu Starom[9] u Bos. Petrovcu. O ovoj odluci pismeno izvestite Komandu jajačkog područja, s tim da se ova smena izvrši odmah.

3) Drug Nemanja[10] neka nam pošalje obećane baterije.

Hitno nas izveštavajte o svima promenama na vašem sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,
služb. otsutan

Komandant,
Načelnik štaba,

» Vidi dok. br. 122.
• Momčilo Đujić, četnički komandant
[7] Riječ je o napadu na- Strmicu, Plavno i okolinu Knina. O rezultatu borbe vidi dok. br. 135 prim. 3.
[8] Rade Janićijević. Poginuo u Foči 1943 god. kao obavještajni oficir Druge proleterske divizije.
*** Josip Broz-Tito**
[10] Nemanja Vlatković

BR. 128

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 25 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA TREĆE KRAJIŠKE BRIGADE PROTIV NIJEMACA, USTAŠA I DOMOBRANA NA SEKTORU TESLICA'

I PROL. DIVIZIJA

Radiogram

VRHOVNOM ŠTABU

Sada stigao izveštaj od Karanovića.[2]

Juče iz Teslića napalo 1500, većinom Nemci. Odbijeni, na bojnom polju ostalo 100 mrtvih i 4 oficira. Naša 3 mrtva, 24 ranjena. Plen: 1 bacač i 35 konja ratne spreme. Sjajno su se borili 3 i 4 bataljon.[3] Zarobljen bundovac[4] rekao da u Teslić došlo 23 o.m. 1000 Nemaca, ustaša i domobrana iz Travnika i Turbeta, gde je ostalo dosta i tamo došla pojačanja iz Jajca.

25-1-1943 g. u 10.00 h

Koča[5]

[1] **Original, pisan mastiljavom olovkom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 26/15, k. 14 A.**

[2] **Nikola Karanović, komandant Treće krajiške NOU brigade Prve proleterske divizije**

[3] **Vidi dok. br. 130.**

[4] **Vjerovatno kulturbundovac — pripadnik njemačke nacionalne manjine.**

[5] **Koča Popović**

BR. 129

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE I DRUGE BRIGADE ZA NAPAD PREMA BANJOJ LUCI I OKOLNIM NEPRIJATELJSKIM UPORIŠTIMA[1]

ŠTABU I BRIGADE[2]

Obaveštenje o opštoj situaciji. Vrhovni štab nam poslao danas sledeći radiogram: »Na sektoru Sanski Most — Glina — Gračac, neprijatelj je odbijen na polazne položaje uz ogromne gubitke. Zbog slabosti u rukovođenju operacijama, neprijatelj[3] je uspeo da uđe u Slunj, II Divizija danas napada kninsku teritoriju[4]: četnike iz Hercegovine i Crne Gore.[5] III Divizija vršiće ofanzivne akcije na prostoriji Turbe — Travnik — D. Vakuf, a I Divizija prema B. Luci.«

Obaveštenje o neprijatelju na našem sektoru. Prema iskazu zarobljenog kulturbundovca, u Teslić do 23 o.m. stiglo 1.000 Nemaca, ustaša i domobrana iz Travnika i Turbeta.

Prema izveštaju Štaba I brigade, na osnovu iskaza seljaka iz okoline B. Luke, u B. Luci ima vrlo malo Nemaca, a mnogo ustaša (u civilu) naoružanih, a na Čelincu neustanovljen broj ustaša i neki radni bataljon Nemaca. Svuda oko B. Luke izgrađena su dobra utvrđenja koja se i dalje usavršavaju. U jednom dokumentu zaplenjenom od četnika, govori se o odlasku Nemaca iz B. Luke za Gradišku.

Neprijateljska kolona koja je bila krenula iz Dervente odbijena je. Kolona koja je bila krenula iz Jelaha prema Prnjavoru vratila se u Jelah.[6]

Radi izvršenja zadatka postavljenog od Vrhovnog štaba ovoj Diviziji, u sklopu opštih operacija

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/3, k. 705 A. Vjerovatni datum slanja naređenja je 25 januar.

[2] Prve proleterske brigade

[3] Jedinice SS divizije »Princ Eugen«

[4] Strmicu, Plavno, Golubić i okolinu Knina

[5] Po odluci italijanske komande ovi četnici su prebačeni na sektor Knina radi učestvovanja, sa Italijanima i Nijemcima, u Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi na oslobođenu teritoriju. Bilo ih je oko 2.700, pod komandom majora Petra Baćovića.

[6] Vidi dok. br. 130.

NAREĐUJEMO

1. — a) U toku noći 26/27 o.m., jedinice I i II[7] Brigade izvršiće ponovo energičnu demonstraciju prema B. Luci[8] kombinovanu sa napadima na slabije neprijateljske Dosade u bližoj i daljoj okolini B. Luke. Pravce i ciljeve ovih akcija odrediće štabovi brigada, na osnovu preciznijih podataka o neprijatelju kojima oni raspolažu i na osnovu iskustava stečenih prilikom poslednjih akcija prema B. Luci.

Izbegavati uporne borbe oko dobro utvrđenih i organizovanih neprijateljskih uporišta.

Za I Brigadu dolaze prvenstveno u obzir ciljevi na komunikaciji B. Luka — Gradiška.

II Brigada može da računa na dejstvo dve naše haubice u pravcu Čelinca, u kom slučaju će njen desnokrilni bataljon stupiti u vezu sa komandantom diviziske artiljerije' u s. Railići.[10]

Poznato nam je da su mnoge jedinice, naročito I Brigade, umorne zbog neprekidnih borbi i marševa, ali je naša dužnost, u trenutku kada jake neprijateljske snage navaljuju na oslobođenu teritoriju, da uložimo najveće napore za rasterećenje onih jedinica naše vojske koje podnose glavni pritisak neprijateljske ofanzive. Najumornije jedinice ne moraju učestvovati u ovim akcijama: tako 3. bataljon I Brigade može izostati od akcije i ostati na sadašnjem svom zadatku, tim pre što je svakako potrebno da, obzirom na udaljavanje ostalih jedinica, izvesni delovi ostanu za zatvaranje pravca eventualnog neprijateljskog prodora.

Zadatak koji nam je određen od V.Š. nije vezan za određeni dan i vreme, nego je aktuelan sve dok traje neprijateljska ofanziva na slobodnu teritoriju. Zbog toga kao i zbog sporosti naših veza — kako između Štaba divizije i štabova brigada, tako i između štabova brigada i štabova bataljona — u ovom ooštem okviru štabovi brigada će dodeljivati svojim jedinicama zadatke ne čekajući posebna naređenja ovog štaba.

b) III Brigada[11] ostaje na dosadašnjem sektoru sa istim zadatkom kao i do sada.

Štab divizije ističe i pohvaljuje odlučno držanje 3. i 4. bataljona te brigade prilikom neprijateljskog napada iz Teslića 23 o.m.[u]

[7] Treće sandžačke NOU brigade
[9] Vidi dok. br. 133, 137 i 146.
' Milan Antončić-Velebit
10 vjerovatno Radovci
[11] Treća krajiška NOU brigada
[12] Vidi dok. br. 122 i 130.

2. — Sada je stigao izveštaj Štaba II brigade, iz koga se vidi da je neprijatelj, ma i privremeno, napustio Čelinac, da između Karanovca i B. Luke postoji neprijateljska posada samo u Novoseliju, da na Velikom Poniru, u neposrednoj blizini B. Luke, takođe nije bilo neprijatelja, da je na Karanovcu relativno mala posada, što sve pokazuje da je na sektoru II Brigade bio gotovo otvoren prilaz ka B. Luci, da su postojale široke mogućnosti efikasnog dejstva — pa i zadržavanja na izvesnim položajima sa kojih postoji mogućnost veoma efikasnog produbljenja pritiska — što, kako izgleda, štabovi bataljona nisu umeli da iskoriste. Verovatno neprijatelju nije bilo poznato prisustvo većih naših snaga na tom sektoru. Razume se da [je] nedovoljno poznavanje gde se nalazi neprijatelj omelo pravilno iskorišćenje ovakve situacije, ali je isto tako jasno da su štabovi bataljona i najpozvaniji i na najpovoljnijem mestu za pribavljanje takvih podataka. Potpuno je pogrešno, naročito za onu vojsku koja vxši noćni napad, da otvara vatru na mesta gde nasumice pretpostavlja gde se nalazi neprijatelj i da vatrom traži neprijatelja, umesto da odgovarajućim poretkom u kretanju — kako bi se izbegle žrtve prilikom prvog dodira — bude ona ta koja će naterati neprijatelja da otkrije svoje položaje. Osim toga na Čelincu je trebalo da se zadrže isturena odeljenja i posle zore, koja bi bar utvrdila gde se neprijatelj tačno nalazi, što je ovako ostalo još uvek nepoznato. Smatramo da su se i bataljoni I Brigade, obzirom na karakter zadataka koje su bili dobili, suviše zadržali oko Klašnice i Trapista, budući da je situacija na njihovim pravcima bila, tako reći, obrnuta od one na pravcima jedinica II Brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komdiv.
Koča"

P.S[14]

1) U saradnji sa drugovima iz O.K.,[15] ili sami, hitno izdajte letak za teritoriju Motajičk°g odreda. Forkapa[16] je već izdao! U letku treba, po našem mišljenju, raskrinkati do kraja Forkapu, utoliko oštrije što je momenat našeg obračuna sa njim mogao na izvestan broj ljudi nepovoljno da deluje.

2) Izvešteni smo da je ustaška arhiva koju ste nam uputili bila usput — ranije — izgubljena. Ako je to tačno, ispitajte ceo slučaj i izvestite nas.

[13] Koča Popović
[14] Sljedeći tekst dopisan je rukom, latinicom.
[15] Okružnog komiteta
[16] Nikola Forkapa, komandant Motajičkog četničkog odreda

3) Upozorite drugove iz ob. službe da budu mnogo konspirativniji. Uputstva za organizovanje ob. službe, dobivena od druga Tita i Terzića,[17] ne smeju, kao takva, da idu dalje od štabova brigada. Dalje od štabova brigada samo se mogu davati usmena uputstva, na osnovu njih.

4) Ukoliko se i kod vas razmenjuje pamuk za namirnice, odmah to obustavite, jer je *sav* pamuk potreban za preradu u zavoje.

5) Ako je kod vaših jedinica ostalo suvišnih teških mitraljeza ih t. bacača, hitno ih uputite u div. magacin — za potrebe III Divizije.

6) Dostavite brojno stanje sa 15-todnevnim izveštajem.

Komdiv.
Fica[18] Koča

7) Organizujte sigurnu kontrolu novoprimljenih boraca; njihov poimenični spisak nam dostavite (ime i prezime, odakle je i iz koje četničke jedinice).

[17] Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije

[18] Narodni heroj Filip Kljajić

BR. 130
I
IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA I AKCIJAMA IZVRŠENIM U VREMENU OD 10 DO 25 JANUARA 1943 GODINE[1]

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 122
25-1-1943 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ — ZA »OP.-O«
(petnaestodnevni izveštaj o akcijama)
(veza: izveštaj Op. br. 117[s])

10—I: Bez promena. Bataljoni I Brigade koji su učestvovali u akcijama oko Teslića prikupljaju se sa ostalim delovima te Brigade na sektoru prema Prnjavoru i s. Klašnica. II Brigada' severno i južno od reke Vrbanje prema Crnom Vrhu, Čelincu i Karanovcu. III Brigada prema Tesliću.

11—I: Bez veće promene. 150—200 četnika izvršilo je ispad na sektoru Crni Vrh — Devetina; zadržani su od manjih delova II Brigade. Naši su imali 4 ranjenika.

12—I: Prvi bataljon II Brigade razbio je četnike koji su se prethodnog dana pojavili na sektoru Crni Vrh — Devetina. Na drugim sektorima bez promene. Ovoga dana upućena su tri bataljona I Brigade ka sektoru Teslić radi učestvovanja u predviđenoj akciji na tom terenu.

13—I: Prvi bataljon II Brigade produžio je čišćenje pl. Crni Vrh i proterao četnike sa tog terena. U toj akciji jedna četnička zaseda ubila je 2 borca a jednog ranila. Na ostalim sektorima bez promene.

14—I: 1. i 2. bataljon II Brigade preduzeli rasterivanje četnika i čišćenje sela Crni Vrh, Junge, Štrbe, Opsječka, Kneževići i noću izvršili prepad na Celinac i Barakovac.

5. bataljon II Brigade[4] na levoj obali Vrbanje očistio je od četnika sela Mehovići, Popovići, Lipovac i sa te strane izvr-

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29/1, k 8.**
[2] **Vidi dok. br. 42.**
[s] **Treća sandžačka NOU brigada**
[4] **Isto**

šio prepad na Čelinac. Jednovremeno je ka ovom bataljonu izvršilo ispad 150 Nemaca i domobrana od Karanovca, koji su brzo povraćeni. U ovim borbama ubijeno je 3 četnika, a više ranjeno; mi smo imali jednog lako ranjenog.

2. i 3. bataljon I Brigade razbili su četnike kod Devetine i oterali ih ka Klašnici. Ubijen je jedan četnik a više ranjeno; mi nismo imali gubitaka.

Akcije izvedene u toku ovog dana i noći od strane delova I i II Brigade postavljene su zbog glavne akcije koja se ovog dana izvodila na Teslić.

Ovoga dana u 19 č. III Brigada otpočela je napad na Teslić, a tri bataljona I Brigade ka pravcu Teslić — Doboj na uporišta Jelah i Tešanj'.

III Brigada uspela je da likvidira spoljna utvrđenja sa svih strana grada. Grad se nije likvidirao zbog uporne odbrane neprijatelja koji se branio iz kuća i rovova postavljenih na periferiji grada. Sem toga dva oklopna voza ometala su prodiranje ka gradu. Protivkolski top nije bio iskorišćen zbog slabe obučenosti ljudstva, a takođe i bacači.[5]

Dva bataljona I Brigade upućena su za likvidaciju Jelaha i Tešnja. Oni su u Jelahu naišli na oko 250 domobrana koje su brzo razbili; tu su zarobili 18 domobrana iz železničke bojne. Međutim, 40—50 oficira, žandarma i milicionera zabarikadirali su se u školu od tvrdog materijala. Sa ovom kolonom nije bilo p. kolskog topa, te su oni ostali do dolaska oklopnog voza iz Doboja koji ih je odveo sa sobom za Doboj.[6]

Treći bataljon I Brigade dejstvovao je ka Doboju severnp cd puta. On je na svom pravcu razbio milicionere u mestima Križ, Sovša i Omanjska. Neprijatelj je imao nešto mrtvih i više ranjenih i zarobljenih.

15—I: Dva bataljona I Brigade koji su bili oko Jelaha oštetili su oklopni voz koji je dolazio od Doboja i ubili na njemu više vojnika. Naši su imali jednog mrtvog i 6 ranjenih. Treći bataljon I Brigade stigao je na 6 km ispred Doboja u s. Alibegovci. U Doboju je data uzbuna i otpočela je otuda artiljeriska vatra ka Alibegovcima. Potom je neprijatelj pokušao pešadijom prodor ka tom pravcu. Naš bataljon ga je odbio, žrtava nismo imali.[7]

Ovoga dana u 21 čas predviđen je ponovni napad na Teslić. Zbog toga, dva bataljona I Brigade upućena su od Jelaha ka Tešnju. Neprijatelj je u Tešnju razbijen sem maloga broja

[5] **Opširnije o napadu Treće krajiške brigade na Teslić vidi dok. br 48, 71 i 73.**

[6] **O napadu na Jelah vidi dok. br. 48 i 70.**

[7] **Vidi dok. br. 205.**

koji je pobegao u tvrđavu. Žrtava nismo imali. Ubijeno je više milicionera i dosta njih zarobljeno, a potom pušteno. Po ranijem naređenju Tešanj je sledećeg dana u zoru napušten.[8]

III Brigada nije ni ovog puta uspela da likvidira Teslić. Upotreba topa i bacača i ovog puta bila je slaba."

Na sektoru Teslića neprijatelj je imao veliki broj mrtvih i ranjenih vojnika a zarobljeno je 150 domobrana, 3 oficira i 1 p. oficir. III Brigada je zaplenila 10 p. mitraljeza, 1 teški bacač sa 42 mine, 2 konja za tovarenje, 60 pušaka sa dosta municije, 4 strojnice, 2 pištolja i 1 dvogled. Ova Brigada je imala 7 mrtvih i 18 ranjenih boraca.

2. i 4. bataljon napali su ovoga dana na Prnjavor, koga su bez žrtava zauzeli 16-1 u 5 časova. Zarobljena je cela posada: jedna bojna I pukovnije sa štabom (10 oficira i oko 500 domobrana). Zaplenjeno 20 p. mitraljeza, 3 t. mitraljeza, 2 bacača, 300 pušaka, dosta municije i ostalog ratnog materijala.[10]

16—I: Na sektoru Teslića jedinice III i delovi I Brigade prikupljeni su za zatvaranje pravca Doboja i odmor, s tim da se ponovi napad na Teslić 17-1 uveče sa učešćem delova I Brigade i boljom upotrebom artiljerije i bacača sa obučenom poslugom iz I Brigade.

U toku ovog dana neprijateljske snage iz Doboja pokušavale su u nekoliko mahova da se probiju ka Tesliću, a i pojedina manja odeljenja domobrana iz Teslića, izgleda samovoljno otstupala su ka Doboju. U toku ovih neprijateljskih pokušaja zarobljeno je 40 domobrana i posada jednog oklopnog voza koji je spaljen. Kod Jelaha je oštećen drugi oklopni voz, a zaplenjena su 4 vagona suvih šljiva i krušaka. Treći bataljon I Brigade koji je bio prema Doboju pokvario je još jedan oklopni voz i bacačem probio jedan tenk koji se u vozu nalazio. Tom prilikom zarobljen je natsatnik, komandant snaga za čuvanje pruge. Ovaj bataljon neprestano je tukla artiljerija iz Doboja, ali bez rezultata.

Na sektoru Prnjavora zarobljena je i razoružana jedna satnija domobrana kod s. Glogovac. Domobranska bojna koja je bila ispred Dervente kod prve raskrsnice cesta pobegla je ka Derventi ispred naših delova koji su ka njoj nastupali. Koristeći to jedna četnička četa Forkapinog odreda razoružala je jednu satniju domobrana. Naše jedinice su povratile domobransko oružje i domobrane, a četničku četu razoružale, ostavljajući samo one koji su nam pristupili.

[8] O napadu na Tešanj vidi dok. br. 70 i 205.
[9] Opširnije o ovom napadu na Teslić vidi dok. br. 70, 71, 73 i 206.
[10] O oslobođenju Prnjavora vidi dok. br. 69 i 76.

17—I: Na sektoru Prnjavor i B. Luka bez promena. Naše patrole izvršile su manje prepade ka Čelincu.

U 22 časa otpočeo je napad na Teslić sa III Brigadom i sa dva bataljona I Brigade. Neprijatelj je davao žilav otpor i grad nije mogao biti zauzet. U gradu je bilo: dve domobranske bojne, nepoznat broj milicionera teslićke domdobojne[11] i oko 300 Nemaca. Neprijatelj je bio demoralisan i zamoren stalnom borbom i opsadom još od 14-1. No ovoga puta bio je obavešten o jakom pojačanju iz Doboja, o čemu smo mi bili obavešteni tek u toku napada. Naime, jače nemačke snage iz Broda sa 3 haubice i 2 brdska topa otpočele su prodor od Doboja i u toku dana dospele do Jelaha sa obe strane r. Usora.[12]

18—I; Ovoga dana u zoru izvučene su jedinice III Brigade iz borbe, s tim što su 2 bataljona postavljena južno od Teslića sa obe strane r. Usora za zatvaranje pravca ka bazi III Divizije koja je dejstvovala južno od nas.

Bataljoni I Brigade postavljeni su severozapadno od pravca Teslić — Jelah. Neprijatelj je od Jelaha u toku ovog dana uputio jednu kolonu ka Tešnju, a drugom kolonom nadirao je levom obalom Usore ka Tesliću i uspeo da u toku dana sa prilično žrtava uđe u Teslić. U ovoj koloni bilo je oko 1.000 Nemaca sa velikom komorom. Prednja odeljenja ove kolone bila su snabdevena belim mantilima.[13]

Na sektoru Prnjavor — Banja Luka bez promena.

Zaseda II Brigade sačekala je nemačku patrolu kod Celinca i ubila jednog a ranila 2 Nemca. Nemci su potom pljačkali kuće oko Celinca a stanovništvo sa sobom odveli.

19—I: Bez promena. U smislu depeše V.S. bataljoni I Brigade sa sektora oko Teslića upućeni su ka B. Luci. III Brigada zadržana na sektoru Teslića do povratka III Divizije i stabilizacije oko Teslića.

20—I: Neprijatelj iz Teslića sa jačim snagama, potpomognut jakom artiljeriskom i bacačkom vatrom, otpočeo je napad ka III Brigadi na liniji Gomjenica — Vlajići — Gusti i Gornji Teslić — Rankovići — Osivica. Borba se vodila celog dana a pred mrak neprijatelj je odbijen. Ubijeno je 10, a ranjeno oko 20 neprijateljskih vojnika. U napadu su učestvovali većim delom Nemci. Zaplenjeno: 1 nemački karabin, 2 pištolja, postolje od teškog mitraljeza i oko 1.000 metaka. Mi smo imali 2 lakše i 2 teže ranjena. Pri ovom prodoru Nemci su usput od seljaka pljačkali hranu, koju su pri povlačenju bacali; naši su je potom vraćali seljacima.

[11] Domdobojna — domobranska dobrovoljačka bojna
[12] Vidi dok. br. 82.
[15] O prodoru neprijatelja u Teslić toga dana vidi dok. br. 82.

Na ostalim sektorima bez promene. Kod ušća Vrbasa u selu Srbac jedna grupa omladinaca i ranijih partizana obrazovala je NO vlast i prišila zvezde. 3 oficira koja su se tu nalazila skinula su četničke oznake očekujući naš dolazak. Forkapa sa grupom od oko 70 odbeglih bandita iznenada je napao s. Srbac, razoružao tu grupu, nekoliko poubijao, a mnoge mučio, zlostavljao i odveo; manji deo je prebegao i o tome nas izvestio.

21—I: Ka s. Srbac upućen je jedan bataljon, bez jedne čete koja je upućena sa druge strane Motajice ka mestu Kobaš, radi proterivanja i razbijanja Forkapine bande, kao i mobilizacije ljudstva sa tog terena. Sa ovim snagama upućena je i bivša četnička četa koja je nama prva prišla. Na tom terenu, prema prvom izveštaju, zarobljeno je nešto četnika i mobilisan manji broj boraca. Detaljnijih podataka još nemamo.

Na sektoru Teslić neprijatelj je ponovo pokušao jačim snagama, potpomognut sa 4 haubice, bacačima i konjicom, prodor ka Pribiniću i Cečavi. Borba je vodena celog dana, a pred mrak je neprijatelj otstupio. Ubijeno je 15 a ranjeno više neprijateljskih vojnika (3 ranjenika su ostavili na terenu). Većina neprijateljskih vojnika je iz Austrije; na rukavima nose kukaste krstove. Zaplenjene su tri puške i nešto municije. III Brigada je u ovoj borbi imala 3 lakše ranjena. Za vreme borbe četnička banda iz Cečave pucala je našima s leda.[14]

Ovoga dana u zoru jedan bataljon III Brigade preduzeo je čišćenje s. Pribinić i represalije prema imovini odbeglih četnika. Četnici iz ovog sela stalno su iz zasede pucali na naše transporte ranjenika, materijala i zarobljenika; uhvatili su i streljali 3 borca III Divizije. Četnici su pobegli, represalije su preduzete.

Na sektoru Derventa i B. Luka bez promene.

22—I: Delovi III Brigade preduzeli čišćenje i represalije prema četničkim bandama i jatacima u Cečavi. U ovom selu nalazi se oko 40 odbeglih bandita.

Na sektoru Teslića neprijatelj sa manjim snagama uz jaku artiljerisku vatru pokušao prodor ka Gornjem Tesliću. Neprijatelj je odbijen od delova III Brigade sa tog pravca. Mi smo imali od neprijateljske artiljerije 3 poginula i jednog lakše ranjenog druga.

Na sektoru Derventa i B. Luka bez promene. U toku dana neprijateljska avijacija bombardovala je položaj II Brigade" oko Čelinca. Od bombardovanja su ubijena 4 druga, 3 ranjena i 3 malo ugruvana.

[14] Opširnije o borbi Treće krajiške brigade toga dana vidi dok. br. 205.

23—I: Neprijatelj od Teslića otpočeo je napad u 10 časova ka položajima III Brigade, potpomognut plotunskom paljbom iz 6 haubica i više bacača. Neprijatelj je nadirao: preko Osivice i Ukrnjice kolonom od 800 Nemaca i ustaša-legionara; ka Gustom Tesliću i podnožjem Pl. Borje kolonom od 500—600 Nemaca i duž ceste ka Gornjem Tesliću. U akciji su aktivno učestvovala i 2 neprijateljska aviona. Borba je trajala do mraka kada su dva bataljona III Brigade bočnim dejstvom i jurišem razbili neprijatelja. Neprijatelj je imao velike gubitke. Na sektoru jednog bataljona, samo na bojištu, neprijatelj je ostavio oko 100 mrtvih vojnika i 4 ubijena nemačka oficira. Zaplenjeno: mnogo ratnog materijala koji se prebrojava, 1 teški nemački bacač sa 36 granata, 1 nemački »šarac« sa dosta municije, 35 konja sa municijom i ostalim ratnim materijalom. Naši gubici su 3 mrtva i 24 ranjena borca (6 teže). Do ovolikog broja žrtava došlo je zbog dejstva neprijateljskih bacača i tromblona, kao i zbog prevremenog i zbijenim strojem vršenog juriša jedne čete na inicijativu komandira koji je i sam ranjen.[16]

. Na sektoru Prnjavor — B. Luka neprijatelj je sa tri aviona bombardovao i mitraljirao naše položaje; žrtava nije bilo.

Prema depeši V.S. od ovog dana. I Brigadi dat je zadatak: demonstracije ka B. Luci i pritisak ka Klašnici i komunikaciji na levoj obali Vrbasa; a II Brigadi: pritisak ka Čelincu i Karanovcu.

U toku noći 23'24 o.m. jedan bataljon I Brigade u cilju demonstracije nadirao je glavninom preko Crnog Vrha i s. Slatine ka manastiru Trapista kod B. Luke, a jednom četom ka s. Vrbanja. Na tom sektoru čula se jaka vatra, neprijatelj je topovima iz B. Like tukao ka tom pravcu. Izveštaj o rezultatu s tog pravca još nemamo.[17]

Jedan bataljon nadirao je preko s. Boškovići ka Klašnici. U s. Boškovići posle upornije borbe razbijeni su četnici, oko 250, koji su pobegli sa Klašnice. Ubijena su dva a zarobljeno 5 četnika. Mi smo imali jednog mrtvog i 1 ranjenog. Jedan bataljon imao je da pređe čamcima Vrbas severno od Klašnice radi dejstva na komunikaciju B. Luka — Gradiška. No kako su Nemci već ranije prebacili sva prevozna sredstva na drugu stranu, to se ovaj bataljon pridružio bataljonu koji je nadirao od Boškovića, te su zajednički produžili ka Klašnici. Kod Klašnice, na levoj obali Vrbasa, bilo je 100 Nemaca, 300 ustaša i domobrana i razbijeni četnici od Boškovića. Neprijatelj je skoncentrisao jaku vatru na most, te zbog ovog i zbog pojave ten-

[16] **Vidi dok. br. 122.**
[17] **O napadu na Trapiste i Klašnicu vidi dok. br. 120.**

kova od B. Luke, bataljoni su se u zoru povukli. Mi smo imali jednog ranjenog.[18]

U toku dana primećene su izvesne neprijateljske snage koje su od Dervente preko s. Miškovci (ispred raskrsnice za Prnjavor) pošle ka s. Trstenici (na obali Save). U tom pravcu čula se artiljerija — naših delova tamo nema.

24—I: Na sektoru Teslić neprijateljska artiljerija tukla bez rezultata ka našim položajima.

Na sektoru Derventa neprijatelj je izvršio pokrete ka našim položajima. Naši delovi su ga povratili. Mi smo imali dva ranjena. Izveštaj o borbi još nije stigao. Neprijatelj na tom sektoru pljačka i pali okolna srpska sela.

Na sektoru B. Luka delovi Druge brigade izvršili su pritisak noću ka Celincu i Karanovcu. Izveštaj o rezultatu još nije stigao.[19]

25-1: Bez promena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naštadiv.	Komdiv.
Fića"	Vasa[21]	Koča"

(M. P.)

[18] **O napadu na Trapiste i Klašnicu vidi dok. br. 120.**
[1,I] **Vidi dok. br. 122.**
[20] **Narodni heroj Filip Kljajić**
[21] **Vaso Jovanović**
[22] **Koča Popović**

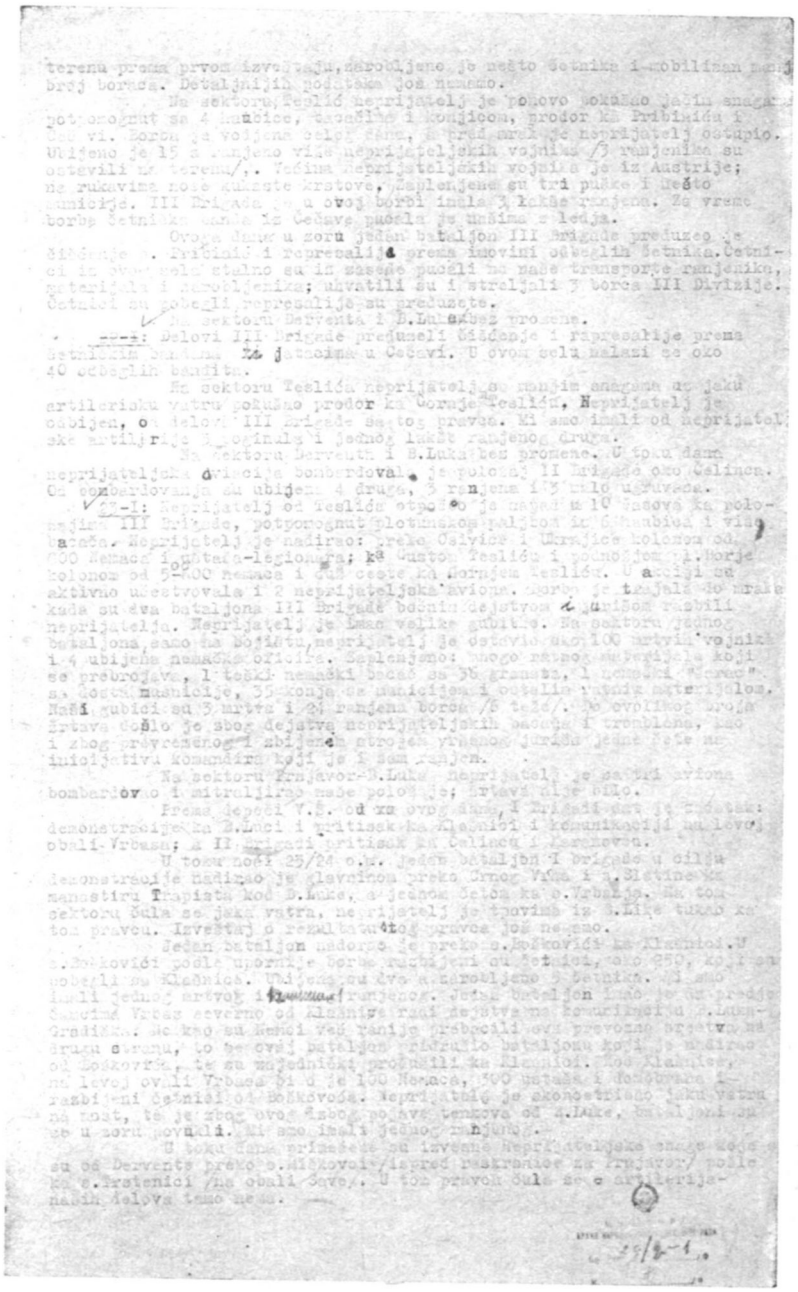

Fotokopija pretposlednje stranice dokumenta br. 130.

BR. 131

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 25 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU BRIGADE O SITUACIJI NA SEKTORU PRNJAVOR[1]

STAB
PRVE PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Br. službeno
25 jan. 1943 g.

ŠTABU I PROLET. BRIGADE — DRUGOVIMA ŠPANCU[2] I PLAVOM[3]

Dobili smo vaš izveštaj[1] o razbijanju Nemaca kao i o postavljanju jednog bataljona III Brigade na prostoriji Ćečava — Kulaši. Ovo je došlo u pravi čas.

Situacija kod nas:

Neprijatelj kreće od Dervente ka nama u više pravaca, tj. došao je na Detlak — Kalenderovci — Mišjak[5] i Trstenci. U Trstencima kažu da ima oko 800 Crne legije, koja se prebacila čamcima preko Save na tom mestu. Seljaci kažu da ona ide i pali sve od reda. Pravac nadiranja te kolone je za sada Kobaš a verovatno kasnije i ka Prnjavoru. Jačina trupa neprijateljskih na Detlaku, Kalenderovcima, Mišjaku je oko 400 ljudi (ovo su domobrani [i] Ukrajinska legija), u Detlaku i Kalenderovcima imaju dva topa. Po svemu sudeći, a naročito po koloni od Trstenaca, karakter pokreta je ofanzivan.

Sada oko 15 časova šaljemo jedan bataljon u susret koloni od Trstenaca da zaustavi ovu kolonu i vrati natrag.[6] Ovaj bataljon je u jačini dve čete: jedna crnogorska i jedna vijačanska. Njom komanduje Sava Burić i kapetan Ceranić i Voja Stupar. Kraljevački bataljon[7] takođe će odmah krenuti od Palačkovaca ka Jadovice — Bogosavac i zauzeće u toku noći Miškovce dej-

[1] **Original, pisan ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3-1/1, k. 707.**
[2] *** Danilo Lekić**
[3] **Mijalko Todorović**
[4] **Redakcija nije pronašla izveštaj.**
[5] **Vjerovatno Miškovci**
[6] **Kolona je odbijena. Vidi dok. br. 130, 133 i 146.**
[7] **Četvrti bataljon**

stvujući u bok koloni od Trstenaca. Prvi crnogorski bataljon[9] — jačine tri čete (dve crnogorske i jedna vijačanska) biće u gradu i služiće kao opšta rezerva za sve pravce. Ovim bataljonom komanduje zamenik komandira MLlonjme čete poručnik (ne znam ime).[9]

Ako vama nisu neophodne sve jedinice na tom sektoru pošaljite nam barem jednu četu u Prnjavor, kako bi mogli sa ova tri bataljona da likvidiramo sve neprijateljske kolone koje su krenule k nama.

Danas sam obišao položaje oko Prnjavora i utvrdio da je nemoguće prelaziti preko Vijake pošto je voda jako' nadošla a mostovi su porušeni, čime je odbrana olakšana.

Naredićemo bataljonima da odmah pošalju izveštaje. Kurire šaljemo.

Po tačci 7 odgovorio vam je Dule.[10]

Sada ćemo obići IV bataljon i utvrditi tačan broj automatskih oružja i šta treba da se pošalje.

S nama je veza Prnjavor — Bogosavac.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab I prolet. brigade
Zamenici:

Politkoma
Dule

Komandanta
Miloje"

[8] **Prvi bataljon Prve proleterske brigade**
[9] **Milovan Peković. Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive kao komandant bataljona u Trećoj sandžačkoj NOU brigadi.**
[10] **Dušan Korać-Dule**
[11] **Miloje Milojević**

BR. 132

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 26 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE O BORBAMA PRVE I ŠESTE BRIGADE NA PROSTORIJI DEDOVAĆA, BRAJIĆ TAVAN, UMCI I EMINOVCI[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Str. pov. op. br. 73.
26-1-1943 g.
— Položaj —

ŠTABU V N.O.U. DIVIZIJE

1) Primili smo vaš izveštaj od 25-1 u 22 časa.

2) Juče 25-1 neprijatelj iz Sanskog Mosta krenuo je sa jednom zdrugovskom[2] bojnom od oko 600 i 1 satnijom-kompanijom Nemaca' od oko 150 prema Đedovači, Brajić Tavanu, Umcima i Eminovcima. Naše jedinice vodile su žestoke borbe sa njim ceo dan, a noću su ga upustile i opkolile i potpuno uništile. Najviše ako je pobeglo 10—15%, ostalo je sve mrtvo. Ubijen je 1 pukovnik koji se zarekao da će po svaku cenu prodreti drumom u Palanku. Ispuniće mu se želja ali mrtvome. Zaplenjena je cela komora, 40 puškomitraljeza, 10 teških mitraljeza, 4 nemačka brdska topa, nekoliko protivtenkovskih pušaka, dosta puščane i artiljeriske municije, spreme i drugog ratnog materijala, kao i 1 radio-stanica.* U ovoj borbi naročito su se istakli I bataljon VI brigade i III bataljon I brigade.[5] Izveštaje o ovoj velikoj pobedi dobili smo jutros u 2,30 časova.

IV bataljon VI brigade vodio je noćas borbu napadajući Fajtovce gde su tenkovi- Rezultat nam nije poznat.

Neprijatelj u ovim borbama, primenjivao je i presvlačenje ustaša u domobrane, pored onog što smo vam ranije navodili.

[1] **Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/2, k. 407.**

* **Drugi gorski zdrug**

[3] **Iz 737 puka**

[4] **Prema operaciskom dnevniku Štaba Seste krajiške brigade, neprijatelj je u ovim borbama pretrpio sljedeće gubitke: 70 mrtvih i više ranjenih; zaplijenjeno: 20 teških mitraljeza, 10 puškomitraljeza, 15.000 metaka, 4 brdska topa, 40 pušaka, 60 konja, municije za topove i bacače, jedna radio-stanica, 1 protivkolski top. Partizani su imali 8 mrtvih i 7 ranjenih. Arhiva Vojnoistoriskog instituta reg. br. 2/1, k. 766 a. Vidi dok. br. 140 i 234.**

[5] **Prve krajiške** NOU **brigade**

3) Na ostalim sektorima nema bitnih novosti.

4) Pošto neprijatelj nije uspeo u prvim naletima da postigne nikakve vidne uspehe, to sada posle ovako teških gubitaka na oba pravca tj. prema Palanci i Ključu ima još manje šansa za to. Očekujemo da ni na vašem pravcu neprijatelj neće postići nikakve vidne rezultate.

Izvestite sve borce o ovom značajnom jučerašnjem i noćašnjem uspehu u kome se naročito istakao i III bataljon I brigade.

Politički komesar III bataljona[6] I brigade izvestio nas je noćas da je moral kod boraca III bataljona I brigade odličan.

Naše jedinice drže položaje na Umcima, Đedovači i Brajić Tavanu.

5) Pošaljite nam izveštaj o vašim noćašnjim akcijama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab korpusa:
Načelnik štaba,

P.S. Kad se vrati drug Dr Vasa[7] onda ćemo videti šta se od sanitetskog materijala može poslati hirurškoj ekipi.

BR. 133

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 26 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O NAPADU NEPRIJATELJA SA PRAVCA DERVENTE I RIJEKE SAVE'

STAB I PROLET. BRIGADE
I P.U.D.[2] NOV JUGOSLAVIJE
Br. 131
26 januara 1943 g.

ŠTABU I P.U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

1. Primili smo vaše naređenje od 26 (valjda 25[3]) ov. m., u 23.30 čas.

[6] Dragan Đukić
[7] Dr Vaso Butozan

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 9/1, k. 707.
[!] Prve proleterske udarne divizije
['] **Datum slanja naređenja vjerovatno je 25 januar, što se vidi iz zaglavlja dokumenta; zato je Štab Prve brigade i stavio ovu primjedbu.**

2. U toku 25 ov. m. na našem sektoru prema B. Luci nije bilo promjena. Na sektoru prema Derventi situacija je sljedeća:

Neprijatelj je pošao 24 ov.m. poslije podne i 25 ov.m. prije podne u više pravaca od Dervente prema novooslobođenoj teritoriji. Došao je na liniju Detlak — Kalenderovci — Mišjak[4] i Trstenci. U Trstencima kažu da ima oko 800 Crne legije, koja se prebacila čamcima preko Save, na tom mjestu. Po iskazima seljaka legija pali sve na prolazu. Pravac nadiranja te kolone je za sada Kobaš, a kasnije, vjerovatno, Prnjavor. Jačina neprijateljskih trupa na Detlaku, Kalenderovcima i Mišjaku je oko 400 ljudi (domobrani i Ukrajinska legija[5]). U Detlaku i Kalenderovcima imaju dva topa. Po svemu sudeći, a naročito po koloni sa Trstenaca, karakter pokreta je ofanzivan.

Preduzeli smo sljedeće mjere:

Uputili smo jedan bataljon, 25 ov.m. u 15 časova, u susret koloni od Trstenaca. Drugi bataljon je upućen od Palačkovaca prema Jadovice — Bogosavac, sa zadatkom da u toku noći zauzme Miškovce dejstvujući bočno na kolonu od Trstenaca. Od oba bataljona odvojena je po jedna četa, koje su zadržane u Prnjavoru, kao rezerva za eventualne nove pravce.

Rezultate borbe još ne znamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade,

Politkom, Komandant,

[4] Vjerovatno Miškovci

[5] Odnosi se na Kozake i Čerkeze koje su Nijemci zarobili na Istočnom frontu i od njih formirali posebne jedinice za borbu protiv jedinica NOV.

BR. 134

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 27 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE O SITUACIJI NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI I O PRIPREMANJU DIVIZIJE ZA POKRET NA SEKTOR GORNJI VAKUF—BUGOJNO[1]

B. 100*

27.1. = 17 h

101.B.[3]

1. — Situacija na oslobođenoj teritoriji teška; neprijateljska ofanziva se pojačava.

Tito naredio da prikupimo Diviziju i hitno krenemo ka ciljevima na drugom terenu.[4]

2. — Štab da se što hitnije vrati u St. Dubravu u cilju preduzimanja mera za izvršenje gornjeg naređenja.

3. — Bez odobrenja ovog štaba nisu se smeli svi članovi štaba te brigade udaljiti.

S. F. — S. N.

18.40[5]

Komdiv.
Koča'

[1] **Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8-5, k. 706 A.**
[2] **Stab Prve proleterske divizije**
[3] **Stab Prve proleterske brigade**
[4] **Odnosi se na teren Gornjeg Vakufa i Bugojna.**
[5] **Dopisano crvenom olovkom.**
[6] **Koča Popović**

BR. 135

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 27 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA POKRET NA PROSTORIJU MASLOVARE, ŠIPRAGE ZBOG NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA OSLOBOĐENU TERITORIJU[1]

ŠTAB **Strogo poverljivo**
I PROLETERSKE UDARNE BRIGADE[5]
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 126
27-1 = 20 h

ŠTABOVIMA BRIGADA

A) Danas nas je naš Vrhovni komandant obavestio da neprijatelj sve jače nadire na oslobođenu teritoriju i da je situacija ozbiljna. Neprijatelj je sa 12 aviona bombardovao Bihać. Naše jedinice su zauzele Strmicu, Plavno i Golubić, na sektoru Grahovo — Knin.[3] Italijani zajedno sa četnicima pripremaju ofanzivu pravcem Ravno — Livno.

U vezi sa takvom situacijom naša je divizija dobila zadatak da se prebaci na prostoriju Jajce — D. Vakuf — Turbe, i da zauzme Jajce ili D. Vakuf. III Divizija napada Bugojno i G. Vakuf.[4]

. Naređenje Vrhovnog štaba se ima izvršiti hitno.
U tom cilju

NAREĐUJEMO:

1) U toku sutrašnjeg dana i noći jedinice I Brigade prikupiće se na prostoriji južno od linije Banja Luka — Prnjavor. 29 o.m. uveče jedinice ove Brigade krenuće, najpogodnijim putem, pravcem Maslovare — Šiprage.'l. II do mraka, glavnina ima biti u s. Šiprage i neposrednoj okolini. Kretanje vršiti sa jačim zaštitnicama.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 15/1, k. 705.

[2] Treba: Prve proleterske divizije, što se vidi iz potpisa rukovodilaca divizije na kraju dokumenta.

® Druga proleterska divizija, u sadejstvu sa Trećom dalmatinskom brigadom, Kombinovanom brigadom, Kninskim odredom i dva bataljona Trećeg ličkog NOP odreda, zauzela je 25 januara četnička uporišta Plavno i Golubić, a 26 januara Strmicu.

[4] Gornji Vakuf je oslobodila Prva dalmatinska NOU brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 163.

2) Jedinice II[5] Brigade krenuće sa sadašnje prostorije pravcem Skender Vakuf onog dana kada I Brigada bude krenula iz Maslovara. O tome će Stab II brigade dobiti posebno naređenje. Ovo mu se naređenje dostavlja kao avizo-zapovest, kako bi određenog dana jedinice bile spremne za pokret.

3) Jedinice III[6] Brigade prebaciće se noću 30—31 južno od druma Teslić — Klupe na prostoriju Pribinić — Buletić, kontrolišući i zatvarajući sve do svog odlaska sa te prostorije pravac Teslić — Maslovare. Dalji pravac kretanja: Očauš. Ovo se naređenje dostavlja Stabu III brigade kao avizo-zapovest, radi blagovremenog pripremanja jedinica za pokret. Naknadno će mu se dostaviti podrobno naređenje.

4) Komandant Diviziske artiljerije[7] postaviće što pre 2 haubice tako da može da tuče Celinac i što dalje prema Banja Luci. Radi se o tučenju čitave prostorije. Paljba treba da počne predveče 28 o.m. i da se produži dok se ne potroši sva raspoloživa municija. Ako ne bi bilo mogućno haubice postaviti za dejstvo 28 o.m., obavezno ih postaviti za dejstvo 29 o.m., koje može početi i ranije i ima trajati sve do izvlačenja jedinica I Brigade. Po završenoj vatri, haubice temeljito uništiti, kao i svu art. spremu i eventualno preostalu municiju: haubice gurnuti u neku duboku jarugu odakle se neće moći izvući.

Jednu haubicu sa odgovarajućim brojem municije uputiti na sektor III Brigade, koja će je, pre svog odlaska, upotrebiti za intenzivno tučenje Teslića. Po završetku paljbe i tu haubicu uništiti. Neobučeni artiljerci stižu večeras u Karač. Komandant artiljerije odrediće za tu haubicu vođu odeljenja i nišandžiju koji će se preko Štaba divizije povezati sa tim ljudstvom. Ukoliko se ne raspolaže sa zapregom za tu haubicu,' odmah po izvlačenju jedne od onih prvih dveju, poslati zapregu za prebacivanje te treće haubice.

Predvideti blagovremeno uništenje i četvrte haubice.

Pripremiti brdski top i odgovarajuću municiju za tovarenje. Ovaj će se top kretati zajedno sa glavninom I Brigade, kao i ljudstvo prvih dveju haubica, dok će ljudstvo treće haubice da se vrati u sastav III Brigade.

5) Svi štabovi brigada narediće potrebno za osposobljenje protivkolskih topova za prenos konjima.

6) Bolnica će se, odmah po prijemu ovog naređenja, pripremiti za pokret, i najdalje 30 o.m. krenuti pravcem Siprage — Imljani. Potrebnu zaštitu davaće bataljon II Brigade koji je u Maslovarama.

[5] Treće sandžačke NOU brigade
• Treće krajiške NOU brigade
[7] Milan Antončić

Hirurška ekipa kretaće se sa Štabom divizije.

7) Rukovalac ubojne spreme Divizije, u saradnji sa delegatom Ekonomskog otseka Vrhovnog štaba i sa intendantom Divizije, urgiraće evakuaciju celokupnog korisnog plena, pravcem Maslovare — Šiprage — Imljani. Iz magacina na prostoriji Šnjegotina poslednji transport treba da krene do mraka 30 o.m. tj. na nekoliko sati pre pokreta jedinice I Brigade sa iste prostorije. Sav onaj materijal koji se dotada ne bi mogao evakuisati ima se potpuno uništiti, a eventualne namirnice ili druga korisna roba podeliti seljacima.

Štabovi brigada uputiće hitno ljudstvo za uzimanje potreba; u magacinima ima: ručnih bombi, municije za protivkolce, za puške i mitraljeze, ispravne puške »Mauzer« itd.

8) Štab divizije kretaće se pravcem Maslovare — Šiprage. Sa ovog mesta krenuće najverovatnije 29 o.m.

9) Teren preko kog ćemo prolaziti siromašan je i iscrpljen. Štabovi brigada postaraće se da njihove intendanture ponesu što više hrane i povedu što više stoke — prvenstveno iz sela koja su do kraja ostala neprijateljski raspoložena prema nama, konfiskujući imovinu svih onih koji su u četničkim — ili ustaškim — redovima. Ako bi se te količine pokazale male, nedovoljne, vršiti nabavke putem kupovine i, u krajnjoj nuždi, rekvizicije.

10) Novomobilisano ljudstvo povesti sa sobom. Po sastanku sa drugovima sa ovog terena, izdaćemo o tome preciznije direktive.

11) Pokret naših jedinica držati u najvećoj tajnosti. Prilikom vršenja pokreta sve će brigade imati jače zaštitnice, da bi se naš pokret što kasnije primetio. Samo kretanje treba takođe da bude što prikrivenije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naš ta div.	Komdiv.
Fića[9]	Vasa[9]	Koča[10]

(M. P.)

[6] Narodni heroj Filip Kljajić
[9] Vaso Jovanović
[10] Koča Popović

BR. 136

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 27 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA SA NIJEMCIMA KOD PUDIN HANA I KLJUCA I ČETNICIMA KOD STRlClCA I SURJANA[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 47
Dne 27-1-1943 god.
u 13.30

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA N.O.V.

Danas se vode borbe oko Pudin Hana i Ključa. Neprijatelj teži da zauzme dominantne položaje.[5]

Za noćas ćemo pripremiti napad na neprijateljske isturene djelove.[3]

Prošlu noć je izvršen napad na četničke bande u Stričićima i Surjanima (Manjača).[4]

Naknadno ćemo Vas izvijestiti o ishodu napada.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant
Rodić[5]

[1] Original., pisan na mašini^ latinicom, nalazi se u arhivi Vojno istoriskog instituta pod reg. br. 3/7, k. 781.
[1] Vidi dok. br. 144.
[3] Vidi dok. br. 144.
[4] O rezultatu napada na četnike u Stričićima vidi dok. br. 153.
[5] Narodni heroj Slavko Rodić

BR. 137

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 27 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA KOD KLAŠNICE I PRIPREMAMA ZA NAPAD U PRAVCU BANJA LUKE[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. 140
27 januar 1943 g.

STABU I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

1. Primili smo vaša naređenja od 27 ov.m.

2. Stanje na našem sektoru u toku 26 27 ov.m. je sljedeće:

a) Neprijateljske kolone koje su krenule od Dervente prema Prnjavoru odbijene su i povraćene na polazne položaje. Detalje borbe još ne znamo, čim dobijemo obavještenja javićemo vam.[2]

b) U toku noći 26'27 ov.m. naš II bataljon napao je ponova -Klašnicu i izvjesnim snagama pokušao da se prebaci preko Vrbasa, sjeverno od Klašnice, u cilju razbijanja manjih neprijateljskih posada po selima na drumu od Klašnice prema Gradiški. Rezultate operacija još ne znamo.[3]

c) 26 ov.m., u 10 časova, došla je jedna neprijateljska kolona iz Klašnice do s. Boškovići. Jačina kolone bila je 300 Njemaca i 200 četnika. Naše jedinice su se nalazile u s. Devetina. Glavnina je brzo zauzela položaje a u susret neprijatelju su upućeni manji izviđački djelovi. Neprijatelj je bez borbe, čim je primjetio naše djelove, napustio selo i vratio se u Klašnicu. Seljaci kažu da su se uplašili, pošto im je javljeno da se u Devetini nalazi naša velika vojska. Činjenica je da su se naglo i bez borbe povukli.

d) U toku 26 ov.m. naše patrole su osmatrale drum Gradiška — B. Luka. Tim drumom čitavog dana nije prošao nijedan neprijateljski vojnik, niti, pak, kakvo motorno vozilo.

e) Ponova smo obaviješteni da u B. Luci ima vrlo malo Njemaca, da je stanje ustaša, a naročito četnika slabo, posljednjih očajno. Potpuno su demoralisani.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/1, k. 707.
[s] Vidi dok. br. 135.
® O rezultatu borbi kod Klašnice vidi dok. br. 146.

3. Sve naše jedinice dobile su zadatak potpune aktivizacije fronta prema B. Luci. U tu svrhu naše jedinice su razvile ob.[avještajnu] službu, vrše nasilna izviđanja krstareći lakšim odjeljenjima do Slatine i do Vrbasa, sjeverno od Klašnice.

Izdali smo naređenje našim jedinicama da se postaraju da obezbijede prebacivanje naših jedinica preko Vrbasa, gdje smo izvršili niz brzih akcija, presjekli drum B. Luka — Gradiška, zauzeli Klašnicu itd., prokrstarili malo terenom, pa, ukoliko bi bio jači pritisak, povukli se ponova ovamo. To prebacivanje bismo, ukoliko se ne promijeni situacija, izvršili sa jednim bataljonom — sjeverno od Klašnice (pomoću čamaca, a ima izgleda i da dobijemo skelu), sa ostala dva bataljona napali bismo ponova, tj. istovremeno na liniju Trapisti — Klašnica.

4. Sve tražene spiskove dobićete u najkraće vrijeme. Nedostaju nam neki bataljoni, koji su u akciji. Nastojaćemo da vam ih uputimo što prije.

5. Sanitetskog veterinara[4] smo već ranije tražili od bataljona, ali on se nalazi u Prnjavoru. Mislimo da će u toku ovog dana već prispjeti. Sa njim ćemo vam uputiti i kompletnu veterinarsku apoteku.

6. Naše odjeljenje za vezu nije imalo telefonsku sekciju, tako da nemamo nimalo telefonskog materijala. Telefonske aparate koje smo imali evakuisali smo u div.[iziski] magacin. U toku sjutrašnjeg dana poslaćemo vašem odjeljenju 6 drugova, koji će u saradnji sa njima postaviti liniju. Nastojaćemo da prikupimo potrebni materijal, obrazujući i telefonsku ekipu.

7. Večeras, tj. u toku noći 27^28, Stab brigade biće u Prnjavoru. Ukoliko bude naređenja ili obavještenja šaljite nam preko Dubrave, tu ostaje veza.

8. Nastojaćemo da uspostavimo vezu, što smo već i naredili jedinicama, sa slavonskim i krajiškim partizanima.

9. Održavamo stalnu vezu sa jednom četom bataljona II brigade[5] na Skatavici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade, komandant,

10. Druga Milivoja Bankovića,[8] borca III — Kragujevačkog — bataljona (člana K.P.J.), šaljemo za nišandžiju na protivkolskom topu u III brigadi. Drug Banković je služio vojni

[4] Dole Popović. Poginuo na Palisadu 1944 god. kao komandir čete.
[5] Treća sandžačka NOU brigada
[6] Poginuo prilikom njemačkog desanta na Drvar 25 maja 1944 godine.

rok u protivkolskoj bateriji. Vrijedan je, dobar borac, prilično politički osposobljen, malo više je impulzivan, naravno mnogo manje nego što je to bio ranije.
Molimo vas da ga uputite Stabu III brigade.[7]

11. Sa diviziskom artiljerijom takođe održavamo stalnu vezu. Kod njih se „nalazi jedan naš vod.

S. F. — S. N.!

Politkom, Komandant,

BR. 138

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA I ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA PRVE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 27 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU BRIGADE O BORBAMA PROTIV NEPRIJATELJA NA SEKTORU MIŠKOVCI—TRSTENCI I O BROJNOM STANJU NEPRIJATELJA U DERVENTF

STAB
PRVE PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Br. službeno
27 jan. 1943 g.
Prnjavor

ŠTABU PRVE PROLET. BRIGADE

1. — Juče smo sa pet četa, tj. Kraljevački bataljon[5] i jedna rneštanska[3] i jedna crnogorska četa, izvršili napad na neprijateljske trupe na liniji Miškovci — Trstenci. Desna kolona (IV bataljon) izbila je juče do 6 časova na liniji Miškovci — Krčevina (kota 913). Leva kolona pod komandom Save Burica u isto vreme stigla je do pred Trstence. Ova kolona je trebala sinoć u zajednici sa jednom četom Kraljevačkog bataljona da

[7] **Treće krajiške NOU brigade**

[1] **Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1, k. 707.**
[2] **Četvrti bataljon Prve proleterske brigade**
[3] **Vjerovatno Vijačanska četa**

razbije neprijateljske snage u Trstencima (Crnu legiju). O ovome još nisam dobio izveštaj ali postoji verovatnoća da je zadatak izvršen. Po završetku zadatka jedinice su imale da se postave na tromeđi — u selima Smrtići — Miškovci.

U gradu je ostao I bataljon sa svoje dve čete i jednom meštanskom.[1]

U vremenu kada ovo pišem čuje se artiljeriska vatra sa pravca Dervente; o čemu se u stvari radi ne znam ali pretpostavljam da je izlaženje neprijateljske artiljerije na položaj kod Agića, koja se noću povlači u Derventu. Ova polubaterija od dve haubice kada izlazi na položaj i vraća se u grad otvara vatru. Da li je to slučaj i jutros videćemo.

Neprijateljske snage u Derventi su oko 1.500 ljudi, od toga najveći deo domobrani, nešto Crne legije i ustaša. Ovde su uračunate snage u Derventi, Agićima, Trstencima pa sve do Save, gde oni kopaju sada rovove i utvrđuju se praveći odbranbenu liniju prema Brodu. II samoj Derventi može da bude samo jedna domobranska bojna. Ukoliko me neprijatelj ne bi napadao sa pravca Jelah — Kulaši jednovremeno kada i od Dervente, osećam da bi se sa jedne strane mogli braniti, pa čak da preduzmemo i ofanzivne mere.

Neprijatelj preko Ukrine ne može nigde preći pošto od Kulaša do Dervente nigde ne postoji most, te opasnost sa te strane i ne preti a na ovom uskom delu između Save i Miškovaca moći ćemo da zadržimo svaki neprijateljski napad pošto su položaji povoljni po nas.

Imah smo nameru ofanzivnog karaktera tj. da se prebacimo preko Ukrine i rasteramo ih sa Detlaka i Kalenderovaca, no se nije mogla preći Ukrina.

Javite nam o svima novostima kod vas a II bataljon, kome takođe šaljem ovo pismo, neka nam javi situaciju na svom delu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab I prolet. brigade
Zamenici:

Politkoma,
Dule[5]

Komandanta,
Miloje[6]

Nz. — O svakoj promeni kod vas javite a to ćemo i mi činiti.

[4] **Vjerovatno Carevogorska četa**
[5] **Dušan Korać-Dule**
[6] **Miloje Milojević**

BR. 139

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA ČETVRTE DIVIZIJE OD 27 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O PRODORU NEPRIJATELJA PREMA JASENICI I BORBAMA KOD MAJKIC JAPRE I BENAKOVCA[1]

ŠTABU KORPUSA[2]

Položaj

Neprijatelj® je prodro preko Vakufa,[4] M. Japre,[5] Benakovca i prema Jasenici.[6] Istog smo gonili do M. Japre, odakle sam vratio sve snage na položaj Vakuf, Eminovci, Dabar i Kljevci. Pola Četvrtog bataljona i Drugi bataljon istog tuku u kretanju.[7]

Preduzeće se mjere da se isti potuče. Neprijatelj je jačine oko 800 vojnika. O izvršenom izvijestiće se. Potrebno bi bilo izvijestiti Krupu[8] i Bihać da isti pomognu potući grupu bande.

27. I. 1943 g. Komandant, u.z.
Položaj 6.50 h **Petar***

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/2, k. 407.

[s] Prvog bosanskog NOU korpusa

[3] Jedinice 737 puka i 202 oklopni bataljon 717 njemačke divizije. Vidi o tome dok. br. 236.

[4] Skucani Vakuf

[5] Majkić Japra

[6] Jasenica (Velika i Mala)

[7] U operaciskom dnevniku Štaba Seste krajiške brigade o borbama 26, 27, 28 januara 1943 god. kod Benakovca i Majkić Japre stoji: »Snage VI brigade vodile su borbu sa neprijateljem u okolini Benakovca. Neprijatelj je imao 30 mrtvih i 41 ranjen. Zaplijenjen je 1 konj sa samarom i 1.500 metaka.

Dijelovi snaga VI brigade i snage II brigade u Benakovcu i Majkić Japri izvršili su napad na neprijatelja. Napad nije uspio. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši gubici: 5 mrtvih i 10 ranjenih.

II bataljon II brigade izvršio je juriš na neprijatelja u s. Benakovcu i istjerao ga iz rovova. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 19 ranjenih.

28. I. Snage VIII brigade vodile su borbu sa neprijateljem koji se kretao iz Ivanjske i Bužima u jačini od 4 bojne. Zarobljen je jedan domobran i zaplijenjen jedan konj. Neprijatelj je povraćen na polazne položaje.« Arhiva Vojnoistoriskog instituta reg. br. 2/1, k. 766 a.

[8] Bosanska Krupa

[9] Petar Vojnović, zamjenik komandanta Četvrte NOU divizije

BR. 140

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA PRVE KRAJIŠKE BRIGADE PETE NOU DIVIZIJE OD 27 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU BRIGADE O REZULTATU BORBE NA BRDU NAGLIŠ[1]

STAB
3. BATALJONA I K.N.O.
UDARNE BRIGADE
Položaj 27.1.1943 godine

Trajna vrednost.[8]

ŠTABU I KRAJIŠKE N.O. UDARNE BRIGADE

Izvještaj o akciji 25. i 26. na brdu Nagliš,[5] koju je vršio ovaj bataljon sa snagama Šeste brigade.[4]

U vezi naređenja Štaba Šeste brigade ovaj bataljon dobio je zadatak da izvrši napad na neprijateljsko uporište na brdu Nagliš, koji je to i učinio. Raspored snaga ovog bataljona bio je sljedeći:

Prva četa ovog bataljona sa četom Prvog bataljona Šeste brigade imala je u zadatku da se probije klinom do samih kuća Veselinovića i da neprijatelju udari sa leđa, koje je ta ista četa i učinila.

Druga četa ovog bataljona imala je u zadatku da napadne neprijatelja frontalno na brdu Nagliš, tako da izazove na sebe vatru dok ostale snage udare s bokova, koje je ta ista četa i učinila i sobom imala je jedno mitraljesko odjeljenje.

Treća četa ovog bataljona imala je u zadatku da prođe s desne strane sa jednom četom Prvog bataljona Šeste brigade i da tako udare bočno i sa leđa neprijatelju. Sa Trećom četom bilo je isto jedno mitraljesko odjeljenje, koje su isto u potpunosti izvršile svoj zadatak.

Napad izvršen tačno u 20.30 časova. Borba je trajala svega 1 sat. U ovoj borbi ovaj bataljon cio udarao je zajednički, povezano sa svojim četama i isti se pokazao na djelu i u borbi onako kako najbolje može da se reče, da su isto i u ovoj akciji pokazali jednu visoku i odlučnu borbenost kao što su isto pokazali na Pejićima kod Prijedora. Ovdje se može da kaže da

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1-2, k. 787 A.
[s] Napisano crvenom olovkom
[3] Na karti 1 :100.000 nije nađeno.
[4] Sesta krajiška NOU brigada. O napadu 25 januara na Drugu brdsku brigadu 717 njemačke divizije vidi dok. br. 234.

su sve tri čete tako bile aktivne i pokazale svoje neizmjerno herojstvo.

Zajednički u Ovoj akciji zarobljeno je 4 brdska topa kalibra 75 i mnogo granata, kao i ovaj bataljon što je zarobio 2 teška mitraljeza i 7 puškomitraijeza, 1 bacač teški i 3 mala ručna bacača, mnogo municije, kao i karabina oko 40 komada i ostale vojne spreme koja se nije mogla ni prebrajati; to je sve upućeno u Štab korpusa. Bilo je mnogo zarobljenih konja, samara, ćebadi, šatorskih krila, kojih nijesmo ustanovili broj.

U ovoj akciji bili su Njemci, Crna legija i zdrugovci. Dvije bojne Drugog gorskog zdruga u ovoj akciji potpuno razbijene, potučene i zarobljene. Na sektoru ovog bataljona neprijatelj je imao preko 70 mrtvih vojnika. Isto je zarobljeno 12 zdrugovaca, koji su upućeni u komandu mjesta Palanka. Naši gubici 4 mrtva i 11 ranjenih vojnika. Od ostalih ranjenika, ranjen je i komandir naše Prve čete.

26 ovog mjeseca naš bataljon bio je na položaju kod Bošnjaka i lijevo do ceste koja ide za Palanku, među kojima isto imade ranjenih još 7 vojnika, među kojima od ovih ranjenih imade i tri drugarice.

Napomena:

Drugovi, izvještavam vas da u ovom bataljonu imade i omanjkalog komandnog kadra koji je izranjavan prilikom vršenja akcija na Ovome terenu. Drugovi, isto vas izvještavam da nam se na ovom terenu nije mogla tako da doturi hrana sa kojom bi vojnici mogli biti zadovoljni. A povrh svega toga borci su toga svjesni da su tako sve istrpili i da nijesu ni najmanje popustili sa moralom. Borbenost i moral dosta je na velikoj visini. Pri vršenju akcije i zarobljavanju vojne spreme data je svakom vojniku koji je bio najpotrebniji, još po neki imade lošije obučen, ali obući će ga Njemci, pošto je na njima novo odijelo. Drugovi, pošto se isto žurim i sad, te sam tako zaboravio da vam odmah gore navedem da smo zarobili još tri strojnice i tri parabelum pištolja automatska.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
Zam. komandanta:
Zec M.[5]

[5] **Mirko Zec**

BR. 141

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 28 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA SA NEPRIJATELJSKOM KOLONOM KOD DERVENTE I TESLICA[1]

I DIVIZIJA

VRHOVNOM ŠTABU

Kolona od Dervente odbijena, svi ispadi iz Teslića suzbijeni.[1] Svakodnevno vršimo akcije ka B. Luci.[3] Pre uništenja naših haubica sva zrna ispalićemo ka B. Luci i na Teslić. Treba li vam slati puške i mimiciju, kojim putem? Na određenoj prostoriji[4] bićemo najkasnije 5 februara.

28-1-1943 u 09.45 h Koča*

BR. 142

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 28 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA PRIKUPLJANJE NA PROSTORIJI JOŠAVKA—ŠNJEGOTINA—DUBRAVA[1]

B^ 100-i
28-1- u 22,30 č.

101. B.[3]

1) Primili smo vaš izveštaj br. 145 od danas.[4]

2) Izvestili ste: »Druga kolona, od dva bataljona, *izvršiće pokret 29 o.m.* sa prostorije Branešci — Vijačani u 17 č.

[1] **Original, pisan crnom olovkom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 28/15, k. 14 A.**
[2] **Vjerovatno se odnosi na borbu koja se spominje u dok. br. 133.**
[3] **Vidi dok. br. 119 i 130.**
[4] **Vjerovatno na prostoriji Bugojno — G. Vakuf.**
[5] **Koča Popović, komandant Prve proleterske divizije**
[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/1, k. 705.**
* **Stab Prve proleterske divizije**
[3] **Stab Prve proleterske brigade**
[4] **Vidi dok. br. 146.**

Na toj prostoriji *ostaće do 30 o.m.* ujutro, kada će izvršiti dalji pokret za Maslovare.«

Iz toga nam nije jasno kada sa poslednjom jedinicom napuštate ovaj teren.

3) Prema našem naređenju Op. br. 120, tač. 7,[5] sve vaše jedinice 30 o.m. do mraka imaju još biti na ovom terenu.

Dakle, do 30 o.m. do mraka vaše jedinice imaju biti sa ove strane Uzlomca. Pokret preko Uzlomca možete preduzeti *najranije 30 o.m.* uveče. Do toga vremena možete izvršiti prikupljanje jedinica i postavljanje na pravcima daljega pokreta, ostavljajući potrebne zaštitne delove prema neprijatelju. Za sada — do preduzimanja pokreta preko Uzlomca — vaša glavnina, smatramo, treba da se prikupi na prostoriju Jošavka — Snjegotina — Dubrava.

4) Odmah uputite za B. 102. druga (bivšeg oficira)' koji je predviđen za komandanta bataljona u 102.

5) Napominjemo da je prikupljanje jedinica vaše brigade, naznačeno za 28 o.m. do prostorije južno od linije Banja Luka — Prnjavor u naređenju Op. br. 126,[7] — bilo predviđeno za one delove koji su bili sasvim istureni i udaljeni severno i istočno od te linije.

6) Smatramo da je i sada bilo suviše veliko zalaganje jedinica u akciji ka Klašnici.[8] Po ovome smo izneli svoje zapažanje u naređenju Op. br. 123 komentarišući prethodnu akciju na tom pravcu.

7) Verski referent' ići će sa vašom brigadom. O ovome ga obavestite, pošto mi za sada nemamo vezu sa njime.

8) Ostalo se je pri tome da ljudstvo mobilisano sa ovog terena pođe sa nama, tj. da ostanu u jedinicama gde se nalaze.

9) Dejstvo artiljerije smo obustavili, pošto ćemo — po naređenju V.Š. — artiljerisku municiju poneti sa sobom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU! •

Polkcmdiv.	Naštadiv. Vaša[10]	Komdiv. Koča[11]

[5] Redakcija nije pronašla naređenje.

[6] Narodni heroj Moma Stanojlović. Poginuo 1943 god., za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, kao zamjenik komandanta Treće sandžačke NOU brigade.

[7] Vidi dok. br. 135.

[8] Vidi dok. br. 137 i 146.

[9] Blažo Marković. Umro 1950 godine.

[10] Vaso Jovanović

[11] Koča Popović

BR. 143

PISMO POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTE DIVIZIJE OD 28 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA KOD BENAKOVCA I EVAKUACIJI ŽIVOTNIH NAMIRNICA SA TERITORIJE UGROŽENE OD NEPRIJATELJA'

ŠTABU I BOS. N.O.U. KORPUSA

Položaj

Dragi drugovi,

Vaše pismo[5] primio sam u Benakovcu jutros oko 8 časova. Već tokom noći uspostavio sam bio vezu sa Bajom[3] i Šošom[4] koji su se nalazili u Lipniku. Šoša me obavestio da je dao pravac Drugoj brigadi[5] Srp. Jasenice, jer su bili pogrešno obavešteni da je nepr. prošle noći bio stigao u Benokovac i nadirao prema Jasenicama.[6]

Jutros od zore do 13 časova nepr. je navaljivao na naše položaje u pravcu Benakovca i tek uz pomoć avijacije naši su napustili te položaje[7] i zaposeli kose u visini same Kom fande] područja Benakovca. Nije isključeno da će neprijatelj do mraka prodreti u sam Benakovac. Na tom su pravcu 3 čete VI brig, a jedna je podbijena[8] između Grmeča i nepr. levog boka, pri čemu ostale snage VI brig, s ove strane bile su raspoređene od Podvidače do između Lipnika i Skucanog Vakufa.

Jedna neprijateljska kolona sa napljačkanom imovinom oko 12 č. kretala se niz Majkić Japru prema Hašanima. Ja sam već bio poslao kurira da presretne Il-gu brigadu i dà joj pravac prema M. Japri kako bi smlatila tu kolonu i prema vašem pismu napadala bok i leđa nepr. Nastojaćemo večeras da povežemo čvršće naše snage i napadnemo neprijatelja.

U jutrošnjim borbama mi smo imali 1 mrtvog i nekoliko ranjenih, a neprijatelj oko 30 mrtvih. Sve prve bombe iz 5 neprijateljskih aviona pale su na položaje neprijatelja.

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17/2, k. 407.

[2] Redakcija nije pronašla pismo.

[3] Dimitrije Bajalica

[4] Narodni heroj Josip Mažar-Soša, komandant Četvrte krajiške NOU divizije.

[5] Druga krajiška brigada

[6] Vidi dok. br. 139.

[7] Hoće da kaže: neprijatelj je pomoću avijacije prinudio naše da napuste položaje.

[8] postavljena«

Primećujemo da narod pri povlačenju ostavlja da padne mast, slanina, meso nepr. u ruke i ja sam izdao direktivu da omladina i to sklanja ispred nepr. po principu: bolje i uništiti nego dati neprijatelju. Politkomima sam rekao da uzimaju deo hrane za dnevnu potrebu od onih koji pod izgovorom da se ne mogu spasiti ostaju i ostavljaju imov.[inu] neprijatelju. Pritom da objasne da vojska uzima koliko joj je nužno jer će nepr. uzeti sve. To ukoliko se inače teško organizuje ishrana i sa polit, komesarom.

VHP je javila da je neprijatelj[10] na njenom pravcu prema Bužimu juče bio pokušao prodor, ali [je] odbijen. Očekuju ponovni napad jačim snagama.

Sa Šošom se još nisam sastao i nisam mu uručio vaše pismo. Po pismu ćemo postupiti, a sa Sošom se nisam mogao još sastati zbog neprijateljske kolone koja se bila ubacila između nas niz Majkić Japru prema Hašanima.

Sta ima novo na drugim stranama?

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. N.

28.1.1943
14 30

Politkom. IV div.
Kušić[11]

[9] Osma krajiška NOU brigada

[10] Odnosi se na Treću brdsku brigadu 369 divizije.

[11] Narodni heroj Milinko Kušić, politički komesar Četvrte NOU divizije. Izvršio samoubistvo u agoniji, kao tifusni bolesnik, marta 1943 godine.

BR. 144

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 28 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O REZULTATU BORBI KOD PUDIN HANA I RAMICA[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 48
Dne 28/1/1943 god.
u 22,15

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA N.O.V.

Prema usmenom naređenju druga Koste[5] uputili smo III bataljon IV brigade[3] prema Palanci. Bataljon će stići sutra na određeno mjesto. U toku jučerašnjeg dana neprijatelj[4] je pokušavao da zauzme dominantne položaje južno od Pudina Hana, da bi osigurao cestu za prolaz u Ključ. Poslije tročasne borbe neprijatelj je odbačen nazad i zanoćio u Ramićima i na položajima iznad Ramića. Na ovim položajima su ga napale naše jedinice sinoć u 12 časova. Poslije kraće borbe neprijatelj je bio izbačen iz spoljnih rovova, ali se uspio održati u zidanim zgradama i unutarnjim rovovima. U ovoj akciji i jučerašnjoj borbi neprijatelj je imao oko 80 izbačenih iz stroja. Naši gubici: 5 mrtvih i 15 ranjenih drugova. Zaplijenjeno je nešto materijala.[5]

Danas se neprijatelj, poslije noćašnje borbe, sređivao u selu Ramićima i nije nikud kretao. Danas su stigla i pojačanja neprijatelju.

Očigledno je da će neprijatelj sa pojačanim snagama nadirati prema Petrovcu.[6] Odlaskom jednog bataljona I i jednog IV brigade ove dve brigade su nam okrnjene, i bataljoni se zamaraju jer bez smjene drže položaje.

Potrebno je da nam povratite bataljone kako bi imali brigade kao cjeline, što uslovljava i borbenost brigada.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/7. k. 781.
[2] Košta Nad
[3] Četvrte krajiške NOU brigade
[4] Na ovom sektoru su se nalazile jedinice 749 puka 717 njemačke divizije.
[5] Vidi dok. br. 237 i 239.
[6] Bosanskom Petrovcu

Na pravcu Jajca i Banja Luke nije bilo promjena.
Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Ilija Došen

(M. P.)

Komandant
S. Rodić[7]

BR. 145

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 28 JANUARA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET NA PROSTORIJU JAJCE—DONJI VAKUF—TURBE[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
Br. 144
28 januar 1943 g.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. S obzirom na to da neprijatelj pojačanim snagama napada na našu slobodnu teritoriju, naša Divizija dobila je zadatak da hitno krene na novi teren, na prostoriju Jajce — D.[onji] Vakuf — Turbe i da zauzme Jajce ili D. Vakuf. III Divizija napada Bugojno i G.[ornji] Vakuf.[s]

2. U tu svrhu preduzeti sljedeće:

u toku 28 ov.m. sve jedinice naše brigade prikupiće se na prostoriji južno od linije B. Luka — Prnjavor, u sljedećem rasporedu:

III bataljon na prostoriji Spasojevići — Vukovići,

VI bataljon na prostoriji Jelovčani — Tešići, II bataljon na prostoriji s- Kokori — Brezičani.

Na toj prostoriji bataljoni će ostati do 16 časova, 29 ov.m., kada će poći pravcem: D. Šnjegotina — Marin Grob — Novakov Kamen — Matrakova Kosa (preko pl. Uzlomac) — Hrvaćani — Savići — Vakuf, sa sljedećim rasporedom: VI bataljon u s. Hrvaćani, II bataljon u s. Savići i III bataljon u s. Vakuf.

Ova tri bataljona sačinjavaće jednu kolonu, čija prethodnica će biti VI, glavnina II i zaštitnica III bataljon, koji će samim tim sačekati prolazak oba bataljona.

• Narodni heroj Slavko Rodić

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1, k. 709.

*** Gornji Vakuf je oslobodila Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 163.**

3. I i IV bataljon će xi toku noći 28/29 ov.m. izvršiti pokret na sljedeću prostoriju: I bataljon u s. Branešci, IV bataljon u s. Vijačani. Na toj prostoriji bataljoni će ostati do 16 časova 29 ov.m. kada će poći pravcem: St. Dubrava — Sr. Snjegotina — Kovačevići — Prdeljica (Uzlomac) — Gavrići* — Žilici, sa sljedećim rasporedom: I bataljon u s. Zilići, IV bataljon u s. Gavrići. Ova dva bataljona sačinjavaju jednu kolonu, prethodnica I, zaštitnica IV bataljon.[4]

4. Topovsko odjeljenje će u toku 28 ov.m. doći u St. Dubravu, gdje će u toku 29 ov. m., najkasnije do 12 časova, osposobiti topove za tovarenje i istoga dana, u 15 časova, poći pravcem: Sr. Snjegotina — Kovačevići —- Gavrići — Grabik, gdje će se i smjestiti.

5. Intendantura će sa Karača poći pravcem II kolone i topovskog odjeljenja, 29 ov.m. u 17 časova. Do tog vremena izdaće bataljonskim i drugim intendantima rezerve hrane, municije, bacačkih bombi, ručnih bombi i dr. Samim tim bataljoni će, u toku današnjeg i sjutrašnjeg dana, poslati potrebno ljudstvo u intendanturu kako bi primili određene rezerve hrane i municije.

6. Stab brigade, pionirski vod i sanitet ići će pravcem II kolone i krenuće 29 ov.m. u 17 časova, i smestiće se u s. Grabik.

7. Pokret jedinica kako u toku 28 ov.m., tako i u toku 29 mora biti potpuno tajan, što je moguće neprimjetniji. Sve do polaska 29 ov.m., jedinice će davati jaka obezbjeđenja na svojim pravcima: prema B. Luci i Prnjavoru. U toku pokreta zaštitnice moraju biti spremne da svakog momenta prihvate i odbiju neprijatelja kako nam ne bi jahao na vratu. U toku noći 29/30 kao i u toku 30 ov.m. III bataljon će isturiti jača obezbjeđenja prema Snjegotini, pravcem kojim su došli, — to isto uradiće i IV bataljon, osiguravajući i izviđajući pravac kojim je prošla njegova kolona. Sa te prostorije jedinice će krenuti dalje vjerovatno 31 ov.m.

8. Još jedanput se strogo naređuje da se pokret i pripreme za isti imaju izvršiti u najstrožijoj tajnosti, o čemu mogu znati samo štabovi bataljona i komande jedinica. Novomobilisano ljudstvo povesti sa jedinicama. Nastojati, putem kontrole, da oni koji budu bježali ne nose oružje. Glavno je prvih dana pokreta održati ih pri sebi, a što se dalje budemo udaljavali, tim je manja vjerovatnoća dezertiranja.

9. Pošto nas put vodi kroz pasivne krajeve, sve jedinice moraju se snabdjeti što većim količinama rezervne hrane, kao

[5] Garići

[4] U originalu ovaj tekst pod tačkom 3 precrtan je crnim mastilom.

i municije. U tu svrhu sve jedinice će na svojim sektorima izvršiti konfiskaciju četničke stoke. Ukoliko takvih mogućnosti nema pristupiti kupovini stoke, a u krajnjem slučaju, nuždi rekvizicijom. Intendantura treba da preduzme sve da bi potjerala što više stoke. Rezervno brašno podijeliti bataljonima, koji sa tim moraju ekonomisati.

10. Da bi pokret ostao što neprimjetniji jedinice će do samog polaska ostavljati duboko isturena jača odjeljenja na svojim pravcima, što će po polasku raditi zaštitnice. Na taj način ne samo da se bolje obezbjeđuje glavnina nego se prisustvom naših jedinica daje utisak da smo mi još tu.

11. 28 ov.m., predveče, ili najkasnije 29 ov.m., otpočeće artiljeriska paljba na Celinac i dalje prema B. Luci. Radi se o tučenju čitave prostorije. Paljba će trajati sve dok bude trajalo municije, sa zadatkom da se municija potroši na neprijatelju, poslije čega će haubice biti uništene, a i da eventualno potpomognu izvlačenje naših jedinica. Uglavnom ovo dajemo radi obavještenja — da ne bi bilo zabune.

12. Raspored kretanja II kolone (I i IV) bataljona se mijenja, s time što se njihov marš produžuje za jedan dan. Naime, u toku noći 28/29 oba bataljona će doći na prostoriju Branešci (I bat.) — Vijačani (IV bat.). Sa te prostorije će krenuti 29 ov.m., u 18 časova, za Snjegotinu, sa rasporedom: I bataljon na prostoriji Karač — Sr. Snjegotina, a IV bataljon na prostoriji Vučići — Spasevići. Sa te prostorije bataljoni će krenuti ranije naznačenim pravcem na prostoriju Gavrići — Zilići, sa ranije rečenim rasporedom: I bataljon kao prethodnica za s. Zilići, IV bataljon kao zaštitnica za s. Gavrići. Taj pokret, iz Šnjegotine, I i IV bataljon će izvršiti 30 ov.m. u 17 časova, tako da će prispjeti na prostoriju Gavrići — Zilići u toku noći 30/31 ili 31 ujutro.

Samim tim što ova dva bataljona polaze sa ovog terena najkasnije preduzeti sve mjere opreze, obezbjeđenja i zaštite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade,

Politkom,
Plavi[5]

(M. P.)

Komandant,
D. Lekić'[6]

Noću 28—29 — do I Vijačani, IV Branešci.
29 u 18 h za I Karač, IV Vučići — Spasevići.
30 u 17 h za I Zilići, IV Gavrići.[7]

[5] **Mijalko Todorović**
[6] **Danilo Lekić**
[7] **Dopisano plavim mastilom.**

BR. 146

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 28 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORU ŠTRBA I KLAŠNICE[1]

STAB I PROLETERSKE BRIGADE
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. 145
28 januar 1943 g.

ŠTABU I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

1. U toku noći 27/28 ov.m. djelovi naših jedinica izvršili su napad na neprijateljske položaje počev od s. Štrbe pa do Klašnice.

Naše jedinice koje su operisale u s. Štrbe, koje je bilo zaposjednuto sa 120 četnika, razbile su iste i najurile ih iz sela. Neprijatelj je imao tri mrtva. Mi nismo imali žrtava.

Jedinice koje su operisale na s. Slatina-Ilidža, takođe su protjerale neprijatelja u jačini od 80 ustaša i milicionera. Kakvi su neprijateljski gubici ne znamo. Mi nismo imali gubitaka.[8]

Jedinice koje su vršile akciju na Klašnicu vodile su borbu sa neprijateljem na širokom frontu duž druma ka Trapistima, kota 221, pa dalje k s. Blaško, dalje raskrsnica, pa produženje na sjever, čitava ta linija sa desne strane, ojačana linijom sa lijeve strane Vrbasa. Naše jedinice su uspjele da proteraju neprijatelja sa njegove prve odbranbene linije. Međutim preko mosta ipak nisu uspjele da pređu. Jačina neprijateljske posade prve linije bila je oko 300 Njemaca i nešto (do 50) četnika. Kolike su snage na drugoj liniji, tj. u samoj Klašnici i na kosama iznad, ne znamo, pošto su pred mrak 27 ov.m. stigla neka pojačanja. U tim borbama imali smo tri ranjena druga. Kolike su neprijateljske žrtve nismo mogli ustanoviti.®

2. U toku čitavog jučeranjeg dana vršen je vrlo živ saobraćaj na drumu B.[anja] Luka — Gradiška. Priča se da iz B. Luke idu trupe za Kozaru.

3. Pronašli smo jednu skelu 16 km nizvodno od Klašnice. No, sada je kasno.

[1] Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1, k. 407.
[ä] Vidi dok. br. 205.
[3] O napadu na Klašnicu vidi sljedeća dok.: 137 i 141.

4. Prema vašoj naredbi izdali smo naređenje jedinicama za pokret.

29 ov.m., počev od 16 časova, otpočeće pokret naših bataljona na prostoriju Hrvaćani — Garići. To je desna kolona, od tri bataljona, koja će preko Jošavke — D. Šnjegotine — Uzlomac — Hrvaćani.

Druga kolona, od dva bataljona, izvršiće pokret 29 ov.m., sa prostorije Branešci — Vijačani, u 17 časova. Na toj prostoriji ostaće do 30 ov.m. ujutro, kada će izvršiti dalje pokret za Maslovare.

Tako će u toku 30 ov. m. sve naše jedinice biti sa one strane pl. Uzlomac.

Molimo vas da ovo uzmete u obzir radi ravnjanja za diviziski magacin i dr.

5. U borbama protiv neprijateljskog napada iz Dervente, o čemu smo vam već javili, nismo imali žrtava. Zaplijenili smo jedan t. bacač- Neprijatelj je imao osjetne gubitke.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade,

Politkom, Komandant,

[4] **O neprijateljskom ispadu iz Dervente vidi dok. br. 133.**

BR. 147

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE KRAJIŠKE BRIGADE OD 28 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BROJNOM STANJU BRIGADE, JAČINI NEPRIJATELJA U JAJCU I VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERENU[1]

STAB
IX KRAJIŠKE- N.O.U. BRIGADE
Strogo pov. broj 12
28 januara 1943 g.
Položaj

ŠTABU I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA

Položaj

I.

Prema Vašem naređenju strogo pov. op. br. 70 od 25 januara o.g.[3] izvijestili smo komandanta Jajačkog područja o njegovoj smjeni, koja je odmah i izvršena.

II.

Primili smo 12.000 kg kukuruza, od kojih smo podijelili 5.000 kg stanovništvu sreza Kupres a ostalo ostavili za vojsku. Odobrena su još dva vagona kukuruza iz Sanice, koje treba da prebacimo sa konjima. Ovo kukuruza što sada imademo u magazinu može nam biti samo još 10 dana. Ovaj preostali kukuruz kao i onaj koji će stići ne možemo ni u kom slučaju dijeliti stanovništvu, jer broj vojske iz dana u dan raste, tako n.pr. I Bataljon, koji je prije 3—4 dana brojao 200 boraca, danas broji 270. Iz ovih kukuruza osim vojske hrani se i komanda područja i partizanske seoske straže. Izvijestite nas da li ćemo i nadalje od kukuruza koje imamo i koje ćemo dobiti izdržavati partizanske straže.

m.

Brojno stanje naše Brigade povećava se iz dana u dan, i u najkraće vrijeme ova Brigada mogla bi da broji preko 1000 bo-

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5-2/1, k. 407.

[1] Od snaga Trećeg krajiškog NOP odreda »Simo Solaja« formirana je Deveta krajiška NOU brigada. Opširnije o njenom formiranju vidi dok. br. 108.

' Vidi dok. br. 127.

raca, ukoliko bude oružja i hrane. Prije dva dana javilo se je iz Dragnića i Gerzova 40 omladinaca. Kroz koji dan će ih doći 150 iz Dragnića. Podgore i Gerzova, ali za iste nemamo oružje. Bilo nam je odobreno od Štaba[1] 50 pušaka, 2 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza i odgovarajuća municija. Od toga svega primili smo samo 20 pušaka. Osim toga poslali smo na popravku u radionu 16 pušaka, 2 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez, ali do danas ovo sve nije popravljeno. Naše je mišljenje da se na ovome sektoru osim ove Brigade može formirati još jedna, samo je potrebno oružje i politički radnici. Ova Brigada oskudijeva u obući i odjeći, pa ako ima mogućnosti da se pošalje izvjesna količina obuće i odjeće. Otpočeo je vojnički i politički rad, jer jedinice nemaju nekih većih akcija.

IV.

Neprijatelj nije pokušao do danas sa ofanzivom Jajce — Mrkonjić, Jajce — Janj. Obaviješteni smo da je neprijatelj vodio borbu u Krezluku, tj. s onu-stranu Vrbasa, sa nekim jedinicama III Divizije. Rezultat borbe nije nam još poznat. Doznali smo da je neprijatelj opleo žicu oko Jajca i postavio nagazne mine. Garnizon u Jajcu nije nam poznat, jer se stalno mijenja. Do prije 5 dana brojao je oko 1600, od kojih oko 800 Njemaca, 560 ustaša a ostalo domobrani, i dva tenka — 2 oklopna kola. Cim dobijemo podatke, bićete obaviješteni.

V.

Od uhvaćenih 10 četnika sa ovoga sektora, uputili smo najzloglasnijih 6 u Petrovac[5]. Oni su otpraćeni pod jakom stražom kao i svezani sa lancima, gdje su predati tamošnjoj komandi mjesta. Potvrdu o prijemu četnika dostavljamo Vam u prepisu. Stab ove Brigade skrenuo je pažnju komandi mjesta da budu budni i oprezni prema ovim banditima. Doznali smo, ali ne zvanično, od sprovodnika naših koji su četnike odveli, da su dva najzloglasnija u Srezu mrkonjićkom, glamočkom i ključkom, koji su napadali i na članove Vrhovnog štaba, Stevan Prole, komandant četničkog bataljona, i Ilijica Vasić, komandant zelenog kadra, kao i komitske petorke, pobjegli ispred partizana Komande mjesta Petrovac, kad su ih ovi vodili na strijeljanje. Ako je to tačno, za najveću su osudu drugovi kojima je skrenuta pažnja na te bandite a nisu obratili dovoljnu pažnju. Likvidacijom ovih dvaju bandita, Mrkonjićki srez u najkraće vrijeme dao bi 1000 boraca, ali sa njihovim bjekstvom

[4] **Odnosi se na Štab Prvog bosanskog NOU korpusa.**
[5] **Bosanski Petrovac**

nastace rovarenje po ovome sektoru. Njih su dvojica mnogo gori za ovaj sektor nego sam Drenović i Perica Vasić. Poznato nam je da je poslije njihovih hapšenja politički rad se mnogo razvijao, dao mnogo više ploda, a i priliv boraca iz tog sektora bio je iz dana u dan [veći], a i pored svega toga, mi ćemo još sa jačim tempom nastaviti rad na Mrkonjićkom sektoru i u prikupljanju samih boraca. Pronašao sam 1000 metaka na planini Jastrebnjak, koju je municiju bacio avion istim ovim banditima koji su pobjegli. Pronašli smo kolibu komitske petorke, gdje su imali svoj radio i ubijah kurire. Ako nam dozvolite da u buduće sve bandite i krivce poubijamo koje ovdje pohvatamo, i da Vas o tome na vrijeme obavijestimo — vjerujemo da se kod nas neće desiti slučaj bjekstva.

Sva saslušanja, kao i četnička arhiva, poslata su preko Komande mjesta u Petrovcu za Stab korpusa. Istraga je vođena 8 dana, dok se je pronašla arhiva, municija i njihovo skrovište. Ako je tačno da su ovi banditi pobjegli, drugovi iz Komande mjesta Petrovac načinili su zločin prema ovome sektoru.

U Pljevi održan je zbor 27 januara o.g. na kome je bilo oko 1500—2000 duša iz Mrkonjićkog i Jajačkog sreza, ali najviše iz Sreza mrkonjićkog. Svi su očekivali i imali volju da vide druga komandanta Kostu' kao što je zakazano bilo. Zbor je uglavnom uspio. Na tom zboru govorili su četnici koje smo pustili o vezi Drenovića sa ustašama[7] i o cijeloj izdajničkoj raboti u Srezu mrkonjićkom i jajačkom.

Šaljem Vam 20 baterija i dva konja.

Kroz koji dan poslaćemo Vam 10 metara soli.

Drug Komandant nalazi se kod III Bataljona (Vukovsko).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,
Nemanja'

Komandant,
otsutan na terenu

(M. P.)

[6] **Košta Nad**

[7] **Odnosi se na četnike iz Drenovićevog bataljona koji su pušteni iz partizanskog zarobljeništva. Oni su na zboru govorili o saradnji četničkog komandanta Drenovića sa ustašama.**

[8] **Nemanja Vlatković**

BR. 148

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 29 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PETE DIVIZIJE O BORBAMA PROTIV NEPRIJATELJA KOD MAJKIC JAPRE I NAREĐENJE ZA ORGANIZOVANJE ODBRANE NA PRAVCIMA KOJI VODE PREMA BOSANSKOM PETROVCU[1]

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Dne 29 januara 1943

ŠTABU V N.O.U. DIVIZIJE

Vaš dopis[1] od 28-1 smo primili.

Situacija na ovom sektoru je sledeća:

Neprijatelj* u jačini od 800 do 1.000 vojnika uspeo je da se probije preko Skucanog Vakufa do Majkić Japre. Ta kolona je imala zadatak da prodre preko Krupe za Bihać; pošto je baš istog tog dana prebacila se naša II i V brigada, to smo mi uspeli da neprijatelja zadržimo između Majkić Japre i Benakovca, a isto tako smo organizovali od snaga VI brigade da stvorimo jednu grupu koja je krenula preko Palanke u pravcu Majkić Japre. Ova neprijateljska kolona sada je potpuno opkoljena i naši je tuku sa svih strana. Noćas su se vodile borbe, izgleda da su naši napali na neprijatelja, o rezultatu još nismo obavešteni.[4]

I bataljon VI brigade zauzeo je juče Eminovce, Đjedovaču i Brajić Tavan. Čim se koncentriše II i V brigada[5] prići će se uništavanju ove neprijateljske kolone, koja je opkoljena u Majkić Japri. Juče su ceo dan 5 »Štuka« aviona bombardovali položaje oko opkoljene kolone. Bombardovali su i svoje.

[1] **Kopija, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/1, k. 407.**

[2] **Vidi dok. br. 144.**

[s] **737 puk 717 njemačke divizije**

[4] **Vidi dok. br. 239.**

[5] **Četvrte NOU divizije**

Neprijatelj nadire od pravca Slunja prema Bihaću.[6] Za pojačanje bihaćkog sektora stigla je II proleterska divizija.[7] Od Novoga nema nikakvog pokreta.

Naši su oborili juče 1 bombarder kod Ripča.[8] 3 pilota su izgoreli, 1 je uhvaćen živ.

Juče su snage VI brigade zarobile 1 nemačku patrolu od 4 konjanika kod Fajtovaca.

Čim se ovde stanje konsoliduje odmah ćemo vam poslati vaša dva bataljona. Ovde su stigli 45 Krajišnika rodom iz okoline Kulen Vakufa, a koji su bili ranije u ličkim jedinicama, mi smo ih raspodelili u III bataljon vaše I brigade.

Organizujte dobro odbranu pravaca prema [Bosanskom] Petrovcu. Mi smo preko komanda mesta i područja preduzeli rušenje ceste Petrovac — Bravsko i vi isto preduzmite potrebne mere. Ovaj pravac treba svakako da se brani ovih dana, dok se ovde ne raščisti situacija. Posle likvidacije ove neprijateljske kolone mi ćemo narediti VI brigadi da zauzme položaje Fajtovci — Dedovača — Korenovo — Zavolje, tako da ćete vi vaše snage moći rokirati više prema Ključu i Bravskom. Vodite računa i o pravcu Banja Luka — Sitnica, a isto tako naredite da se dobro zaruši cesta Mrkonjić Grad — Mlinište. Uopšte sve pozadinske organizacije treba da budu angažovane u rušenju svih komunikacija. Neprijatelj nije mogao da prodre u Palanku samo zbog toga što je cesta bila dobro zarušena.

Ostalih promena na ovome sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant korpusa,

[6] Odnosi se na jedinice SS divizije »Princ Eugen«. Ova divizija formirana je sredinom 1942 god. u Banatu. Ljudstvo je regrutovano među njemačkom manjinom, a komandni kadar je doveden iz Njemačke. Bila je to vrlo jaka operativna pješadiska divizija: od dva brdska puka (13 i 14 SS) sa po četiri bataljona, jedan artiljeriski puk od četiri diviziona (dva diviziona brdskih topova 75 mm, jedan divizion brdskih haubica 105 mm) i svi ostali dijelovi njemačkih operativnih divizija. Raspolagala je jakim motorizovanim parkom, a ujedno je bila opremljeija za brdski transport. Jačine oko 20.000 ljudi.

[7] To je bila Sedma banijska NOU divizija Prvog hrvatskog NOU korpusa, a ne Druga proleterska divizija: u to vrijeme su se njene dvije brigade (Druga i Četvrta proleterska) nalazile oko Bosanskog Grahova, a jedna (Druga dalmatinska) oko Livna.

[8] Avion su oborile, vjerovatno, jedinice Sedme NOU divizije.

BR. 149

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA NA SEKTORU BANJA LUKA, TESLIC, DERVENTA[1]

27 na 28 vršili smo na širokom frontu pritisak na B. Luku st* Šeher teškim oružjima. Na sektoru Dervente zaplenili teški bacač i naneli osetne gubitke.®

Juče tukle naše haubice prostor Celinac — B. Luka.[4]

Neprijatelj ispadao iz Teslića, odbijen. 3 bataljon III Brigade[5] pobio 23 Nemca, ranio 50, zarobio 1.

Plen: 5 lakih mitraljeza, 15 pušaka, 18 sanduka municije, 40 ručnih bombi i dr. Istakli se p. mitraljezac Abramović i vodnik Ostojić.[6] Na juriš oteli lake mitraljeze i okrenuli ih na Nemce.

Koča'

[1] **Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27/15, k. 14 A. Pisan je vjerovatno 29 januara 1943 godine.**

[2] **Vjerovatno Gornji Seher**

» **Vidi dok. br. 205.**

[4] **Vidi dok. br. 198.**

[5] **Treća krajiška NOU brigada**

' **Redakcija nije uspjela da sazna imena pomenutih drugova.**

[7] **Koča Popović, komandant Prve proleterske divizije**

BR. 150

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 29 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA POKRET NA PROSTORIJU ŠIPRAGE—SKENDER VAKUF—MASLOVARE I ZA EVAKUACIJU ORUŽJA IZ KOTOR VAROŠI I SKENDER VAKUFA[1]

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 127
29-1= 10 h

ŠTABOVIMA BRIGADA
U cilju daljeg pokreta ka teritoriji istočno od Jajca

NAREĐUJEMO:

1) I Brigada sa prostorije Javorani — Šnjegotina — Dubrava krenuće najranije 30 o.m. noću. Tačno vreme i pravce odrediće Štab brigade tako da jedinice brigade stignu na prostoriju Šiprage i okolinu do mraka 1-II.

2) II Brigada[2] u toku 31 o.m. prebaciće sve jedinice na prostoriju na levu obalu r. Vrbanje. U toku 1-II glavninu brigade postaviti na prostoru Skender Vakuf — Zivinica, ostavljajući zaštitne delove prema neprijatelju.

3) III Brigada* sa prostorije Klupe — Pribinić — Buletić krenuće 31 o.m. i do mraka se postaviti glavninom u zaseoke Očauša, a manjim delom u Maslovare.

4) Na prostorijama označenim za prikupljanje brigada do mraka 1-II, jedinice će ostati u toku 2-II radi odmora.

5) U to vreme diviziska bolnica (sa jednim bataljonom II Brigade) nalaziće se u s. Imljani.

6) Brdski top sa svojim odeljenjem upućen je u Kotor Varoš i biće u sastavu II Brigade. Nastati da se top osposobi za tovarenje. Samare koji nedostaju nabaviti kupovinom, a u slučaju potrebe rekvizicijom.

7) Štabovi brigada održavaće svakodnevnu vezu sa nama pravcem Maslovare — Grabovica.

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17/1, k. 705.**
[5] **Treća sandžačka NOU brigada**
[3] **Treća krajiška NOU brigada**

8) Na dan l-II članovi štabova brigada doći će na zajednički sastanak do mraka u s. Grabovica.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Polkomdiv.	Naš ta div.	Komdiv.
Fića[4]	Vasa[5]	Koča*

P.S.

1) Štabovi brigada izvestiće komande mesta na svom sektoru o našem pokretu sa ove teritorije i potpomoći ih u njihovom radu koji će oni imati preduzeti povodom toga.

2) Nastati da se jedinice što manje zamaraju, izbegavati sukobe sa neprijateljem na ovom terenu, radi čega isturati, odnosno ostavljati, jače zaštitne delove što više prema neprijatelju.

3) II Brigada:

a) staraće se o evakuaciji oružja i ostalog materijala koji se zatekao u Kotor Varoši i Skender Vakufu, i taj materijal sa sobom nositi do daljeg naređenja;

b) hitne izveštaje predavati svojom radio-stanicom čije emisije čujemo.

c) Uhapsiće Todu Budića iz Skender Vakufa i sprovesti ga sa jakom stražom ovom štabu do 2-II.

(M. P.)

[4] **Narodni heroj Filip Kljajić**
[5] **Vaso Jovanović**
• **Koča Popović**

BR. 151

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE DIVIZIJE OD 29 JANUARA 194S GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE[1]

STAB
IV NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE DIVIZIJE
Br. si.
DANA 29/1 1943 G.
13,45 h

ŠTABU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

Položaj

Kod nas je situacija slijedeća:

Na sektoru prema Benakovcu i Potkalinju neprijatelj[2] drži položaje koje je držao juče, 28 o.mj. u 14 časova (linija od kuće lugara Bundala — gajićem iznad ceste i ivicom rijeke Japre). Sa sektora od Hašana i Lipnika dobio sam izvještaj, ali ne javljaju ni o kakvim promjenama.

Sve jedinice VIII Brigade® i Banijski odred, koji broji do 500 boraca, prebačeni su po naredbi Vrhovnog štaba na ovu stranu rijeke Une, i VIII Brigada drži položaje od Novske Planine do iznad Otoke i Krupe, a Banijski odred pod komandom Štaba VIII brigade trenutno je u Suvaji na odmoru i sređivanju.

Jedinice VI Brigade raspoređene su od Podvidače do ispred Potkalinja, a na desnom njihovom krilu, podvijajući se jednim bataljonom između neprijateljskih snaga i Grmeča, raspoređene su jedinice II Brigade[4] sa 3 bataljona, a 4-ti će u toku dana stići u sastav. Jedinice V Brigade[5] sa 2 bataljona ostale su da drže položaje prema Ljubiji, kontrolišu Sanu i povezuju se sa bataljonom VI Brigade[6] na Novskoj Planini, a 2 bataljona dobila su naredbu da se primaknu bliže Hašanima, kako sam dobio obavještenje od druga Šoše.[7]

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/2 II, k. 407.
[2] Odnosi se na 737 puk 717 divizije.
[5] Osme krajiške brigade
[4] Druge krajiške brigade Četvrte NOU divizije
[5] Pete krajiške brigade Četvrte NOU divizije
[6] Seste krajiške brigade Četvrte NOU divizije
[7] Narodni heroj Josip Mažar-Soša

Smatram da s obzirom na snage i sve druge uslove postoje mogućnosti da potpuno razbijemo i uništimo neprijateljsku pljačkašku bandu koja se je uvukla u Majkić Japru. U tu svrhu preduzećemo noćas jedan organizovani napad sa svih strana. Komandant drug Soša, koji se je zadržao u Hašanima, preciziraće tehniku toga plana, a ukoliko zbog udaljenosti ne bi taj plan mogli i vama na vrijeme dostaviti, potrebno je da jedinice s kojima ste vi u vezi (sa drugom Petrom Vojnovićem[8]) obavijestite, kako bi preko dana do kraja se založile da neprijatelju ne dođu pojačanja, a večeras budu pripravne na borbu kada se otvori vatra sa naših strana.

Tokom noći između 28 i 29 o.mj. vršen je napad na neprijatelja snagama II i VI Brigade, koji nije uspio zbog premorenosti i nedovoljnog zalaganja svih jedinica. Pri tome je II Brigada imala oko 10 ranjenih i 5 mrtvih.

Drugovi će danas sa komandnim kadrom i borcima dobro izvidjeti teren, vojska će se nahraniti i odmoriti i objasnićemo politički i vojnički značaj ove akcije, i ona bi morala uspjeti.

VIII Brigada sa Banijskim odredom ispala je ispod komande (neposredne) druga Terzića,[9] i mi ćemo joj postaviti dalji zadatak.

Iz naše V.T.[10] radionice dobavićemo još nagaznih mina za cestu, a od Komande područja tražićemo da se nastavi prekinuto obrušavanje ceste.

Mi ćemo pravac preko Benakovca ka Srp. Jasenicama i dalje braniti čvrsto, i u vezi smo sa drugovima Boškom Siljegovićem[11] i Veljom Stojnićem[12] koji se trenutno nalaze u V. Rujiškoj, te smo ih obavijestili da nastave i ubrzaju evakuaciju.

Zbog slabog zauzimanja odgovornih drugova, rad na mobilizaciji za vojsku i formiranje i angažovanje u radu radnih omlad.finskih] četa sasvim su nedovoljni, i mi ćemo po tim pitanjima opet urgirati.

Od bombardovanja avionima položaja kod Benakovca i samog mjesta S. Jasenice u pozadini našeg položaja nije bilo većih gubitaka.

Drugovima Alfredu" i Kreši[14] prenio sam direktivu u pogledu bolnice. Tamo je rezervisano još oko 100 mjesta za ranjenike.

[8] Petar Vojnović je bio zamjenik komandanta Četvrte NOU divizije.

[9] Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije

[10] vojno-tehničke

[11] Bio je član Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu.

[ā] Isto

[13] Dr Alfred Ržehak

[14] Dr Krešo Majer

Vijesti sa radija sredili smo i izdali borcima na položaju. Molimo vas opet nas obavijestite o novostima na našem unutrašnjem frontu.

U Krupi je VIII Brigada spalila građu da ne bi pala neprijatelju u ruke, a prema Bihaću su poslali patrolu da ispitaju tačno stanje na toj strani.

Drugovi kursisti prošli su ovuda i upućeni su u svoje jedinice.[15]

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar,
Kušić"

BR. 152

PISMO ZAMJENIKA KOMANDANTA ČETVRTE DIVIZIJE OD 29 JANUARA 1943 GOD. KOMANDANTU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O PRIPREMI NAPADA NA BENAKOVAC I O SITUACIJI NA TERENU[1]

Op. II 29-1-43®

Druže Košta![5]

Primio sam dopis i cigarete.

Situacija je ovakva: Neprijatelj je blokiran u Benakovcu' i istom su naneseni dosta veliki gubici od 80—100 Njemaca, legije i ustaša. Ovdje su bile do sinoć naše čete i to iz II batalj. dvije čete, iz IV batalj. dvije čete i iz III bataljona I brig.[5] jedna četa. Juče su počele stizati snage II brigade.[6]

Hteli smo sinoć izvršiti [napad na Benakovac i Majkić Japru], noću 28/29 ovog mjeseca, što smo i učinili, ali nije se uspjelo iz razloga što nije bila komanda sjedinjena.[7]

[15] Kursevi su održavani pri Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije u Bihaću.

[19] Narodni heroj Milinko Kušić

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6-2/1, k. 407.

[8] Dopisano crnom olovkom.

» Košta Nad

[4] U s. Benakovcu bio je opkoljen 737 puk 717 njemačke divizije.

[5] Prve krajiške brigade Pete NOU divizije

' Druge krajiške brigade Četvrte NOU divizije

[7] Napad na s. Benakovac i Majkić Japru vršile su Druga i Sesta krajiška brigada.

Sada je veza uhvaćena i pozvan sam bio od Štaba divizije[8] večeras u 17 časova na sastanak za noćašnji napad i vjerovatno da ćemo noćas u napad.

Na ostalim sektorima je situacija dobra. Jedino što su počele ustaše i Njemci nadirati preko Vakufa[9] i istim sam poslao u susret dvije čete 4. bataljona i ustavljeni su.

Očekujem naređenje Divizije. Danas je bilo žestoko bombardovanje, ali nije bilo velikih gubitaka.

S. F. — S. N.

29. I. 43 g. Pozdrav
Položaj **Petar**[10]

BR. 153

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 29 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O STANJU NA SEKTORU KLJUČ I MANJACA[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 50
Dne 29-1/1943 god.
u 23 č.

ŠTABU **I** BOSANSKOG KORPUSA N-O.V.

U toku današnjeg dana na Ključkom sektoru nije bilo borbi. Neprijatelj je dovlačio tenkove i prebacivao izvjesna pojačanja svojim snagama u Ramiće.'

Naše jedinice su prvi put poslije 10 dana borbi i nespavanja uspjele da se odmaraju. Dolaskom drugova sa vojnog i političkog kursa® stanje će se u bataljonima povratiti,[4] a naro-

[8] **Četvrte NOU divizije**
* **Skucanog Vakufa**
[10] **Petar Vojnović, zamjenik komandanta Četvrte NOU divizije**

[1] **Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/7, k. 781.**
* **U s. Ramići nalazio se 749 puk 717 divizije.**
[a] **Kurs je održavao Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije u Bihaću.**
[4] **popraviti**

čito u I i II bataljonu I krajiške brigade gdje je moral i borbenost bila popustila zbog toga što su štabovi ovih bataljona bili nepotpuni.

U Manjači se danas čula borba ali još nismo dobili izvještaja o tome.

U akciji na Stričiće nije došlo do zarobljavanja četnika niti su im naneseni gubici jer su pobjegli pred napad. Zaplijenjeno je samo nešto stoke.®

U preksinoćnom napadu bataljon IV brigade bio je došao do neprijateljskih topova, od kojih je otjerao neprijatelja, ali ih nije mogao izvući jer nisu bila likvidirana druga neprijateljska uporišta."

U ranijim izvještajima smo tražili da nam povratite naša dva bataljona[7] koji se nalaze na Podgrmečkom sektoru. Niste nam odgovorili kad ćete ove bataljone povratiti.

Uz drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol.komesar
Ilija Došen

Komandant
S. Rodić[8]

(M. P.)

[5] Napad na četnike vršili su 26 januara dijelovi Četvrte krajiške brigade Pete NOU divizije.

[6] Vidi dok. br. 136 i 144.

[7] Treći bataljon Prve krajiške NOU brigade i, vjerovatno, Treći bataljon Četvrte krajiške NOU brigade.

[8] Narodni heroj Slavko Rodić

BR. 154

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE OD 29 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI KOD NEPRIJATELJA U BANJOJ LUCI I NA KOMUNIKACIJI BANJA LUKA—GRADIŠKA[1]

STAB I PROLET. BRIGADE
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. 148
29 januar 1943 g.

ŠTABU I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

1. Primili smo vaše naređenje od 28 ov. m. u 22.30 časova.[2]

2. Saglasno vašoj naredbi br. 126® gdje se između ostalog, u opštem rasporedu jedinica, kaže: »29 ov.m. uveče jedinice ove brigade (tj. I) krenuće najpogodnijim putem, pravcem Maslovare — Šiprage ...«, izdali smo naredbu našim jedinicama za pokret. Međutim, kako smo isto tako uočili i onaj dio na koji vi ukazujete, a koji, izgleda mi, isključuje onaj dio pod t. 1, odredili smo dva bataljona da pođu odavde za jedan dan kasnije, tj. 30 ov.m., kako bi do tog vremena poslužili za zaštitu diviziskog magacina. A o tome smo vas blagovremeno obavijestili, jer nam je izgledalo da u naredbi postoje neke protivrečnosti.

3. Postupićemo po vašem novom naređenju. Naime, obustavićemo pokret 29 ov.m. i izvršićemo ga 30 ov. m. uveče.

4. Po pitanju Klašnice molim vas da uzmete sljedeće u obzir:

a) mi smo akciju izvodili na osnovu naređenja V.Š., koje ste vi razvili;[4]

b) na osnovu vlastitog shvatanja situacije, koja se pretstavljala kao sljedeća (o čemu smo vas obavijestili):

u B. Luci vrlo neznatne njemačke snage,

na komunikaciji B. Luka — Gradiška, pred samom Gradiškom, na padinama Kozare vode se žestoke borbe između Krajišnika i Njemaca. Njemci su rasporedili dvije divizije prema Kozari i dr.

[1] **Kopija, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1, k. 707.**
[s] **Vidi dok. br. 142.**
[»] **Vidi dok. br. 135.**
[4] **Hoće da kaže: razradili. Vidi dok. br. 116 i 129.**

Tako je bilo stanje kada smo prvi put — demonstrirali.[5] Međutim, upravo zato što je ta demonstracija bila slaba, usamljena, neprijatelj nije reagirao. Kada smo ponova dobili naređenje nastojali smo da pojačamo udar, jer smo smatrali da nas ne pohvaljuje činjenica da se neprijatelj pred našim nosem obračunava sa našim jedinicama, a da na nas ne obraća pažnju. Tako smo mi shvatili stvar. A vaša zapažanja u naređenju br. 123 i u naređenju od 28 ov.m.[6] nisu nas ubjedila u protivno, možda zato što nisu davala obrazloženja nego samo konstatacije.

5. U toku noći na našim sektorima nije bilo promjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab brigade, Komandant,

BR. 155

OBAVJEŠTENJE NAČELNIKA ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 29 JANUARA 1943 GOD. KOMANDI PODRUČJA MRKONJIC GRADA O POKRETU BRIGADE U PRAVCU KLJUCA I O NAPADU PETE NOU DIVIZIJE NA SELO RAMICI[1]

KOMANDI PODRUČJA

Mrkonjić*

U Mrkonjiću se nalaze članovi politodjela IV brigade (drug Sava,® Zika* i ost.). *Hitno* ih izvestite da krenu za Čađavicu jer naša brigada kreće prema Ključu — u toku 29/1-43.

Položaje oko Mrkonjića preuzima VII brigada,® o čemu će Vas obavestiti štab VII brigade.

Sinoć je V divizija napala Nemce i ustaše sa pet bat.[aljona] u s. Ramići — s ciljem da se banda baci u Vrhpolje. Napad

[5] Odnosi se na prvi demonstrativni napad na Klašnicu. Vidi dok. br. 130.

[6] Vjerovatno se odnosi na dok. br. 142.

[1] Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/4, k. 788.

*** Mrkonjić Grad**

' Sava Radojčić-Feđa

[4] Zivko Zivković

[5] Sedma krajiška NOU brigada

nije uspeo iako su neprijatelju naneti veliki gubici — naime neprijatelj nije odbačen u Vrhpolje.

S. F. — S. N.

29/1- 12 čas. (M. P.) Nač. štaba **Hotić***

BR. 156

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA OD 30 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U OSTROZAC, OPKOLJAVANJU 737 PUKA 717 DIVIZIJE I OPŠTOJ MOBILIZACIJI NA SEKTORU GRMECA I PODGRMECA[1]

STAB I BOSANSKOG KORPUSA
30-1-1943. g.
u 11,30 čas

VRHOVNOM ŠTABU

Po izvještaju druga Hamdije,* neprijatelj® je prodro preko Cazina — Ostrošcu juče 29 ov.m. Mi smo preduzeli mjere da se osiguramo od pravca Ostrožac — Krupa.

Na sektoru V Divizije nema promjena. Treba dobro porušiti cestu Petrovac — Bravsko.

Na sektoru Grmeč vode se borbe za uništavanje opkoljene kolone.[4]

Naredili smo V Diviziji da izvrši opštu mobilizaciju na prostoru Brezova[5] — Drvar — Petrovac. Na sektoru Podgrmeča — Sana, mi već izvodimo mobilizaciju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Košta,[6] s.r.

[6] Mesud Hotić, načelnik štaba Četvrte krajiške NOU brigade

[1] Kopija, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 34/1, k. 8.
[1] Hamdija Omanović, komandant Osme krajiške NOU brigade
[3] Odnosi se na izviđački bataljon 369 divizije.
[4] Kod s. Benakovac bio je opkoljen 737 puk 717 divizije od strane jedinica Četvrte NOU divizije. Vidi i dok. br. 143.
[5] Vjerovatno Brezik, raskršće sjeveroistočno od Ključa.
« Košta Nađ

Druže Stari,[7]

Iz izveštaja druga Hamdije vidi se da su oni izbili do Une, prema Krupi i Ostrošcu, što je sasvim razumljivo, pošto su se naše snage prebacile na ovu stranu.

Razgovarao sam sa drugom Kostom. On će doći večeras na konju do 16 čas. gde će uzeti sobom druga Đuru." Pošto nemaju nikakvih prevoznih sredstava, ja sam im obećao auto, da se prebace do nas, pošto se Košta mora odmah vratiti.

"Naredio sam da se odmah ruši cesta Petrovac — Bravsko.

Bombardovanje Petrovca kratko vreme, palo 3—4 bombe i nešto su mitraljirali, a zatim se udaljili.

Terzić[10]

BR. 157

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 30 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA HITNO PREBACIVANJE NA PROSTORIJU MRKONJIC GRAD—GLAMOČ RADI OBEZBJEDENJA BOLNICE[1]

B. 100'.

30.1.43 = 10,30 h

.ŠTABOVIMA BRIGADA

V.Š. je jutros radiogramom naredio:

»Krenite najhitnije na prostoriju Prozor, sa 2 brigade, da zajednički sa III Divizijom napadnete neprijatelja. Jedna brigada bez teške komore neka se najhitnije prebaci na pravac Mrkonjić — Glamoč da ga zaštiti, jer su svi naši ranjenici u velikoj opasnosti. Neprijatelj vrši ofanzivu sa svih strana i preti opasnost da nam kod Livna otseku otstupnicu. Delujte brzo uz punu odgovornost. Brigada kod Mrkonjića mora već sutra biti prebačena.«

[7] Josip Brcz-Tito. — Slijedeći tekst nalazi se u istom dokumentu kao i prethodni, pisan na istoj mašini, ćirilicom.

[8] Đuro Pucar-Stari

[9] Slijedeći t^kst dopisan je plavim mastilom, latinicom.

[10] Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije

[1] Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 18/1, k. 705.

[s] Stab Prve proleterske divizije

U vezi sa ovim naređenjem:
n a r e đ u j e m o

1) Odmah po prijemu ovog naređenja II Brigada* će se prikupiti i najkraćim putem najhitnije se prebaciti na prostoriju Mrkonjić — Glamoč, sa zadatkom izloženim u naređenju V.S. Tešku komoru uputiti odmah pravcem Siprage — Imljani. — Obavestili smo V.S. da će ova brigada moći stići na određenu prostoriju tek preksutra.

2) Odmah po prijemu ovog naređenja I Brigada, bez *obzira na vreme pokreta određeno u naređenju Op. br. 127* krenuće ranije određenim pravcem.*

(M. P.)

3) Isto tako krenuće odmah i jedinice III[5] Brigade ranije određenim pravcima.

Svi delovi III Brigade koji se nalaze u s. Klupe najhitnije i bez ikakvog odlaganja krenuće za Maslovare, sa zadatkom zaštite evakuacije bolnice iz tog mesta ka Sipragama, obezbjeđujući prvenstveno pravac od Kotor Varoša — obzirom na hitni odlazak jedinica II brigade. Za ovim delovima krenuće i sav ostatak bataljona kome ovi delovi pripadaju. Stabu bataljona izdaće potrebno naređenje neposredno ovaj Stab. — Po pristizanju jedinica I Brigade, ovaj bataljon će odmah krenuti pravcem Siprage — Imljani, sa zadatkom neposredne zaštite bolnice.

4) Stab I brigade izdaće odgovarajuća naređenja rukovaocu Div. ubojne opreme kao i svim delovima koji učestvuju u izvršenju evakuacije.

5) Ovaj Stab nalaziće se na pravcu Grabovica — Siprage.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komdiv.
Koča'

[3] **Treća sandžačka NOU brigada**
[4] **Vidi dok. br. 150.**
[5] **Treća krajiška NOU brigada**
*** Koča Popović**

BR. 158

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVE BRIGADE ZA SMJEŠTAJ I OBEZBJEĐENJE BOLNICE IZMEĐU SELA ŠIPRAGE I RIJEKE UGAR[1]

STAB I PROLETERSKE
UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU I BRIGADE[5]

1) Na putu za Imljane, uverili smo [se] da bi dalje transportovanje teških ranjenika bilo skopčano sa ogromnim teškoćama; pored toga bi njihovo prenošenje toliko usporilo marš naših jedinica da bismo gotovo sigurno zakasnili.

2) Zbog toga smo rešili da sve teže ranjenike sa potrebnim sanitetskim osobljem ostavimo na ovoj visoravni između s. Šiprage i r. Ugar.

3) Bolnica, međutim, ne može ostati bez zaštite. Stoga smo rešili da uz bolnicu ostane jedan vaš bataljon: predlažemo III. Zadatak tog bataljona je:

a) neposredna zaštita bolnice — sa jednom četom;

b) sadejstvo sa meštanskim bataljonom' koji ostaje na ovom terenu;

c) održavanje veze sa II Brigadom[4] — bilo neposredno, bilo preko najbliže krajiške jedinice;

d) evakuacija ranjenika u najpovoljnijem pravcu, u slučaju nužde.

4) Za komandanta svih partizanskih snaga u Centralnoj Bosni određuje se drug Miladin,[5] koga odmah uputiti u s. Zlovarići, radi prijema direktiva.

5) Štabu bataljona koji ostaje izdati sve potrebne vojničke i političke direktive: vršenje partiz. akcija, likvidiranje manjih nepr. uporišta, mobilizacija novih boraca itd. Verovatno je da će sektor dejstva tog bataljona biti uglavnom između r. Vrbanje i r. Vrbasa.

[1] Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27/4, k. 705 A. Datum otpremanja naređenja vjerovatno je 30 januar.

[1] Prve proleterske brigade

® Odnosi se na Prnjavorski bataljon.

[4] Trećom sandžačkom NOU brigadom

[5] Miladin Ivanović

6) O svemu ovome obavestićemo drugove iz Povereništva."
7) Izvestićemo prvim radiogramom i V.S.,[7] ali ovo sprovodite ne čekajući odgovor V.S.

S. **F.** - s. **N.** Komdiv.
Koča[9]

BR. 159

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 30 JANUARA 1943 GOD. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKU POSADU U BENAKOVCU I MAJKIĆ JAPRI[1]

STAB
IV N.O. UDARNE DIVIZIJE
Pov. op. br. 6/43
30 januara 1943 god.

ŠTABOVIMA II i VI KNOU BRIGADE,
CETI PRATEĆIH ORUĐA IV DIVIZIJE i
DIVIZIONU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

1) Značenje akcije:

Uništenjem neprijateljske grupe[5] koja je prodrla na slobodnu teritoriju Grmeča, nanijele bi naše jedinice snažne udarce neprijatelju, u njegovoj namjeri da raskomada našu slobodnu teritoriju, koja je baza naše vojničke i političke moći, kao i nada svih neoslobođenih krajeva.

Naše sve jedinice i borci moraju biti svjesni razbojničkih planova fašističke ofanzive na našu narodno-oslobodilačku vojsku i slobodnu teritoriju u momentu kada Crvena armija uništava dnevno na desetke fašističkih divizija, kreće se nezaustavljivo na zapad a savezničke američko-engleske trupe iz Afrike prema Evropi.

Mi svi moramo dati sve od sebe da razbojničke planove udruženih faš. dželata i izdajica našeg naroda razbijemo, preuzmemo inicijativu u naše ruke i ovu fašističku skrpanu ofan-

• Odnosi se na Povjereništvo okružnog komiteta KPJ za teren Četvrtog krajiškog NOP odreda, sa Sefketom Maglajlićem na čelu. Vidi dok. br. 61.

[7] Vrhovni štab

[8] Koča Popović

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3-1/1, k. 407.

*** Odnosi se na 737 puk 717 njemačke divizije.**

zivu pretvorimo u našu fabriku oružja i konačni obračun sa fašističkim okupatorom i njegovim razbojničkim društvom.

2) Zadaci naših jedinica: uništiti neprijateljsku grupu u Benakovcu. II KNOU brigada imaće sljedeći zadatak:

a) Da sa jednim bataljonom u toku dana *blokira* neprijatelja od kote 473 (Gušče Brdo) na Bobića Glavicu (552) i komandu područja Benakovac, a u momentu akcije *napada* sa toga pravca.

b) Da sa jednim bataljonom u toku dana blokira a u momentu akcije napada od Komande područja. Benakovac preko kote 627 do Dukina Brda (više Podkalinja).

c) Da sa jednim bataljonom preko dana blokira a u momentu akcije napada od Dukina Brda (476) preko Podkalinja do kuće Adamovića.

d) Sa jednim bataljonom da napada između kote 413' (Gušče Brdo) i kote 495[4] ili 514 — ako je neprijatelj ne drži.

3) VI KNOU brigada imaće sljedeći zadatak:

a) Sa jednim bataljonom napadače od Majkić Japre, odnosno od Adamovića kuće do ceste.

b) Sa jednim bataljonom napadače južno od ceste, preko kote 530 do kote 514 (ili 495). Ovaj bataljon sastaviti od dijelova I Bataljona VI i dijelova III Bataljona I Brigade.

I Divizion I Bosanskog N.O.U. korpusa imaće sljedeći zadatak:

a) Da preko dana uzme elemente i izvrši korekciju za tučenje tvrdih zgrada i kota na kojima se neprijatelj učvrstio i ukopao. U momentu početka akcije otvoriće brzu paljbu na pomenute ciljeve. Stajaće u čvrstoj vezi sa bataljonima II Brigade, koji napadaju sa južne i zapadne strane, i pomoći likvidaciju pojedinih gnijezda jačeg otpora. Brza paljba neka traje pola sata od početka napada.

Prateća četa ove Divizije imaće sljedeći zadatak:

a) Ima iste zadatke kao i Divizion, s tim da preko dana po mogućnosti namjesti i tuče protivkolskim topom avione. Neka se poveže sa Štabom diviziona i štabovima bataljona II Brigade koji napadaju sa južne i zapadne strane.

3) Podaci o neprijatelju:

Neprijateljska grupa sastoji se od oko dvije bojne (800) boraca i skoro isto tolikog broja neboraca. Posjeduje veliku komoru od oko 1000 konja. Sastav neprijatelja: većina su Nijemci i legionari. Ima nešto i domobrana, i civila, ukopao se između Majkić Japre i Benakovca.[5]

*** Vjerovatno k. 473**
[4] Vjerovatno 405
[5] Vidi prim. 2.

4) Evakuacija ranjenika:

a) Lakši ranjenici u centralnu bolnicu br. 2.
b) Teži ranjenici u Korčanici.
c) Divizisko previjalište između Jasenice i Gorinja.

Veze: Štab II brigade povezaće se telefonski sa bataljonima a kurirsku vezu sa Štabom divizije, a Štab VI brigade povezaće Diviziski vod za vezu telefonski sa Štabom divizije Poslati po jednog kurira Štabu divizije do 21 h.

Mjesto Štaba divizije — Hašani fš/c.'J.

Način borbe: Zadatak koji nam je postavljen -^raži od naših jedinica najveći napor i zalog da se neprijateljska grupa na Benakovcu uništi.

Naši štabovi založiće se u razradi zadatka, nastojeći da primijenimo sve iskustvo za podvlačenje, juriš, ubacivanje klinova sa ciljem razbijanja na manje dijelove, razbijanje jedinstva njihovog otpora i time stvaranje mogućnosti za brže uništenje, i uništenje po dijelovima. U slučaju da neprijateljska grupa pokuša prodor bilo u kom pravcu sa ciljem da se spoji sa drugim svojim dijelovima, treba to pod svaku cijenu spriječiti i tući neprijatelja u pokretu, i progoniti ga, sa svima raspoloživim jedinicama, ukoliko se ne izda drugo naređenje. Koristiti sve bacače.

Borbeni znaci su: Osvetnik — oslobodilac.
Zvučni znaci: dva kratka i dva kratka zvižduka.
Vrijeme napada: 30 januara 1943 u 22 sata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Kušić' (M. P.) Komandant, Šoša*

P.S. Jučer je vraćena neprijateljska kolona i komora koja je kretala u pravcu opkoljene grupe od S. Mosta preko Fajtovaca i jutros je ponovo krenula. Naše snage spriječiće taj prodor, neovisno od snaga koje napadaju opkoljenu grupu."

STAB
I BOSANSKOG N.O.U. KORPUSA
Op. br. 74
1-11-1943 g.
— Položaj —

• Vjerovatno škola
[7] Narodni heroj Milinko Kušić
[8] Narodni heroj Josip Mažar-Soša
• O tome vidi dok. br. 239.

BR. 160

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 30 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O POSJEDANJU POLOŽAJA NA PROSTORIJI SELO ZAVALJE, GORIJEVAC, HRGAR, VELEBIT, GRABEŽ[1]

STAB VII DIVIZIJE
N. OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Br. si. dne 30/1 1943 u 10-15 časova

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE i P.O. JUGOSLAVIJE

Noću 28/29 ov. mjeseca izvršili smo prelaz preko rijeke Une skelom kod s. Pokoja. Za vrijeme prelaza naše zaštitnice bile su u stalnom kontaktu sa neprijateljem[2] koji je nailazio iz Tržaške Raštele prema s. Vrsta.

Neprijatelj ni tokom jučerašnjeg dana nije ušao u Bihać.® Prema još neprovjerenim podacima, sinoć kasno došla je neka motorizacija u grad. Ovo ćemo provjeriti tokom današnjeg dana.

Poslije prelaza rijeke naše snage raspoređene su ovako:

V Brigada,[4] koja je uslijed pritiska -neprijatelja bila u zaštitnici za vrijeme prelaza, morala je preći Unu kod s. Pokoj. Noću 29/30 ona je ponovo prešla Unu kod s. Račić i zaposješće položaje kod s. Zavalje i s. Skočaj sa zadatkom: zatvaranje pravca prema D. Lapcu.

VII Brigada® kantonuje sa dva bataljona u s. V. Račići a jednim u s. Gorijevac. Bataljon iz s. Gorijevac ima zadatak da manjim snagama stupi u kontakt sa neprijateljem i prisili ga da se ustavi pred Ripačkim Klancem i time stvori vrijeme i prostor ostalim snagama da se razviju za borbu i napadnu neprijatelja s boka niz rijeku Unu.

VIII Brigada[6] kantonuje na prostoriji s. Hrgar — s. Velebit.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 33/1, k. 8.
[1] Odnosi se na jedinice SS divizije »Princ Eugen«.
' Dijelovi SS divizije »Princ Eugen« ušli su u Bihać predveče 29 januara. Vidi o tome u dok. br. 239.
[4] Peta kordunaška brigada Osme NOU divizije
[5] Sedma baniska brigada Sedme NOU divizije
[6] Osma baniska brigada Sedme NOU divizije

Ona ima zadatak da manjim snagama posjedne kotu 485 istočno od s. Bijelo Brdo a glavninom da napadne neprijateljsku pobočnicu koja će se vjerovatno kretati pravcem Bijele Vode — Tihotina, da je odbaci nazad u Bijele Vode i presiječe otstupnicu neprijateljskoj glavnini kada je napadne VII Brigada.

XVI Brigada[7] ostavila je jedan bataljon u s. Jezero sa zadatkom sprečavanja popravke mosta kod Ostrošca i kontrole doline Une. Jedan bataljon je u s. Grabež, koji ima zadatak u slučaju nailaska neprijatelja [da] posjedne položaje na Kosi (kota 739, kota 747) i da tu primi borbu.-Treći bataljon smješten je u s. Tihotina (s. Volarica je popaljena). On ima zadatak da pri nailasku neprijatelja posjedne položaje na Turskom Kozjanu i odatle napadne u bok neprijatelja koji bi se kretao cestom, koji bi vodio borbu sa snagama na Kosi.

Naša taktika sastojaće se u tome da male snage zadržavaju i iznuravaju neprijatelja što duže a glavnina da čeka razvoj situacij.e i u pogodnom momentu da se svom žestinom baci na neprijatelja tamo gdje je on najosetljiviji.

Komora VII Brigade sa protivkolskim topom i jednim bacačem odvojila se pri nailasku neprijatelja u Vaganac od svoje brigade i krenula prema Zavalju zajedno sa XV Brigadom.[8] Dobili smo izvještaj da je produžila put u Lapac. Ukoliko bi postojala veza telefonom, molimo da im prenesete naše naređenje da se preko Kulen Vakufa i Vrtoče vrate u sastav brigade.

Mi smo se jučer vezali telefonom na liniju Bihać — [Bos.] Petrovac ali nikako ne možemo uspostaviti vezu. Čekajući svaki čas tu vezu zakasnili smo sa izvještajem. Uputili smo svoje linijaše da pregledaju liniju prema Petrovcu ali do sada još nema rezultata. Potrebno je iz Petrovca poduzeti mjere da se linija što prije osposobi.

Baš sada primili smo naređenje da uputimo jednu brigadu u pravcu Petrovca. Odmah smo izdali naređenje VIII Brigadi da preduzme pokret u tom pravcu i da se stavi na raspoloženje Vrhovnom štabu. U vezi s time mi mijenjamo svoj raspored utoliko što bataljon iz s. Jezero prebacujemo u s. Hrgar, s tim da bataljoni iz s. Hrgar i Tihotina mogu dejstvovati i na pravcu Bihać — Petrovac i na pravcu Bihać — [Bos.] Krupa.

Za što čvršću vezu sa vama uspostavljamo relejne stanice u s. Lipa, s. Vrtoče — s. Medeno Polje i upućujemo k vama dva naša kurira.

[7] **Šesnaesta baniska brigada Sedme NOU divizije**
[8] **Osme NOU divizije**

Molimo da nas obavijestite gdje se nalazi Stab Korpusa Hrvatske i Glavni štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Đ. Kladarin[9]

Komandant:
P. Jakšić"

(M. P.)

P.S." Molimo da nas izvestite o situaciji na ostalim sektorima —

BR. 161

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE DALMATINSKE BRIGADE OD 30 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA KOD POSUŠJA I RAKITNA I O DOLASKU NOVIH NEPRIJATELJSKIH SNAGA U POSUŠJE'

STAB II DALMATINSKE BRIGADE
II PROLETERSKE DIVIZIJE
Br. 4/43
30 januara 1943

IV Op. zona[5]

ŠTABU II PROLETERSKE DIVIZIJE

Dostavlja vam se izvještaj o promjenama i akcijama na našim položajima, kao i podaci koje smo saznali preko Ob. službe o neprijatelju.

1.) Od našeg III bataljona, koji se nalazio na položajima Mesihovina, a sa jednom četom u Studenim Vrelima, dobili smo 28 o.mj. podatke o neprijatelju u Posušju. U ovom izvještaju je javljeno da se jake neprijateljske snage nalaze na položajima prema selu Vinjani [G. i D] i na Podima [G. iD.]. Od prije neki dan došlo je u Posušje 17 kamiona vojske, a prije toga u samom Posušju imalo je oko 1000 ustaša i domobrana.

*** Đuro Kladarin**
[10] Pavle Jakšić
[11] Slijedeći tekst dopisan je plavim mastilom, latinicom.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/2, k. 876.

[5] Kopija ovog izvještaja poslata je vjerovatno Četvrtoj operativnoj zoni Hrvatske.

Talijani se nalaze na Širokom Brijegu i na rudniku boksita (Crne Lokve). U toku istog dana od Imotskog za Posušje vojska je vukla 2 brdska i 1 poljski top. U samom Imotskom nije bilo nekih bitnijih promjena.

2.) U vezi naređenja Vrhovnog štaba, a i zbog koncentracije neprijatelja u Posušju, mi smo 28 o.mj. uveče izvršili napade u pravcu Posušja i na selo Rakitno.[3] Jedan naš bataljon imao je zadatak da likvidira neprijateljske postaje (milicije) u selima Zagorje, Vir i Gornje i Donje Vinjane. Ovaj bataljon je u toku noćnog pokreta cestom u pravcu Klenka (k. 988) naišao na zasjedu kod sela Doci, sjeverno od Klenka. Neprijatelj je bio posjeo lijevu i desnu stranu puta i kada je naišao naš bataljon otvorio je vatru na njega. Tom prilikom ranili su nam lakše 3 druga. Poslije toga bataljon se razvio u streljački stroj, izvršio napad na neprijatelja (jačina 1 satnije) i protjerao ga u pravcu Posušja. Istu večer zauzeli su selo Zagorje, selo Vir i Vinjane, odakle su se morali povući zbog mnogo jačih snaga koje su bile ispred Posušja.'[1]

Iste večeri 2 druga naša bataljona napali su preko Crvenice selo Rakitno. Prema podacima sa kojima smo raspolagali, u Rakitnom je bio mnogo veći broj milicije nego što je to u stvari bilo. Neprijatelj je od prvog našeg pucnja počeo bježati u pravcu Širokog Brijega i Posušja. Zbog velikog prostranstva sela (dužine skoro 10 km) selo se nije moglo sa ovoliko snaga potpuno blokirati i onemogućiti im otstupanje. Bježali su na sve strane uz brda i niz polje, a zahvaljujući noći u tome su i uspjeli. Ipak je neprijatelj imao vrlo mali broj gubitaka, a zaplijenjeno je i nešto oružja. Sa naše strane nije bilo ni mrtvih ni ranjenih. U žandarmeriskoj kasarni nađeno je nešto robe i hrane. Narod u ovom selu je bio toliko preplašen da su mislili da ćemo ih sve poklati. Kažu da su im ustaše govorili da smo mi sve oko Duvna i Livna poklali. Naši borci u selu su se primjerno držali, vrlo lijepo postupali sa seljacima koji su bih ostali, objašnjavajući im cilj naše borbe. Konfiskaciju smo izvršili samo najokorelijim zlikovcima (tabornicima i logornicima), dok ostalim seljacima nije ništa dirnuto. Po izvršenju akcije jedan bataljon smo odmah povukli u Duvno, radi svake eventualnosti od pravca Kupresa i Prozora preko Ravnog. Jedan bataljon će ostati u Rakitnom 2 dana radi održavanja zbora, kao i radi toga da taj narod uvidi ko su i zašto se bore partizani, a zatim će se povući u Gornji Brišnik. Ovo iz razloga što je pravac Posušje — Tomislavgrad,[5] bilo cestom bilo preko

[3] **Opširnije o tome vidi dok. br. 199 i 200.**
[4] **Vidi dok. br. 199 i 200.**
[5] **Duvno**

Buškog Polja, najvjerovatniji za neprijateljski napad, a i zbog toga baš u Posušju ima mnogo neprijateljske snage. Da je bila ovdje čitava brigada, onda bi svakako ostavili u Rakitnom duže vremena jedan bataljon.

Sa ovim akcijama po našem mišljenju malo smo ošamutili neprijatelja, tako da iako je mislio preduzeti ofanzivu prema Duvnu, da je izvjesno-vrijeme odložio.

U toku jučerašnjeg dana a i danas neprijateljski avioni (tromotorci) kruže stalno iznad Rakitnog i bombarduju.[0]

3.) Po naređenju Štaba IV Op. zone naš I bataljon dobio je zadatak da se prebaci sa Vagnja u Potočane.

4.) Obavijestite nas da li se možemo nadati nekoj popuni za naše štabove bataljona, ili ćemo mi to sami uraditi sa kadrovima koje imamo. Najpotrebnije bi nam bilo kada bi nam poslali jednog dobrog zamjenika politkoma bataljona. Predlažemo da se za komandanta II bataljona odredi drug Dušan Filipović, dosadašnji zamjenik komandanta istog bataljona. Ostale zamjenike komandanta bataljona, ukoliko ih ne možemo dobiti iz neke druge brigade, odredićemo ih sami. (Nedostaje nam 2 zam. komandanta).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom.
Marko Jović'

Komandant,
Ljubo Vučković

[6] Vidi dok. br. 199 i 200.

[7] Ante Jurlin-Marko. Poginuo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi, 1943 god., kao komesar brigade.

BR. 162

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 31 JANUARA 1943 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA SMEŠTAJ NA NOVU PROSTORIJU I EVAKUACIJU RATNOG MATERIJALA[1]

STAB
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
[NO] VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 128
31-1 = 12 30

ŠTABOVIMA BRIGADA
REFERENTU SANITETA DIVIZIJE
KOMANDANTU ARTILERIJE
RUKOVAOCU UBOJNE OPREME

U toku dana 31-1:

Jedinice I Brigade postaviće se na prostoru Šiprage i okolina;

Jedinice III Brigade[2] stići će na prostoriju Očauš (glavninom) — Maslovare;

Diviziska artilerija (brdski top, zaprežni materijal, konji i ostalo) stigla je u Maslovare sa zadatkom osposobljavanja brdskog topa i ostalog za tovarenje;

Diviziska bolnica vrši pokret za selo Imljane;

Rukovalac ubojne opreme i delegat Ekonomskog otseka V.Š. u zajednici sa intendantom Divizije produžavaju sa evakuacijom ubojne opreme i ostaloga materijala pravcem Imljani — Vitovlje.

U cilju daljeg pokreta

NAREĐUJEMO:

1) Pošto će jedinice I Brigade današnji marš završiti tek u toku noći, to u toku l-II neće vršiti veće pokrete.

U toku 2-II do mraka ova brigada ima se postaviti na prostoriju Meline — Dobretići — Bojtočići i okolni zaseoci.

2) III Brigada u toku l-II izvršiće pokret do sela pored Vrbanje: od Šipraga (uzvodno) do mesta Kruševo Brdo.

U toku 2-II ova brigada do mraka postaviće se na prostoriju Gračani — Šišava — Mudrike — Zilići — Sažići i okolni zaseoci.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19/1, k. 705.

[1] Treće krajiške NOU brigade

3) Diviziska bolnica u toku l-II qtpočeće sa pokretom ka selu Vitovlje, gde će se smestiti.

I Brigada uputiće l-II jedan bataljon pravcem kretanja bolnice, sa zadatkom da ostane kod bolnice kao njena neposredna zaštita.

4) Rukovalac ubojne opreme u sporazumu sa članom Ekonomskog otseka i intendantom Divizije izvršiće u toku l-II dalju evakuaciju ubojne opreme i drugog materijala za s. Vitovlje. Neispravno i nekorisno oružje uništiti.

5) Komandant Diviziske artilerije,[3] sa odeljenjem brdskog topa, sa zapregom i konjima od haubica, do 2-II preći će u s. Vitovlje. U toku l-II sakriveno će zakopati haubička zrna u šumi oko Imijana.

Štabovi I i III Brigade uputiće u toku l-II, a najkasnije 2-11 do 6 časova izjutra, po tri gvozdena samara u Siprage i predati ih komandantu artilerije.

6) Vezu sa nama od l-II izjutra održavati pravcem Imljani — Vitovlje.

2-II, odmah po izbijanju na označenu prostoriju, štabovi brigada poslaće nam u s. Vitovlje izveštaj sa naznačenjem rasporeda jedinica.

7) prilikom pokreta, a naročito po prelasku na levu obalu Ugra, sve jedinice obezbediće se u pravcu neprijateljskih uporišta (Travnik, Turbe, komunikacija Turbe — Jajce, Jajce). Prema neprijatelju izviđati i razviti obaveštajnu službu. Nastojati da se prikupe podaci o neprijatelju na pravcu Travnik — Jajce i Travnik — D. Vakuf, kao i obaveštenje o najpogodnijim mestima prelaza tih komunikacija ka teritoriji južno od linije D. Vakuf — Travnik.

8) Bataljon III Brigade, koji je našim naređenjem od 30 o.m. predviđen za zaštitu bolnice, ostaće u sastavu Brigade. Zaštitu bolnice kao što je gore naređeno — vršiće jedan bataljon I Brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomdiv,	Naštadiv,	Komdiv,
Fića[4]	Vaša*	Koča'

(M. P.)

[3] **Milan Antončić-Velebit**
[4] **Narodni heroj Filip Kljajić**
[5] **Vaso Jovanović**
[6] **Koča Popović**

BR. 163

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 31 JANUARA 1943 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O OSLOBOĐENJU GORNJEG VAKUFA I O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE[1]

Naša dalmatinska[2] zauzela G. Vakuf,® ustaše su intervenisale iz Bugojna, vode se borbe, hercegovačka[4] sa bolnicom maršuje u pravcu nas, nalazi se na onu stranu pruge,[5] mi ćemo se prebaciti na liniju Prozor — Šćit — Ravno sutra i prekosutra, izvesnim snagama moramo prihvatiti hercegovačku sa bolnicom. O razvoju dalje situacije javićemo.

31-1-43.

Pera'

[1] Original, pisan crnom olovkom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/17, k. 14 A.
[2] Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu Treće NOU divizije.
[3] Opširnije o oslobođenju Gornjeg Vakufa vidi dok. br. 189 i 204.
[4] Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije
[5] Misli se na željezničku prugu između Travnika i Donjeg Vakufa.
[6] Pero Ćetković, komandant Treće NOU divizije

BR. 164

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE DIVIZIJE OD 31 JANUARA 1943 GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O BORBAMA SA NEPRIJATELJEM KOD PAUNOVCA[1]

STAB
V N.O. UDARNE DIVIZIJE
I BOS. KORPUSA
Op. br. 51
Dne 31-1-1943 god.
U 11 h

ŠTABU I BOS. KORPUSA

Položaj

Primili smo vaš dopis od 29-1-43.'

Četiri domobranska oficira koje ste nam uputili podijelili smo po brigadama.

Danas je neprijatelj pošao u dva klina i lijevo od ceste prema Paunovcu. Naše su ga jedinice dočekale na bliskom otstojanju i sad se vode borbe.®

Prije tri dana Njemci i ustaše iz Jajca izvršili su opkoljavanje s. Bareva sa ciljem da zarobe vod IV brigade[4] koji je bio tamo na odvojenom zadatku. Vod je za ovo ranije saznao i izvukao se iz takve situacije.

Drugih promjena nema.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkom,
otsutan

Komandant,
Rodić®

(M. P.)

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 18 a/2, k. 407.

*** Vidi dok. br. 148.**

[s] Peta NOU divizija vodila je borbu sa 749 pukom 717 njemačke divizije. Poslije teške borbe neprijatelj je zauzeo čuke iznad Paunovca.

[4] Četvrte krajiške NOU brigade

[5] Narodni heroj Slavko Rodić

BR. 165

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA TREĆE KRAJIŠKE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE ŠTABU BRIGADE O VOJNIM AKCIJAMA U VREMENU OD 15 DO 31 JANUARA 1943 GODINE[1]

STAB
I BATALJONA
III BRIGADA
I PROLETER. DIVIZIJA

ŠTABU III BRIGADE I PROLETERSKE DIVIZIJE

Položaj

Dostavlja se petnaestodnevni izvještaj o vojnim akcijama od 15—31. I. 1943 god.

15-1. Jedinice ovog bataljona napadale su grad Teslić sa sjeverne strane, likvidirajući bunkere na Kaćunu i Ruževiću, jednim dijelom svojih snaga rušile su prugu Jelah — Teslić/

16-1. Ponovni napad na Teslić, koji nije uspio.'

17-1. Napad na Teslić, koji nije uspio; tom prilikom imali smo sedam ranjenih drugova, od kojih je jedan umro naknadno.

18-1. Jedinice ovog bataljona nalazile su se u Barićima i Đulićima; istog dana krenuli smo u selo Vlajići i Gomjenicu.

r 19-1. Jedinice su se nalazile u istim selima.

20-1. Napadnuti od neprijatelja u spomenutim selima, vođena je borba, te tom prilikom neprijatelj je imao dosta mrtvih i ranjenih.

21-1. Jedinice ovog bataljona nalazile su se u selima Jasenova[1] i Markočevići, iste noći krenuli za selo Rankovići i Ljeljuh, sa jednim dijelom ostali na istim položajima.

22-1. Na položaje gdje su se nalazile naše jedinice neprijatelj je tukao artilerijom, te je tom prilikom bilo trojica mrtvih i jedan drug ranjen.

23-1. Jedinice ovog bataljona nalazile su se na starim položajima. Tog dana neprijatelj je napadao na položaj naše I čete, jedinica je prihvatila borbu, neprijatelj je odbijen uz nepoznate gubitke.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/12, k. 711 A.

[s] O napadu na Teslić vidi dok. br. 130. .

[a] Vidi dok. br. 130.

[4] Vjerovatno Jasenice.

24-1. Isti položaj. Neprijateljske patrole su se sukobile sa našim patrolama, koje su tom prilikom rastjerane u paničnom bjekstvu.
25-1. Neprijatelj je tukao artilerijom naše položaje, te je tom prilikom jedan ranjen i jedan mrtav od naših boraca iz III čete.
26-1. Jedinice su se nalazile na starim položajima.
27-1. Neprijatelj napao položaj naše Treće čete, te je isti uz gubitke — što mrtvih i ranjenih — povraćen natrag.
28-1. Jedinice su se nalazile na istim položajima, neprijatelj je tukao artilerijom naše položaje, tom prilikom ranjena su nam tri borca iz Treće čete i to lakše. Istog dana naša II četa, koja se je nalazila u sastavu IV bataljona, tom prilikom bila je napadnuta od neprijatelja, neprijatelj je odbijen; ukoliko nam je poznato, dvojica mrtvih i više. ranjenih.
29-1. Na istim položajima. Neprijatelj je tukao artilerijom naše položaje, nije bilo ni mrtvih ni ranjenih.
30-1. Jedinice našeg bataljona nalaze se na istim položajima. Navečer pokret za selo Očauš.
31-1. Jedinice su se nalazile u selu Očauš na odmaranju, dok je [bataljon] sa jednim dijelom vršio pretres četničkih kuća, te je tom prilikom nađeno dvije puške vojničke, 100 metaka, dvije bombe, te jedna civilna puška.

Napomena:

Dana dvadesetšestog ovog mjeseca desio se je nesretan slučaj u našem rad. vodu. Nehotice je opalila puška jednoj drugarici, te je tom prilikom ranila dvojicu drugova i to Kalembera Doku i Atlagića Radu (prvi je nakon kratkog vremena umro).

Za sve vrijeme slobodno, održavani su vojni i politički časovi.

Na položaju,' 1-1-1943 god.

Politkomesar: Komandant:
M. Atlagić'

[5] **Datum je vjerovatno 31 januar 1943 godine.**
[8] **Milan Atlagić**

BR. 166

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA PRVOG BATALJONA TRECE KRAJIŠKE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE NA DAN 31 JANUARA 1943 GODINE[1]

BROJNO STANJE

ljudstva I Bataljona III Brigade I Proleterske divizije od 15-31-1-1943.

JEDINICA	Na licu		U rashodu		Po spisku	
	muških	ženskih	muških	ženskih	Muških	Ženskih
Štab bataljona	12	_	_	_	12	_
1 četa	58	2	15	1	73	3
II četa	50	2	15	1	65	3
III četa	43	3	10	1	53	4
Prateći vod	28	_	3	1	31	1
Radni vod	32	1	_	_	32	1
Svega:	223	8	43	4	266	12
UKUPNO:					278	

Pol. komesar
Josip Gizdić

Komandant
M. Atlagić[5]

[1] **Original, pisan plavim mastilom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 8/12, k. 711 A.**

*** Milan Atlagić**

BR. 167

STATISTIČKI PRKGLKI) NAORUŽANJA PRVOG BATA- U ON A TRECK KRAJIŠKI: NOI' BRIGADI: PRVE PROLE- TERSKE DIVIZIJE NA DAN 31 JANUARA 1*43 GODINE*

S T A T I S T I Č K I P R E G L E D

oružja i municije kod &>bi I tMtiljona od 15—31 - I- 1lM3 god.

Jedinica	Puškа	Puščane municije	Puško-mitralj.		Municije za pušk. mitraljez		Teški mitraljez		Municije za teški mitraljez		Bacača		Municije za bacače		Revolvera	Municije za revolvere	Prot. kol. top	Municije za prot. kol. top	Bombe		Vojnih pištolja	Municije za voj. pištolje	Strojnica	Municije za strojnice	Raketa	Primedba
			Jugosl.	Ital.	Jugosl.	Ital.	Jugosl.	Ital.	Jugosl.	Ital.	Teških	Lakih	Teške	Lake					Defanzivne	Ofanzivne						
Štab batalj.	8	640																			4	80	4	400	20	
I četa	36	2.050	5		3220														30	25	8	35				
II četa	35	2.500	8		2500														10	50	5	50				
III četa	25	2.500	7	1	3500	400													65	40	5	50				
Prateći vod	26	2.600					2		3000		1		16													
Radni vod	32	rezerva 17.500 1.500											rez. 30													
S v e g a	162	29.290	20	1	9220	400	2		3000		1		46						105	115	17	215	4	400	20	

Po5. k o t m w
Josip Gizdk

Komandant
M. Adagi*'

[1] Ori*-n*l. pi»an leicnlm m»»tik*n. nalul w u *rhi« VojaobM **rlftkog instituta pod r*f. tr ? IZ. k. 711 A.**

[1] **Milan AU»<tt**

HR. 16S

PREGLED NAORUŽANJA ČETVRTOG BATAIJONA TREĆE KRAJIŠKE NOI' BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIM. ZUE NA DAN 3! JANUARA 1913 GODINE[1]

BROJNO STANJE

moruianji jcdinic* IV taUtjon* i" brigade na dan 3M-1943 god.

Naziv jedinice	Broj i vrsta oružja											Broj i vrsta municije										Primedba
	Pušaka		P. mitr.		Tel. mit.	Šarac	Teški bac.	Strojnica	Bombi		Pištolja	Za puške		Za p. mitr.		Za tel.	Za šar.	Za bac.	Za stroj.	Bombe za bac.	Pištolj. munic.	
	Jugosl.	Tal.	Jugosl.	Tal.	Švarc	Šarac	T. bacač	Strojnica	Ofanzivne	Defanzivne	Svih vrsta	Jugosl.	Tal.	Jugosl.	Tal.	Švarc	Šarac	T. bacač	Za strojnica	Za teški bacač	Razne pišt.	
Štab bataljona	7	—	—	—	—	—	—	3	4	1	4	400	—	—	—	—	—	—	120	—	50	
I četa	41	1	5	—	—	—	—	—	6	26	5	3.400	50	2.100	—	—	—	—	—	—	70	
II četa	36	—	5	1	—	—	—	—	8	22	5	3.600	—	2.000	400	—	—	—	—	—	40	
III četa	41	1	5	—	—	1	—	—	6	26	5	3.400	50	2.100	—	—	1.000	—	—	—	70	
Radni vod	32	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1	2.240	100	—	—	—	—	—	—	—	5	Rezervne municije 7.300 kom.
Prateći vod	26	2	—	—	2	—	1	—	6	12	—	1.000	—	—	—	4.100	—	50	—	—	—	
Svega:	183	4	15	1	2	1	1	3	30	93	20	14.040	200	6.200	400	4.100	1.000	50	120	—	235	

Politkom.
Lj. Curxux*

Za komandanta
J. hu»[1]

• Onxxnil. pitAn *plavim* martUwn. raUxi a »rtilvt Vojaoirtol rt*3u* fautitut» cod r««. br. IO. 1*. k 71! A_
• LjuUia Cuxcui

• JovAn

* Ztorntk tan IT. kaj » J£9

BR. 169

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG BATALJONA TREĆE KRAJIŠKE BRIGADE PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE ŠTABU BRIGADE O AKCIJAMA I VOJNO-POLITlCKOM RADU OD 16 DO 31 JANUARA 1943 GODINE[1]

STAB
IV BAT. III BRIG.
I PROLETERSKE DIV.
31-1-43 godine

ŠTABU III BRIGADE I PROLETERSKE DIVIZIJE

Položaj

15-todnevni izveštaj o vojnim akcijama, vojnom i političkom radu.

16-1-43 g. Bataljon se povukao iz akcije koju je vršio na Teslić, pravcem duž desne obale reke Usore, na neprijateljska uporišta koja su se nalazila u tom pravcu i smestio se u selo Vlajići, gde se toga dana odmarao.

17-1-43 g. Bat. je izvršio pokret iz sela Vlajića, u 17 časova izvršio ponovo napad na Teslić,® i sa istim pravcem. Posle neuspele akcije bat. se povukao na prostoriju Bardarci,® Gomjenica. U ovoj akciji imali smo jednog druga ranjenog, dok su neprijateljski gubici nepoznati.

18-1-43 g. U 18 časova bat. se prebacio na prostoriju Podovi, Pranjići — Studenci, sa zadatkom: držanje ćuprije na reci Usori, kao i kontrolisanje pruge i ceste Teslić — Slatina (Komušina).

19-1-43 g. Bat. je držao iste položaje sa istim zadatkom.

20-1-43 g. Bat. je izvršio pokret iz sela Podova u 17 čas. i smestio se na prostoriju selo Dolići, Vujanovići, sa zadatkom izviđanja neprijateljskih uporišta prema Tesliću, kao i obezbeđenja sa pravca Teslić, Komušina.

21-1-43 g. Bat. je držao iste položaje, sa istim zadatkom.

[1] Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/16, k. 711 a.
*** Opširnije o napadu na Teslić vidi dok. br. 82, 92 i 130.**
[3] Vjerovatno Brdaci.

22-1-43 g. Bat. je krenuo u 4 čas. i prebacio se na prostoriju selo Jasenovo,[4] ostavljajući jedan deo snaga u zaseoku Breza, sa zadatkom postavljanja zasede prema neprijatelju sa pravca Komušina i levo sa pravca Teslić.

23-1-43 g. Neprijatelj je napao naše položaje u 11,30 čas. i posle četvoročasovne borbe naše su snage izvršile juriš na neprijatelja u selu Dolićima, i naterala neprijatelja u panično bekstvo. U ovoj akciji ubijeno je i ranjeno preko 100 neprijateljskih vojnika, među njima 4 nemačka oficira, zaplenjeno je: jedan teški bacač, 36 mina, jedan nemački laki mitraljez »šarac«, 10.000 puš. metaka, jedan nemački pištolj, nekoliko pušaka, 24 konja, 40 kom. ćebadi 50 kom. šatorskih krila, i mnogo drugih sitnih stvarčica. Naši gubici: 2 mrtva 1 7 ranjenih.[5]

24-1-43 g. Neprijatelj je napao sa istim pravcem naše položaje u 12 čas. Posle kraće borbe neprijatelj je odbijen uz nepoznate gubitke, na našoj strani nije bilo gubitaka.

25-1-43 g. Bat. je držao iste položaje, dok je neprijatelj pod zaštitom jake artiljeriske i bacačke vatre i po treći put pokušao da sa manjim delovima krene prema našim položajima gde su ga dočekale naše zasede i sa bliskog otstojanja otvorile vatru na njega. Neprijatelj je pobegao u paničnom bekstvu, njegovi gubici: 2 mrtva i više ranjenih fašista. Sa naše strane nije bilo gubitaka.

26-1-43 g. Bat. je izvršio pokret u 18 časova iz s. Jasenova i prebacio se na prostoriju Markočevići — Buletići sa zadatkom: izviđanje neprijatelja sa pravca Teslić, Komušina, Pl. Borja, kao i postavljanje zaseda u tom pravcu.

27-1-43 g. Bat. je držao iste položaje sa istim zadatkom.

28-1-43 g. Neprijatelj je napao naše položaje sa pravca Vlajići — Gusti Teslić. Borba je otpočela u 12 časova. Posle petočasovne borbe neprijatelj je odbijen i bačen je na polazne položaje. Neprijateljski gubici: 15 mrtvih i ranjenih vojnika, naši gubici: 2 ranjena druga.

29-1-43 g. Bat. je držao iste položaje sa istim zadatkom.

30-1-43 g. Bat. je držao iste položaje sa istim zadatkom.

[4] Na karti Jasenice.

[5] O ovoj borbi vidi i dok. br. 122, 128 i 130.

31-1-43 g. Bat. je izvršio pokret iz sela Buletića u 24 časa pravcem preko šume Borja[6] i stigao u selo Dukarići — Bogdanići i Babici u 10 č.

Vojni rad

Na dan 25-1 održan je sastanak sa komandama četa, sa kojima se radilo o nedostacima u akcijama, i tome slično. Na dan 31 o.m. održana je konferencija sa komandama četa, gde su prenesene direktive u vezi sa pokretom i drugim nedostacima.

I četa održala je u toku 15 dana dva sastanka komande čete, tri sastanka sa vodnicima i desetarima, na kojima su ukazivali na dužnost desetara i vodnika, o disciplini i drugim nedostacima. Održana su tri časa sa četom gde su se većinom vojnici upoznavali sa svim vrstama oružja i bombi, i u isto vreme osposobljena su dva vojnika za rad sa p. mitraljezom.

II četa održala je sa vodnicima i desetarima dva sastanka na kojima se je govorilo o dužnostima vodnika i desetara, kao i o pitanju dužnosti dežurnog u četi kao i k-dira straže; tri vojna časa sa ćelom četom na kojima se govorilo o naoružanju i rukovanju sa raznim vrstama oružja. Osposobljen je jedan drug u rukovanju sa p. mitraljezom. III četa, komanda čete, održala je dva sastanka, sa vodnicima i desetarima je rađeno o čuvanju autoriteta kod vojnika, ratna služba i razno. Održan je jedan sastanak sa ćelom četom gde je ukazivano o samodisciplini i dužnosti patrole prethodnice.

Prateći vod. Održan je jedan čas sa celim vodom na kome je opisivan t. mitraljez, t. bacač i municija.

Politički rad

Politički rad u bataljonu se razvija sve bolje i bolje. Po svim četama postavljeni su politički komesari, a takode i politički delegati vodova. Ipak slab politički nivo istih ne dozvoljava da se rad razvije onakvim tempom i onakvog karaktera kakav bi trebalo da bude. Stoga se nastoji u zadnje vreme da se teoretskim časovima sa političkim radnicima isti što pre osposobe za što uspešniji rad.

Po jedinicama je održano 12 političkih časova. Drugovi dobro prate političke časove, ali slabo učestvuju u diskusiji.

U cilju što uspešnijeg rada održana su dva teoretska i jedan radni sastanak sa politkomesarima i politdelegatima.

Po jedinicama je održano sedam radnih konferencija na kojima su raspravljana razna pitanja koja su se stavila na

*** Odnosi se na Borja Planinu.**

dnevni red, većinom nepravilni stavovi pojedinaca prema narodu ili neispravan postupak na dužnosti. Odlučeno je da se u buduće stvari postavljaju kao problemi, tako da se povodom jednog slučaja navede više sličnih, kako bi ga što bolje ocrtali, a i da bi više drugova uzelo učešće u diskusiji.

Materijala za rad ima u dovoljnoj meri, ali se još ne iskorišćava dovoljno i pravilno.

Kulturni rad se razvija u priličnom tempu, ali bi mogao još bolje. Donekle smo već uspeli da omasovimo list. Popularišemo knjižnicu. To ide malo teže. Ljudi još nisu navikli da u dovoljnoj meri iskorišćavaju vreme pod ovim uslovima. Na čitanju je preko dvadeset knjiga.

Nepismeni se obučavaju. Hor nije imao mnogo uslova za rad.

Odnos vojske prema narodu je vrlo dobar. Radi toga uspevamo da raskrinkavamo četničke bande i da pridobijamo narod uz sebe.

Održano je šest konferencija sa narodom. Većinom su teme bile u vezi sa našom borbom.

Moral vojske je dobar, ali disciplina nije najbolja. Slabo ekonomsko stanje i zdravstveni uslovi to još više pospešuju. Zadnje akcije nisu dozvolile odmor, a slabo odelo, nedostatak obuće i odeće još više su stvarah kod ljudi umor i iscrpljenost, takođe i oboljenja. Pošto je narod bio iscrpljen našim stalnim boravkom na ovom terenu, ishrana je bila vrlo slaba.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
N. Jončić[7]

Za komandanta
J. Pužić[8]

[7] **Nikola Jončić**

[8] **Jovo Pužić. Poginuo oktobra 1943 god. kod Rostova kao komandant Trećeg bataljona Treće krajiške brigade.**